VESTIGIA

Archeologie & Cultuurhistorie

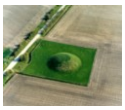
Onderzoeks- en adviesrapport ten behoeve van de Erfgoednota Loon op Zand 2026-2036

Naar een verankering van het bovengronds erfgoed in het Ruimtelijk Beleid onder de Omgevingswet

V2674

Onderzoeks- en adviesrapport ten behoeve van de Erfgoednota Loon op Zand 2026-2036

Naar een verankering van het bovengronds erfgoed in het Ruimtelijk Beleid onder de Omgevingswet

Rapportnummer:	V2674
Projectnummer:	V24-5697
ISSN:	1573 - 9406
Status en versie:	Definitief, Versie 1.0
In opdracht van:	Gemeente Loon op Zand
Rapportage:	A. van den Hazelkamp, G.M. Averink, T. Beukelaar-Van Gulik, R. Schrijvers
Plaats en aanleverdatum:	Amersfoort, 25 september 2025
Datum en autorisatie:	W.A.M. Hessing Senior KNA Archeoloog/ Senior KNA Prospector, actor 97049866, 31 juli 2025

Niets uit dit werk mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vestigia BV

Vestigia BV
Spoorstraat 5
3811 MN Amersfoort
telefoon 033 277 92 00
info@vestigia.nl

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5
1.1 Aanleiding 5
1.2 Definitie Cultureel Erfgoed 5
1.3 Dankwoord 7
1.4 Leeswijzer 7
2 Methode 8
2.1 Verantwoording kaarten en GIS-gegevens 8
2.2 Participatietraject 8
2.2.1 Bijeenkomst 1 ..... *9*
2.2.2 Marktdag Loon op Zand en Kaatsheuvel *9*
2.2.3 Bijeenkomst 2 ..... *10*

3 Huidige wet- en regelgeving, beleidsinstrumenten en regelingen 11
3.1 Rijksoverheid 11
3.1.1 Erfgoedwet *11*
3.1.2 Omgevingswet *12*
3.1.3 Verdrag van FARO *13*

3.2 Landelijke ontwikkelingen in het erfgoedveld 15
3.3 Provinciaal erfgoedbeleid 15
3.4 Gemeentelijk beleid 18
3.4.1 Erfgoedregister *19*
3.4.2 Erfgoedverordening *19*
3.4.3 Regelgeving tijdelijk Omgevingsplan *20*
3.4.4 Handboek Ruimtelijke Kwaliteit (2014) *21*
3.4.5 Commissie OmgevingsKwaliteit en de verordening Commissie Omgevingskwaliteit (2024) *23*
3.4.6 Omgevingsvisie *24*
3.4.1 Kerkenvisie *25*
3.4.2 Lintenvisie Kaatsheuvel (2017) *26*
3.4.3 Landschapspark Pauwels *27*

3.5 Regionale, provinciale en rijksregelingen 28
4 Erfgoedonderzoek in en over de gemeente Loon op Zand 29
4.1 Waardebepalingen 29
4.1.1 Cultuurhistoriekaart gemeente Loon op Zand (Monumentenhuis Brabant, 2016-17) *29*
4.1.2 Quickscan cultuurhistorische waarden (Monumentenhuis Brabant, 2016-17) *30*
4.1.3 Cultuurhistorische waardebepaling van het kasteellandschap (kasteeldomein) Loon op Zand (L. Toorians, 2017). *31*
4.1.4 Plangebied Munitions Ausgabe Stelle (MASt 8/VI terrein), te Kaatsheuvel (BAAC-rapport V-24.0848, 2025). *31*
4.1.5 Redengevende omschrijving Gemeentelijk monument Rechtvaart 2 (L. Timmermans, Arcadis, ongedateerd) *31*

4.2 Onderzoek door erfgoedorganisaties in de gemeente 32
4.2.1 Heemkundekring Loon op 't Sandt *32*
4.2.2 Heemkundekring De Ketsheuvel *32*
4.2.1 Toekomstagenda Loon op Zand 2030 ..... *33*

4.3 Overig onderzoek en literatuur ... 33
4.3.1 De Zandloper (Toorians 2008) ... 33
4.3.2 Canon Loon op Zand ... 33
4.3.3 Diverse artikelen/rapporten ... 33

5 Thematische karakteristiek van het erfgoed van Loon op Zand ... 35
5.1 Landschap ... 35
5.2 Bewoning en ontginning ... 39
5.3 Infrastructuur en waterbeheer ... 41
5.4 Kastelen en buitenplaatsen ... 44
5.5 Kerken en begraafplaatsen ... 46
5.6 Verdediging en conflict ... 49
5.7 Publieke voorzieningen ... 50
5.8 Economie, handel & industrie ... 50
5.9 Bestuur en recht ... 51
5.10 Toerisme en vrije tijd ... 52
6 Inventarisatie dorpsgezichten in Loon op Zand ... 53
6.1 Huidig beleid ... 53
6.2 Methode: bronnen, kartering en waardering ... 53
6.3 Instrumentarium voor bescherming ... 54
6.4 Conclusie en aanbevelingen ... 55
7 Inventarisatie gebouwd erfgoed in Loon op Zand ... 56
7.1 Huidig beleid ... 56
7.2 Methode: bronnen, kartering en waardering ... 56
7.3 Instrumentarium voor bescherming ... 61
7.4 Conclusie en aanbevelingen ... 61
8 Inventarisatie cultuurlandschappen in Loon op Zand ... 64
8.1 Huidig beleid en regelgeving ... 64
8.2 Methode: bronnen, kartering en waardering ... 64
8.3 Instrumentarium voor bescherming ... 68
8.4 Conclusie en aanbevelingen ... 68
9 Conclusie en aanbevelingen bovengronds erfgoed ... 70
10 Literatuur ... 72
11 Afbeeldingenlijst, kaarten en bijlagen ... 75

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Dit rapport vormt het achtergrond- en verantwoordingsdocument bij de Kadernota Erfgoed 2026-2036 van de gemeente Loon op Zand. In de periode augustus 2024-juli 2025 is door Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* beleidsonderzoek uitgevoerd in opdracht van de gemeente. Doel van het onderzoek was het volgende:

- een inventarisatie van (mogelijk) aanwezige cultuurhistorische elementen (stedenbouwkundige/ landschappelijk/ architectonische gebouwen, ensembles, objecten en terreinen) in de gemeente Loon op Zand; waar liggen er kennislacunes? De onderdelen archeologie, roerend en immaterieel erfgoed vielen buiten de scope van het onderzoek;
- het in beeld brengen van (wettelijke) verplichtingen, de huidige gemeentelijke beleidssituatie (visie, ambitieniveau en bestaande regelgeving) en ruimte voor gemeentelijke beleidskeuzes met betrekking tot erfgoed;
- het opstellen van criteria voor het waarderen en selecteren van beschermwaardige elementen.

Als resultaat van het onderzoek is een up-to-date erfgoedregister in de vorm van een database (Excel bestand), opgesteld met bijbehorende beleidskaart en een up-to-date thematische cultuurhistorische inventarisatiekaart. Ze zijn als bijlagen aan dit rapport toegevoegd. Tenslotte zijn beleidsadviezen geformuleerd met betrekking tot een gemeentelijke visie op erfgoed, het doel en ambitie van het gemeentelijk erfgoedbeleid, de programmalijnen en het uitvoeringsprogramma van de beleidsnota.

Bij het onderzoek is een klankbordgroep opgesteld waarbij de volgende stakeholders zijn betrokken (*zie ook paragraaf 2.2*):

- Heemkundekring De Ketsheuvel,
- Heemkundekring Loon op 't Sandt,
- Parochie H. Willibrord,
- Stichting Erfgoed Kaatsheuvel,
- De Efteling,
- Stichting Het Witte Kasteel,
- De Commissie OmgevingsKwaliteit,
- Natuurmonumenten,
- en lokale (landschaps)historici/archeologen.

1.2 Definitie Cultureel Erfgoed

Als definitie voor cultureel erfgoed wordt de definitie binnen de Erfgoedwet aangehouden:

'…uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden'.

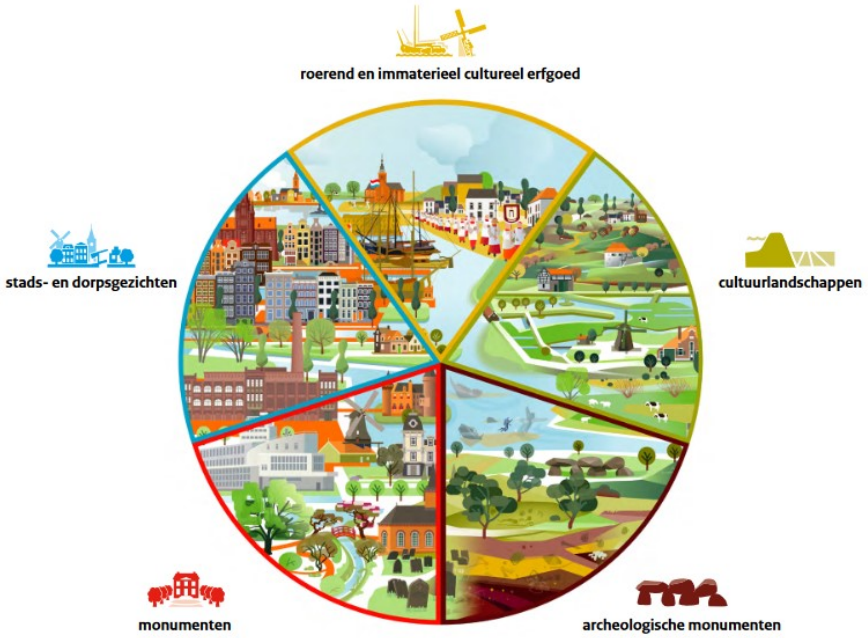
In 2022 is de Erfgoedwet geëvalueerd en naar aanleiding van het uitgevoerde onderzoek en nieuwe ontwikkelingen worden er in de komende jaren een aantal wetswijzigingen voorgesteld. Met betrekking tot het begrip 'cultureel erfgoed' zal voorgesteld worden om in de begripsbepaling op te nemen dat niet

alleen de overheid bepaalt wat cultureel erfgoed is, maar dat dit in samenspraak gebeurt met burgers, in lijn met het Verdrag van Faro.[1]

Aanleiding voor het opstellen van een gemeentelijke nota is echter ook de invoering van de Omgevingswet en het Omgevingsplan dat door gemeenten zal worden opgesteld in de komende jaren. De Omgevingswet hanteert een concretere en meer traditionele definitie gericht op de ruimtelijke ordening met een verwijzing naar de erfgoedwet:

"*Monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen en, voor zover dat voorwerp is of kan zijn van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties in het omgevingsplan, ander cultureel erfgoed als bedoeld in artikel 1.1 van de Erfgoedwet*".[2]

De vijf elementen van cultureel erfgoed als onderdeel van de leefomgeving worden gepresenteerd als de 'schijf van 5' (*afbeelding 1*).

Afbeelding 1 De schijf van vijf in de Omgevingswet. Bron: RCE 2022.

Voor het overzicht van de inventarisatie van het erfgoed in de gemeente Loon op Zand (*hoofdstukken 6-8*) is gekozen om de 'schijf-van-5'-benadering te volgen, omdat deze indeling praktisch is bij de bespreking van (vakgebied gerelateerde) methode en bronnen, maar ook in de aanbevelingsrichtingen in gebruikelijk instrumentarium binnen het erfgoedbeleid. De onderdelen archeologie en roerend en immaterieel cultureel erfgoed vallen buiten het onderzoek.

[1] Vijf vragen aan het ministerie van OCW over de aankomende wijziging in de Erfgoedwet - Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland

[2] Deze definitie is overgenomen uit: Handreiking-Begrippenkader-cultureel-erfgoed-onder-Omgevingswet-2022-2, Abeling/ Altenburg 2022.

1.3 Dankwoord

Dit rapport is mede tot stand gekomen in samenwerking met erfgoedinstellingen en lokale (landschaps)historici/archeologen van gemeente Loon op Zand. Wij danken heemkundekringen De Ketsheuvel en Loon op 't Sandt, Parochie H. Willibrord, Stichting Erfgoed Kaatsheuvel, de Efteling, Stichting het Witte Kasteel, de Commissie OmgevingsKwaliteit en Natuurmonumenten voor deelname aan de klankbordgroep en de inbreng tijdens deze samenkomsten. Daarnaast danken wij ook Lauran Toorians en Paul Faes voor hun inbreng voor dit rapport.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport betreft een Onderzoeks- en adviesrapport ten behoeve van de Erfgoednota Loon op Zand 2026-2036. We beginnen met een inleiding en methode, waarin we onder andere ingaan op de definitie en het belang van erfgoed, en beschrijven we het participatietraject. Daarna gaan we in op de huidige wet- en regelgeving, beleidsinstrumenten en regelingen op drie niveaus (Rijksoverheid, provinciaal erfgoedbeleid en gemeentelijk beleid), waarbij vervolgens eerder verricht erfgoedonderzoek in en over de gemeente kort wordt toegelicht. Hierna wordt een beknopte thematische karakteristiek van het erfgoed van de gemeente gegeven, en worden de inventarisaties van de dorpsgezichten, het gebouwd erfgoed en cultuurlandschappen besproken. Dit rapport sluit af met een conclusie en aanbevelingen voor het bovengronds erfgoed.

Achteraan dit rapport vindt u de bijlagen. Hierin wordt extra achtergrondinformatie gegeven over een viertal cultuurhistorische waardevolle gebieden, en vindt u de meest recente gemeentelijke monumentenlijst (2025), de Erfgoedverordening 2015, en de huidige stand van zaken met betrekking tot de erfgoedregisters dorpsgezichten, gebouwde objecten en cultuurlandschappen.

2 Methode

Het onderzoek heeft zich op drie aspecten gericht: een inventarisatie van het erfgoed (de objecten, elementen en structuren), een inventarisatie van de huidige wet- en regelgeving en huidige beleid, en tenslotte waarderings- en selectiecriteria ten behoeve van een aanwijzingskader voor gemeentelijke monumenten. Het onderzoek is voor het grootste deel als 'bureau-onderzoek' uitgevoerd. Daarnaast is de gemeente enkele keren bezocht, met als doel het afstemmen/finetunen van de wereld op papier met de werkelijkheid, een algemene check op dekking en nauwkeurigheid van de landelijke inventarisaties (met name landschap), en het vormen van een advies voor een gemeentelijke visie op het erfgoedbeleid. Er is op 11 juli 2025 dankbaar gebruik gemaakt van het aanbod voor een rondleiding door dhr. Toorians van de Heemkundekring Loon op 't Sandt.

Voor de inventarisatie zijn, naast het rijksmonumentenbestand en het gemeentelijk monumentenbestand, landelijke, provinciale en gemeentelijke inventarisaties gebruikt. Daarnaast is een beknopte historische kaartanalyse uitgevoerd en is de gemeente bezocht. Vanwege beperkte onderzoekstijd- en -middelen is niet al het erfgoed scherp in beeld gebracht, zoals bijvoorbeeld de periode Wederopbouw en Post-65. Om die reden zijn kennislacunes benoemd. Per onderdeel van de schijf van vijf (*hoofdstuk 6-8*) is een aparte paragraaf toegevoegd met methode en bronbespreking, en kennislacunes.

Voor het in beeld brengen van de (wettelijke) verplichtingen en de ruimte voor gemeentelijke beleidskeuzes is gebruik gemaakt van de informatie en handreikingen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de website en beleidsstukken van de Provincie Noord-Brabant en beleidsdocumenten op de website van de gemeente Loon op Zand, aangevuld met door de gemeente aangedragen documenten.

2.1 Verantwoording kaarten en GIS-gegevens

Voor het opstellen van de Erfgoedkaart zijn zoveel mogelijk bestaande bronnen gecombineerd. Enkele contouren zijn door ons zelf getekend, op basis van topografie en luchtfoto's, of een enkele maal indicatief door middel van een cirkel. De kaart is via GIS en een uniek ID-nummer gekoppeld aan Excel tabellen, waarin alle informatie is opgeslagen (waaronder de bron). Per onderdeel wordt dit in de hoofdstukken 6-8 nader toegelicht.

2.2 Participatietraject

Het contact met de verschillende stakeholders en het ophalen van hun kennis, zorgen en suggesties vormde een belangrijk onderdeel van het onderzoek. In het traject naar de nota zijn twee verschillende groepen stakeholders betrokken. De eerste groep betrof de kennis houdende belanghebbenden, verenigd in een klankbordgroep (zie ook Hoofdstuk 1). De tweede groep betrof geïnteresseerde inwoners uit de gemeente.

De klankbordgroep is tweemaal bijeengekomen (22 oktober 2024 en 27 mei 2025). Tussendoor hebben we op de markt gestaan (23 mei 2025). Wat zien de stakeholders als waardevolle informatie die zeker moet worden meegenomen in het erfgoedbeleid en waar zien zij drempels? De bijeenkomsten hebben plaatsgevonden enerzijds ter vergroting van het draagvlak voor het beleid, anderzijds ter inhoudelijke verdieping en versterking van het beleid. Daarnaast is ook gevraagd te reflecteren op ervaringen uit eerdere trajecten. Wat zijn de lessen die uit het verleden geleerd kunnen worden?

De opbrengst van de bijeenkomsten en de gesprekken zijn zoveel mogelijk gedurende het lopende onderzoek opgepakt en in de beleidsvoorstellen verwerkt. In de tweede klankbordgroep bijeenkomst is aangegeven/voorgelegd op welke wijze de input is meegenomen, maar uiteindelijk is op verzoek van de klankbordgroep besloten de conceptnota en het verantwoordingsrapport in conceptvorm voor te leggen.

De opmerkingen op de conceptnota en het verantwoordingsrapport zijn gebundeld en inclusief reactie opgenomen in bijlage 1. De verslagen van de klankbordgroepbijeenkomsten en de marktdag zijn opgenomen als bijlagen 12 en 13.

2.2.1 Bijeenkomst 1

Tijdens de samenkomst is besloten om de onderdelen 'Lessen uit het verleden' en 'Brainstorm waarderen van erfgoed' samen te voegen, en heeft een groepsgesprek plaatsgevonden over de lessen uit het verleden en de verwachtingen voor dit traject.

In een open gesprek zijn kaarten en inventarisaties (literatuur en elementen) besproken en het doel van het maken van kaarten. Er wordt opgemerkt dat enkel vlakken en lijnen op een cultuurhistorische waardenkaart mogelijk (de jeugd) niet meer voldoende aanspreekt, en dat graag gezien wordt dat 3d modellen en nieuwe technieken worden toegepast. Bij voorkeur is de cultuurhistorische basis van waaruit de gemeente Loon op Zand ontstaan is zichtbaar op de kaart, en hoe de gemeente zich van daaruit ontwikkeld heeft.
Verhalen zijn belangrijk voor de klankbordgroep. Immaterieel erfgoed mist nog en is een grote bron die je kunt betrekken. Meerdere malen wordt hierop teruggekomen. Er wordt aangegeven dat juist ook de verhalen in de gemeente van belang zijn. Als startpunt worden verhalen uit de Tweede Wereldoorlog gegeven.
Aan het einde van de eerste klankbordgroep bijeenkomst werd door enkele deelnemers aangegeven dat ze ook belang zien in één-op-één gesprekken tussen Vestigia en de verschillende partijen, met als motivatie mogelijk meer diepgang in de gesprekken en het achterhalen van conflicten/vraagstukken/discussiepunten in beleidsvisies. Om die reden zijn ook met het merendeel van de klankbordgroepleden 1-op-1-gesprekken gevoerd. Verslagen van deze gesprekken zijn gedeeld met de klankbordgroep, maar niet opgenomen als bijlage bij dit rapport.

De belangrijkste bevindingen uit deze bijeenkomst en de daaropvolgende gesprekken zijn:

- Graag een brede definitie van erfgoed
- Hoe zorgen we dat er acties gaan plaatsvinden?
- Hoe houden we ruimte voor ontwikkeling?
- Hoe blijven we met elkaar in gesprek, ook na dit traject?
- Hoe zorgen we voor continuïteit en borging van erfgoed binnen de gemeentelijke organisatie?
- Hoe beschermen we het erfgoed én haar omgeving in de gemeente?

2.2.2 Marktdag Loon op Zand en Kaatsheuvel

Op 23 mei 2025 zijn de inwoners van de gemeente Loon op Zand benaderd om hun mening te geven over het Erfgoed in hun gemeente. Er is gekozen om de bewoners aan te spreken op de markt en geen aparte bijeenkomst te organiseren. Voordeel van deze vorm is een meer diverse groep van de inwoners te kunnen aanspreken. Op de markt zijn ook mensen met minder interesse in erfgoed aanwezig. Het doel van de bijeenkomst is om inwoners te betrekken en na te laten denken over erfgoed en de plaats van erfgoed binnen de gemeente en ontwikkelingen. Middels gesprekken, stellingen, een vragenlijst en een kaart is gevraagd wat de inwoners (van) erfgoed vinden en hoe ze dit bewaard willen hebben.

De inwoners zijn het eens over het belang van goed erfgoed beleid, ook voor mensen die niet geïnteresseerd zijn in erfgoed. Er is (nog) niet heel veel animo voor Post '65. Daarnaast blijken veel mensen een vrij beperkte definitie van erfgoed te hebben, waarbij voornamelijk alleen aan gebouwd erfgoed gedacht wordt. Een opvallend verschil tussen de twee kernen is bijvoorbeeld dat er in Loon op Zand veel natuurminnende mensen de markt bezoeken. Daarmee is er meer aandacht voor groen

erfgoed. In beide gevallen worden zorgen geuit over de leegstand en verpaupering van erfgoed omdat het niet gebruikt wordt. Er lijkt daardoor draagvlak voor herbestemming van erfgoed te zijn, als dit betekent dat het behouden kan blijven.

2.2.3 Bijeenkomst 2

Naar aanleiding van de eerste bijeenkomst, de één-op-één gesprekken en de marktdag zijn in de tweede bijeenkomst voorstellen geformuleerd voor de belangrijkste bevindingen uit de eerste bijeenkomst en de daaropvolgende één-op-één gesprekken. De belangrijkste onderzoeks- en beleidskeuzes die zijn gemaakt naar aanleiding van bovengenoemde bevindingen en zorgen zijn:

- het opstellen van twee kaarten: een inventarisatiekaart (signaleringskaart met al het erfgoed) en een beleidskaart (met erfgoed met een beschermde status met regelgeving). Op deze wijze kan een brede definitie worden aangehouden en een groot detailniveau (op de inventarisatiekaart), maar blijft er ruimte voor ontwikkeling en een thematische benadering of benadering op hoofdstructuren;
- door middel van haalbaarheidsonderzoeken bij monumentenaanwijzingen kan in een vroeg stadium het ontwikkelbelang worden meegenomen in de afweging tot wel of niet aanwijzen van een monument;
- door in de nota expliciet in te gaan op de verdeling van erfgoedwerkvelden binnen de gemeente, het budget, de fte's en een uitvoeringsprogramma, wordt continuïteit en actie geborgd;
- met betrekking tot de bescherming van de omgeving van het monument is gekozen om een cirkel op te nemen op de beleidskaart waarbinnen vervolgonderzoek noodzakelijk is bij voorgenomen ontwikkelingen. Dit vervolgonderzoek, waarbij voor het monument specifiek wordt gekeken wat tot de omgeving van het monument moet worden gerekend, is ook opgenomen in het uitvoeringsprogramma, waardoor meer helderheid aan de voorkant wordt verschaft voor ontwikkelaars;
- om alle betrokkenen ook ná dit notatraject met elkaar in gesprek te laten blijven, is voorgesteld om voorafgaand aan het verplichte participatietraject een gespreksmoment te laten plaatsvinden indien de inventarisatiekaart aanleiding daartoe geeft. Dit kan door middel van een samenwerkingsovereenkomst tussen de gemeente en heemkundekringen, zoals deze al in het verleden ooit is voorgesteld/toegezegd.

Daarnaast is de opbrengst van de marktdag besproken en de wijze van omgang met deze opbrengst. In het kort komt het erop neer dat iedereen suggesties kan doen wat er op de inventarisatiekaart terecht komt, maar dat de uiteindelijke afweging bij de gemeente/Vestigia ligt, in samenspraak met de klankbordgroep.

Vervolgens is de inhoudsopgave van de nota met de belangrijkste denkrichting per paragraaf gepresenteerd. Dit leverde echter voor de klankbordgroep niet voldoende detailniveau om te kunnen reageren. Er is daarom besloten de concept nota en verantwoordingsrapport integraal voor te leggen, zodat de klankbordgroep de mogelijkheid heeft gehad te reageren op de volledige tekst.

3 Huidige wet- en regelgeving, beleidsinstrumenten en regelingen

De drie overheden hebben elk verantwoordelijkheden en bevoegdheden op het gebied van erfgoed en bijbehorende wet- en regelgeving, beleidsinstrumenten en regelingen. In dit hoofdstuk worden eerst de twee belangrijkste nationale wetten besproken en komen vervolgens de rijksoverheid, de provincie en de gemeente aan bod.

3.1 Rijksoverheid

De Rijkoverheid heeft de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor het erfgoedstelsel. Op nationaal niveau draagt ze zorg voor een goede omgevingskwaliteit via het vaststellen van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Ze is verantwoordelijk voor het bijhouden van het rijksmonumentenregister en aan- en afvoeren van rijksmonumenten en borgt via instructieregels het behoud van erfgoed van rijksbelang. Daarnaast verleent zij subsidie voor restauratie en onderhoud aan rijksmonumenten en adviseert zij gemeenten bij ingrijpende wijzigingen aan rijksmonumenten.[3] Naast de Erfgoedwet (2016), met wet en regelgeving voor het behoud en beheer van het cultureel erfgoed, vormt de Omgevingswet (2024) een belangrijke wet voor regelgeving. In deze laatste wet is de omgang met het cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving geborgd. In januari 2024 heeft de Nederlandse regering het Verdrag van FARO ondertekend, waarmee het FARO gedachtengoed een plek krijgt in de erfgoedsector.[4]

De relatie van het erfgoed in de fysieke leefomgeving is ook aan ontwikkeling onderhevig. De grote ruimtelijke transitieopgaven, waarbinnen erfgoed een plek moet blijven vinden, worden steeds centraler opgepakt, terwijl het erfgoedbestel steeds meer decentraal haar erfgoedtaken verdeelt. Daarnaast vraagt de implementatie van de Omgevingswet en het vaststellen van een omgevingsplan voor de hele gemeente nog veel organisatie- en denkwerk op gemeentelijk niveau. Op maatschappelijk vlak lijkt erfgoed steeds meer gevraagd te worden om een bijdrage te leveren in de samenleving op het gebied van sociale cohesie, duurzaamheid en identiteit binnen een veranderende samenleving.[5]

3.1.1 Erfgoedwet

In de Erfgoedwet is een brede definitie opgenomen van cultureel erfgoed:

'…uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden'.

Ook immaterieel (gebruiken, tradities, verhalen) en roerend erfgoed (voorwerpen, schepen, archieven) vallen dus onder erfgoed.

In de Erfgoedwet is vastgelegd hoe met ons erfgoed wordt omgegaan, wie welke verantwoordelijkheden daarbij heeft en hoe het toezicht daarop wordt uitgeoefend. Het College van burgermeester en wethouders houden een gemeentelijk erfgoedregister van aangewezen cultureel erfgoed bij en hebben daarmee de directe taak om lokale en gemeentelijke cultuurgoederen te beschermen (artikel 3.16, lid 3). Het archeologisch erfgoed onder water is binnen deze wet beter beschermd, omdat in de Erfgoedwet nu

[3] Inventarisatie Erfgoed & Overheid, 2024; https://www.ipo.nl/media/5vmn5r5q/rapport-inventarisatie-erfgoed-overheid-gecombineerd-1.pdf ; geraadpleegd d.d. 17 juni 2025

[4] https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro. Geraadpleegd 1-7-2025

[5] Lysias 2025

expliciet aangegeven is dat ook het verplaatsen of verwijderen van cultureel erfgoed onder water een opgraving is en dat daarvoor dus een certificaat verplicht is.

3.1.2 Omgevingswet

Gemeenten zijn per 1 januari 2024 verantwoordelijk voor het omgevingsplan, waarin lokale regels voor de leefomgeving worden vastgelegd. De Omgevingswet heeft als motto 'onze omgeving maken we samen' en heeft als belangrijkste doel het bundelen van de vele regels en wetten voor de fysieke leefomgeving. De informatievoorziening voor initiatiefnemers van ontwikkelingen dient op orde te zijn en vereenvoudigd te worden. Binnen de Omgevingswet worden de belangen van de omwonenden geborgd door een verplicht participatie- en afstemtraject. De gemeente speelt een belangrijke rol in het sterk gedecentraliseerde ruimtelijkeordeningsbeleid in Nederland. Het belangrijkste instrument voor de inrichting van de leefomgeving is dan ook het omgevingsplan, de uitwerking van de keuzes die de gemeente in haar omgevingsvisie heeft gemaakt. In de Omgevingswet is opgenomen dat de gemeente bij het maken van een omgevingsplan regels moet opstellen 'met het oog op het behoud van cultureel erfgoed (met inbegrip van bekende of te verwachten archeologische monumenten)'. De gemeente is daarmee verplicht om te inventariseren wat er aanwezig (én met betrekking tot het ondergrondse erfgoed aantoonbaar te verwachten is) aan cultureel erfgoed en regels op te nemen aangaande het cultureel erfgoed. In de Bkl zijn ook instructieregels opgenomen ten aanzien van bescherming van de *omgeving* van binnen het omgevingsplan beschermde monumenten (in de brede zin van het woord, niet alleen rijks- en gemeentelijke monumenten).

In de Omgevingswet spreekt men van 'de schijf van vijf' (*afbeelding 2*) en wordt cultureel erfgoed geduid als: "*Monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen en, voor zover dat voorwerp is of kan zijn van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties in het omgevingsplan, ander cultureel erfgoed als bedoeld in artikel 1.1 van de Erfgoedwet*".[6]

Afbeelding 2 De schijf van vijf in de Omgevingswet. Bron: RCE 2022.

[6] Deze definitie is overgenomen uit: Handreiking-Begrippenkader-cultureel-erfgoed-onder-Omgevingswet-2022-2

Om rekening te kunnen houden met het belang en behoud van cultureel erfgoed en werelderfgoed, is het noodzakelijk om te weten welke elementen van cultureel erfgoed of werelderfgoed er zich binnen - of direct daarbuiten- de gemeentegrenzen bevinden, en wat daarvan beschermd moet worden. Dit geldt voor alle onderdelen van de 'schijf van vijf'. Vervolgens zal moeten worden gekeken *hoe* dit erfgoed concreet beschermd gaat worden. Alle regels die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving, moeten in 2031 opgenomen zijn in het omgevingsplan.[7]
Binnen de Omgevingswet heeft de gemeente een belangrijke rol, voornamelijk als bevoegd gezag voor het omgevingsplan en de uitvoering van veel algemene rijks- en provinciale instructieregels. De gemeente is ook verantwoordelijk voor het opstellen van maatwerkvoorschriften en het toezicht en de handhaving van de regels die in het omgevingsplan staan. In het Omgevingsplan worden de lokale regels voor de fysieke leefomgeving vastgelegd. De gemeente is verantwoordelijk voor het opstellen, vaststellen en wijzigen van het omgevingsplan.[8] Gemeenten hebben met betrekking tot het cultureel erfgoed iets minder beleidsvrijheid dan voorheen vanwege de instructieregels van het Rijk in het Bkl en de internationale verdragen. Er dient toetsing vóóraf plaats te vinden bij activiteiten met een mogelijk nadelige invloed op (beschermd) cultureel erfgoed. Hiervoor bestaan twee opties: een omgevingsvergunningplicht en een meldingsplicht in combinatie met maatwerkvoorschriften, voor bijvoorbeeld eenvoudige activiteiten.[9]

In de handreiking begrippenkader cultureel erfgoed[10] onder de Omgevingswet pleit de RCE voor het eenduidig toepassen van de wettelijke begrippen voor het cultureel erfgoed in hun omgevingsplannen. De toepassing van dit begrippenkader zorgt ervoor dat de gemeente optimaal gebruik kan maken van de algemene rijksregels en de daarin voor het behoud van cultureel erfgoed opgenomen uitzonderingen, zoals bijvoorbeeld de inperking voor vergunning vrij bouwen.

Door de brede formulering van 'monument' vallen strikt genomen ook karakteristieke of beeldbepalende panden onder dit begrip en dient ook bij deze onroerende zaken in het omgevingsplan bescherming op te worden genomen voor de omgeving van dit cultureel erfgoed. Dit moet goed geregeld zijn in het omgevingsplan en ook standhouden bij de beoordeling van buitenplanse omgevingsvergunningen. Totdat het definitieve omgevingsplan is vastgesteld, kunnen bestaande stedenbouwkundige regels en welstandskaders vaak al voldoende bescherming bieden. Wat precies onder 'ontsiering' valt, verschilt per geval en hangt af van de monumentale waarden van het object. Het is van belang dat het omgevingsplan algemene regels bevat om ontsiering te voorkomen, of een vergunningplicht instelt. Een wijziging die met vergunning en positief advies van de gemeentelijke adviescommissie wordt uitgevoerd, zal doorgaans niet als ontsierend worden beschouwd.

3.1.3 Verdrag van FARO

Het door Nederland ondertekende Verdrag van FARO markeert een belangrijke verschuiving in de manier waarop we naar erfgoed kijken. Dit Europese verdrag benadrukt niet alleen het belang van locaties, objecten en tradities, maar vooral ook de verschillende betekenissen en het diverse gebruik ervan. Het vraagt om een nieuwe benadering van het bewaren en beschermen van erfgoed, waarbij we ons afvragen: voor wie bewaren we het erfgoed, en hoe kan het bijdragen aan de samenleving als geheel? Deze benadering vereist een nauwere samenwerking tussen alle betrokkenen: overheden, erfgoedprofessionals, erfgoedgemeenschappen, vrijwilligers, burgers, ondernemers en andere belanghebbenden. Erfgoed is immers meer dan alleen fysieke kenmerken; ook de gebruikswaarde en de

[7] https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/omgevingswet/omgevingsplan
[8] *https://iplo.nl/regelgeving/instrumenten/vergunningverlening-toezicht-handhaving/bevoegd-gezag-omgevingswet/. Geraadpleegd op 15 juli 2025.*
[9] VNG/RCE 2023, p. 13.
[10] VNG/RCE 2023.

sociale en economische context zijn van groot belang. Inwoners en gebruikers kunnen deze waarden vaak het beste duiden en versterken met lokale initiatieven, waarmee zij het gebruik én de betekenis van erfgoed vergroten.

Het Verdrag van FARO onderstreept de maatschappelijke en verbindende waarde van erfgoed en het belang van brede participatie. Deze uitgangspunten sluiten goed aan bij de werkwijze van de Omgevingswet, waarin burgerinitiatieven en participatie centraal staan.
De inhoudelijke focus voor Nederland zijn geformuleerd in drie speerpunten:

1. **Meedoen: participatie in de volle breedte**
   FARO pleit voor een inclusieve vorm van participatie, waarbij iedereen kan meedoen en meebeslissen. Het gaat om zeggenschap en eigenaarschap over erfgoed voor alle betrokkenen. Wat zien mensen zelf als erfgoed, als aanvulling op het reeds gedefinieerde?
2. **Openstaan: open houding voor andere erfgoedopvattingen**
   Erfgoed wordt steeds dynamischer. Verhalen, belevingen en persoonlijke ervaringen komen centraal te staan. Door open te staan voor nieuwe erfgoedwaarden, breder erfgoedbegrip en meer ruimte bieden aan kennis van burgers wordt erfgoed een levend onderdeel van ieders leefomgeving.
3. **Verbinden: erfgoed midden in de samenleving**
   De relatie tussen erfgoed en ruimtelijke ordening is de afgelopen jaren versterkt, met als doel de kwaliteit van ruimtelijke ontwikkelingen te verbeteren. Maar erfgoed kan ook op andere terreinen - zoals sociaal beleid, welzijn en arbeidsparticipatie - een waardevolle rol spelen. Zo wordt erfgoed een bron voor een betere samenleving.[11]

Voor de implementatie van het Verdrag van Faro in het Nederlandse beleidsveld is in 2022 een uitvoeringsagenda opgesteld waarin de strategische thema's worden besproken.[12]

De thema's zijn:

1. Faro basis: Vijf basis ingrediënten die essentieel zijn voor het realiseren van het gedachtegoed van het Verdrag van Faro: tijd, ruimte, verbinding, samenwerking en de kracht van klein.
2. In dienst van de samenleving: Erfgoed als hulpbron voor sociale cohesie, welzijn, democratische vernieuwing en een dynamische leefomgeving.
3. Aanleiding voor gamechangers: Nieuwe benaderingen zoals waarderen van erfgoed, meerstemmigheid en oral history.
4. In eigen werkveld: Zoeken naar manieren om binnen bestaande kaders ruimte te maken voor meer participatie, zeggenschap en samenwerking met erfgoedgemeenschappen binnen erfgoeddomeinen zoals digitaal erfgoed, archieven en archeologie.
5. Gevoed door andere erfgoedpraktijken: Leren van Caribisch Nederland en internationale voorbeelden.
6. Bewust, bekwaam en betrokken: Investeren in educatie, ondersteuning, opleidingen, werkwijzen en financiering.
7. Beleidskansen: Verankering van Faro in bestaand en toekomstig erfgoedbeleid, met aandacht voor subsidiëring, participatie en inclusie.

[11] https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro/faro-in-nederland. Geraadpleegd op 1-7-2025, aangevuld met de presentatie op de laatste FARO-netwerkdag: https://cultureelerfgoed.info/docs/Presentatie_Faro_netwerkbijeenkomst_17%20juni.pdf, verkregen op 30-6-2025.

[12] https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro/documenten/publicaties/2022/01/01/uitvoeringsagenda-onderweg-naar-faro. Geraadpleegd 1-7-2025.

Deze thema's vormen samen een strategisch kader dat het erfgoedveld helpt om het Faro-gedachtegoed concreet vorm te geven. Ze nodigen uit tot samenwerking, reflectie en actie, met erfgoed als verbindende kracht in de samenleving.

3.2 Landelijke ontwikkelingen in het erfgoedveld

In opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zijn in de afgelopen jaren door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed meerdere verkennende onderzoeken uitgevoerd:

- Er is onderzoek geweest naar de jongste periode van het erfgoed, de periode na 1965 (Post 65). Dit onderzoek was met name gericht op het vergroten van kennis over de architectuur, stadsvernieuwing, stedenbouw en omgevingskunst van die periode. Recentelijk is het programma Post 65 afgesloten en is begonnen met een selectieprocedure tot aanwijzing van enkele Post 65 rijksmonumenten.[13]

- Met betrekking tot het militair erfgoed is uit onderzoek gebleken dat de periode van de Koude Oorlog (1945-1991) nog onderbelicht is in het bestand van rijks- en gemeentelijke monumenten. De verkenning naar herinneringserfgoed heeft naar boven gehaald dat het actief uitdragen van de verhalen die verbonden zijn aan een monument een bijdrage levert aan het draagvlak voor bescherming van het onroerend erfgoed.

- De Verkenning Archeologie zet in op het op een uniforme wijze in beeld brengen van de voorraad archeologische vindplaatsen. Hiervoor zijn gezamenlijke uitgangspunten opgesteld voor het opstellen van archeologische inventarisatiekaarten [14] Ook wordt ingezet op toezicht, handhaving en ruimte voor de publieke invalshoek.

- Er is groeiende aandacht voor het interieur van monumentale gebouwen. In de Erfgoedwet is opgenomen dat een interieur in samenhang met een rijksmonument kan worden aangewezen als ensemble, wanneer de samenhang van bijzondere cultuurhistorische of wetenschappelijke betekenis is. Met deze aanwijzing kunnen ook de losse roerende elementen of de inrichting een onderdeel van het rijksmonument vormen.[15]

- Tenslotte ligt de laatste jaren een focus op het herbestemmen van erfgoed, met name van het agrarisch erfgoed, religieus erfgoed (kerkenvisies) en militair erfgoed (ontwikkelvisies).

3.3 Provinciaal erfgoedbeleid

De provincie Noord-Brabant heeft het *Integraal Beleidskader Levendig Brabant 2030* opgesteld voor de sectoren cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd. De ambitie van de provincie is in vijf doelen onderverdeeld: een passend aanbod voor iedereen, een inclusief aanbod, innovatie en vernieuwing, aanbod voor jeugd en talentontwikkeling, en bijdragen aan maatschappelijke opgaven. Het doel is dat de genoemde sectoren bijdragen aan een levendig Brabant voor iedereen.[16] Op afbeelding 3 zijn per sector de partijen zichtbaar die bijdragen aan dit doel. Erfgoed Brabant is het provinciale kennis- en expertisecentrum voor erfgoed

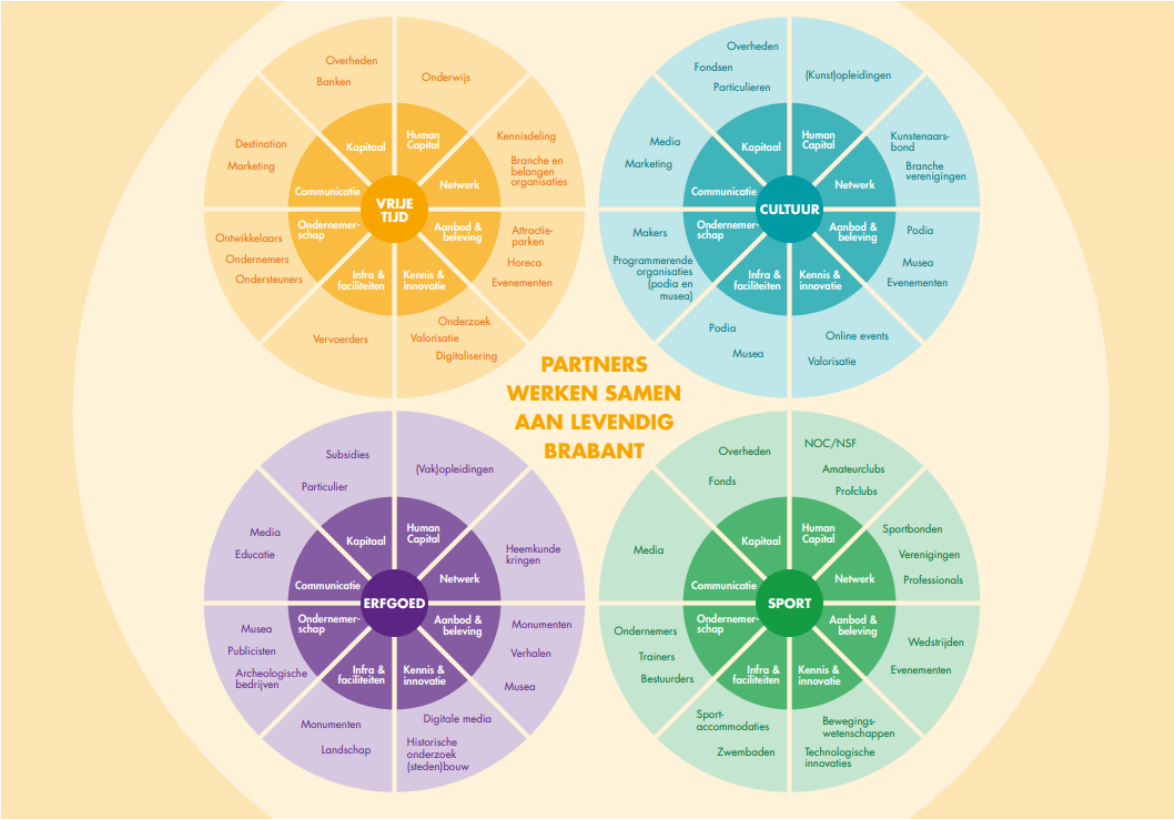
[13] Tussen 2017 - 2021 is de Verkenning uitgevoerd (https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/post-65-erfgoed/documenten/publicaties/2019/01/01/post-65-verkenningen). In 2023 is opdracht gegeven vanuit het ministerie om een aanwijzingsprogramma op te starten (https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/post-65-erfgoed). Geraadpleegd op 1-7-2025.

[14] Breimer *et al.,* 2020.

[15] Voor meer informatie: https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedwet/interieurensembles-en-de-erfgoedwet en https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2018/01/01/theoretisch-kader-interieurensembles. Geraadpleegd op 1-7-2025.

[16] https://www.brabant.nl/onderwerpen/cultuur-erfgoed-sport-vrijetijd/beleidskader-levendig-brabant-2030/

en de uitvoeringsorganisatie van de Provincie Brabant. Erfgoed Brabant voert uit wat in het integraal Beleidskader Levendig Brabant 2030 is vastgesteld.[17]

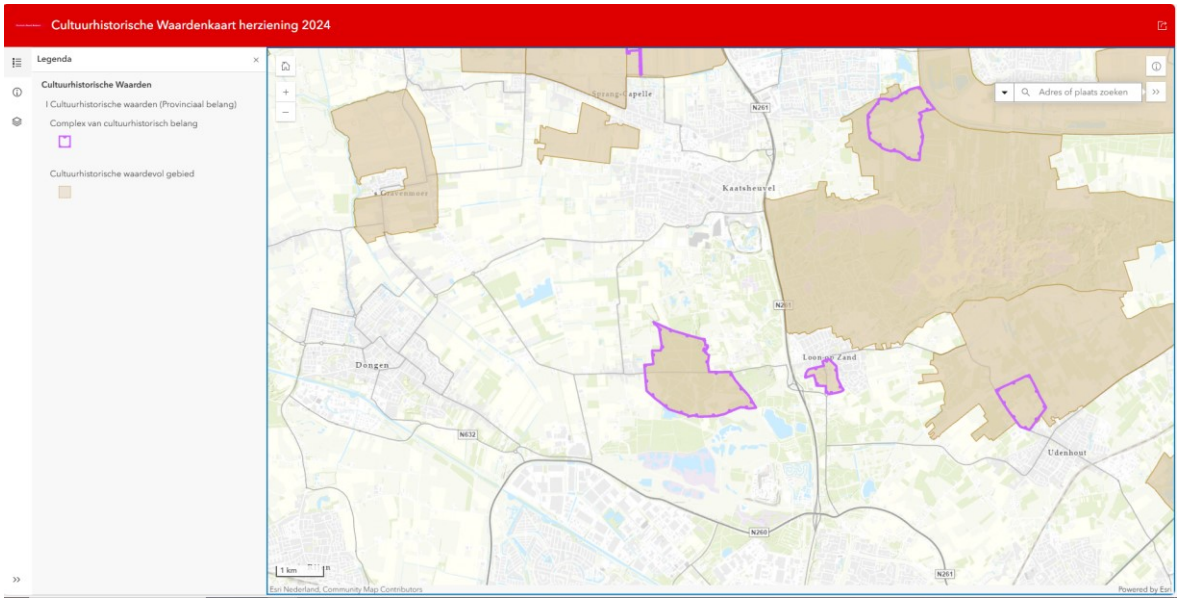

Afbeelding 3 Overgenomen uit het Beleidskader Levendig Brabant 2030. Bron: Provincie Noord-Brabant 2022, 15.

De provincie vindt het belangrijk om het Brabants erfgoed een plaats te geven in de verdere ontwikkeling van Brabant. Met de invoering van de Omgevingswet op 1 januari 2024 heeft de herziene versie van de Cultuurhistorische Waardenkaart[18] rechtskracht gekregen (*afbeelding 4*). Op de CHW staat het Brabants erfgoed in meerdere categorieën weergegeven (met uitzondering van het immaterieel en roerend erfgoed). Het betreft onder andere historisch groen, overige bouwkunst, historische geografie en cultuurhistorische landschappen. Ook de meest recente erfgoedinformatie op rijksniveau is op de kaart aangegeven, zoals de rijksmonumenten en beschermde stad- en dorpsgezichten. Tenslotte zijn er cultuurhistorische waarden van provinciaal belang aangegeven: vier cultuurhistorische waardevolle gebieden (Dijkbaanse Steeg en omgeving, Loonse en Drunense Duinen, Landgoed Huis ter Heide en het Kasteel van Loon op Zand) en twee complexen van cultuurhistorische belang (Huis ter Heide en het Kasteel Loon van op Zand) (*zie bijlage 2 tot en met 5*).

[17] https://www.erfgoedbrabant.nl/over-ons/over-erfgoed-brabant/#:~:text=Een%20integraal%20beleidskader%20voor%20cultuur,erfgoedkennis%20aan%20een%20breed%20publiek

[18] https://noord-brabant.maps.arcgis.com/apps/instant/sidebar/index.html?appid=cc65ce7c9a66445ea653a582f26e4b85

Afbeelding 4 Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant, herziening 2024. Aangegeven zijn de Cultuurhistorische waarden van Provinciaal belang: complexen van cultuurhistorisch belang en de cultuurhistorische waardevolle gebieden. Bron: Provincie Noord-Brabant (https://noord-brabant.maps.arcgis.com/apps/instant/sidebar/index.html?appid=cc65ce7c9a66445ea653a582f26e4b85)

De CHW is opgenomen onder paragraaf 7.2 van de Beleidsregel omgevingsrecht Noord-Brabant:[19]

> ***1 Paragraaf 7.2 Aardkundige en Cultuurhistorische waarden en kenmerken***
> ***Artikel 7.2.1 Begripsbepalingen***
> *In deze paragraaf wordt verstaan onder:*
> *Aardkundig waardevolle gebiedenkaart: kaart als bedoeld in artikel 5.43 van de Omgevingsverordening Noord-Brabant;*
> *Cultuurhistorische waardenkaart: kaart als bedoeld in artikel 5.44 van de Omgevingsverordening Noord-Brabant.*
> ***Artikel 7.2.2 Aardkundige waarden en kenmerken***
> *Gedeputeerde Staten hanteren bij de uitoefening van bevoegdheden gerelateerd aan de wet en de toepassing van artikel 5.43 van de Omgevingsverordening Noord-Brabant, de beschrijving van de aardkundige waarden en kenmerken, zoals opgenomen op de Aardkundig waardevolle gebiedenkaart.*
> ***Artikel 7.2.3 Cultuurhistorische waarden en kenmerken***
> - ***1.****Gedeputeerde Staten hanteren bij de uitoefening van bevoegdheden gerelateerd aan de wet en de toepassing van artikel 5.44 van de Omgevingsverordening Noord-Brabant, de beschrijving van de cultuurhistorische waarden en kenmerken zoals opgenomen in de Cultuurhistorische waardenkaart.*
> - ***2.****Gedeputeerde Staten hanteren bij de uitoefening van bevoegdheden gerelateerd aan de wet en de toepassing van artikel 5.45 van de Omgevingsverordening Noord-Brabant, de beschrijving van de kernkwaliteiten van het werelderfgoed Hollandse Waterlinies, zoals opgenomen in de Cultuurhistorische waardenkaart.*

De Omgevingsverordening Provincie Noord-Brabant is te raadplegen via de TAM-omgevingsverordening Noord-Brabant.[20] De cultuurhistorische waarden en kenmerken worden als volgt beschreven: '*Waarden en kenmerken van een gebied of daar aanwezige zaken, verband houdend met het bouwkundig erfgoed, het stedenbouwkundig erfgoed, de historische groenwaarden, het historisch-geografisch erfgoed en de bekende en verwachte archeologische waarden'*.

[19] Beleidsregel omgevingsrecht Noord-Brabant; Ons Brabants erfgoed.

[20] Omgevingsverordening Noord-Brabant.

In de Omgevingsverordening zijn instructieregels voor het omgevingsplan van gemeenten opgenomen '*ten behoeve van het behoud, het herstel of de duurzame ontwikkeling van de cultuurhistorische waarden en kenmerken zoals beschreven in de Cultuurhistorische waardenkaart, en ter bescherming van cultuurhistorische waarden en kenmerken van de onderscheiden gebieden en gebouwen, en houdt bij toedeling van functies en activiteiten rekening met de aanwezige cultuurhistorische waarden en kenmerken en betrekt daarbij de mogelijkheden om die waarden te versterken.' (Artikel 5.44).* Ook wordt in de Omgevingsverordening het onderzoeken van hergebruiksmogelijkheden van leegstaand erfgoed genoemd.

Specifiek met betrekking tot complexen van cultuurhistorisch belang is in de verordening Ruimte van de Provincie Noord-Brabant de volgende beschrijving opgenomen: "*De complexen van cultuurhistorisch belang zijn (voormalige) kloosters, industriële complexen en landgoederen waarvan de waarde van provinciale betekenis is. Voor deze complexen maakt de Verordening ruimte een functiewijziging mogelijk indien die bijdraagt aan het behoud en de versterking van de aanwezige karakteristieke kwaliteiten.*"[21]

3.4 Gemeentelijk beleid

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van het huidige instrumentarium in de gemeente Loon op Zand. De gemeente Loon op Zand beschikt nog niet over een erfgoedvisie of een erfgoednota. Wel is er een erfgoedregister met daarin opgenomen de rijks- en gemeentelijke monumenten en een erfgoedverordening. De gemeente heeft wel een vastgestelde Archeologische waarden- en verwachtingenkaart, maar nog geen vastgestelde Cultuurhistorische Waardenkaart. Het gemeentelijk erfgoed (of onderdelen hiervan) is verder opgenomen in het Handboek Ruimtelijke Kwaliteit, de Omgevingsvisie, het Omgevingsplan. Er is een beleidsambtenaar en een Commissie Omgevingskwaliteit, hoewel deze niet over erfgoedexpertise beschikt (*tabel 1*). In de volgende paragrafen komen deze onderdelen eerst aan bod.

Erfgoedbeleid	Nee
Erfgoedverordening	Ja, 2015/2018; vergunningsplicht voor slopen/wijzigen/verstoren/verplaatsen/ontsieren/in gevaar brengen monumenten
Archeologische waardenkaart	Ja, 2017
Cultuurhistorische waardenkaart	Nee
Gemeentelijk erfgoedregister	Ja, rijks- en gemeentelijke monumenten in opgenomen
Erfgoed in Welstandsnota	In het Handboek Ruimtelijke Kwaliteit (2014) zijn de rijks- en gemeentelijke monumenten opgenomen met ambitieniveau en algemene, objectgerichte en gebiedsgerichte criteria.
Erfgoed in Omgevingsvisie	Ja, in de Omgevingsvisie (2024) is opgenomen dat één van de doelen is om het erfgoed in de gemeente te behouden en herkenbaar en beleefbaar te maken.
Erfgoed in Structuurvisie	Vervallen bij vaststellen Omgevingsvisie

[21] Verordening ruimte / Cultuurhistorische waardenkaart, Complex van cultuurhistorisch belang | Data overheid ; geraadpleegd d.d. 25 juni 2025.

Erfgoed in Omgevingsprogramma	Nee, geen Omgevingsprogramma opgesteld
Erfgoed in Omgevingsplan	Beperkt; artikel 22.22; 22.28 en 22.38 in tijdelijk omgevingsplan, van rechtswege ingegaan op 1 januari 2024
Beleidsmedewerker Erfgoed	Ja
Commissie Omgevingskwaliteit en verordening Commissie Omgevingskwaliteit	Ja

Tabel 1 Overzicht regelgeving en beleidsinstrumenten in de gemeente.

Naast instrumenten en documenten die direct over het erfgoed gaan, heeft de gemeente ook diverse visiedocumenten waarin de huidige gemeentelijke visie op erfgoed indirect kan worden afgeleid, namelijk de Omgevingsvisie, de Toekomstagenda, de Lintenvisie, en Landschapspark Pauwels. Deze documenten komen vervolgens aan bod in dit hoofdstuk.

3.4.1 Erfgoedregister

Gemeenten zijn verplicht een erfgoedregister op te stellen, maar de vorm hiervan is vrij. Op dit moment betreft het register een lijst van rijks- en gemeentelijke monumenten (*bijlage 6*). Deze is niet openbaar toegankelijk. Binnen gemeente Loon op Zand zijn 24 Rijksmonumenten aangewezen.[22] Gemeente Loon op Zand kent in totaal 45 gemeentelijke monumenten: 24 monumenten in Kaatsheuvel, 17 monumenten in Loon op Zand en 4 monumenten in De Moer.[23]

3.4.2 Erfgoedverordening

De gemeentelijke Erfgoedverordening dateert uit 2015 (maar in huidige vorm in werking sinds 2018) (*bijlage 7*) en behandelt de volgende vier zaken:

1. De aanwijzing van zaken tot gemeentelijk beschermd monument door het gemeentebestuur;

Naast administratieve zaken als wijze van registratie, termijnbepalingen, wijze van mededeling, wijzigen en intrekken van de aanwijzing, is het volgende met betrekking tot de inhoudelijke procedure opgenomen: Initiatief tot aanwijzing kan zowel bij de gemeente als op aanvraag van een belanghebbende liggen. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (nu: COK) en de eigenaar worden om advies gevraagd, tenzij het een spoedeisend geval is (er moeten dan gegronde redenen aanwezig zijn). Eventueel wordt vooraf bouwhistorisch onderzoek verricht op aanvraag van B&W. Kerken die hun functie van godsdienstuitoefening verliezen, worden geacht aangewezen te zijn als gemeentelijk monument.

2. Het vergunningenstelsel voor de gemeentelijke beschermde monumenten;

Hierin is de gebruikelijke verbodsbepaling opgenomen dat monumenten niet mogen worden beschadigd of vernield, of dat zonder vergunning een monument mag worden afgebroken, verstoord, verplaatst, gewijzigd, hersteld, of op zodanige wijze gebruikt mag (laten) worden dat het wordt ontsierd of in gevaar wordt gebracht. Een vergunning wordt alleen verleend indien de architectonische waarde, stedenbouwkundige waarde, cultuurhistorische waarde, de gaafheid/herkenbaarheid en/of de zeldzaamheid in het geding zijn. De commissie ruimtelijke kwaliteit adviseert het college hierin, en kunnen eventueel adviseren een bouwhistorisch onderzoek te laten doen, maar hebben hiervoor een (zeer) beperkte termijn van 4 weken.

[22] https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumentenregister?f%5B0%5D=gemeente%3ALoon%20op%20Zand

[23] Gemeentelijke monumentenlijst versie augustus 2025. Ontvangen op 18-09-25.

3. De verwijzing naar het vergunningenstelsel voor beschermde rijksmonumenten in de Monumentenwet 1988 (nu: Erfgoedwet)

Ook bij een vergunningverlening voor rijksmonumenten adviseert de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit schriftelijk, maar neemt hierbij het advies van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu: RCE) mee. Ook nu kan de commissie adviseren een bouwhistorisch onderzoek te laten doen, maar met dezelfde (zeer) beperkte termijn.

4. De aanwijzing van gebieden tot beschermd gemeentelijk stads of dorpsgezicht.

Het college kan ook een gemeentelijk beschermd dorpsgezicht aanwijzen. De COK adviseert in dit geval pas ná het conceptaanwijzingsbesluit en ingebrachte zienswijzen. Ook hier is in spoedeisende gevallen het advies van de COK niet noodzakelijk. Met betrekking tot het beschermde gezicht worden bij registratie tenminste de plaatselijke aanduiding, de datum van aanwijzing, de gebiedsaanwijzing van het beschermde gezicht en een beschrijving van de daarin vervatte cultuurhistorische waarden opgenomen. Het gezicht wordt (in tegenstelling tot de gemeentelijke monumenten) wel opgenomen in het bestemmingsplan (nu: omgevingsplan) ter bescherming van de cultuurhistorische waarden. Ook hierover wordt advies gevraagd aan de COK. Met betrekking tot (de in de gemeente tot dusver nog niet aangewezen) gemeentelijk beschermde dorpsgezichten is de verbodsbepaling opgenomen om een bouwwerk geheel of gedeeltelijk af te breken zonder vergunning

Er wordt bij de toepassing van de verordening rekening gehouden met het gebruik van het monument, maar zeker bij kerkelijke monumenten. Tenslotte zijn nog artikelen opgenomen met betrekking tot schadevergoeding, slot- en overgangsbepalingen.

In de toelichting op de verordening is met betrekking tot de gemeentelijke monumenten aangegeven dat: *"Door aanwijzing als gemeentelijk monument is het gehele pand, inclusief het interieur, onder de werking van de verordening geplaatst. Andere zaken die zich op het (kadastraal) perceel van het beschermde monument bevinden, zoals bijgebouwen, tuininrichting en bomen, moeten expliciet worden aangegeven, willen zij onder de werking van de verordening vallen. Voor elke wijziging van het beschermde monument is dus een vergunning nodig. Voor de duidelijkheid, bijvoorbeeld in verband met kadastrale vernummering, kan ook een plattegrond worden aangehecht."*[24]

Met betrekking tot de rol van de COK is op 5 maart 2024 de Verordening Commissie Omgevingskwaliteit ingegaan (*zie paragraaf 3.4.5*). Bovengenoemde rol van CRK is dus mogelijk gewijzigd.

3.4.3 Regelgeving tijdelijk Omgevingsplan

In het Omgevingsplan Gemeente Loon op Zand, die via het Omgevingsloket is ontsloten, zijn een zestal artikelen opgenomen met betrekking tot cultureel erfgoed, namelijk: artikel 22.3 (overgangsrecht rijksbeschermde gezichten), 22.2.6 (vrijstelling archeologisch onderzoek), 22.22; 22.28 (inperkingen uitzondering vergunningplicht omgevingsplanactiviteit bouwwerken) en 22.38 (inperkingen vergunningvrije activiteiten bouwwerken). Het betreft inperkingen op vrijstellingen vanwege de monumentale status van een object en de zogenaamde 'bruidsschat' van het rijk ter bescherming van rijksbeschermde gezichten en objecten.

[24] Erfgoedverordening 2015 gemeente Loon op Zand, p. 9

Onduidelijk is of en hoe regelingen met betrekking tot voorheen opgenomen cultuurhistorische landschapselementen in bestemmingsplannen zijn opgenomen in het omgevingsplan. Een voorbeeld betreft de bebouwingslinten op dekzandruggen, het droog bos-heidecomplex, en kleinschalig cultuurgebied en het grootschalig cultuurgebied uit het voormalige bestemmingsplan Buitengebied 2011 met de regeling 12.5.3 Toelaatbaarheid, waarin gesteld wordt dat de in lid 12.5.1 genoemde omgevingsvergunning slechts kan worden verleend, indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan het behoud, het herstel en de ontwikkeling van de natuurwaarden, landschappelijke waarden en cultuurhistorische waarden.[25]

Bij het uitwerken van het Omgevingsplan is publieke inspraak wettelijk verplicht vanuit de Omgevingswet. De gemeente beschikt reeds over een Verordening Participatie, waarin participatie bij beleidsvoornemen is geborgd.[26]

3.4.4 Handboek Ruimtelijke Kwaliteit (2014)[27]

Het handboek Ruimtelijke Kwaliteit heeft tot doel een stimulans te zijn voor de ruimtelijke kwaliteit, en tegelijk meer vrijheid voor initiatieven te bieden. Dit betekent dat pragmatisch en constructief naar plannen wordt gekeken. Voor elk gebied in de gemeente is het evenwicht tussen vrijheid en toetsing bepaald, met als criterium de invloed van een mogelijk plan of initiatief op de kwaliteit van de openbare ruimte. Voor de indeling in gebieden is de structuur van de dorpskernen als basis genomen (*afbeelding 5*). Omdat het handboek uitgaat van de huidige bebouwing, is regelmatige actualisering noodzakelijk. Op het moment van schrijven (juni 2025) wordt de eerste actualisatie in gang gezet.

In het eerste deel van het handboek wordt de ruimtelijke structuur van de gemeente beschreven vanuit de historische landschaps- en bebouwingsontwikkeling. In de drie dorpskernen worden de bebouwingslinten als beeldbepalende hoofdassen van de dorpen en de centra als dragers van de ruimtelijke structuur aangewezen. De in de vorige eeuw toegevoegde woonwijken worden als minder bepalend geacht voor het ruimtelijk beeld van de dorpen, en kennen elk hun eigen karakter, mede afhankelijk van de periode waarin ze zijn aangelegd. Hoewel de bedrijventerreinen wel bijdragen aan het ruimtelijk beeld van de dorpen, worden ze niet identiteitsbepalend geacht. De Efteling wordt buiten beschouwing gelaten van het handboek.

De gemeentelijke en rijksmonumenten zullen altijd een zeer zorgvuldige afweging, beoordeling en toetsing vergen.

Beoordeling van bouwplannen gebeurt op basis van onderstaande criteria (algemene, gebiedsgerichte en objectcriteria):

<u>Algemene criteria:</u>
- Relatie tussen vorm, gebruik en constructie
- Relatie tussen bouwwerk en omgeving
- Helderheid en complexiteit
- Culturele betekenis
- Schaal- en maatverhouding
- Materiaal, kleur en licht

[25] Toelichting Buitengebied Geconsolideerd NL.IMRO.0809.BPBuitengebiedGC-GC01, 21, 92

[26] https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR687036/

[27] Couwenberg, J., P. Wolkers en M. Honselaar (2014): HandboekRuimtelijkeKwaliteit_Welstandsnota2014.pdf

Voor de volgende bouwwerken gelden objectcriteria: erkers, dakkapellen voorzijde, aanbouwen aan de zijgevel, erfafscheidingen.

Gebiedscriteria: per gebied zijn specifieke beoordelingscriteria beschreven.

Bijzonder: '*locaties die beeldbepalend zijn voor de ruimtelijke kwaliteit. Op deze locaties worden bouwplannen kritisch beoordeeld op basis van de vermelde criteria en worden hogere eisen gesteld aan de ruimtelijke kwaliteit'*

Basis: *'locaties die minder beeldbepalend zijn voor de ruimtelijke kwaliteit, maar wel een zekere toetsing behoeven om een minimale basiskwaliteit te handhaven. Op deze locaties wordt meer globaal beoordeeld.'*

Vrij: '*locaties die geen invloed hebben op de ruimtelijke kwaliteit. Dit zijn de achtererven, die niet grenzen aan het openbaar gebied en beginnen vanaf de achtergevel van het oorspronkelijke hoofdgebouw*.'

Afbeelding 5 Overzicht gebiedsindeling Handboek Ruimtelijke Kwaliteit. Bron: Handboek Ruimtelijke Kwaliteit, p.13

1) Centrum Kaatsheuvel
2) Lint Zuidhollandsedijk
3) Lint Vaartstraat
4) Lint Gasthuisstraat
5) Lint Marktstraat
6) Lint Erasstraat
7) Lint Rechtvaart

8) Wonen N-W Kaatsheuvel
9) Wonen N-O Kaatsheuvel
10) Wonen Z-O Kaatsheuvel
11) Wonen Z-W Kaatsheuvel
12) Bedrijven Kaatsheuvel
13) Centrum Loon op Zand
14) Lint Kasteellaan
15) Wonen N Loon op Zand
16) Wonen N-O Loon op Zand
17) Wonen Z-O Loon op Zand
18) Bedrijven Loon op Zand
19) De Moer
20) Buitengebied

Voor elk van deze gebieden wordt de structuur, ambitie en criteria van de gebieden in de gemeente beschreven. Het document eindigt met een bestuurlijk en juridisch kader en overgangs- en slotbepalingen.

3.4.5 Commissie OmgevingsKwaliteit en de verordening Commissie Omgevingskwaliteit (2024)[28]

De gemeente Loon op Zand beschikt over een Commissie OmgevingsKwaliteit en een verordening 'Commissie Omgevingskwaliteit' van de gemeente Loon op Zand uit 2024 (*bijlage 8*). In deze verordening wordt veel uitgebreider ingegaan op de taak en werkzaamheden van de commissie ten opzichte van de Erfgoedverordening.

De taak van de Commissie is om raad en burgemeester en wethouders te adviseren met betrekking tot een goede omgevingskwaliteit, waaronder in ieder geval het geven van voorlichting over het waarom van een goede omgevingskwaliteit en de werkzaamheden van de commissie. De Commissie adviseert verplicht over aanvragen voor vergunningen met betrekking tot monumenten, bij omgevingsplanactiviteiten waarbij de commissie als adviseur is aangegeven en aanwijzingen van rijks- of gemeentelijke monumenten. Op verzoek van burgemeester en wethouders adviseert zij verder over een breed scala aan onderwerpen, waaronder ontwikkelen van beleid, bij verkenningen en planontwerpen, maatwerkvoorschriften voor bouwwerken, de zorg voor werelderfgoed en over het geven van beschikkingen.

In artikel 4, 5, 6, 8, 10 en 11 zijn regels met betrekking tot de samenstelling, benoeming, ondersteuning, standpuntbepaling en adviseurs opgenomen, om deskundigheid en onafhankelijkheid te borgen.

Opvallend is dat in geval van een rijksmonument wel extern advies dient te worden ingewonnen, maar niet in het geval van een gemeentelijk monument.

De adviestermijn is vier weken, tenzij anders bepaald door Burgemeester en wethouders. Deze termijn is, evenals in de erfgoedverordening, zeer beperkt.

De verordening bevat verder nog een reglement van orde en een uitgebreide Toelichting als bijlage (overgenomen uit de Model Verordening op de gemeentelijke adviescommissie van de VNG).

[28] https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR716336/

Op dit moment heeft de commissie geen juridisch vastgesteld document ter onderbouwing van haar adviezen met betrekking tot het wel of niet aanwijzen van een object tot gemeentelijk monument, maar gebruikt ze hiervoor een, in de gemeente Oirschot ontwikkelde, erfgoedmeetlat om de cultuurhistorische waarden zo objectief mogelijk in beeld te brengen.

In paragraaf 7.4 wordt hier verder op ingegaan.

3.4.6 Omgevingsvisie

In de Omgevingsvisie is opgenomen dat één van de doelen is om het erfgoed in de gemeente te behouden en herkenbaar en beleefbaar te maken.

Sinds de inwerkingtreding van de Omgevingswet (januari 2024) worden regels en procedures ten aanzien van de fysieke leefomgeving en het omgevingsrecht gebundeld en vereenvoudigd en vastgelegd in één wet. De ambities voor de fysieke leefomgeving staan in de Omgevingsvisie 2040 beschreven. De Omgevingsvisie beschrijft integraal de hoofddoelen en ambities en het toekomstbeeld voor de fysieke leefomgeving van de gemeente Loon op Zand. Het vertrekpunt van de Omgevingsvisie zijn de talrijke ontwikkelingen en trends waar de gemeente mee aan de slag wil, waaronder het veranderende landschap. Een van de sectorale doelen is om het erfgoed in de gemeente te behouden en herkenbaar en beleefbaar te maken.

In de Omgevingsvisie worden, in samenhang met de beschrijving van de geschiedenis, meerdere kwaliteiten binnen de gemeente genoemd: het landschap, het watersysteem, de groenstructuren, diverse bijzondere kwaliteiten in het buitengebied, en de dorpen in de gemeente.

Het doel van het beleid in de fysieke leefomgeving wordt als volgt samengevat: *"We kiezen voor een sterk recreatief profiel, het versterken en benutten van onze landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten en het toekomstbestendig maken van onze woonwijken en dorpen. Vanuit een hoge druk op de ruimte komen we tot vernieuwing!"*[29] Om dit doel te bereiken zijn een zestal speerpunten geformuleerd:

1) In 2040 hebben we duurzame groene dorpen
2) Recreatief profiel verbreden: harmonie en plezier
3) Iedereen doet op eigen kracht mee
4) Slim bereikbaar
5) Toekomstbestendige centra
6) All-inclusive landschap

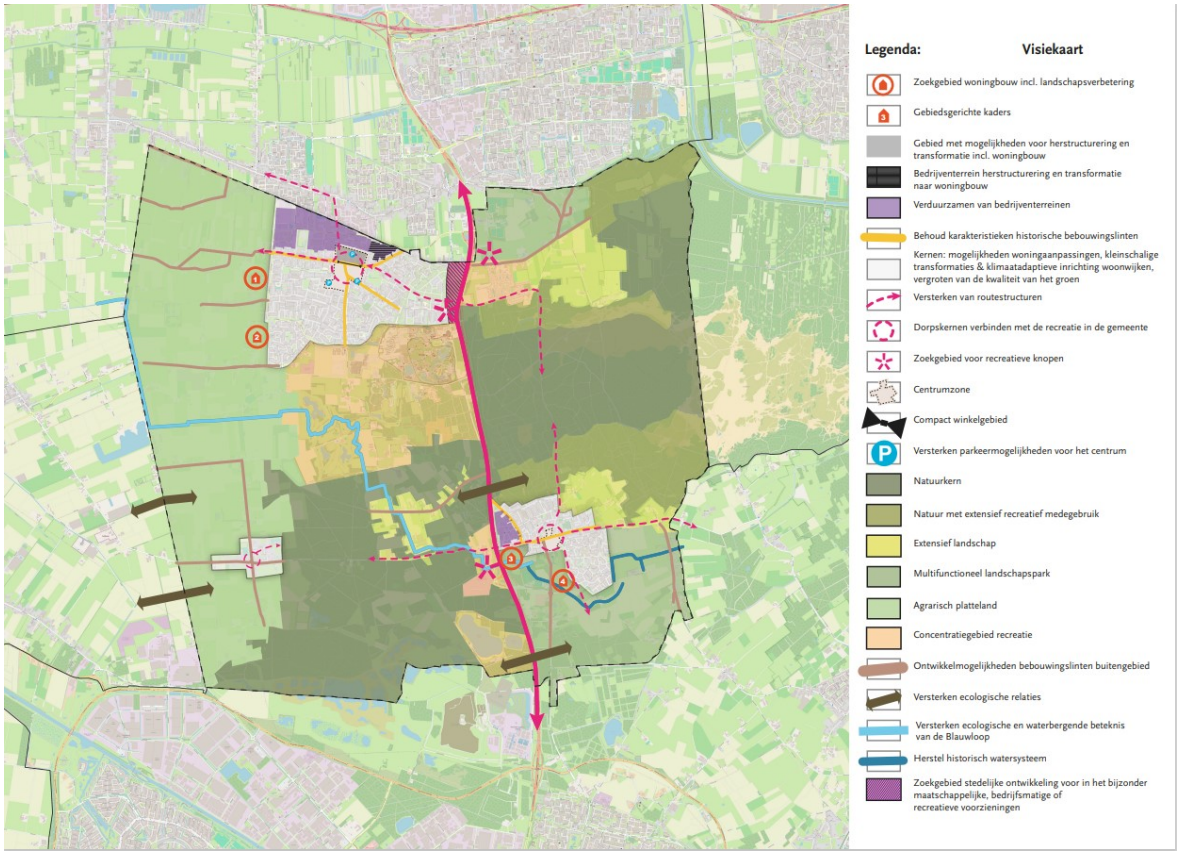
Het behoud van erfgoed is in een drietal speerpunten opgenomen.

Bij het speerpunt 'duurzame groene dorpen' wordt gedoeld op het verankeren van herkenbare cultuurhistorische kwaliteiten in de fysieke leefomgeving. *"Onze ambitie is om niet alleen monumentale panden te beschermen, maar ook het ensemble of de grotere structuur waartoe het monument behoort. Ook historische groenstructuren en monumentale bomen horen daarbij."*[30] Hierbij wordt als voorbeeld lintbebouwing aangehaald, waar de waarde niet alleen in de monumentale en karakteristieke panden zit, maar bijvoorbeeld ook in de zichtbaarheid van het lint, de wisselende rooilijnen, en de diepte van de bebouwing (*afbeelding 6*). Maar het kan bijvoorbeeld ook gaan om de bescherming van ensembles of de herkenbaarheid van oude ambachten.

[29] Ontwerp omgevingsvisie 2040 | Loon op Zand, 7.

[30] Ontwerp omgevingsvisie 2040 | Loon op Zand, 39.

Bij het speerpunt 'recreatief profiel verbreden' wordt kort ingegaan op de ambitie tot het neerzetten van historische verhaallijnen en het leggen van een relatie met het erfgoed. Hierbij kan gedacht worden aan verhaallijnen over oude ambachten en handel, historische kwaliteit (zoals het Witte Kasteel), en de oorlogsgeschiedenis.
Het speerpunt 'all-inclusive landschap' richt zich op een toekomstig landschap dat *'authentiek oogt en zowel economisch als ecologisch robuust is*'.[31] Hierbij worden oplossingsrichtingen en beleidskeuzes toegelicht, zoals onder andere het streven om te werken naar een goede balans tussen natuur & landschap en de economische functies in het landelijke gebied, het investeren in een authentiek landschap, het beschermen en beleefbaar maken van het gemeentelijk erfgoed en het herstel van natuurlijke watersystemen.

Afbeelding 6 Visiekaart Omgevingsvisie Loon op Zand 2040. Op de visiekaart wordt met betrekking tot erfgoed aangegeven waar 'behoud van karakteristieken historische bebouwingslinten' wordt nagestreefd. Bron: website gemeente Loon op Zand[32]

3.4.1 Kerkenvisie

Kerkgebouwen zijn van groot belang in de uitstraling van de kerkdorpen. In 2023 is daarom een kerkenvisie voor de gemeente Loon op Zand opgesteld met als doel om leegstand van kerken te voorkomen en daarmee het religieus erfgoed te behouden. Aanleiding voor leegstand is de terugloop van ledenaantallen met als gevolg minder vrijwilligers en geld voor het behoud, beheer en onderhoud van de

[31] Ontwerp omgevingsvisie 2040 | Loon op Zand, 63.
[32] https://loonopzand2040.nl/Tot-nu-toe ; geraadpleegd op 25 juni 2025

religieuze gebouwen. Leegstand van de kerkgebouwen speelt in gemeente Loop op Zand nog geen rol, maar wel achterstallig onderhoud van de gebouwen.[33]

Religieuze gebouwen hebben diverse functies:

- zowel een religieuze betekenis als de plek waar de geloofsgemeenschap samenkomt;
- een maatschappelijke betekenis doordat de gebouwen de lokale bevolking met elkaar verbindt;
- een cultuurhistorische betekenis vanwege de bouw- en gebruiksgeschiedenis van het gebouw, het exterieur en interieur van het kerkgebouw;
- maar ook het aanzicht en uitstraling in de omgeving en door verhalen van mensen met betrekking tot deze gebouwen.

In de gemeente Loon op Zand zijn op dit moment nog drie kerken in religieus gebruik. Bij het opstellen van de kerkenvisie waren dit er nog vijf. Met ingang van 8 juli 2024 is de HH. Martelaren van Gorcum te Kaatsheuvel aan de eredienst onttrokken.[34] De Heilige Joachim in De Moer is eveneens uit de eredienst onttrokken. Op 6 juli 2025 vond de laatste viering plaats.[35] Vier kerken hebben een rijksmonumentale status en één kerk is als gemeentelijk monument aangewezen (*afbeelding 7*).

	Kerk	Denominatie	Plaats	Bouwjaar	Monumentale status
1	Hersteld Hervormde Kerk	Hersteld Hervormde Gemeente	Kaatsheuvel	1804	Gemeentelijk monument
2	HH. Martelaren van Gorcum	Rooms-Katholiek	Kaatsheuvel	1894	Rijksmonument
3	Johannes den Doper (Sint Jan)	Rooms-Katholiek	Kaatsheuvel	1913	Rijksmonument
4	Heilige Joachim	Rooms-Katholiek	De Moer	1902	Rijksmonument
5	Sint-Jans Onthoofding	Rooms-Katholiek	Loon op Zand	1392, 1880 en 1929	Rijksmonument

Afbeelding 7 Kerken in religieus gebruik in de gemeente Loon op Zand ten tijde van het opstellen van de Kerkenvisie in 2023. Overgenomen uit: Kerkenvisie Loon op Zand, 14.

De gemeente heeft met de kerkenvisie de ambitie '*om in samenwerking met de stakeholders tot een toekomstgerichte en duurzame omgang met de religieuze gebouwen te komen. Het is van nadrukkelijk belang dat alle betrokken partijen zich gehoord voelen. De nadruk bij de toekomstgerichte aanpak ligt bij het behoud en de versterking van erfgoedwaarden, ruimtelijke kwaliteit en de leefomgeving.*'[36]

3.4.2 Lintenvisie Kaatsheuvel (2017)

De historisch linten van Kaatsheuvel zijn sterke identiteit dragers. Ze zijn het resultaat van een lange geschiedenis. In 2017 is de Lintenvisie is opgesteld om enerzijds richtlijnen vooraf te geven en kaders te stellen, maar ook ter inspiratie voor nieuwe ontwikkelingen.

De oorsprong van de linten in Kaatsheuvel ligt in het regionale landschap: het slagenlandschap met smalle en langgerekte kavels waarlangs boerderijen werden gebouwd, en het coulisselandschap, gelegen op het overgangslandschap tussen de Loonse en Drunense Duinen en het lagergelegen veengebied. In de loop der tijd vond een verdichting en uitbreiding van de bebouwingskernen plaats o.a. door de groei van de schoenindustrie en de huisnijverheid. De linten zijn nu minder prominent in de dorpsstructuur

[33] Sprengers/de Jongh 2023, 6.

[34] https://parochiewillibrord.nl/hh-martelaren-van-gorcum/

[35] Informatie via opdrachtgever (email 29-08-25).

[36] Kerkenvisie Loon op Zand, 6.

aanwezig. Het betreft het noordelijk gelegen lint (Antoniusstraat - Hoofdstraat - Roestenbergstraat) en de zuidelijke linten Markthuisstraat en Gasthuisstraat. Niet alle historische linten zijn opgenomen in de lintenvisie, het oude lint Erasstraat (voormalige Varkensstraat/ 1e Straatje) ontbreekt bijvoorbeeld.

De algemene doelstelling voor de Lintenvisie is samenvattend:
• Bescherming van de historische structuur en het erfgoed, alsmede aandacht voor de historische uitstraling van de linten;
• Vergroting van de herkenbaarheid van de linten, hun identiteit, openbare ruimte en verkeer;
• Behoud en bevordering van de diversiteit van het wonen aan de linten met respect voor de historische perceelsgewijze bouwwijze;
• Introductie van een manier van bouwen die meer bijdraagt aan het karakter en de sfeer van de linten;
• Behoud en stimulering van de dynamiek in de "bedrijvige" linten.[37]

3.4.3 Landschapspark Pauwels

Tussen Tilburg en de Loonse en Drunense Duinen ligt de groene zone Landschap Pauwels (*afbeelding 8*). De naam verwijst naar de middeleeuwse landheer Paulus van Haastrecht die rond 1380 een belangrijke rol had in de vormgeving van het landschap in deze groene zone.[38] Het landschapspark ligt gedeeltelijk in de gemeente Loon op Zand en is een kruising tussen een landschap en een park. Na een voortraject is in 2018 het Masterplan Pauwels opgesteld, dat een integraal plan op hoofdlijnen is en is gericht op realisatie. Het masterplan geldt voor 10 jaar en daarin staan concrete projecten, fasering en planning, en een begroting op hoofdlijnen. Het plan geeft onder andere inhoudelijk sturing en dient ook als toetsingskader voor initiatieven en projecten en gebieden die niet in het masterplan zijn beschreven. Het masterplan zorgt er onder andere voor dat naast de ecologische en recreatieve kwaliteiten ook de cultuurhistorische kwaliteiten van het gebied sterk worden verbeterd. In het Landschapspark kunnen op hoofdlijnen drie gebieden worden onderscheiden namelijk het agrarisch cultuurlandschap, De Brand en de voormalige woeste gronden.[39] Een deel valt buiten de gemeente Loon op Zand.

Afbeelding 8 Uitsnede van een luchtfoto van het Landschapspark Pauwels. Bron: Strootman Landschapsarchitecten 2019, 7.

[37] Ontwerp Lintenvisie Kaatsheuvel, 2017

[38] https://landschappauwels.nl/over-ons/

[39] Strootman Landschapsarchitecten 2019.

3.5 Regionale, provinciale en rijksregelingen

Rijksregelingen

Vanuit het Rijk zijn diverse subsidieregelingen opgezet voor rijksmonumenten.

- De *instandhoudingssubsidie* is voor rijksmonumenten die geen woonhuis zijn. Hier vallen ook groene en archeologische rijksmonumenten onder. De subsidie kan voor een periode van 6 jaar worden aangevraagd op basis van een 6-jarig instandhoudingsplan.[40]
- De *herbestemmingssubsidie* is ingesteld om leegstand van rijksmonumenten en gebouwen met een cultuurhistorische waarde te voorkomen en waarvoor het vinden van een nieuwe functie lastig is. De subsidie bevordert een duurzaam gebruik van deze bouwwerken, door onderzoek naar de haalbaarheid van de herbestemming verduurzamingsmogelijkheden te subsidiëren, en geeft subsidie om het bouwwerk in de tussentijd wind- en waterdicht te houden.[41]
- Ook kan subsidie worden aangevraagd om een huis te isoleren en verduurzamen, ook als dit een monument is. Hiervoor zijn verschillende subsidies, afhankelijk van het gebouw. Een voorbeeld is de *ISDE (investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing)*.[42]
- De subsidieregeling *Duurzaam Maatschappelijk Vastgoed (DUMAVA)* ondersteunt eigenaren van bestaand maatschappelijk vastgoed om te verduurzamen. Het gaat hier bijvoorbeeld om een school, gebedshuis of sportvereniging.[43]

Provinciale regelingen

De provincie heeft de Subsidieregeling Cultuur en Erfgoed Noord-Brabant 2016 opgesteld. Deze subsidieregeling is gericht om erfgoed voor de toekomst te bewaren en voor het publiek beleefbaar en bereikbaar te maken. De subsidie kan aan diverse projecten en activiteiten worden verstrekt, die onderverdeeld zijn onder vijf hoofdthema's in de subsidieregeling, namelijk: restauratie van rijksmonumenten, eco-archeologisch onderzoek, instandhouding molens, restauratie van orgels met monumentale waarde en stimulans publieksbereik musea en theaters.[44] Via de website van de provincie worden een 7-tal subsidieregelingen aangeboden, die deels overeenkomen met de regelingen zoals hierboven benoemd. Verder worden de volgende subsidies genoemd: het Buurtfonds (voor buurtgerichte cultuurprojecten), een financiële regeling voor een monument aanvragen via het Nationaal Restauratiefonds, een subsidie voor het versterken van cultureel ondernemerschap, en ook de subsidieregeling Levendig Brabant met als onderscheid het onderdeel cultuur, erfgoed, sport en vrije tijd in de MIX, en het onderdeel inclusief kunst- en cultuuraanbod.[45] Ten slotte heeft de provincie ook De Brabantse Erfgoedfonds-hypotheek. Dit is een annuïteitenlening met lage rente, en is voor eigenaren van een monument of aangewezen cultuurhistorisch waardevol gebied in de provincie Noord-Brabant, en kan worden aangevraagd wanneer de eigenaar kosten gaat maken voor onderhouden, restaureren, verduurzamen en/of herbestemmen, en voor het uitvoeren van klimaat adaptieve maatregelen.[46]

Gemeentelijke regelingen

De gemeente Loon op Zand heeft geen gemeentelijke subsidies met betrekking tot gebouwd of landschappelijk erfgoed.[47]

---

[40] Subsidieregeling instandhouding monumenten | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

[41] Subsidie herbestemming | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

[42] https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/energie-thuis/vraag-en-antwoord/subsidie-isolatie-huis

[43] Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA) | RVO.nl

[44] https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR412633#paragraaf_n6/Producten en diensten - Brabant

[45] Producten en diensten - Brabant

[46] Brabants Erfgoedfonds | Restauratiefonds

[47] https://www.loonopzand.nl/subsidies

4 Erfgoedonderzoek in en over de gemeente Loon op Zand

Erfgoed is een brede term en meestal vindt onderzoek plaats in één van de deelgebieden binnen erfgoed. Cultuurhistorie is de term die vroeger als paraplu-term werd gebruikt, maar omvat niet alle deelgebieden van de huidige term erfgoed. In dit hoofdstuk wordt eerder verricht onderzoek op deze deelgebieden beknopt besproken.

Er is nog niet eerder volledig erfgoedbreed beleidsonderzoek verricht en ook dit onderzoek vindt slechts op enkele deelgebieden plaats, namelijk alleen met betrekking tot de thema's landschap en gebouwd erfgoed. Eerder uitgevoerde, maar inmiddels (zeer) oude beleidsinventarisaties betreffen:

- In 1991: de Cultuurhistorische inventarisatie provincie Noord-Brabant Gemeente Loon op Zand (1991) (in het kader van het landelijke monumenten inventarisatie project (MIP)[48];
- In 2012: een inventarisatie in het kader van het opstellen van een Cultuurhistorische Waardenkaart. Deze kaart is gelijktijdig met de Archeologische verwachtingen- en beleidskaart opgesteld voor de Streekraad Het Groene Woud & de Meierij met een toelichtend rapport.[49]

Deze laatste kaart is in 2017 gebruikt als startpunt voor de Cultuurhistoriekaart en bijbehorend rapport (zie paragraaf 4.1.1).

Daarnaast zijn in de afgelopen jaren diverse cultuurhistorische waardebepalingen of bouwhistorische onderzoeken verricht. In het kader van dit beleidstraject zijn de volgende onderzoeken door de gemeente gedeeld en in ons onderzoek meegenomen (*zie paragraaf 4.1.2 en verder*):

4.1 Waardebepalingen

4.1.1 Cultuurhistoriekaart gemeente Loon op Zand (Monumentenhuis Brabant, 2016-17)

In 2016 is een inventarisatie uitgevoerd van historisch-geografische elementen, historische stedenbouw en historische bouwkunst, leidend tot een Cultuurhistoriekaart en begeleidend rapport. Er is geen bronnenverantwoording van de GIS-data noch van de selectie van contouren van de elementen. In overleg met de gemeente is daarom besloten om de kaart niet als kennisbron te gebruiken. Wel is het begeleidend rapport als kennisbron gebruikt.

In 2017 is door Monumentenhuis Brabant b.v. een Cultuurhistoriekaart (en bijbehorend rapport) gemeente Loon op Zand opgesteld.

"De cultuurhistoriekaart maakt voor het gehele gemeentelijk grondgebied inzichtelijk welk cultuurhistorisch-landschappelijk en historisch-(steden)bouwkundig erfgoed in de gemeente Loon op Zand aanwezig is. De kaart heeft daarmee allereerst een belangrijke attentiewaarde. Daarnaast vormt de kaart een basisinstrument om een vertaalslag te kunnen maken naar het opnemen van waardevolle cultuurhistorische elementen en gebieden in het bestemmingsplan. Ook is de kaart een basisdocument voor het verder ontwikkelen van erfgoedbeleid en toeristisch-recreatief beleid. Voor de inwoners van de gemeente Loon op Zand kan de kaart van waarde zijn door informatie die de kaart biedt over de leefomgeving. De verschillende beleidstoepassingen zijn benoemd in hoofdstuk 6."

De hoofdcategorieën van de bovengrondse cultuurhistorische elementen zijn: historische geografie, historische stedenbouw en historische bouwkunst.

[48] Daru-Schoemann *et al.,* 1991.

[49] Hendrikx 2012.

In het rapport wordt geschreven dat het de kaart uit 2012 als startpunt heeft gebruikt. Bij het rapport uit 2017 hoort een database en shapefiles.

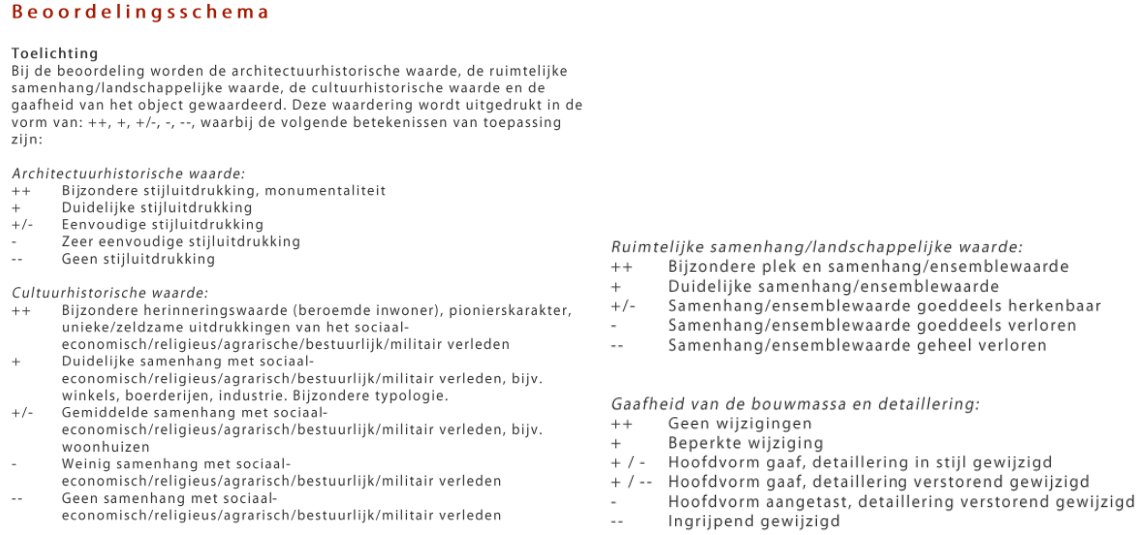
In het rapport worden de ligging, de historische ontwikkeling en landschappelijke inrichting, de bewonings- en nederzettingsgeschiedenis, de stedenbouw en architectuur, erfgoedthema's in de gemeente en beleidsdoeleinden behandeld. Als bijlage is een lijst met rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten bijgevoegd.

4.1.2 Quickscan cultuurhistorische waarden (Monumentenhuis Brabant, 2016-17)

Als onderdeel van de actualisatie van de cultuurhistorische waardenkaart en het erfgoedbeleid van de gemeente is in 2016 door Monumentenhuis Brabant b.v. een quickscan cultuurhistorische waarden uitgevoerd van beeldbepalende panden en kleine elementen. Het betrof de panden van de cultuurhistorische waardenkaart uit 2012, aangevuld met een lijstje van drie industriële panden (advies voormalige monumentencommissie 29 mrt 2010) en een lijstje van vier bakhuisjes (advies vml. Monumentencommissie 15 mei 2009). Het doel van deze quickscan is om *'duidelijkheid te krijgen in de cultuurhistorische waarden van de panden. Aan de hand van deze quickscan is het mogelijk om een verdere afweging te maken over de wijze van bescherming.'*[50]

Per pand is een foto gemaakt met daarbij een korte omschrijving waarin het volgende staat: datering, bouwstijl, uiterlijke kenmerken en eventuele wijzigingen. De bouwkundige staat van de panden is niet behandeld. Aan de hand van een beoordelingsschema met beoordelingscriteria van de RCE zijn alle panden in de quickscan beoordeeld (*afbeelding 9).*

Geadviseerd is om alleen de meest waardevolle objecten, die met een + of ++ in de tabel zijn beoordeeld, aan te wijzen. De gaafheid speelde hierin een leidende rol. Dit advies is - op de Rechtvaart 2 na - (nog) niet overgenomen door de gemeente.

Beoordelingsschema

Toelichting
Bij de beoordeling worden de architectuurhistorische waarde, de ruimtelijke samenhang/landschappelijke waarde, de cultuurhistorische waarde en de gaafheid van het object gewaardeerd. Deze waardering wordt uitgedrukt in de vorm van: ++, +, +/-, -, --, waarbij de volgende betekenissen van toepassing zijn:

Architectuurhistorische waarde:
++ Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit
+ Duidelijke stijluitdrukking
+/- Eenvoudige stijluitdrukking
- Zeer eenvoudige stijluitdrukking
-- Geen stijluitdrukking

Cultuurhistorische waarde:
++ Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukkingen van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijk/militair verleden
+ Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie.
+/- Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen
- Weinig samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden
-- Geen samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden

Ruimtelijke samenhang/landschappelijke waarde:
++ Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde
+ Duidelijke samenhang/ensemblewaarde
+/- Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar
- Samenhang/ensemblewaarde goeddeels verloren
-- Samenhang/ensemblewaarde geheel verloren

Gaafheid van de bouwmassa en detaillering:
++ Geen wijzigingen
+ Beperkte wijziging
+ / - Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd
+ / -- Hoofdvorm gaaf, detaillering verstorend gewijzigd
- Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd
-- Ingrijpend gewijzigd

Afbeelding 9 Beoordelingsschema uit de quickscan cultuurhistorische waarden. Bron: van der Meulen 2017, 96.

[50] Van der Meulen 2017.

4.1.3 Cultuurhistorische waardebepaling van het kasteellandschap (kasteeldomein) Loon op Zand (L. Toorians, 2017).

Dit document is opgesteld op verzoek van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit met als doel inzicht te verkrijgen in de ruimtelijke kwaliteit van dit kasteellandschap: de gronden rondom en direct gerelateerd aan het kasteel. Een deel van dit landschap is reeds beschermd als rijksmonument. De aanbeveling is om ook de voormalige agrarische delen van het kasteeldomein evenals de maliebaan bescherming te bieden, indien mogelijk door deze toe te voegen aan de historische buitenplaats. Nadruk zou hierbij moeten liggen op het behoud van de openheid van het landschap, de herkenbaarheid als kleinschalig) agrarisch gebied en de daarmee samenhangende percelering en doorzichten. Bij de maliebaan is van belang zowel de contouren (laan en brede sloot) als de groene openheid zichtbaar en beleefbaar te houden. De gemeente heeft de aanbeveling overgenomen door het kasteellandschap als zeer waardevol te beschouwen. Op de inventarisatiekaart cultuurlandschappen (*hoofdstuk 8*) is de contour aangehouden van deze bepaling.

4.1.4 Plangebied Munitions Ausgabe Stelle (MASt 8/VI terrein), te Kaatsheuvel (BAAC-rapport V-24.0848, 2025).

In 2024 is een inventariserend en analyserend onderzoek gedaan naar de beschermingsstatus van het voormalig MASt-terrein, en het al dan niet toekennen van een status als gemeentelijk monument. Op basis van het onderzoek lijkt het terrein nog vrij intact te zijn, met zichtbare en naar verwachting ook onzichtbare sporen. Op het terrein zijn vier verschillende archeologische beleidscategorieën van kracht, met diverse vrijstellingswaarden voor archeologisch onderzoek. Door deze verschillende beleidscategorieën kan de situatie ontstaan dat, ondanks dat het als ensemble zou moeten worden gezien, individuele elementen uit het complex vergraven worden. Indien het terrein een gemeentelijke monumentenstatus krijgt, kan het complex als geheel bewaard blijven en zijn alle structuren, die opgenomen zijn in het besluit, beschermd tegen afbraak en beschadiging zowel boven- als ondergronds. Op basis van het onderzoek adviseert BAAC om het complext in het geheel een status als gemeentelijk monument toe te kennen.[51] De gemeente heeft dit advies overgenomen.

4.1.5 Redengevende omschrijving Gemeentelijk monument Rechtvaart 2 (L. Timmermans, Arcadis, ongedateerd)

Dit document is opgesteld op verzoek van de gemeente en betreft de redengevende omschrijving en motivering voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst van het voormalige, nu leegstaand, kantoor-fabriekspand van een schoenfabriek. Het interieur is niet opgenomen in de beschrijving. Het is de laatste en enig overgebleven grote schoenfabriek in Kaatsheuvel. Samenvattend wordt gesteld dat: *"Het in verschillende fases tot stand gekomen kantoor-fabriekspand van de Stocko Schoenfabrieken N.V. is van algemeen belang. Het complex heeft cultuurhistorische waarden als bijzondere uitdrukking van de sociaaleconomische en technische en typologische ontwikkeling van de schoenenindustrie in Kaatsheuvel en omgeving; het heeft architectuurhistorische waarden voor de geschiedenis van de bouwtechniek; het heeft ensemblewaarden vanwege de hoogwaardige kwaliteit van met name het kantoorgebouw en de historisch-ruimtelijke relatie van het complex met wegen, percelering en bodemgesteldheid; gaafheid/herkenbaarheid: het object is van belang wegens de architectonische gaafheid van het exterieur."*

[51] Beckers 2025.

4.2 Onderzoek door erfgoedorganisaties in de gemeente

4.2.1 Heemkundekring *Loon op 't Sandt*

Heemkundekring Loon op 't Sandt heeft als doel het overbrengen en delen van zo veel mogelijk historische kennis over de kerkdorpen Loon op Zand en De Moer, dat het werkgebied is van deze vereniging. Het vergaren van kennis gaat op diverse manieren; verzamelen van informatie, conserveren en uitbreiden van de foto- en dia verzameling, digitaal vastleggen en bewaren van interviews, en inventariseren en toegankelijk maken van informatie via databases. Op onder andere de volgende manieren wil de vereniging haar kennis juist delen: publicaties via de website en het jaarboek Straet & Vaert, organiseren van (foto)tentoonstellingen, lezingen, en overbrengen van informatie op de jeugd en op basisscholen.[52]

Het jaarboek Straet & Vaert wordt sinds 1981 uitgebracht, met daarin artikelen over zeer uiteenlopende onderwerpen. Enkele voorbeelden zijn het Kasteel Loon op Zand, hoe in Loon op Zand gestraft werd, de kerken, archeologische vondsten in Loon op Zand maar ook het vergeten munitiedepot in de duinen (MASt 8/VI terrein).[53]

Op initiatief van heemkundekring Loon op 't Sandt is recent op Wiki Midden-Brabant een portaal voor gemeente Loon op Zand opgesteld, met daarop (heemkundige) informatie over de gemeente. In tegenstelling tot bovenstaande is het de bedoeling dat ook informatie over Kaatsheuvel in dit portaal komt te staan, en overstijgt hiermee gedeeltelijk het werkgebied van deze heemkundekring.[54]

4.2.2 Heemkundekring *De Ketsheuvel*

Heemkundekring De Ketsheuvel is in 2007 als nieuw initiatief opgericht uit de stichtingen STERK en Doen We!. Het bestuur van de vereniging heeft de ambitie om de vereniging bekendheid te geven in Kaatsheuvel, door (interactieve) kennisactiviteiten te organiseren waarbij het draait om de geschiedenis van Kaatsheuvel.[55] De heemkundekring heeft haar doelen uitgewerkt in 6 onderdelen:

- het bestuderen en onderzoeken van de heemkunde van met name het kerkdorp Kaatsheuvel;
- belangstelling wekken voor eigen streek en bevolking;
- streven naar het behoud van het eigen karakter en de schoonheid van dorp en omgeving, en van cultuurhistorisch en heemkundig waardevolle zaken;
- het streven naar behoud van waardevolle monumentale en cultuurhistorisch waardevolle panden, objecten en stad- en dorpsgezichten waaronder het streven naar aanwijzing van panden en objecten tot monument, beeldbepalend/beeldondersteunend, ensembles of een gemeentelijk stads- of dorpsgezicht;
- het onderzoeken, bestuderen en veiligstellen van heemkundig belangrijke terreinen, onroerende en roerende zaken, goederen en/of voorwerpen en oudheidkundige gegevens in en van de gemeente Loon op Zand, met name het kerkdorp Kaatsheuvel en zijn omgeving, en ook door middel van publicaties (zelfstandig of in samenwerking) of het deelnemen aan activiteiten van andere verenigingen;
- afspraken maken met andere partijen om collecties toegankelijk te maken die bovenstaande doelen kunnen verwezenlijken.[56]

---

[52] https://heemkundekringloonoptsandt.nl/het-doel-van-de-vereniging/

[53] Straet & Vaert - inhoud - Heemkundekring Loon op 't Sandt

[54] https://wikimiddenbrabant.nl/Portaal:Loon_op_Zand

[55] https://www.deketsheuvel.nl/de-heemkundekring

[56] https://www.deketsheuvel.nl/ons-doel

Recent is op Wiki Midden-Brabant een portaal voor gemeente Loon op Zand opgesteld, met daarop (heemkundige) informatie over de gemeente. Het is de bedoeling dat ook informatie over Kaatsheuvel in dit portaal komt te staan (zie ook Heemkundekring Loon op 't Sandt).[57]

4.2.1 Toekomstagenda Loon op Zand 2030

De groep Pas op de Plaats bekommert zich om haar leefomgeving en is er zich van bewust dat zij verplichtingen hebben aan generaties die komen met betrekking tot deze leefomgeving. De groep formuleert het als volgt: "…*wij dienen ons te gedragen als rentmeester die tijdelijk op de boedel mogen passen en die een verantwoordelijkheid hebben voor wat we aantreffen en doorgeven."* De gemeente is rijk aan natuurlijk erfgoed en cultureel erfgoed, zowel op papier, virtueel als tastbaar (landschappelijke ensembles). Maar met betrekking tot een toekomstbestendige omgang hiermee ontbreekt het in de gemeente aan kennis op vrijwel alle fronten, aldus de groep. Maar juist kennis van erfgoed leert ons waar we vandaag komen en wie we zijn.[58]

De Toekomstagenda 2030 is opgesteld om de gemeente voor een aantal jaren van een visie te voorzien. Hierin wordt aandacht gegeven aan diverse problemen waar de gemeente Loon op Zand ook haar steentje aan zal moeten bijdragen, zoals duurzaamheid en energietransitie. In de toekomstagenda worden vier thema's benoemd, namelijk gemeenschappen, omgeving, economische ontwikkeling en gemeenschap, bestuur en communicatie. Bij elk van deze thema's wordt een toekomstvenster geschetst, en wordt in het charmeoffensief uiteengezet hoe de toekomstvisie gerealiseerd kan worden. Erfgoed is opgenomen in de twee thema's omgeving en economische ontwikkeling.[59] Een van de drie voorbeelden die is gegeven onder het thema omgeving is het beschermen van het kasteellandschap bij het dorp Loon op Zand als rijksmonument.

4.3 Overig onderzoek en literatuur

4.3.1 De Zandloper (Toorians 2008)

In de Zandloper is het landschap en de geschiedenis van Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen en omgeving beschreven. Het onderzoeksgebied ligt in 5 gemeentes, waarvan Loon op Zand er één is. In het boek wordt de wisselwerking tussen mens en landschap beschreven. Want het landschap was en is nog steeds bepalend voor wat wel of niet mogelijk is, maar ook de mens drukt zelf meer een stempel op de leefomgeving. De geschiedenis van het gebied is in een redelijk chronologisch verhaal uiteengezet.

4.3.2 Canon Loon op Zand

De gemeente heeft een eigen canon met daarin een beknopt overzicht van de geschiedenis van de gemeente. In de canon zijn in meer dan 30 onderwerpen de belangrijke momenten en gebeurtenissen uit de geschiedenis toegelicht en voorzien van een afbeelding. De canon is zo opgesteld dat deze geschikt is voor het gebruik op basisscholen, maar ook voor historische geïnteresseerden, beleidsmakers, toeristen etc..[60]

4.3.3 Diverse artikelen/rapporten

Over het landschappelijk-, gebouwd-, cultuurhistorisch en ook het archeologisch erfgoed in de gemeente zijn diverse artikelen en rapporten verschenen. In 2017 is door Natuurmonumenten de Natuurvisie Huis

[57] https://wikimiddenbrabant.nl/Portaal:Loon_op_Zand

[58] Toorians 2019.

[59] Gemeente Loon op Zand.

[60] Boeren *et al.,* 2014/ https://heemkundekringloonoptsandt.nl/publicaties/canon-loon-op-zand/

ter Heide & Loonse en Drunense Duinen 2018-2035 opgesteld, waarin ook een visie op cultuurhistorie staat beschreven. Natuurmonumenten wil de aanwezige cultuurhistorische elementen zichtbaar houden en maken, en streeft ernaar om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de aanwezige elementen om zo een optimaal beheer te kunnen voeren.[61]

Door historicus L. Toorians zijn diverse artikelen verschenen (op eigen naam, in Straet & Vaert of elders) over uiteenlopende onderwerpen met betrekking tot de historie van de gemeente. Een aantal artikelen worden kort benoemd. In het jaarboek Straet en Vaert 2012 staat een artikel waarin de ligging van Loon op Zand in 1269 wordt onderzocht, en in datzelfde jaarboek uit 2017 wordt stilgestaan bij de Joodse begraafplaats aan de Horst in Kaatsheuvel. In 2020 is een artikel verschenen over De Kraanvense Berg. De Kraanvense Berg is een resultaat van de ontginnings- en landbouwgeschiedenis in de regio. Het is een ingestoven houtsingel ten westen van de akkers van het buurtschap Kraanven. Deze houtsingels werden aangelegd om te voorkomen dat zand op de akkers terechtkwam. De berg is een element van cultuurhistorische waarde want het is kenmerkend voor de gemeente Loon op Zand en laat zien hoe de mensen het landschap hebben ingericht en gebruikt.[62] In het tijdschrift In Brabant (tijdschrift voor Brabants Erfgoed) is in 2022 een artikel verschenen over het Witte Kasteel in vermomming. In dit artikel wordt uiteengezet dat, hoewel het bouwwerk nu de uitstraling van een 18e-eeuws landhuis heeft, het Witte Kasteel nog wel degelijk een laatmiddeleeuwse kasteeltoren is die in de loop der tijd flink veranderd is in uiterlijk en gebruik.[63]

Met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog in de gemeente, en met name het MASt-terrein, is reeds diverse malen gepubliceerd, door onder andere diverse Heemkundeverenigingen, de ANW, en Brabants Erfgoed. Ook is in 2024 is een inventariserend en analyserend archeologisch onderzoek gedaan naar de beschermingsstatus van het voormalig MASt-terrein, en het al dan niet toekennen van een status als gemeentelijk monument (*zie ook 4.1.4.*)

Naast het hierboven genoemde archeologische onderzoek is in 2019 een rapport verschenen over een archeologisch onderzoek in het buurtschap Efteling. Daar heeft in 2016 een opgraving plaatsgevonden. De oudste sporen die zijn aangetroffen dateren uit het Vroeg Mesolithicum, maar het merendeel van de sporen komt uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Op basis van de onderzoeksresultaten zijn de gevonden structuren in vier opeenvolgende fasen gedateerd, te beginnen in de 16e maar mogelijk 15e eeuw. Op basis van de onderzoeksresultaten was het onderzoeksgebied vermoedelijk niet meer bewoond na het begin van de 20e eeuw.[64]

De Efteling heeft onderzoek gedaan naar erfgoedbehoud op haar eigen terrein. Dit onderzoek is inmiddels afgerond.

[61] De Groot 2017.

[62] Toorians 2020.

[63] Toorians 2022.

[64] Mostert/Kooi 2019.

5 Thematische karakteristiek van het erfgoed van Loon op Zand

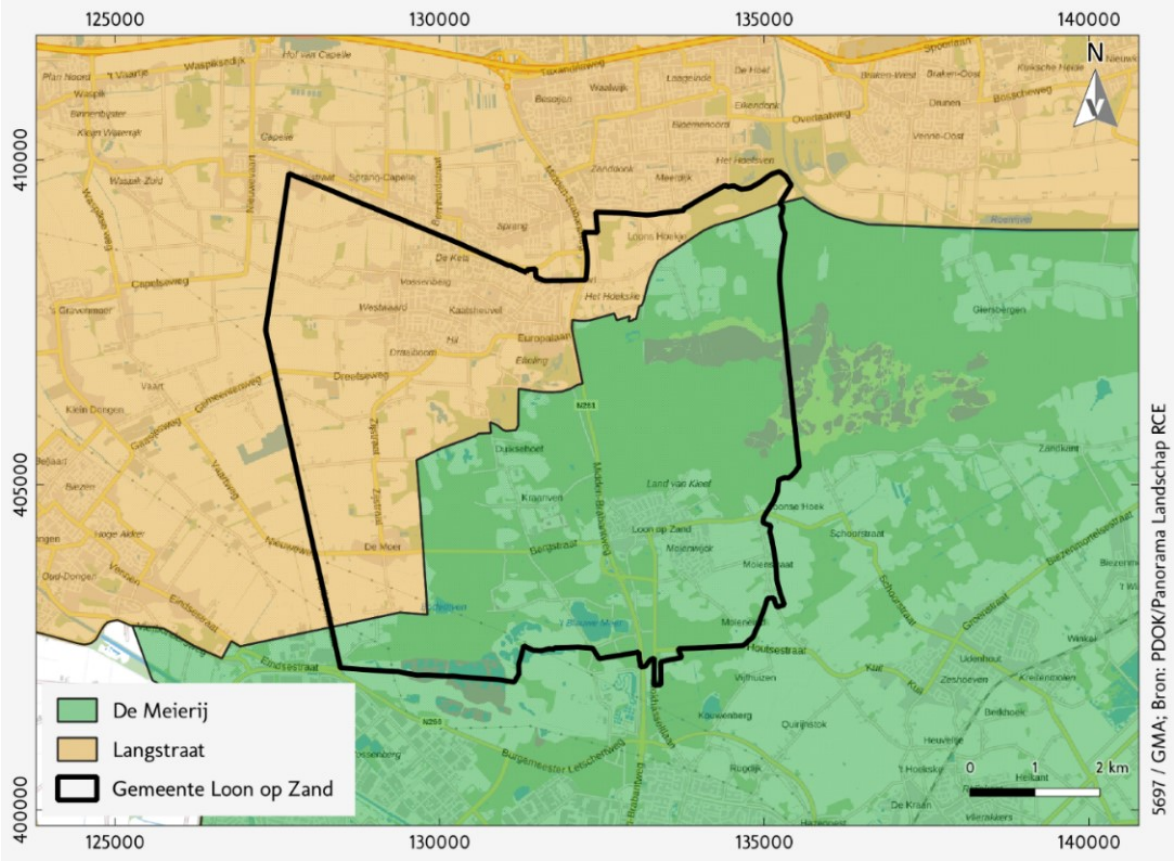
Omdat het boek De Zandloper beschouwd kan worden als een gebiedsbiografie van de gemeente Loon op Zand en in het vorige beleidstraject ook reeds een gebiedsbiografie is opgesteld, is ervoor gekozen om in dit onderzoeksrapport thematisch in te gaan op onderwerpen om op deze wijze context te geven aan de inventarisatie (*hoofdstuk 6-8*) en het benoemen van beschermings- en kennislacunes in de huidige (beleids)omgang met erfgoed binnen de gemeente. Gekozen is voor een vrij traditionele en praktische insteek die aansluit bij de (bronnen van de) inventarisatie, aangevuld met bevindingen uit eerder onderzoek in en over de gemeente.

5.1 Landschap

Het noordoostelijke en zuidwestelijke deel van de gemeente maakt deel uit van de regio Meierij, terwijl het noordwestelijke en zuidoostelijke deel van de gemeente tot regio Langstraat behoort *(afbeelding 10*). Tegenwoordig is dit centrale deel van Brabant behoorlijk verstedelijkt, maar dit geldt voor de gemeente Loon op Zand niet zozeer. Het huidige landschap in de gemeente kan worden grofweg worden ingedeeld in drie delen, namelijk de besloten bossen in het oosten, het open agrarische landschap in het westen en centraal het coulisselandschap (*afbeelding 11*).

Tijdens de ijstijden in het Pleistoceen heeft het landijs de regio nooit bereikt. Het landschap was vergelijkbaar met een poolwoestijn en door de wind werden zand- en leemlagen afgezet.[65] Ook rond 600 na Chr. en in de 14 eeuw heeft verstuiving van zand plaatsgevonden.[66] Door deze processen is het karakteristieke zwakgolvende dekzandlandschap in de regio ontstaan.[67] Na de laatste ijstijd, ongeveer 10.000 jaar geleden, steeg de temperatuur en het open zandlandschap veranderde in gesloten bos. In het westen ontstonden veenmoerassen die zich in de loop der tijd uitbreidde, ook richten de zandgronden ten zuiden van de Maas. Rond het jaar 1000 was de Langstraat vrijwel geheel bedekt met veen. In de Langstraat is rond het jaar 1000 de ontginning van het veengebied vanaf de Maasoevers begonnen.[68] In tegenstelling tot de Langstraat zijn in de Meierij geen grote veenmoerassen ontstaan, maar waren dit kleinere gebieden op locaties met een slechte afwatering. Ook kent het gebied enkele grote bos- en heidegebieden, waaronder het deels in de gemeente gelegen Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen (*afbeelding 12*). In de middeleeuwen is hier een stuifduinenlandschap ontstaan, mede door zandwinning voor dijkenbouw en ontginningen. Naast bebossing zijn in Loon op Zand in de 19e en 20e eeuw veel 'woeste' gronden (heide, bos en stuifzand) omgezet in landbouwgrond, mede door het gebruik van kunstmest. De heidegebieden werden gebruikt als grasland voor schapen.[69] Stuifzand- en perceelswallen herinneren nog aan de omgang van de bewoners met het zandige landschap (*afbeelding 13*). Op afbeeldingen 14 en 15 zijn kaarten uit de 17e en 18e eeuw zichtbaar, waarop het zand- en heidegebied rond Loon op Zand duidelijk zichtbaar is.

[65] Raap 2022b.
[66] Van Kuilenburg 2017, 8.
[67] Raap 2022b.
[68] Raap 2022a.
[69] Raap 2022b.

Afbeelding 10 Regio's Langstraat en de Meierij in de gemeente Loon op Zand.

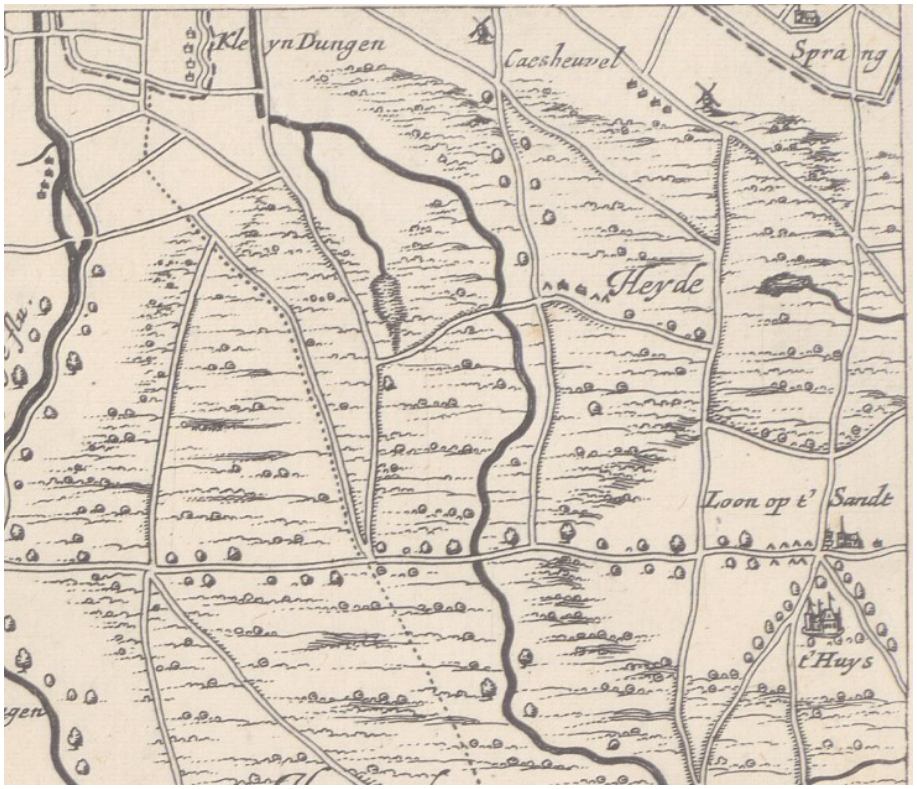
Afbeelding 11 Coulisselandschap bij de Duikse Hoef. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 12 Loonse en Drunense duinen. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 13 Oude perceelswallen (rechts) op landgoed Huis ter Heide. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 14 Uitsnede van een kaart door Z. Roman (1656, 1661 of 1692). Bron: Archieven, VROA (1902), 109-117; Grooten (1973) noot 10; Donkersloot (1981) 154, 775.

Afbeelding 15 Uitsnede van een kaart van het gebied rondom de Biesbosch (…) door J. van den Avela (1750-1775). De naam Kaatsheuvel is hierop niet zichtbaar. Bron: Archieven.nl (VROA (1902), 109-117; Lijst Nemelaer 254).

5.2 Bewoning en ontginning

Een aanzienlijk deel van de gemeente Loon op Zand was tot in de middeleeuwen niet geschikt voor bewoning vanwege de aanwezigheid van venen en moeren. De hogere delen in met name het centrale deel van de gemeente waren al vroeg bewoonbaar. De oude naam Venloon gaat dan ook terug op de combinatie van nat (natte heide en veen: ven) en droog (open plekken in het bos: looën).[70] In de Langstraat is rond het jaar 1000 de ontginning van het veengebied vanaf de Maasoevers begonnen. Loodrecht op de oeverwallen langs de Maas werden lange, smalle sloten gegraven waardoor er lange, strookvormige percelen ontstonden met vruchtbare landbouwgrond. Door inklinking en vernatting verschoof de bewoning in de Langstraat steeds verder op richting het zuiden waar nieuw veen kon worden ontgonnen.[71] In het noordwesten van de gemeente, tussen de Rechtvaart en de Zuidhollandsedijk, liggen lange, smalle, noord-zuid gerichte percelen. In dit gebied, dat onderdeel uitmaakt van de Langstraat, is sprake van een middeleeuws slagenlandschap dat ontstaan is door veenontginningen. De bebouwing op deze percelen liggen evenwijdig aan de noord-zuid oriëntatie van de percelen en daarmee niet recht op de dijk en de weg. De wegen in het noordelijk deel is dan ook een rechtlijniger wegenpatroon te herkennen dan in het oostelijk deel van de gemeente.[72] Het zuidelijk deel van het veengebied in de gemeente werd al eerder, vanuit het zuiden en oosten, vanuit de randen van de zandgronden ontgonnen.[73] Verder ligt in het westen van de gemeente 19e en 20e-eeuwse heideontginningen.[74] Om zoveel mogelijk gebruik te kunnen maken van de gronden werden in de natte beekdalen rabattenbossen aangelegd, zoals nu nog (maar in andere context) te zien in het noordoosten van de gemeente (*afbeelding 16*).[75]

Afbeelding 16 Rabatten in de gemeente. Foto: Vestigia, 11-07-25.

[70] Boeren *et al.*, 2014, 5.
[71] Toorians 2008, 185.
[72] Van Kuilenburg 2017, 11.
[73] Mondelinge mededeling Dhr. Toorians, 11-07-25.
[74] Van Kuilenburg 2017, 9.
[75] Raap 2022b.

In de gemeente zijn meerdere bewoningskernen en dorpslinten. Kaatsheuvel is vermoedelijk in de 15e eeuw als lintdorp ontstaan.[76] In Kaatsheuvel zijn de Hoofdstraat, de Gasthuisstraat en de Marktstraat de oude hoofdwegen. Het dorpslint in Loon op Zand is de oost-west georiënteerde Kloosterstraat-Bergstraat die overgaat in de Middelstraat richting de Moer. De bewoning aan de Zuidhollandsedijk, dat vroeger een gehucht was, is een oude structuur.[77]

In de gemeente liggen ruim twintig gehuchten, met name in het noordwesten en westen, van verschillende oorsprong. Zo zijn de gehuchten Bernse Hoef, de Efteling en de Duikse Hoef (*afbeelding 17*) ontstaan nadat het veen was afgegraven,[78] en zijn Lage Zandschel, de Regte Vaart, Hoge Zandschel, Eerste Straatje, De Moer en Galgeneind broekontginningen. Gehucht Roestelberg is ontstaan aan middeleeuwse heidenederzetting, en gehucht Molenstraat als een kampgehucht (tussen 1000 en 1200 ontstaan). Ten noorden en westen van Kaatsheuvel lagen de gehuchten Eerste en Tweede Straatje, waarvan de eerstgenoemde in de 19e eeuw ontwikkeld is tot kerkgehucht Berndijk en tegenwoordig de Erasstraat is.[79]

Zowel in Loon op Zand als Kaatsheuvel werden vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw nieuwe woonwijken ontwikkeld, waaronder ook een villawijk ten noorden van de Kloosterstraat in Loon op Zand *(afbeeldingen 18 en 19)*.[80]

Afbeelding 17 Duikse Hoef. Foto: Vestigia, 11-07-25.

[76] De gemeente Loon op Zand, Heemkundekring Loon op 't Sandt.

[77] Van Kuilenburg 2017, 11/12.

[78] Toorians 2018, 175

[79] Van Kuilenburg 2017, 18/24.

[80] Boeren *et al.*, 2014, 71.

Afbeelding 18 Voorbeelden woningbouw laatste 50 jaar. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 19 Villawijk Loon op Zand. Foto: Vestigia, 11-07-25.

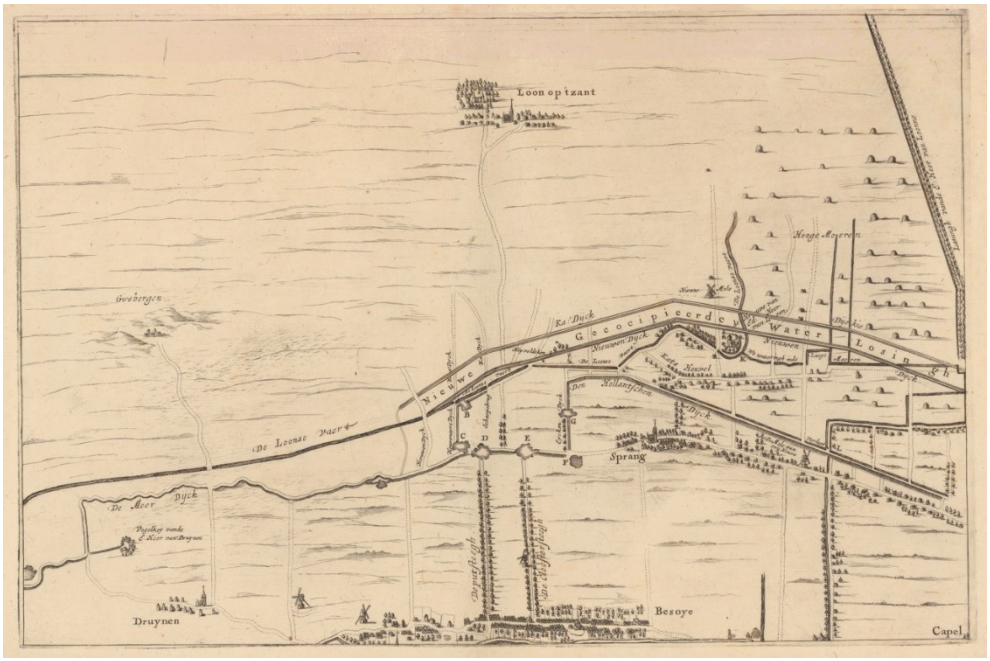
5.3 Infrastructuur en waterbeheer

Water heeft een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van gemeente Loon op Zand aangezien een deel van de gemeente in het verleden bedekt was met veen, maar ook had de gemeente eeuwenlang last van overstromingen. De afwatering in de gemeente verloopt in noordelijke richting. In het gebied van de Loonse en Drunense duinen kon het water nauwelijks wegzakken. Door de aanleg van zanddijken werd gepoogd de afwatering te verbeteren, maar uiteindelijk maakte de aanleg van de Baardwijkse Overlaat (ligt niet binnen de huidige gemeentegrenzen) en het Afwateringskanaal (gegraven tussen 1907-1911) een eind aan de wateroverlast. Het Plakkeven is een voorbeeld van een water van natuurlijke oorsprong. Met betrekking tot infrastructuur waren de diverse turfvaarten belangrijk voor de gemeente, waarbij de turfvaart richting Den Bosch (vanaf 1396) de belangrijkste was. Voor de aanleg van de vaarten werd gebruikt gemaakt van aanwezige oude afwateringssloten. Het merendeel van de turfvaarten is inmiddels verdwenen. [81]

[81] Van Kuilenburg 2017, 11-13.

Op Landgoed Plantloon, dat oorspronkelijk een hoeveontginning is, ligt nog een deel van een turfvaart, en ook het Galgenwiel, dat is ontstaan na een dijkdoorbraak (*afbeelding 24*)[82]

Ook droge infrastructuur is van groot belang in de gemeente. De drie kernen zijn van oudsher verbonden door zandpaden en wegen. In de gemeente zijn nog diverse oude wegen en zandpaden aanwezig met cultuurhistorische waarde.[83] De huidige N261 vormt echter een verstoring in de verbinding tussen oost (waaronder de kern Loon op Zand) en west. Op afbeelding 20 is de waterstaatkundige situatie uit ca. 1685 zichtbaar, met daarop de Loonse Vaart en diverse dijken.

Afbeelding 20 Afmeetinghe van alsulcke Velden, Dijcken, Wegen en Uytwateringhen, als by dese Caerte vertoont wort (…) By myn I. Bastingius, Geswooren en geadmitteert Landt-meeter, 1658. Bron: BHIC 's-Hertogenbosch (via Archieven.nl: toegang 343 inventarisnr. 3119).

Afbeelding 21 Voorbeeld van een oude doorgaande weg. Foto: Vestigia, 11-07-25.

[82] Van Kuilenburg 2017, 30.

[83] Van Kuilenburg 2017, 11-13.

Afbeelding 22 Vele eeuwenoude paden doorkruisen de Loonse en Drunense Duinen (niet op foto zichtbaar). Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 23 Een zanddijk die water moest tegenhouden. Foto: Vestigia, 11-07-25.

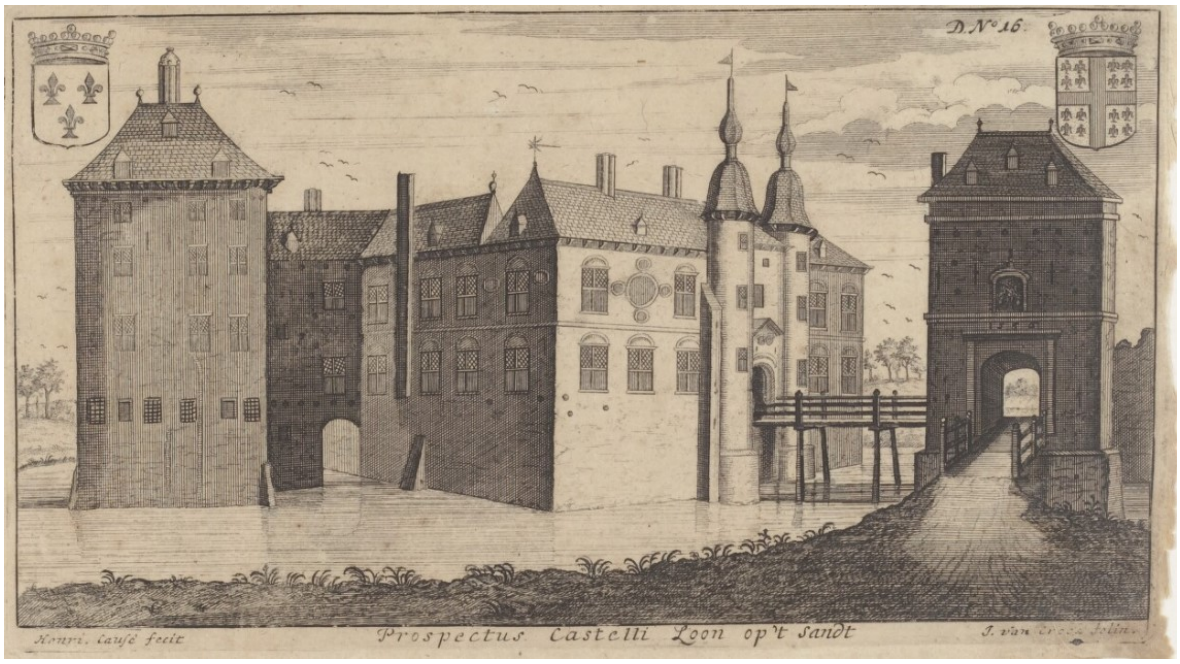

Afbeelding 24 Galgenwiel. Foto: Vestigia, 11-07-25.

5.4 Kastelen en buitenplaatsen

In Loon op Zand staat het rijksmonument het Witte Kasteel (monumentnr. 515255). Paulus van Haastrecht nam het initiatief voor de bouw van de voorganger van het Witte Kasteel, namelijk de 'borch van Venloen'. Dit was een simpele woontoren van ca. 11x13 van baksteen waarvan de muren ca. 2 meter dik waren. De woontoren werd in de eeuwen daarna uitgebouwd tot een groot kasteel met een voorburcht, een overbouwde toegangsbrug en een uitgebreid grachtenstel rondom het kasteel (*afbeelding 25*). Om het kasteel enige verdediging te bieden werden aan de noordzijde aarden wallen opgeworpen die tegenwoordig nog zichtbaar zijn.[84] Het kasteel zoals nu aanwezig heeft voornamelijk vorm gekregen in de 18e eeuw (*afbeeldingen 26 tot en met 28*).[85]

In de Moer staat Huis ter Heide uit 1864, dat een voormalig jachthuis is. Het huis is in 1920 in stijl ingrijpend verbouwd. In de omgeving van het voormalige jachthuis zijn de zichtassen en een halfronde weg nabij het pand nog gedeeltelijk aanwezig. Landgoed Plantloon, oorspronkelijk een hoeveontginning, ligt in het noordoosten van de gemeente en is in 1875 door de familie Timmermans opgericht. Ook dit pand is sterk verbouwd. De omgeving van het landgoed is rijk aan statige lanen, dennen- en loofbossen, weilanden en boerderijen. Ook een deel van de turfvaart en het Galgenwiel, een wiel ontstaan na een dijkdoorbraak, liggen op het landgoed.[86]

Afbeelding 25 Prospectus Castelli Loon op 't Sandt (…) uit ca. 1700 door H. Causé, naar J. van Croes. Bron: Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) via Archieven.nl inv. 343 toegang 1186.

[84] https://hetwittekasteel.nl/geschiedenis/

[85] Van Kuilenburg 2017, 12.

[86] Van Kuilenburg 2017, 30.

Afbeelding 26 Het Witte Kasteel. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 27 Oprijlaan het Witte Kasteel. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 28 Cirkelvormig element behorende bij het kasteel. Foto: Vestigia, 11-07-25.

5.5 Kerken en begraafplaatsen

In de voorganger van het dorp Loon op Zand, Venloon op 's Sant, stond in ieder geval in 1233 al een kerkje. Bij een archeologische opgraving in 2004 werd de locatie van de vermoedelijk Romaanse kerk ontdekt.[87] Deze kerk was gewijd aan Willibrord en stond op een locatie die tegenwoordig nog steeds nog steeds Kerkenakker heet, aan de rand van de bebouwde kom van Loon op Zand nabij gehucht Land van Kleef (*afbeelding 29*). De kerk is in de 16e eeuw gesloopt. Op een kaart uit ca. 1773 is staat de locatie van de inmiddels verdwenen kerk aangegeven (*afbeelding 30*). Aan de westzijde van de Kerkenakker ligt een stuifzandwal die vermoedelijk is aangelegd ter bescherming tegen het stuivende zand *(afbeelding 31*). Bij bodemonderzoek in de Kerkenakker is namelijk geen stuifzand aangetroffen, waardoor de theorie van een verstoven dorp hier niet op gaat.[88]

Afbeelding 29 Land van Kleef. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 30 Locatie van de oude kerk op de kaart van Verhees, 1773. Afbeelding: via L. Toorians.

[87] Heemkundekring Loon op 's Sandt, geciteerd uit de Kerkenvisie; Vreenegoor 2006.

[88] Toorians 2008, 165/166.

Afbeelding 31 Stuifzandwal bij Kerkenakker. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 32 Kunstwerk bij de Sint-Williebrordkerk te Venloon. Foto: Vestigia, 11-07-25.

In 1392 werd opdracht gegeven voor de bouw van een nieuwe kerk, die aan de basis ligt van de huidige St. Jans Onthoofding. In Sprang stond een bijkerk van de Loonse kerk die tot 1610 in functie was. Na de Reformatie konden de katholieken hun geloof niet meer openlijk belijden, en werden de kerkdiensten in het geheim verplaatst naar het kasteel in Loon op Zand.[89]

[89] Sprengers/de Jongh 2023.

De eerste kerk in Kaatsheuvel werd gesticht in 1731, alhoewel dit niet meer was dan een kamer van een boerderij van de heer van Loon op Zand. Vijf jaar later verplaatste de kerk naar een schuurkerk. Pas in 1834 werd de eerste stenen kerk in Kaatsheuvel gebouwd, een Waterstaatskerk die dienstdeed tot 1912/1913 toen de grotere St. Jan de Doperkerk gebouwd. In het westelijke deel van Kaatsheuvel was enkele tientallen jaren eerder, in 1895/96, de H.H. Martelaren van Gorkum gebouwd (*afbeeldingen 33 en 34*) en in 1936 werd in het oostelijk deel van Kaatsheuvel de St. Jozefkerk gebouwd. Overigens was in 1804 al een kerkgesticht voor de Hersteld Hervormde Gemeente. Ook had Kaatsheuvel een eigen Joodse gemeenschap die in het verleden een eigen begraafplaats heeft gehad. Echter is deze al in de 19e eeuw geruimd.[90] In de gemeente staan ook een aantal voormalige kloosters (*afbeelding 35*), alhoewel deze niet meer in oorspronkelijk gebruik zijn, en een tweetal kapellen.[91] Verder zijn ook nog oude kerkenpaden in de gemeente (*afbeelding 36*).

Afbeelding 33 Achterzijde pastorie naast de HH. Martelaren van Gorcum kerk. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 34 Kerkhof achter de HH. Martelaren van Gorcum kerk. Foto: Vestigia, 11-07-25.

[90] Sprengers/de Jongh 2023.

[91] Van Kuilenburg 2017, 31.

Afbeelding 35 Klooster aan overzijde kerk met beeld, Erastraat 5. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 36 Kerkenpad Duikse Hoef. Foto: Vestigia, 11-07-25.

5.6 Verdediging en conflict

In de 80-jarige oorlog maakte het kasteel van Loon op Zand deel uit van de buitenste verdedigingsgordel rondom Den Bosch en op het kasteel werd in 1579 een garnizoen uit eerdergenoemde stad ingekwartierd. In juni 1587 werd het kasteel ingenomen door het Staatse garnizoen van Geertruidenberg. Bij de belegering liep voornamelijk de woontoren van het kasteel zware schade op. De bezetting duurde tot eind juli 1587 en bij vertrek van de bezetters werd het kasteel in brand gestoken.[92] Op het kasteelterrein zijn nog elementen van verdedigingswerken uit de 80-jarige oorlog aanwezig.[93]

Ook de Tweede Wereldoorlog heeft zijn sporen in het landschap nagelaten, zoals zichtbaar op het MASt-terrein (Plangebied Munitions Ausgabe Stelle (MASt 8/VI terrein). Begin 1941 is hier een munitiedepot

[92] De Tachtigjarige Oorlog in Loon op Zand - Brabants Erfgoed

[93] Van Kuilenberg 2017, 12.

voor de Duitse Luftwaffe aangelegd. Over het terrein werden 135 gemetselde opslagbunkers en meerdere opslaglocaties (ca. 30m2 en 3m hoog) aangelegd aan het maaiveld, tezamen met ca. 6 kilometer aan klinkerwegen voor het vervoer van de opslag. Verder werd ook een smalspoorbaan aangelegd, munitiewerkplaatsen, en faciliteiten voor de bemanning. [94] In september 1944 hebben de Duitsers de opslagplek opgeblazen, waarbij gebouwen en een groot stuk bos zijn gesneuveld. De nog aanwezige restanten van de bebouwing en het zwembad zijn verdwenen bij de aanleg van de N261. Tegenwoordig herinneren een aantal grote bomkraters nog aan deze geschiedenis. In de nabijheid van dit gebied bevindt zich ook nog een netwerk van loopgraven, waarvan de functie tot op heden nog niet duidelijk is.[95] Op basis van een inventariserend en analyserend onderzoek in 2024 lijkt het terrein nog vrij intact te zijn, met zichtbare en naar verwachting ook onzichtbare sporen.[96]

5.7 Publieke voorzieningen

De gemeente Loon op Zand heeft diverse publieke voorzieningen, zoals bibliotheken, vrijetijdshuis de Moer en een brandweerkazerne. Aan de Van Salm-Salmstraat in Loon op Zand staat een voormalige brandweerkazerne.[97] In Kaatsheuvel staat de Theresiaschool uit 1927, die tot 2021 in gebruik was.[98] In Kaatsheuvel en Loon op Zand waren in ieder geval in de tweede helft van de 19e eeuw al scholen, terwijl de kinderen in De Moer geen eigen school hadden en de afstand naar de scholen in de omgeving elke dag te voet moesten afleggen. Na een lange strijd kreeg De Moer pas in 1916 een eigen schoolgebouw.[99]

5.8 Economie, handel & industrie

Wat economie betreft zijn vanuit het verleden onder andere de aanleg van de turfvaart(en) en de leerlooierijen van groot belang in de gemeente.

In opdracht van Paulus van Haastrecht werd vanaf 1397 de zogeheten Loonse Vaart of Turfvaart gegraven voor het vervoer van turf naar Den Bosch, nadat hij toestemming had gekregen voor de aanleg hiervan. Deze vaart liep onder andere door Loon op Zand en Kaatsheuvel. Hier verdienden de heren van Loon op Zand goed aan, met name in de 15e en 16e eeuw. Rond 1500 was de westgrens van de heerlijkheid Loon op Zand bereikt wat vervening betreft en tijdens de 80-jarige oorlog liepen de vaart geregeld schade op door de vernieling van bruggen en sluizen. De vervening nam af en de turfvaart werd halverwege de 17e eeuw onbruikbaar gemaakt. Van de vaart resteren nog enkele delen, zoals de Bossche Sloot bij Landgoed Plantloon.[100]

De landbouw in de Langstraat was al vroeg gericht op veehouderij. De aanwezigheid van vee maakte dat de Langstraat het centrum van leerlooierijen en schoenenindustrie werd.[101] Hoewel looien in de regio in de wintermaanden al op kleine schaal werd gedaan, werden de werkzaamheden vanaf 1850 o.a. in Kaatsheuvel en Loon op Zand geïndustrialiseerd.[102] De nog steeds bekende schoenproducent Van Lier is in 1815 opgericht in de Langstraat in gemeente Loon op Zand.[103]

---

[94] Beckers 2025.

[95] Toorians 2008, 249/250.

[96] Beckers 2025.

[97] Van Kuilenburg 2017, 33.

[98] https://loon-op-zand.nieuws.nl/nieuws/een-laatste-kijkje-in-de-theresiaschool

[99] Boeren *et al.,* 2014, 57.

[100] Toorians 2008, 173/174, 192-194.

[101] Raap 2022a.

102 Toorians 2008, 198/199.

[103] https://www.vanlier.nl/over-van-lier

In de gemeente staan ook nog een aantal molens. Molen De Eendracht staat aan de Zuidhollandsedijk, een molenromp van baksteen uit 1849 staat aan de Vaartstraat en ook staat er nog een aan de Molenstraat. Verder zijn er ook diverse locaties van verdwenen molens bekend.

5.9 Bestuur en recht

In 1269 werd het destijdse Loon op Zand als Heerlijkheid uitgegeven aan Willem II van Horne. Hiertoe behoorde onder andere ook het dorp (villam de) Venloene. Door overervingen en verkoop kwam de heerlijkheid in 1383 in handen van Paulus I van Haastrecht.[104] Diverse belangrijke families hebben door de eeuwen heen invloed gehad op het beheer van Loon op Zand. Na familie Haastrecht werden Robbrecht en Maria van Grevenbroek heer en vrouwe van de heerlijkheid Loon op Zand, en daarna erfde zijn zoon Dirk de heerlijkheid. Na de familie van Grevenbroek kreeg familie van Immerseel de heerlijkheid in handen, waarbij de achterkleinzoon van Dirk van Grevenbroek, Engelbrecht II van Immerseel de heerlijkheid in 1640 erfde. Uiteindelijk was Charles van Immerseel de laatste van deze familie die het landgoed in bezit had. Hij was nooit getrouwd geweest, had geen kinderen en stierf in 1741. Hierna werd Albertine van Dongelberghe vrouwe van Loon op Zand, en in 1753 kwam de heerlijkheid in handen van de familie Salm-Salm.[105]

Tot aan 1811 is Loon op Zand een heerlijkheid gebleven, waarna het in dat jaar overging in een gemeente. Kaatsheuvel is vermoedelijk in de 15e eeuw als lintdorp ontstaan. Kaatsheuvel groeide snel na de opkomst van de schoenindustrie in 1730[106] waarop de inwoners van Kaatsheuvel in 1840 de gemeenteraad vroegen om zelfstandig te worden. In 1852 werd uiteindelijk besloten om een nieuw gemeentehuis te bouwen in Kaatsheuvel (*afbeelding 37)* en daarmee verplaatste het centrum van de macht in de gemeente. Dit ging gepaard met veel onvrede en in 1853 werd Loon op Zand zelfs in staat van beleg uitgeroepen (dat in datzelfde jaar ook weer werd opgeheven).[107]

Afbeelding 37 Het Oude Raadhuis (1853-1950) aan de Hoek Hoofdstraat/Peperstraat te Kaatsheuvel. Afbeelding: Heemkundevereniging De Ketsheuvel.

[104] Toorians 2008, 168/169.

[105] Boeren *et al.,* 2014, 21/27/33.

[106] De gemeente Loon op Zand, Heemkundekring Loon op 't Sandt.

[107] Toorians 2008, 245/246.

5.10 Toerisme en vrije tijd

In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog nam toerisme in de gemeente steeds meer toe, zoals kamperen op kampeerboerderijen, maar ook dagrecreatie. De Vereniging tot Natuurbehoud had een groot deel van de Loonse en Drunense duinen gekocht, en na de oorlog werden hier fiets- en wandelpaden aangelegd. In de jaren daarna kwamen er steeds meer recreatiemogelijkheden: kamperen op campings, mogelijkheden tot het beoefenen van ruitersporten, mountainbiken op daarvoor aangelegde mountainbikeroutes en watersportactiviteiten. Bij het Witte Kasteel in Loon op zand ligt een voormalige maliebaan, aangelegd in 1640. De sport malie was destijds een deftig spel, waarbij men met een hamer een houten bal over een parcours sloeg.[108]

Zo zijn er in de gemeente tegenwoordig diverse locaties ontstaan waar inwoners en bezoekers kunnen recreëren zoals attractiepark de Efteling, Experience Island 't Blauwe Meer met dichte bossen, water en stranden, en het Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen (*afbeeldingen 38 en 39*). Maar ook kan men in de natuur genieten, zoals bij Park Huis ter Heide, Landgoed Plantloon en bijvoorbeeld het landschap van de Langstraat.[109]

Afbeelding 38 Uitspanning Loonse en Drunense Duinen met oorspronkelijke speeltuin (onder). Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 39 Oorspronkelijke speeltuin Uitspanning Loonse en Drunense Duinen. Foto: Vestigia, 11-07-25.

[108] Boeren *et al.,* 2014, 27/69.

[109] https://www.loonopzand.nl/vrije-tijd-toerisme/recreatie-en-toerisme

6 Inventarisatie dorpsgezichten in Loon op Zand

Onder stads- en dorpsgezichten worden op grond van de Omgevingswet (bijlage bij artikel 1.1) verstaan: groepen van onroerende zaken, van algemeen belang vanwege hun schoonheid, onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang, wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich een of meer monumenten bevinden.[110] In het buitengebied is niet altijd een zeer scherp onderscheid te maken tussen cultuurlandschappelijke elementen/structuren of een dorpsgezicht. In onze inventarisatie hebben we aangesloten bij de indeling van het bronbestand en bij aanvullingen hebben we een onderscheid gemaakt tussen structuren die een duidelijke gebouwde component kennen (bebouwingslinten) en structuren waarbij deze component niet (meer) duidelijk aanwezig is (toponiemen).

6.1 Huidig beleid

In de Erfgoedverordening 2015 van gemeente Loon op Zand wordt ook ingegaan op de aanwijzing als beschermd gemeentelijk stads- of dorpsgezicht (*bijlage 7*). Echter liggen in de gemeente Loon op Zand geen beschermde stads- of dorpsgezichten.[111] De volgende historische dorpslinten zijn in het handboek ruimtelijke kwaliteit opgenomen en kennen reeds bescherming van beeldkwaliteit:

1) Centrum Kaatsheuvel
2) Lint Zuidhollandsedijk
3) Lint Vaartstraat
4) Lint Gasthuisstraat
5) Lint Marktstraat
6) Lint Erasstraat
7) Lint Rechtvaart
8) Centrum Loon op Zand
9) Lint Kasteellaan
10) De Moer

6.2 Methode: bronnen, kartering en waardering

De volgende bronnen zijn gebruikt voor de inventarisatie van dorpsgezichten:

- Rijksinventarisaties:
  - beschermde gezichten
  - CultGIS[112]: lineaire bebouwing
- Provinciale inventarisaties: CHW (zie paragraaf 3.3),
- Gemeentelijke inventarisaties: (zie paragraaf 4.1),
- Aanvullingen klankbordgroep en marktbezoekers.

In totaal zijn 35 dorpsgezichten opgenomen in de inventarisatie, waarvan er drie reeds zijn gewaardeerd door de Provincie Noord-Brabant. De overige gezichten hebben op basis van hun kenmerkendheid een voorlopige waardering van 1 (nationale kenmerkendheid), 2 (provinciale kenmerkendheid) of 3 (gemeentelijke kenmerkendheid) meegekregen. Indien ook geen kenmerkendheid was opgenomen is op basis van expert judgement een eerste onderscheid in waardering aangegeven door middel van een A

[110] Handreiking voorbeeldregels voor cultureel erfgoed in het omgevingsplan 2023, 109

[111] https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR490474/1#hoofdstuk_4

[112] Cultuurhistorisch GIS (CultGIS) is een landsdekkend datasysteem met informatie over historisch-geografische fenomenen en is ontwikkeld in het Monitoringsprogramma Meetnet Landschap (1992-2006) van het toenmalige ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, nu Economische Zaken. De informatie in CultGIS is gerelateerd aan de rapporten die onder de naam Ontgonnen Verleden zijn gepubliceerd. Het eerste rapport bevatte de selectie van historisch-geografische elementen, patronen en gebieden van nationale betekenis (Baas e.a., 2000). De serie provinciale rapporten verscheen onder dezelfde naam, en bevat regiobeschrijvingen (Haartsen, 2003).

(waardevol voor de gemeente) of B (mogelijk waardevol voor de gemeente) toegekend, met name op basis van herkenbaarheid van de relatie tussen het landschap en de bebouwingsstructuur.

Verantwoording kolommen inventarisatietabel.
CHI_ID: aanvulling Vestigia voor koppelen gegevens tabel en kaart.
Naam: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand, anders aangevuld door Vestigia
Thema: Aanvulling Vestigia voor thematische benadering kaart
Type: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand, anders aangevuld door Vestigia
Karakteristiek: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand
Waarde: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand, anders aangevuld door Vestigia.
Datering: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand
Opmerkingen: aanvulling Vestigia
Bron informatie: meerdere mogelijk
Bron contour: verantwoording contour op kaart

Op de voorlopige Erfgoedkaart - dorpsgezichten (*kaartbijlage 1*) zijn alle geïnventariseerde dorpsgezichten weergegeven. In bijlage 9 is het erfgoedregister voor de dorpsgezichten opgenomen waarin in tabelvorm een selectie van de gegevens uit de achterliggende GIS-tabel weergegeven.

De gezichten betreffen over het algemeen bebouwingslinten (met een diverse landschappelijke achtergrond in dekzand- veen-, broek- en heideontginningen), het Sprookjesbos van de Efteling, en het complex van samenhangende rijksmonumenten aan de Erasstraat met kerk, pastorie, begraafplaats en klooster (*zie afbeelding 40*).

Afbeelding 40 Kaatsheuvel kerk aan Erasstraat met op de achtergrond het klooster. Foto: Vestigia, 11-07-25.

6.3 Instrumentarium voor bescherming

Het instrument van bescherming voor gezichten is aanwijzing tot gemeentelijk beschermd dorpsgezicht. Net als het rijksbeschermde dorpsgezicht heeft dit instrument niet tot doel de huidige situatie te bevriezen. "*Nieuwe ontwikkelingen moeten zoveel mogelijk aansluiten bij het karakter (de kernkwaliteiten) van het gebied. Bescherming betreft het behoud van bestaande karakter van de bebouwde en onbebouwde omgeving, én dat nieuwbouw- en herinrichtingsplannen inspelen op het stedenbouwkundige of landschappelijke karakter van de plek.*"
Voor de uitwerking van dit instrument is geen vast stramien aan te geven, opties zijn in algemene zin:

1. Het opstellen van regelgeving in het omgevingsplan met betrekking tot bijvoorbeeld de bebouwingspatronen, bouwhoogten, rooilijnen, zichtlijnen, verhouding bebouwd/onbebouwd en groenaanleg;
2. Het opstellen van een beeldkwaliteitsplan of stedenbouwkundige visie.[113]

In beide gevallen is het opstellen van een achtergrond-/onderzoeksrapport met daarin de belangrijkste kernkwaliteiten van het dorpsgezicht beschreven een eerste stap. Dit sluit aan bij de toelichting bij artikel 19 van de Erfgoedverordening: "*Vanwege het feit, dat een aanwijzing van een gebied slechts strekt tot een verbod, is het gewenst aan te geven wat de ontwikkelingsmogelijkheden in het gebied zijn. Het geëigende middel daartoe is de opstelling van een beheersverordening, die uitgaat van de bescherming van de beschreven cultuurhistorische waarden*."

6.4 Conclusie en aanbevelingen

In de inventarisatie ontbreken de voor de gemeente kenmerkende thema's Kastelen en buitenplaatsen en Economie, handel & industrie nog in zijn geheel. Ook is de periode Wederopbouw en Post-65 niet vertegenwoordigd in het thema bewoning en ontginning. Aanbevolen wordt om voor deze thema's gericht op zoek te gaan naar clusters van karakteristieke objecten die onderling thematische samenhangen of de periode 1950-1980 vertegenwoordigen en daarbij de inventarisatie gebouwd erfgoed, landschap en, in de toekomst, archeologie en immaterieel en roeren, te combineren.

Een drietal gezichten zijn opgenomen in de Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Brabant. Deze dienen binnen het gemeentelijk beleid te voldoen aan de instructieregel van de provincie om rekening te houden met de cultuurhistorische waarden van deze gezichten en waar mogelijk deze te versterken. Aanbevolen wordt daarom om deze gezichten allemaal te beschouwen als van waarde voor de gemeente (A).

Tenslotte bevelen wij aan om, nadat het gemeentelijk waarderingskader is vastgesteld, alle gezichten te waarderen, hieruit een selectie te beschermen en aan te wijzen als gemeentelijk beschermd gezicht en de kernkwaliteiten van deze beschermde gezichten te beschrijven. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van reeds aanwezig materiaal, zoals in het handboek ruimtelijke kwaliteit en de Lintenvisie. Ook kan eventueel een Beheerplan worden opgesteld, eventueel in samenspraak met bewoners. Hiervoor heeft Platform31 in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een Stappenplan opgesteld.[114]

[113] Handreiking voorbeeldregels voor cultureel erfgoed in het omgevingsplan 2023, 109

[114] Geef bewoners de ruimte bij beschermd gezicht. Stappenplan voor gemeenten die bewonersinitiatieven in de openbare ruimte willen ondersteunen: https://www.platform31.nl/wp-content/uploads/2025/05/Geef-bewoners-de-ruimte-bij-beschermd-gezicht-Stappenplan-voor-gemeenten.pdf

7 Inventarisatie gebouwd erfgoed in Loon op Zand

In de Omgevingswet wordt het begrip Monumenten (gebouwd of aangelegd) gehanteerd, dat ruimer gehanteerd wordt dan alleen rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten. Omdat dit voor veel verwarring zorgt, is ervoor gekozen in dit rapport het begrip 'gebouwd erfgoed' te hanteren waarvoor in de Omgevingswet 'Monument' bedoeld wordt.

7.1 Huidig beleid

In de gemeente zijn 24 gebouwde Rijksmonumenten aanwezig en 45 gemeentelijke monumenten (zie bijlage 14). Voor deze objecten is regelgeving opgenomen in het Omgevingsplan (via de bruidsschat) en via de Erfgoedverordening. De contouren van de monumenten zijn nog niet opgenomen in het Omgevingsplan. De gemeentelijke monumentenlijst is niet up-to-date omdat een aantal monumenten is afgevoerd en er een aantal is toegevoegd. Daarmee is het voor de inwoners onduidelijk voor welke objecten welke regelgeving geldt.

7.2 Methode: bronnen, kartering en waardering

De volgende bronnen zijn gebruikt voor de inventarisatie van het gebouwd erfgoed:

- Rijksinventarisaties:
  - Rijksmonumenten
- Gemeentelijke inventarisaties:
  - Gemeentelijke monumenten
  - Quickscan cultuurhistorische waarden (*zie paragraaf 4.1.2*),
- Aanvullingen klankbordgroep en marktbezoekers.

Diverse panden die gemeentelijk monument waren zijn inmiddels afgeschreven of aangewezen als Rijksmonument. De volgende monumenten staan op oude gemeentelijke monumentenlijsten of hebben een monumentenbeschrijving, maar staan niet op de lijst uit 2025. Het is vooralsnog niet bekend of deze inmiddels afgeschreven zijn: Oranjeplein ong., Hoge Zandschel 11, Kinkenpolder 12, en Kloosterstraat 8. In de ontvangen documenten (Pdf's) van de gemeentelijke monumenten waren de contouren van de ligging van het monument niet altijd even duidelijk. Waar de contouren op de monumentenbeschrijvingen overeenkomen met BAG, of wanneer de contouren niet bekend zijn, zijn de BAG contouren van het desbetreffende adres aangehouden (bron contour BAG in tabel). Wanneer de contour op de monumentenbeschrijving afwijkt is de contour van de monumentenbeschrijving zoveel mogelijk overgenomen met als onderliggende kaartlaag de BAG panden (bron contour Vestigia in tabel). In principe geldt hetzelfde voor de objecten uit de quickscan: in verband met het ontbreken van contouren in de inventarisatie is de BAG-contour aangehouden. Bij elementen in of aan een huis is de BAG-contour van het pand opgenomen op de kaart, om te duiden bij welk adres het specifieke element hoort (o.a. Gasthuisstraat 9 en Gasthuisstraat 19). Bij enkele elementen is de perceelsgrens opgenomen (zoals begraafplaats Zuidhollandsedijk, bij 63), of het element ingetekend door Vestigia.

In totaal zijn - naast de rijks- en gemeentelijke monumenten - 95 objecten opgenomen in de inventarisatie, waarvan de meeste reeds gewaardeerd zijn volgens het in paragraaf 4.1. opgenomen waardebepalingen. Het advies uit de quickscan opvolgend om de objecten die + of ++ worden gewaardeerd (en hierbij gaafheid leidend te laten zijn) als potentiële monumenten te beschouwen is in eerste instantie opgevolgd en er is dus een indeling aangehouden in 'potentieel gemeentelijk monument' en 'van cultuurhistorische waarde'. Onderdelen van gebouwen zijn - tenzij onderdeel van een potentieel of reeds bestaand monument - opgenomen als 'van cultuurhistorische waarde'. Objecten die in de studie werden afgeschreven of niet meer bestaan hebben de waardering 'geen cultuurhistorische waarde' gekregen. Tenslotte is voor de nog niet gewaardeerde objecten (Tv-toren, Roestelberg en Weteringstraat 17a) op basis van expert judgement een eerste onderscheid in waardering aangegeven en zijn allen als

'waardevol voor de gemeente' gewaardeerd, met name vanwege hun architectuurhistorische waarde (Tv-toren) en cultuurhistorische waarde (Roestelberg en Weteringstraat 17a).

Verantwoording kolommen inventarisatietabel.
CHI_ID: aanvulling Vestigia voor koppelen gegevens tabel en kaart.
Naam/adres: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand, anders aangevuld door Vestigia
Thema: Aanvulling Vestigia voor thematische benadering kaart
Type: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand, anders aangevuld door Vestigia
Karakteristiek: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand
Waarde: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand, anders aangevuld door Vestigia.
Architectuurhistorische waarde, cultuurhistorische waarde, ruimtelijke samenhang/ landschappelijke waarde, gaafheid van de bouwmassa en detaillering: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand
Datering: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand
Opmerkingen: aanvulling Vestigia
Bron informatie: meerdere mogelijk
Bron contour: verantwoording contour op kaart

Op de voorlopige Erfgoedkaart - Gebouwd erfgoed (kaartbijlage 2) zijn alle geïnventariseerde objecten weergegeven, thematisch en op waardering. In bijlage 10 is het erfgoedregister voor de gebouwde objecten opgenomen. De objecten betreffen onder andere woonhuizen, boerderijen, woon-winkelpanden en losse elementen. Op afbeeldingen 41 tot en met 46 zijn een aantal panden gebouwd erfgoed weergegeven. Een opvallend element met een ligging op gemeentelijk grondgebied net buiten de gemeentegrens is de televisietoren van Loon op Zand (*afbeelding 47*).

Afbeelding 41 De voorzijde van de basisschool aan de Gasthuisstraat 9 te Kaatsheuvel met aan de voorgevel een beeld van de Heilige Theresia. Foto: S. van der Meulen 2017, 15.

Afbeelding 42 Voormalige brandweerkazerne aan het Anton Pieckplein 117 te Kaatsheuvel. Foto: S. van der Meulen 2017, 9.

Afbeelding 43 Pastorie uit 1924 aan de Zuidhollandsedijk 61 te Kaatsheuvel. Foto: S. van der Meulen 2017, 46.

Afbeelding 44 Kapel ten zuiden van Loon op Zand. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 45 Bakhuis aan de Middelstraat 68 te De Moer. Foto: S. van der Meulen 2017, 51.

Afbeelding 46 Boerderij uit ca. 1900 (gewijzigd 1973) aan de Kraanven 35-37 te Loon op Zand. Foto: S. van der Meulen 2017, 81.

Afbeelding 47 De Televisietoren bij Loon op Zand, gezien vanaf de Midden Brabantweg richting het oosten. Foto: Google Street View, oktober 2024 (geraadpleegd 28-07-25).

7.3 Instrumentarium voor bescherming

Het aanwijzen tot gemeentelijk monument is in de regel de meest effectieve vorm om erfgoed te beschermen. In het omgevingsplan krijgt de locatie van het desbetreffende monument de functie-aanduiding 'gemeentelijk monument'. Zolang er nog geen definitief omgevingsplan is, kunnen monumenten worden aangewezen op grond van de gemeentelijke erfgoedverordening. Wel moet de erfgoedverordening dan op een aantal onderdelen (technische wijzigingen) worden aangepast. Uiterlijk op 31 december 2031 moeten alle gemeentelijke monumenten zijn voorzien van een functie-aanduiding 'gemeentelijk monument' en de bepalingen uit de erfgoedverordening die slaan op de fysieke leefomgeving moeten dan uit de erfgoedverordening zijn gehaald. Per monument is het van belang te beoordelen hoe de begrenzing van het monument wordt gelegd.[115]

In het tweede lid van de Bkl wordt gevraagd rekening te houden met de omgeving van rijksmonumenten, voorbeschermde rijksmonumenten en monumenten die op grond van het omgevingsplan zijn beschermd, voor zover die monumenten door de aantasting worden ontsierd of beschadigd. In het omgevingsplan zal moeten worden opgenomen tot hoever de omgeving strekt waarin rekening moet worden gehouden met het beschermde monument.[116]

De meest basale en op korte termijn eenvoudigste manier is om in eerste instantie rondom de monumenten een standaard beschermingszone (buffer) op te nemen in het omgevingsplan. Deze buffer dient als tijdelijke maatregel om de directe omgeving van het monument te beschermen tegen ongewenste ingrepen. In een vervolgtraject worden deze zones dan verfijnd op basis van monument-specifieke studies, waarbij onder meer zichtlijnen, historische structuren en landschappelijke samenhang worden meegenomen. Zo ontstaat maatwerkbescherming die recht doet aan de unieke context van elk monument. Deze tweetrapsoptie geeft echter op de middellange termijn meer werk in de beoordeling van vergunningsaanvragen en kan onnodige belemmeringen vormen bij ontwikkeling. In één keer de juiste contour opnemen in het omgevingsplan heeft daarom de voorkeur. Hierbij kan gedacht worden aan het zoveel mogelijk combineren van bij elkaar gelegen monumenten tot dorpsgezichten tot één omgeving en maatwerkcontouren voor 'losse' monumenten.

Om tijdelijk - tijdens de uitvoering van de onderzoeken - tóch bescherming van het monument in het omgevingsplan te borgen, kan een algemene regel in de Verordening Fysieke Leefomgeving opgenomen worden, geldend voor het gehele grondgebied van de gemeente, waarin de eis aan initiatiefnemers wordt gesteld wordt dat activiteiten geen afbreuk mogen doen aan de omgevingswaarde van een monument. Deze optie kan ook als definitieve variant worden gekozen.

Tenslotte is er nog de optie om te werken met risicoanalyses en specifieke regels in het omgevingsplan, zoals beperkingen voor hoogbouw en aanlegvergunningen binnen beschermde gezichten.[117]

Deze laatste twee opties voegen echter regels toe aan het omgevingsplan en werken indirect.

7.4 Conclusie en aanbevelingen

De inventarisatie gebouwd erfgoed omvat gebouwde thema's, behalve *verdediging en conflict* en *bestuur en recht.* Verder is ook het thema *toerisme en vrije tijd* ondervertegenwoordigd. Het funerair erfgoed

[115] Handreiking voorbeeldregels voor cultureel erfgoed in het omgevingsplan 2023, 24-26

[116] Handreiking voorbeeldregels voor cultureel erfgoed in het omgevingsplan 2023, 24-26

[117] Concreet aan de slag met de Omgevingswet! Lees meer over onze werksessies Erfgoed en Omgevingswet - Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland

werd als onderbelicht thema door één van de klankbordgroep leden genoemd. Wanneer gekeken wordt naar tijdsperiodes is de periode na 1950 nog niet systematisch onderzocht. Voor dit zogenoemde Wederopbouw- en Post-65 erfgoed is een handreiking in de maak binnen het Programma FARO van de RCE[118]. Geadviseerd wordt om een thematisch vervolgonderzoek uit te voeren. Het erfgoedonderzoek van de Efteling kan voor het thema toerisme en vrije tijd als eerst start worden gezien.

De huidige selectie van objecten 'waardevol voor de gemeente' en 'potentiële monumenten' is te groot (meer dan 40) om allemaal als gemeentelijke monument aan te wijzen. Geadviseerd wordt om, nadat de lijst is uitgebreid met een onderzoek naar de periode wederopbouw en post-65, eenduidig te waarderen via een waarderingskader en deze op te nemen in de erfgoedverordening.

Zoals in Hoofdstuk 3 reeds genoemd, heeft de COK op dit moment geen juridisch vastgesteld document ter onderbouwing van haar adviezen met betrekking tot het wel of niet aanwijzen van een object tot gemeentelijk monument, maar gebruikt ze hiervoor een in de gemeente Oirschot ontwikkelde, erfgoedmeetlat om de cultuurhistorische waarden zo objectief mogelijk in beeld te brengen. Dit levert voor het beoordelen van vergunningsaanvragen voor ingrepen geen problemen op. Echter, voor het beoordelen van de monumentwaardigheid van monumenten mist de commissie een beleidskader vanuit de gemeente. Dit levert in de praktijk juridische problemen op voor de onderbouwing van aan- en afwijzingen van gemeentelijke monumenten. In een gesprek met de leden van de COK in het kader van dit beleidstraject is aangegeven dat zij hiervoor graag een oplossing willen zien in het op te stellen beleid van de gemeente.

Voor dit probleem draagt zij twee oplossingen aan:

1. Het overnemen van de waarderingscriteria (bijvoorbeeld die van de RCE) in de erfgoedverordening: hierdoor kan gerichter worden gediscussieerd en gecommuniceerd over de afweging van de beoordeling van monumentwaardigheid;
2. Het opnemen van een oproepbaar commissielid met inhoudelijke expertise met betrekking tot bouwhistorische waarderingen. Deze expertise is op dit moment niet aanwezig in de commissie.

Het overnemen van de algemene waarderingscriteria van de RCE zal echter leiden tot een verschraling van het gemeentelijk monumentenbestand, omdat deze niet gespecificeerd is naar de thema's die voor het verhaal van Loon op Zand van belang zijn. Je krijgt dan alleen landelijk waardevolle objecten in beeld (maar dit is het werk van de RCE) of alleen landelijk minder-waardevolle objecten in beeld (als je de drempel verlaagt) en je hebt geen grip op behoud van lokale identiteit.

Daarom wordt geadviseerd de criteria I-IV naast de sub criteria uit te breiden met een kolom waarin specifiek de aansluiting wordt gegeven voor een verhaallijn van Loon op Zand, waardoor de algemene criteria locatiespecifiek worden. Gedacht kan worden aan de schoenenindustrie bij architectuurhistorische waarde, de lintbebouwing bij de ensemblewaarde, en de dorpsverenigingen of carnaval bij de cultuurhistorische/immateriële waarde.

Met betrekking tot de volgorde van aanwijzing, wordt geadviseerd te werken met een beschermingsagenda en bijvoorbeeld programmagestuurd aan te wijzen. Omdat het systematisch waarderen tijd zal kosten, kan gedacht worden aan een top 10, die voorgelegd wordt aan de klankbordgroep en vooruitgeschoven wordt in de aanwijzing. Enkele objecten die hiervoor in aanmerking zouden kunnen komen zijn de televisietoren, de R.K. Basisschool Theresia in Kaatsheuvel (Gasthuisstraat 9), de voormalige brandweerkazerne aan het Anton Pieckplein, de fabrikantenwoning (Rechtvaart 2a), de

[118] https://faro.cultureelerfgoed.nl/thoughts/2394?utm_medium=email&utm_source=Platform+Faro#comment_2827

pastorie (Zuidhollandsedijk 61) en de Hervormde Kerk met begraafplaats (Zuidhollandsedijk 63) en het Gerlachusbeeld uit 1926, aangevuld met enkele boerderijen.

Tenslotte wordt geadviseerd om de contouren van alle gemeentelijke monumenten na te lopen, omdat deze nu voorlopig op basis van het adres of de BAG zijn ingetekend en hierdoor onderdelen van het monument kunnen zijn gemist. Het nalopen van alle gemeentelijke monumenten is uitstekend te combineren met het opstellen van de onderzoeken die benodigd zijn in het kader van het vaststellen van de omgeving van de monumenten. Geadviseerd wordt om met betrekking tot de vaststelling van de omgeving van de rijksmonumenten een overleg met de adviseur van de RCE in te plannen.

8 Inventarisatie cultuurlandschappen in Loon op Zand

In de Omgevingswet is geen aparte begripsbepaling opgenomen voor cultuurlandschappen. Wel is opgenomen dat cultuurlandschappen onderdeel vormen van cultureel erfgoed. Er is wel een begripsbepaling opgenomen voor landschappen: gebieden zoals die door mensen worden waargenomen en waarvan het karakter wordt bepaald door natuurlijke of menselijke factoren en de interactie daartussen. Hiermee kunnen cultuurlandschappen afgeleid worden als landschappen die deel uitmaken van cultureel erfgoed.[119] In onze inventarisatie zijn we uitgegaan van reeds bestaande indelingen en hebben wij landschappelijk elementen en structuren toegevoegd waarbij het karakter nadrukkelijk ook een menselijke component kent. Om deze reden zijn ook de vastgestelde archeologische monumenten (zogenaamde AMK-terreinen) opgenomen op de cultuurlandschappelijke inventarisatiekaart.

8.1 Huidig beleid en regelgeving

De provinciale omgevingsverordening verplicht gemeenten regelgeving in het omgevingsplan op te nemen ten behoeve van het behoud, het herstel of de duurzame ontwikkeling van de cultuurhistorische waarden en kenmerken op de CHW (Cultuurhistorische waardenkaart), waaronder de cultuurlandschappelijke gebieden en elementen. Alleen voor de complexen van cultuurhistorisch belang is daarvoor een specifieke regel opgenomen dat functiewijziging slechts mogelijk is indien deze bijdraagt aan het behoud en de versterking van de aanwezige karakteristieke kwaliteiten (*zie ook paragraaf 3.3 Provinciaal erfgoedbeleid*).

Zoals in paragraaf 3.4.3 (Regelgeving tijdelijk Omgevingsplan) al is vermeld, is op dit moment onduidelijk welke regelgeving in het gemeentelijk Omgevingsplan geldt voor deze cultuurhistorische waarden en kenmerken van de CHW en of en hoe regelingen met betrekking tot voorheen opgenomen cultuurhistorische landschapselementen in bestemmingsplannen op dit moment zijn opgenomen in het omgevingsplan. In het verleden kon een omgevingsvergunning binnen het bestemmingsplangebied Buitengebied Geconsolideerd slechts worden verleend indien geen onevenredige afbreuk wordt gedaan aan het behoud, het herstel en de ontwikkeling van de natuurwaarden, landschappelijke waarden en cultuurhistorische waarden.[120]

8.2 Methode: bronnen, kartering en waardering

De volgende bronnen zijn gebruikt voor de inventarisatie landschappelijke elementen:

[119] Handreiking voorbeeldregels voor cultureel erfgoed in het omgevingsplan 2023, 125

[120] Toelichting Buitengebied Geconsolideerd NL.IMRO.0809.BPBuitengebiedGC-GC01, 21, 92

- Rijksinventarisaties: Cultuurhistorische GIS (*CultGIS*)[121], HistLand[122], De Erfgoedatlas met onder andere de thematische kaart *Groen Erfgoed*[123], en de thematische kaart van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed *Leven met Water;*[124]
- Provinciale inventarisaties: Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) van Noord-Brabant (*zie paragraaf 3.3*);
- Gemeentelijke inventarisaties (*zie paragraaf 4.1*);
- Aanvullingen/suggesties klankbordgroep en marktbezoekers.

Indien elementen in meerdere bronnen voorkomen is gekozen voor de bron met een beleidsstatus. In het geval van de Loonse en Drunense duinen is gekozen om meerdere contouren op te nemen omdat er meerdere contouren zijn met een beleidsstatus of waardering.

De helft van de elementen en structuren zijn reeds gewaardeerd en deze waarderingen zijn voor de inventarisatie overgenomen:
- in de gemeente hebben vijf rijksmonumenten een rijksmonumentale groenaanleg: het betreft de parkaanleg bij het Witte Kasteel (rijksmonument 515256), Molen De Eendragt (rijksmonument 26171), Molen De Couwenberg (rijksmonument 527688), de begraafplaats bij de HH Martelaren van Gorcumkerkhof (Berndijk) (rijksmonument 525703) en de begraafplaats bij de H Johannes de Doperkerkhof (rijksmonument 524402);
- in de gemeente liggen 5 archeologische monumenten (terreinen van hoge archeologische waarde). Het betreft de terreinen 4297, 13904, 4295, 4294 en 4291;
- er zijn vier cultuurhistorische gebieden van provinciaal belang (*zie bijlage 14 en kaart 4*): Dijkbaanse Steeg en omgeving, Loonse en Drunense Duinen, Landgoed Huis ter Heide en het Kasteel van Loon op Zand;
- tenslotte de volgende cultuurhistorische elementen
    - 18 monumentale bomen: o.a. enkele bomen bij de Johannes de Doperkerk te Kaatsheuvel en een bruine beuk ten oosten van de St. Jans Onthoofding Kerk te Loon op Zand;
    - 5 gewaardeerde historisch geografische vlakken (redelijk hoog, hoog of zeer hoog): o.a. de heideontginningen Duikse Hoef en Landgoed Plantloon;
    - 8 gewaardeerde elementen groen erfgoed (A/B, A of C). A = zeer waardevol | B = waardevol | C = vrij waardevol (+++ = nagenoeg volledig | ++ = vrij volledig | + = onvolledig): o.a. de Nieuwe Vaart, Galgeneind en Moleneind;
    - 17 gewaardeerde elementen historisch groen (redelijk hoog, hoog en zeer hoog): o.a. houtwal en laanbeplanting De Moer, Hakhout Plakkeven Loon op Zand, en haag en perceelsrandbegroeiing De Vossenberg in Kaatsheuvel;

---

[121] Cultuurhistorisch GIS (CultGIS) is een landsdekkend datasysteem met informatie over historisch-geografische fenomenen en is ontwikkeld in het Monitoringsprogramma Meetnet Landschap (1992-2006) van het toenmalige ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, nu Economische Zaken. De informatie in CultGIS is gerelateerd aan de rapporten die onder de naam Ontgonnen Verleden zijn gepubliceerd. Het eerste rapport bevatte de selectie van historisch-geografische elementen, patronen en gebieden van nationale betekenis (Baas e.a., 2000). De serie provinciale rapporten verscheen onder dezelfde naam, en bevat regiobeschrijvingen (Haartsen, 2003).

[122] Histland is ontwikkeld door Alterra op verzoek van het toenmalige ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ten behoeve van de Monitoring Kwaliteit Groene Ruimte en bevat gegevens over de ontginning van het Nederlandse landschap en de mate van verandering van het landschap tussen 1850 en 1980. Histland legt relaties tussen het historische landschap van een specifieke plek, de processen die tot dat landschap hebben geleid, de huidige landschapsvormen en de mate waarin het landschap is gewijzigd. Ontwikkelingen vanaf 1980 zijn niet in de kaart verwerkt. Histland | Bronnen en kaarten | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

[123] Deze thematische kaart bundelt onder meer gebieden met oude boskernen, houtwallen en heggen, rijksbeschermde buitenplaatsen met beschermde groenaanleg, monumentale bomen, nationale parken en gegevens uit de eerste Nederlandse bosstatistiek. Alleen de rijksbeschermde buitenplaatsen met beschermde groenaanleg en de monumentale bomen zijn in de inventarisatie meegenomen. Kaart groen erfgoed | Bronnen en kaarten | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

[124] Kaart leven met water | Bronnen en kaarten | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

- 9 gewaardeerde historisch geografische lijnstructuren bij naam genoemd (zeer hoog) in de CHW Noord-Brabant: o.a. de Klinkerweg Duikse Hoef, Meerdijk, Turfvaart Bossche Sloot en de stuifzandwallen Loonse en Drunense duinen;
- 27 historisch geografische lijnstructuren van hoge waarde in de CHW Noord-Brabant;
- 798 historisch geografische lijnstructuren van redelijk hoge waarde in de CHW Noord-Brabant;
- en het Kasteellandschap van het Witte Kasteel.

De nog niet gewaardeerde elementen (100 in totaal) hebben op basis van expert judgement een eerste onderscheid in waardering per type verkregen door middel van een I (waardevol voor de gemeente) of II (mogelijk waardevol voor de gemeente), met name op basis van hun kenmerkendheid en zeldzaamheid:
Wiel: I
Dijk: I
Beplanting/bebossing: II
Perceelrand begroeid: I
Regelmatige strokenpercelering of opstrekkende strokenverkaveling: I
Overige verkaveling: II
Weg: II
Gegraven waterloop: II
Landgoederen en buitenplaatsen: I
Bedrijvigheid: II
Vloeiweide: I
Veenkolonie: II
Kampontginning met plaatselijk essen: II
Heideontginning en bossen (sedert 1850): II
Bebouwde kom: II
Zichtrelatie: I
Molenbiotoop: I
Tracé tramlijn: II
(Modern) gemaal: II
Begraafplaats: I
Leemafgraving: II
IJsbaan: I
Bewoningstoponiem: II
Turfvaart: I
Munitieopslag: II
Maliebaan: II

Verantwoording kolommen inventarisatietabel.
CHI_ID: aanvulling Vestigia voor het koppelen van gegevens uit de tabel en kaart.
Naam: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand, anders aangevuld door Vestigia
Thema: Aanvulling Vestigia voor thematische benadering kaart
Type/soort: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand, anders aangevuld door Vestigia
Waarde/status: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand, anders aangevuld door Vestigia.
Kenmerkend: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand
Datering: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand
Opmerkingen: aanvulling Vestigia
Bron ID: indien aanwezig overgenomen uit bronbestand
Bron informatie: meerdere mogelijk
Bron contour: verantwoording contour op kaart

Alle elementen in polygoonvorm zijn overgenomen zoals opgenomen in de desbetreffende onlinebron (waarbij alles wat buiten de gemeentegrens ligt niet is opgenomen). Omdat alleen polygonen kunnen worden opgenomen in het omgevingsplan, zijn alle elementen in punt- of lijnvorm overgezet naar een polygoon via een buffer. Dit is gedaan per categorie en niet op elementniveau. Het betreft de volgende categorieën (met daarbij de grootte van de buffer):

- Begraafplaatsen 5m buffer
- Gemalen 5m buffer
- Historische tramwegen 2m buffer
- Molens 5m buffer
- Monumentale bomen 2m buffer
- Verdwenen molens 5m buffer
- Verstedelijking (route) 2m buffer

De historische lijnen van redelijk hoge waarde en hoge waarde (respectievelijk 798 en 27 elementen) zijn als twee samengestelde polygonen opgenomen.

De begrenzing van het kasteellandschap het Witte Kasteel was indicatief in de cultuurhistorische waardebepaling. Het element is door ons ook indicatief op de kaart gezet en niet één op één overgenomen.

Op de inventarisatiekaart (*kaart 3*) zijn alle cultuurlandschappelijke elementen weergegeven. In bijlage 11 is het erfgoedregister voor de cultuurlandschappen opgenomen waarin in tabelvorm een selectie van de gegevens uit de achterliggende GIS-tabel is weergegeven.

De cultuurlandschappelijke elementen betreffen onder andere infrastructurele elementen (zoals dijken, wegen, gemalen en waterlopen), groenelementen (waaronder monumentale bomen en perceelsbegroeiing), bewonings- en ontginningselementen (waaronder kampontginningen, heidebebossing, bebossing en veenontginningen en parkaanleg) en industriële elementen (waaronder (verdwenen) molens).

Afbeelding 48 Zandweg in de gemeente Loon op Zand. Foto: Vestigia, 11-07-25.

Afbeelding 49 De Loonse en Drunense duinen in de gemeente Loon op Zand. Foto: Vestigia, 11-07-25.

8.3 Instrumentarium voor bescherming

Hoewel er al heel lang een roep om bescherming van waardevolle landschappen bestaat, en dit diverse malen in gang is gezet, bijvoorbeeld door middel van aanwijzing van Belvederegebieden, Waardevolle Cultuurlandschappelijk en recentelijk de Nationale Parken Nieuwe stijl, is er nog steeds geen helder instrumentarium voor het beschermen van landschappen. Het meest geijkte middel lijkt daarmee aanwijzing tot archeologisch monument.[125]
In de handreiking *Voorbeeldregels voor cultureel erfgoed in het omgevingsplan* is echter, bij gebrek aan een eigen instrumentarium voor bescherming de systematiek, aansluiting gezocht bij die van het beschermd stads- of dorpsgezicht. Daarvoor is het van belang dat de kernkwaliteiten van het beschermd cultuurlandschap ontsloten zijn. Anders dan bij beschermde monumenten, waarbij het bevoegd gezag de aanvrager om een aanvullende waardestelling kan vragen, moeten de kernkwaliteiten van een beschermd cultuurlandschap vooraf kenbaar zijn door middel van bijvoorbeeld een bijlage bij de regels of een toelichting bij het omgevingsplan.[126]
De RCE is bezig met een pilot om aan de hand van praktijkvoorbeelden inzicht te geven in de toepassing van de voorbeeldregels uit de handreiking.[127]

8.4 Conclusie en aanbevelingen

Hoewel de contouren van de regio's uit het Panorama Landschap (De Langstraat en de Meijerij) zijn opgenomen in de inventarisatie (en daarmee de gemeente vlakdekkend opgenomen is in de erfgoedkaart), zijn de belangrijke structuurdragers van deze landschappen nog niet op individueel niveau geïnventariseerd. Sommige elementtypen komen voor in andere inventarisatie (zoals CultGIS), maar nog niet opgenomen is het reliëf van het zandgebied, bijvoorbeeld van de dekzandruggen en de bolle akkers. Een onderzoek dat AHN-, geomorfologische en historische gegevens combineert geeft een grote meerwaarde aan de landschappelijke erfgoedkaart omdat deze daarmee specifieker wordt gemaakt.

[125] Baas 2024, 109-115

[126] Handreiking voorbeeldregels voor cultureel erfgoed in het omgevingsplan 2023, 125-126

[127] https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Omgevingsplan_-_stappenplan_voor_borging_van_cultuurlandschappen

Met betrekking tot het kasteellandschap van het Witte Kasteel wordt geadviseerd in overleg te treden met de RCE of de contour van het huidige rijksmonument kan worden uitgebreid op basis van de cultuurhistorische waardebepaling. Indien dit niet mogelijk is of lang duurt, is een alternatief om de extra contour als gemeentelijk beschermd cultuurlandschap op te nemen. Ook voor de provinciale cultuurhistorisch waardevolle gebieden worden aanbevolen deze als gemeentelijk beschermd cultuurlandschap op te nemen en de kernkwaliteiten te beschermen door middel van regelgeving in het omgevingsplan.

Tenslotte bevelen wij aan om, nadat de kennislacunes zijn aangevuld, alle elementen te beschrijven en definitief te waarderen en de meest waardevolle elementen in van het landschap te beschermen en afhankelijk van de aard en omvang aan te wijzen als archeologisch monument of beschermd cultuurlandschap en de kernkwaliteiten hiervan te beschrijven. Omdat het systematisch beschrijven en waarderen tijd zal kosten, kan gedacht worden aan een top 3, die voorgelegd wordt aan de klankbordgroep en vooruitgeschoven wordt in de aanwijzing. Voorbeelden waaraan kan worden gedacht zijn de turfvaart (als archeologisch monument) en de Kerkenakker (is reeds een archeologisch monument, maar in een beschermd cultuurlandschap passen de bovengrondse onderdelen zoals de stuifwal en het kunstwerk/monument beter). Na het aanvullend onderzoek zouden ook de meest gave bolle akker en dekzandrug(complex) moeten worden toegevoegd om selectief behoud van het landschapsarchief te bewerkstelligen.

9 Conclusie en aanbevelingen bovengronds erfgoed

In dit onderzoek hebben we ons vooral toegespitst op het bij elkaar brengen van reeds bestaand onderzoek dat op veel verschillende locaties aanwezig was. De gemeente beschikt reeds over de instrumenten om erfgoed de juiste bescherming te bieden (register, verordening, omgevingsplan en COK), maar deze zijn verouderd (register en erfgoedverordening), zijn nog niet compleet (omgevingsplan), en missen voor een deel de expertise (COK). Op basis van het voorliggende rapport doen we dan ook de volgende aanbevelingen:

1. Het zorgen voor een duurzame borging bij de gemeente van de kennis over erfgoed. Dit kan door middel van het opstellen van een erfgoednota: op deze manier wordt een startpunt gecreëerd (basis op orde) om van daaruit te kunnen voortbouwen in de toekomst. De basis bestaat uit twee onderdelen: adequate beschermingsinstrumenten voor de top van het erfgoed en instrumenten om erfgoed ontwikkelingsgericht in te kunnen zetten. Via programmalijnen (uitvoeringsprogramma) kan dit worden opgepakt. Geadviseerd wordt om bij deze nota inwoners te betrekken en ook ná het opstellen van de nota met de klankbordgroep bijeen te blijven komen. Op deze manier kan de klankbordgroep ook betrokken blijven bij de onderdelen in het uitvoeringsprogramma.

   Een voorstel van Vestigia voor de nota is tijdens dit inventarisatietraject opgesteld in samenwerking met de gemeente: *De waarde van Erfgoed. Nota Erfgoedbeleid 2026-2036 gemeente Loon op Zand.* Definitieve levering van de nota heeft plaatsgevonden op 25 september 2025.

2. Het uitvoeren van aanvullend onderzoek met betrekking tot de genoemde kennislacunes om de voorlopige Erfgoedkaart (nu nog gesplitst in dorpsgezichten, gebouwd erfgoed en cultuurlandschappen) aan te vullen. Het betreft:

- voor de dorpsgezichten de voor de gemeente kenmerkende thema's Kastelen en buitenplaatsen en Economie, handel & industrie en de periode Wederopbouw en Post-65. Aanbevolen wordt om voor deze thema's gericht op zoek te gaan naar clusters van karakteristieke objecten die onderling thematische samenhangen of de periode 1950-1980 vertegenwoordigen en daarbij de inventarisatie gebouwd erfgoed, landschap en, in de toekomst, archeologie en immaterieel en roeren, te combineren;
- voor het gebouwd erfgoed de thema's *verdediging en conflict* en *bestuur en* recht en in mindere mate het thema *toerisme en vrije tijd*. Het funerair erfgoed is in de vorm van begraafplaatsen wel opgenomen, maar de waarde van individuele graven daarbinnen is nog onbekend. Ook hier de periode na 1950 nog niet systematisch onderzocht. Hiervoor kan worden meegekeken met landelijke ontwikkelingen, om te experimenteren met FARO en een gemeentelijke koers te bepalen. Wellicht kan worden begonnen met hele wijken (Zie ook: Wijkwijzer) en opvallende ('iconische') objecten;
- voor de cultuurlandschappen is met name het reliëf van het zandgebied nog niet systematisch in kaart gebracht. Een onderzoek dat AHN-, geomorfologische en historische gegevens combineert kan hier een uitkomt voor bieden.

3. Een thematisch en gemeentespecifiek waarderingskader opstellen voor systematische lange-termijn aanpak en een top-10 aanwijzen om snel iets in gang te zetten waarop kan worden voortgebouwd. Gezien de betrokkenheid van de inwoners van de gemeente is het advies om dit tezamen met de klankbordgroep op te pakken. Erfgoedbelang en ontwikkelbelang gaan niet altijd samen. Om een zo breed mogelijk draagvlak te behouden voor erfgoed in algemene zin, is het van belang de gemeente niet op slot te zetten en de te beschermen zaken/objecten zorgvuldig te kiezen. We stellen daarom voor ná het opstellen van de beschermingsagenda

haalbaarheidsstudies te doen per object en daarbij de eigenaren van de objecten/ structuren te betrekken.

4. Het splitsen van een beleidskaart Erfgoed (met regelgeving één-op-één over te nemen in het omgevingsplan) en een Erfgoedkaart, om erfgoed ook erfgoedbreed/thematisch en ontwikkelingsgericht te kunnen inzetten en vaker in een vroeg stadium aan planinpassing te kunnen doen. Thema's die hiervoor kunnen worden verkend zijn bijvoorbeeld kastelen en buitenplaatsen, de lintbebouwing (in het veen-, broek- én zandgebied), WOII, schoenen-/leerindustrie, toerisme en vrije tijd en het kenmerkende (diverse) reliëf van het zandlandschap. Deze tweede kaart heeft dan 'slechts' een signaleringsfunctie voor de beleidsambtenaar om erfgoed (en inwoners) vroegtijdig te betrekking. Voor hele grondgebied kan dan een werkingsgebied worden opgenomen in het omgevingsplan met een verwijzing naar de Erfgoedkaart en een procedure, bijvoorbeeld om vroegtijdig in gesprek te gaan met gemeente, die dan op haar beurt kennishoudende partijen kan betrekking, om op deze wijze rekening te houden met de cultuurhistorische waarden en kenmerken en de mogelijkheden te onderzoeken deze te versterken. Deze kaart kan dan regelmatig van een update worden voorzien.
   De beleidskaart is dan beperkt tot het erfgoed waarvoor directe regelgeving geldt op rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau. Opnemen bescherming monument via een van de volgende 3 opties: 1) gemeente dekkend een algemene regel opnemen dat moet worden aangetoond dat een initiatief geen omgeving van het monument verstoord, 2) per monument met een onderzoek, 3) per type een straal bepalen.

5. De erfgoedverordening ergens in de komende jaren aan te passen. Hij geeft nu een voldoende basis, maar verwijst naar oude wetten (Monumentenwet) en nog niet naar de Omgevingswet. Advies is om de erfgoedverordening te updaten en daarbij onderdelen zoveel mogelijk onder te brengen in de Verordening Fysieke Leefomgeving.

10 Literatuur

ALTENBURG, F./R. ABELING., 2022: *Handreiking begrippenkader cultureel erfgoed onder de Omgevingswet Hoe gemeenten cultureel erfgoed beter kunnen beschermen, door wettelijke begrippen eenduidig toe te passen (in het omgevingsplan)*, Amersfoort.

BAAS, H./W. LIGTENDAG/V. VREUGDENHIL., 2000: *Ontgonnen verleden*.

BAAS, H., 2024: Dynamisch erfgoed. Over de bescherming van een telkens veranderend cultuurlandschap. In: *De logica van het landschap. Opstellen over archeologie, ecologie en geschiedenis. Liber amicorum aangeboden aan Prof.Dr. Bert J. Groenewoudt bij gelegenheid van zijn afscheid als senior onderzoeker landschapsarcheologie bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*, Uitgeverij Verloren, Hilversum

BECKERS, D.E.P.C.M., 2025: *Gemeente Loon op Zand, Plangebied Munitions Ausgabe Stelle, te Kaatsheuvel Adviesrapportage aanwijzing gemeentelijk monument,* 's-Hertogenbosch (BAAC-rapport V-24.0848).

BOEREN, J./E. GELEVERT/J. VAN IERSEL/L. TOORIANS., 2014: *Canon van de gemeente Loon op Zand. Kernmomenten in de geschiedenis van de gemeente Loon op Zand,* Tilburg.

CASTELAIN, E., 2024: *Preserving a material world of wonders? Exploration of Heritage Conservation at the Efteling Theme Park, Leuven.*

COUWENBERG, J., P. WOLKERS EN M. HONSELAAR., 2014: *Handboek Ruimtelijke Kwaliteit. Welstandsnota 2014 gemeente Loon op Zand.*

DARU-SCHOEMANN, M./M. KOENDERS/A. VAN LEEUWEN/N. MAES/J. MICHELS/H. RUITER/M. VAESSEN & W. WESSELS., 1991: *Cultuurhistorische inventarisatie Noord-Brabant Monumenten Inventarisatie Project Gemeente Loon op Zand*, 's-Hertogenbosch.

DELFT, L.G.A.M. VAN., 1949: D*e schoenindustrie in Kaatsheuvel als hoofdmiddel van bestaan tussen de twee wereldoorlogen*, Zuid-Nederlandsche drukkerij.

GEMEENTE LOON OP ZAND: *Toekomstagenda Loon op Zand 2030. Samen de toekomst in!*

GEMEENTE LOON OP ZAND: *Lintenvisie (ontwerp) Kaatsheuvel.*

GEMEENTE LOON OP ZAND., 2023: *Ontwerp omgevingsvisie 2040*, Loon op Zand.

GEMEENTE LOON OP ZAND., 2018: *Erfgoedverordening 2015 gemeente Loon op Zand*, nr. 186166, 30 augustus 2018, Loon op Zand.

GELEVERT, E., 2006: De televisietoren een halve eeuw oud, *in: Straet & Vaert 2006, pp. 82-85,* Loon op Zand.

GROOTZWAGERS, K., 1983: *De historie van het Loonse kerkdorp Kaatsheuvel*, Breda.

GROOT, T. DE., 2017*: Natuurmonumenten, 2017. Natuurvisie Huis ter Heide & Loonse en Drunense Duinen 2018-2035*, 's-Gravelande.

HAARTSEN, A., 2003: *Ontgonnen verleden.*

HEERINGEN, R.M. VAN/R. SCHRIJVERS., 2017: *Actualisatie van de archeologische waarden- en verwachtingenkaart en maatregelenkaart van de gemeente Loon op Zand 2017*, Amersfoort (Vestigia-rapport V1379).

HENDRIKX, J.A., 2012: *Cultuurhistoriekaart Loon op Zand, project Gemeentelijke Cultuurhistoriekaart Streekraad Het Groene Woud & de Meierij.*

HESSING, W.A.M./K. KLERKS/R.J.J. QUAK/M. SIMONS., 2011: *Archeologische verwachtingskaart voor de gemeenten Loon op Zand, Heusden, Loon op Zand en Vught. Verantwoording van, en toelichting op, de inventarisatie en het verwachtingsmodel*, Amersfoort (Vestigia-rapport V834).

HOOYMAN, M./J. BERDEN/J. FENNEMA/E. VIJVERBERG., 2025: *Geef bewoners de ruimte bij beschermd gezicht. Stappenplan voor gemeenten die bewonersinitiatieven in de openbare ruimte willen ondersteunen.* Platform31 i.s.m. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Den Haag.

KUILENBURG, A. VAN., 2017: *Cultuurhistoriekaart gemeente Loon op Zand,* Geertruidenberg.

KRANSBERG, D./H. MILS., 1979: *Kastelengids van Nederland; Middeleeuwen*, Haarlem.

LEE, A. VAN DER., 1982: *De eerste prehistorische boeren in Loon op Zand*, Loon op't Sandt.

LEE, A. VAN DER., 1992: De landschappelijke ontwikkeling van de Loonse en Drunense Duinen*, in: Straet & Vaert 1992, pp. 5-14, Loon op't Sandt.*

LYSIAS ADVIES., 2024: *Inventarisatie Erfgoed & Overheid. Inventarisatie knelpunten, kansen en oplossingen bij gemeenten en provincies voor uitvoering van erfgoedtaken in de fysieke leefomgeving*, Amersfoort.

MEULEN, S. VAN DER., 2017: *Quickscan cultuurhistorische waarden gemeente Loon op Zand,* Geertruidenberg.

MOSTERT, M./M. KOOI., 2019: *Waterputten en potstallen uit de 15e - 19e eeuw in het buurtschap Efteling Een proefsleuvenonderzoek en opgraving in het vakantiepark Loonsche Land te Kaatsheuvel,* 's-Hertogenbosch (BAAC rapport A-16.0069).

PROVINCIE NOORD-BRABANT., 2022: *Levendig Brabant 2030. Integraal beleidskader cultuur, erfgoed, sport en vrije tijd.*

RAAP, E., 2022A: Langstraat, uit: *Panorama Landschap - Karakterisering van de Nederlandse Landschapsgeschiedenis in 78 regio's*, Amersfoort.

RAAP, E., 2022B: Meijerij, uit: *Panorama Landschap - Karakterisering van de Nederlandse Landschapsgeschiedenis in 78 regio's*, Amersfoort.

Roymans, N./H. Hiddink., 1992: Nederzettingssporen uit de bronstijd en de vroege ijzertijd op de Kraanvensche Heide te Loon op Zand*, Straet & Vaert, pp. 57-72, Loon op't Sandt.*

SPRENGERS, W./I. DE JONGH., 2023: *Kerkenvisie Loon op Zand*, Amsterdam.

STROOTMAN LANDSCHAPSARCHITECTEN., 2019: *Landschapspark Pauwels,* Amsterdam.

TOORIANS, L., 2008: *Zandloper. Landschap en geschiedenis van Nationaal Park De Loonse En Drunense Duinen en omgeving*, Tilburg.

TOORIANS, L., 2019: *Pas op de Plaats, je bent rentmeester*, Loon op Zand.

TOORIANS, L., 2020: *De Kraanvense Berg laat het samenspel zien tussen mens en natuur*, Loon op Zand.

TOORIANS, L., 2022: Loon op Zand, een kasteel in vermomming, in: *In Brabant, Tijdschrift voor Brabants Erfgoed*, nummer 1, 64–71.

VREENEGOOR, E., 2006: *De Kerk van Venloon. Waardestellend archeologisch onderzoek op de Kerkenakker in Loon op Zand*, Amersfoort (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 137).

Websites

BRABANTS ERFGOED: De Tachtigjarige Oorlog in Loon op Zand - Brabants Erfgoed
CULTUURHISTORISCHE WAARDENKAART HERZIENING 2024 NOORD-BRABANT: https://noord-brabant.maps.arcgis.com/apps/instant/sidebar/index.html?appid=cc65ce7c9a66445ea653a582f26e4b85
ERFGOED BRABANT: www.erfgoedbrabant.nl
GEMEENTE LOON OP ZAND*: https://www.loonopzand.nl*
HEEMKUNDEKRING DE KETSHEUVEL: https://www.deketsheuvel.nl/
HEEMKUNDEKRING LOON OP 'T SANDT: https://heemkundekringloonoptsandt.nl/
HET WITTE KASTEEL: https://hetwittekasteel.nl/geschiedenis/
HISTLAND: Histland | Bronnen en kaarten | Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
LANDSCHAP PAUWELS: https://landschappauwels.nl/over-ons/
OVERHEID: https://www.overheid.nl/
PAROCHIE H. WILLIBRORD: https://parochiewillibrord.nl/hh-martelaren-van-gorcum/
PROVINCIE NOORD-BRABANT: www.brabant.nl
RESTAURATIEFONDS: https://www.restauratiefonds.nl/particulier/financieren/alle-financieringen/brabants-erfgoedfonds
RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED: https://www.cultureelerfgoed.nl/
RUIMTELIJKE PLANNEN: www.ruimtelijkeplannen.nl
RIJKSOVERHEID: www.rijksoverheid.nl
RIJKSDIENST VOOR ONDERNEMEND NEDERLAND: www.rvo.nl
STEUNPUNT CULTUREEL ERFGOED NOORD-HOLLAND: www.steunpuntcultureelerfgoednh.nl
TAM-OMGEVINGSVERORDENING NOORD-BRABANT: Omgevingsverordening Noord-Brabant
VAN LIER: https://www.vanlier.nl/over-van-lier
WIKI MIDDEN-BRABANT: https://wikimiddenbrabant.nl/Portaal:Loon_op_Zand

11 Afbeeldingenlijst, kaarten en bijlagen

Afbeeldingenlijst

Afbeelding 1 De schijf van vijf in de Omgevingswet. Bron: RCE 2022. 6
Afbeelding 2 De schijf van vijf in de Omgevingswet. Bron: RCE 2022. 12
Afbeelding 3 Overgenomen uit het Beleidskader Levendig Brabant 2030. Bron: Provincie Noord-Brabant 2022, 15. 16
Afbeelding 4 Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant, herziening 2024. Aangegeven zijn de Cultuurhistorische waarden van Provinciaal belang: complexen van cultuurhistorisch belang en de cultuurhistorische waardevolle gebieden. Bron: Provincie Noord-Brabant (https://noord-brabant.maps.arcgis.com/apps/instant/sidebar/index.html?appid=cc65ce7c9a66445ea653a582f26e4b85) 17
Afbeelding 5 Overzicht gebiedsindeling Handboek Ruimtelijke Kwaliteit. Bron: Handboek Ruimtelijke Kwaliteit, p.13 22
Afbeelding 6 Visiekaart Omgevingsvisie Loon op Zand 2040. Op de visiekaart wordt met betrekking tot erfgoed aangegeven waar 'behoud van karakteristieken historische bebouwingslinten' wordt nagestreefd. Bron: website gemeente Loon op Zand 25
Afbeelding 7 Kerken in religieus gebruik in de gemeente Loon op Zand ten tijde van het opstellen van de Kerkenvisie in 2023. Overgenomen uit: Kerkenvisie Loon op Zand, 14. 26
Afbeelding 8 Uitsnede van een luchtfoto van het Landschapspark Pauwels. Bron: Strootman Landschapsarchitecten 2019, 7. 27
Afbeelding 9 Beoordelingsschema uit de quickscan cultuurhistorische waarden. Bron: van der Meulen 2017, 96. 30
Afbeelding 10 Regio's Langstraat en de Meierij in de gemeente Loon op Zand. 36
Afbeelding 11 Coulisselandschap bij de Duikse Hoef. Foto: Vestigia, 11-07-25. 36
Afbeelding 12 Loonse en Drunense duinen. Foto: Vestigia, 11-07-25. 37
Afbeelding 13 Oude perceelswallen (rechts) op landgoed Huis ter Heide. Foto: Vestigia, 11-07-25. 37
Afbeelding 14 Uitsnede van een kaart door Z. Roman (1656, 1661 of 1692). Bron: Archieven, VROA (1902), 109-117; Grooten (1973) noot 10; Donkersloot (1981) 154, 775. 38
Afbeelding 15 Uitsnede van een kaart van het gebied rondom de Biesbosch (…) door J. van den Avela (1750-1775). De naam Kaatsheuvel is hierop niet zichtbaar. Bron: Archieven.nl (VROA (1902), 109-117; Lijst Nemelaer 254) 38
Afbeelding 16 Rabatten in de gemeente. Foto: Vestigia, 11-07-25. 39
Afbeelding 17 Duikse Hoef. Foto: Vestigia, 11-07-25. 40
Afbeelding 18 Voorbeelden woningbouw laatste 50 jaar. Foto: Vestigia, 11-07-25. 41
Afbeelding 19 Villawijk Loon op Zand. Foto: Vestigia, 11-07-25. 41
Afbeelding 20 Afmeetinghe van alsulcke Velden, Dijcken, Wegen en Uytwateringhen, als by dese Caerte vertoont wort (…) By myn I. Bastingius, Geswooren en geadmitteert Landt-meeter, 1658. Bron: BHIC 's-Hertogenbosch (via Archieven.nl: toegang 343 inventarisnr. 3119). 42
Afbeelding 21 Voorbeeld van een oude doorgaande weg. Foto: Vestigia, 11-07-25. 42
Afbeelding 22 Vele eeuwenoude paden doorkruisen de Loonse en Drunense Duinen (niet op foto zichtbaar). Foto: Vestigia, 11-07-25. 43
Afbeelding 23 Een zanddijk die water moest tegenhouden. Foto: Vestigia, 11-07-25. 43
Afbeelding 24 Galgenwiel. Foto: Vestigia, 11-07-25. 43
Afbeelding 25 Prospectus Castelli Loon op 't Sandt (…) uit ca. 1700 door H. Causé, naar J. van Croes. Bron: Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) via Archieven.nl inv. 343 toegang 1186. 44
Afbeelding 26 Het Witte Kasteel. Foto: Vestigia, 11-07-25. 45
Afbeelding 27 Oprijlaan het Witte Kasteel. Foto: Vestigia, 11-07-25. 45
Afbeelding 28 Cirkelvormig element behorende bij het kasteel. Foto: Vestigia, 11-07-25. 45
Afbeelding 29 Land van Kleef. Foto: Vestigia, 11-07-25. 46
Afbeelding 30 Locatie van de oude kerk op de kaart van Verhees, 1773. Afbeelding: via L. Toorians. 46
Afbeelding 31 Stuifzandwal bij Kerkenakker. Foto: Vestigia, 11-07-25. 47

Afbeelding 32 Kunstwerk bij de Sint-Williebrordkerk te Venloon. Foto: Vestigia, 11-07-25. 47
Afbeelding 33 Achterzijde pastorie naast de HH. Martelaren van Gorcum kerk. Foto: Vestigia, 11-07-25. ..48
Afbeelding 34 Kerkhof achter de HH. Martelaren van Gorcum kerk. Foto: Vestigia, 11-07-25. 48
Afbeelding 35 Klooster aan overzijde kerk met beeld, Erastraat 5. Foto: Vestigia, 11-07-25. 49
Afbeelding 36 Kerkenpad Duikse Hoef. Foto: Vestigia, 11-07-25. 49
Afbeelding 37 Het Oude Raadhuis (1853-1950) aan de Hoek Hoofdstraat/Peperstraat te Kaatsheuvel. Afbeelding: Heemkundevereniging De Ketsheuvel. 51
Afbeelding 38 Uitspanning Loonse en Drunense Duinen met oorspronkelijke speeltuin (onder). Foto: Vestigia, 11-07-25. 52
Afbeelding 39 Oorspronkelijke speeltuin Uitspanning Loonse en Drunense Duinen. Foto: Vestigia, 11-07-25. 52
Afbeelding 40 Kaatsheuvel kerk aan Erasstraat met op de achtergrond het klooster. Foto: Vestigia, 11-07-25. 54
Afbeelding 41 De voorzijde van de basisschool aan de Gasthuisstraat 9 te Kaatsheuvel met aan de voorgevel een beeld van de Heilige Theresia. Foto: S. van der Meulen 2017, 15. 57
Afbeelding 42 Voormalige brandweerkazerne aan het Anton Pieckplein 117 te Kaatsheuvel. Foto: S. van der Meulen 2017, 9. 58
Afbeelding 43 Pastorie uit 1924 aan de Zuidhollandsedijk 61 te Kaatsheuvel. Foto: S. van der Meulen 2017, 46. 58
Afbeelding 44 Kapel ten zuiden van Loon op Zand. Foto: Vestigia, 11-07-25. 59
Afbeelding 45 Bakhuis aan de Middelstraat 68 te De Moer. Foto: S. van der Meulen 2017, 51. 59
Afbeelding 46 Boerderij uit ca. 1900 (gewijzigd 1973) aan de Kraanven 35-37 te Loon op Zand. Foto: S. van der Meulen 2017, 81. 60
Afbeelding 47 De Televisietoren bij Loon op Zand, gezien vanaf de Midden Brabantweg richting het oosten. Foto: Google Street View, oktober 2024 (geraadpleegd 28-07-25). 60
Afbeelding 48 Zandweg in de gemeente Loon op Zand. Foto: Vestigia, 11-07-25. 67
Afbeelding 49 De Loonse en Drunense duinen in de gemeente Loon op Zand. Foto: Vestigia, 11-07-25. 68

Kaarten

Kaart 1: Voorlopige Erfgoedkaart Dorpsgezichten
Kaart 2: Voorlopige Erfgoedkaart Gebouwd erfgoed
Kaart 3: Voorlopige Erfgoedkaart Landschap
Kaart 4: Voorlopige beleidskaart erfgoed

Bijlagen

Bijlage 1: Opmerkingen op de conceptnota en het verantwoordingsrapport
Bijlage 2: Cultuurhistorisch waardevol gebied Dijkbaanse Steeg en omgeving
Bijlage 3: Cultuurhistorisch waardevol gebied Loonse en Drunense Duinen
Bijlage 4: Cultuurhistorisch waardevol gebied Landgoed Huis ter Heide
Bijlage 5: Cultuurhistorisch waardevol gebied Kasteel van Loon op Zand
Bijlage 6: Lijst gemeentelijke monumenten Loon op Zand, versie augustus 2025
Bijlage 7: Erfgoedverordening 2015
Bijlage 8: Verordening 'Commissie Omgevingskwaliteit' van de gemeente Loon op Zand
Bijlage 9: Erfgoedregister voor dorpsgezichten
Bijlage 10: Erfgoedregister voor gebouwde objecten
Bijlage 11: Erfgoedregister voor de cultuurlandschappen
Bijlage 12: Verslag Marktdag
Bijlage 13: Verslagen bijeenkomsten klankbordgroep
Bijlage 14: Erfgoedregister van de voorlopige beleidskaart

This text was set using the following freely available font software:

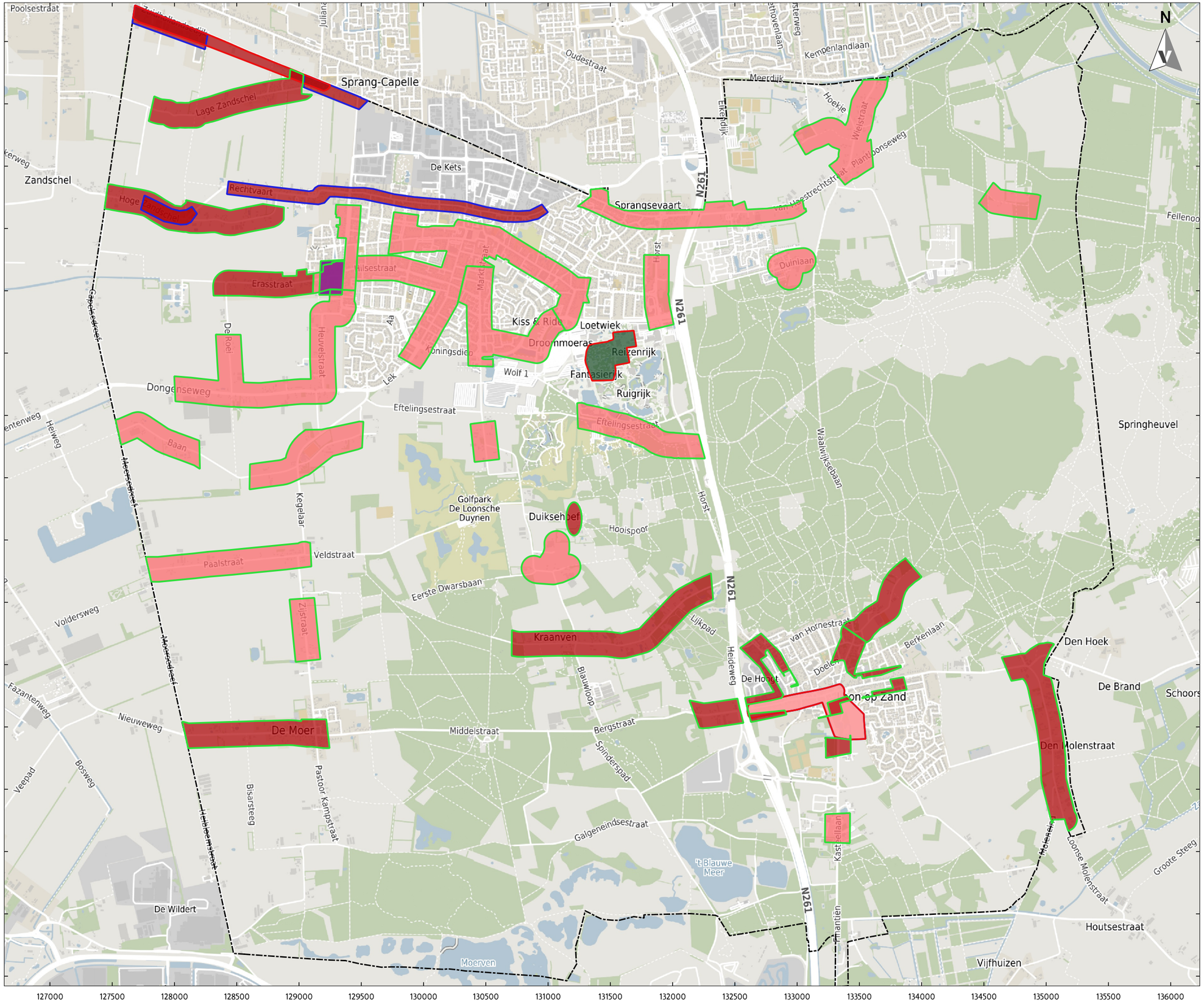
Allerta — Copyright (c) 2010, Matt McInerney (http://pixelspread.com), with Reserved Font Name Allerta.

Inconsolata_dz — Copyright (c) 2006, Raph Levien (http://www.levien.com), with Reserved Font Name <Inconsolata>.
Copyright (c) 2009, David Zhou (http://blog.nodnod.net/) with Reserved Font Name <Inconsolata_dz>.

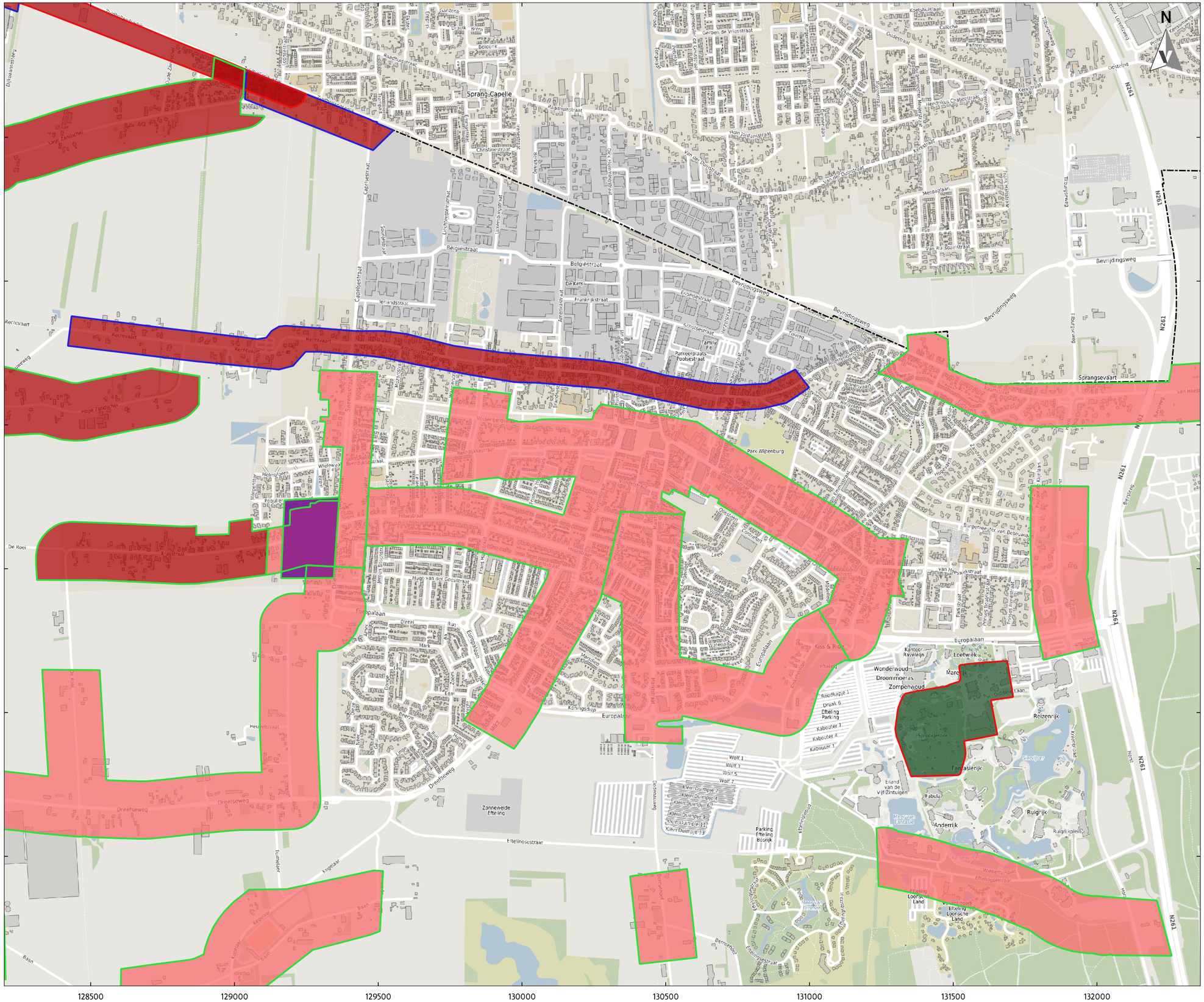
Molengo_Vestigia — Copyright (c) 2007, Denis Moyogo Jacquerye, with Reserved Font Name <Molengo>.
Copyright (c) 2011, Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie (www.vestigia.nl), with Reserved Font Name <Molengo_Vestigia>; available at www.vestigia.nl/fonts.

This Font Software is licensed under the SIL Open Font License, Version 1.1.
The license is available with a FAQ at: http://scripts.sil.org/OFL

KAART 1 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART DORPSGEZICHTEN

Sprang-Capelle
Zandschel
Lage Zandschel
Hoge Zandschel
Rechtvaart
De Kets
Sprangsevaart
Erasstraat
Hilsestraat
Marktstraat
Heuvelstraat
De Roei
Dongenseweg
Eftelingsestraat
Baan
Kiss & Ride
Loetwiek
Droommoeras
Reuzenrijk
Fantasierijk
Ruigrijk
Wolf 1
Oudestraat
Meerdijk
Kempenlandlaan
Hoekje
Wielstraat
Plantsoenseweg
Duinlaan
N261
Springheuvel
Golfpark De Loonsche Duynen
Duiksehoef
Hooispoor
Veldstraat
Paalstraat
Zijlstraat
Eerste Dwarsbaan
Kraanven
Lijkpad
Heideweg
Blauwloop
De Moer
Middelstraat
Bergstraat
Spinderspad
Galgeneindsestraat
't Blauwe Meer
De Wildert
Moerven
Vijfhuizen
Houtsestraat
Den Hoek
De Brand
Den Molenstraat
Loonse Molenstraat
Groote Steeg
Berkenlaan
van Hornestraat
Waaiwijksebaan
Horst
Kegelaar
Voldersweg
Nieuweweg
Fazantenweg
Veepad
Bosweg
Pastoor Kampstraat
Blisarsteeg
Galgeneindsestraat
Poolsestraat
Zandschel
Hoeksche Baan
Hoeksche Heide
Hoeksche Straat
Hoeksche Weg
Hoeksche Dijk
Hoeksche Laan
Hoeksche Pad
Hoeksche Steeg

KAART 1 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART DORPSGEZICHTEN

LEGENDA

Dorpsgezichten naar bron

- Aanvulling klankbordgroep en marktbezoekers
- CHW Noord-Brabant
- CultGIS

Dorpsgezichten naar waarde en thema

- Bewoning en ontginning (waarde Zeer hoog, 1 en A)
- Bewoning en ontginning (waarde Hoog, 2 en B)
- Kerken en begraafplaatsen (waarde Zeer hoog, 1 en A)
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

Datum: September 2025

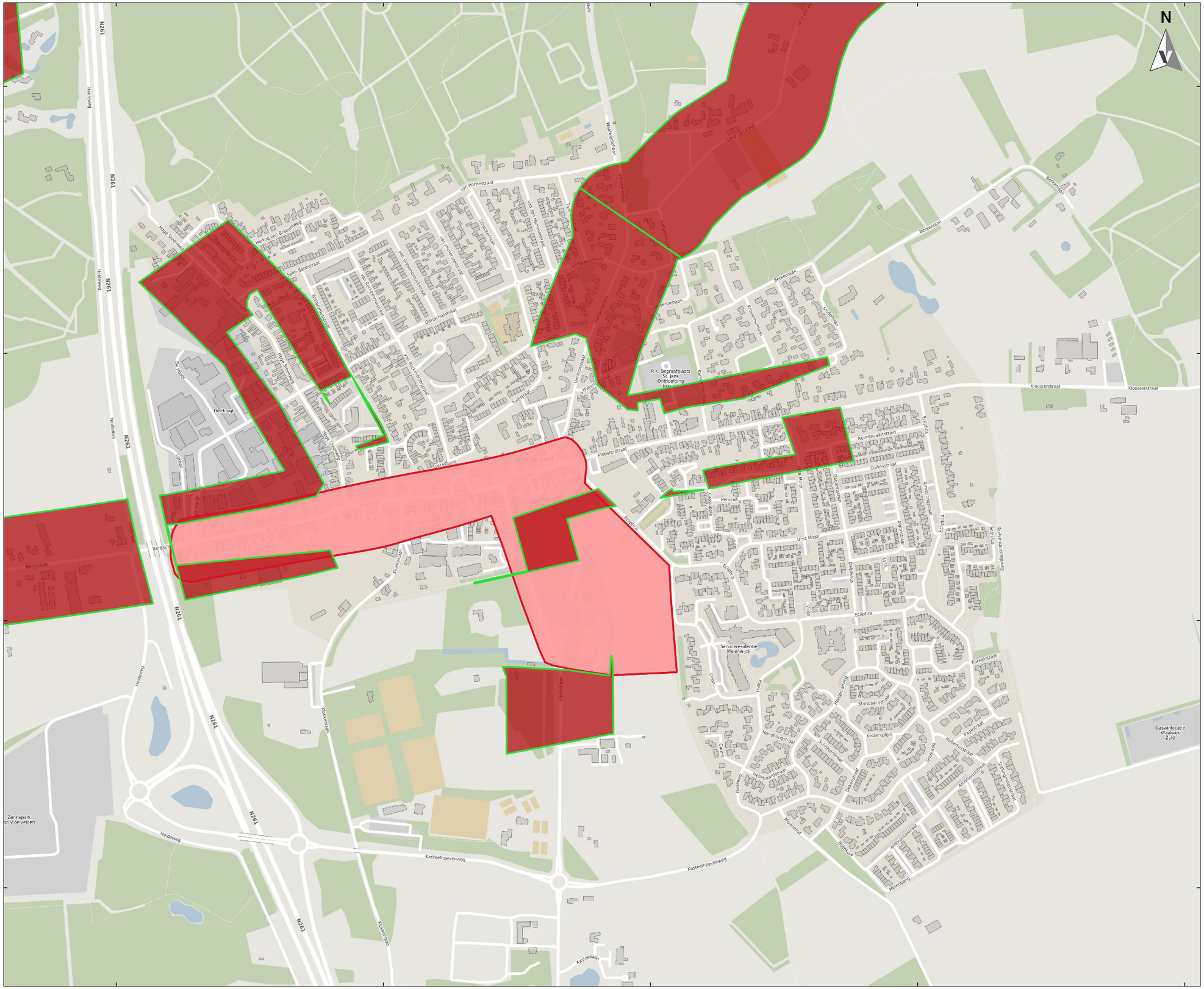
Bron: PDOK 2025, CHW Noord Brabant, CultGIS, Vestigia-rapport V1379, Klankbordgroep, Marktbezoekers

Tekenaar: TB

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 390 780 m

KAART 1 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART DORPSGEZICHTEN

LEGENDA

Dorpsgezichten naar bron

- Aanvulling klankbordgroep en marktbezoekers
- CHW Noord-Brabant
- CultGIS

Dorpsgezichten naar waarde en thema

- Bewoning en ontginning (waarde Zeer hoog, 1 en A)
- Bewoning en ontginning (waarde Hoog, 2 en B)
- Bewoning en ontginning (waarde Redelijk hoog, 3 en C)
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

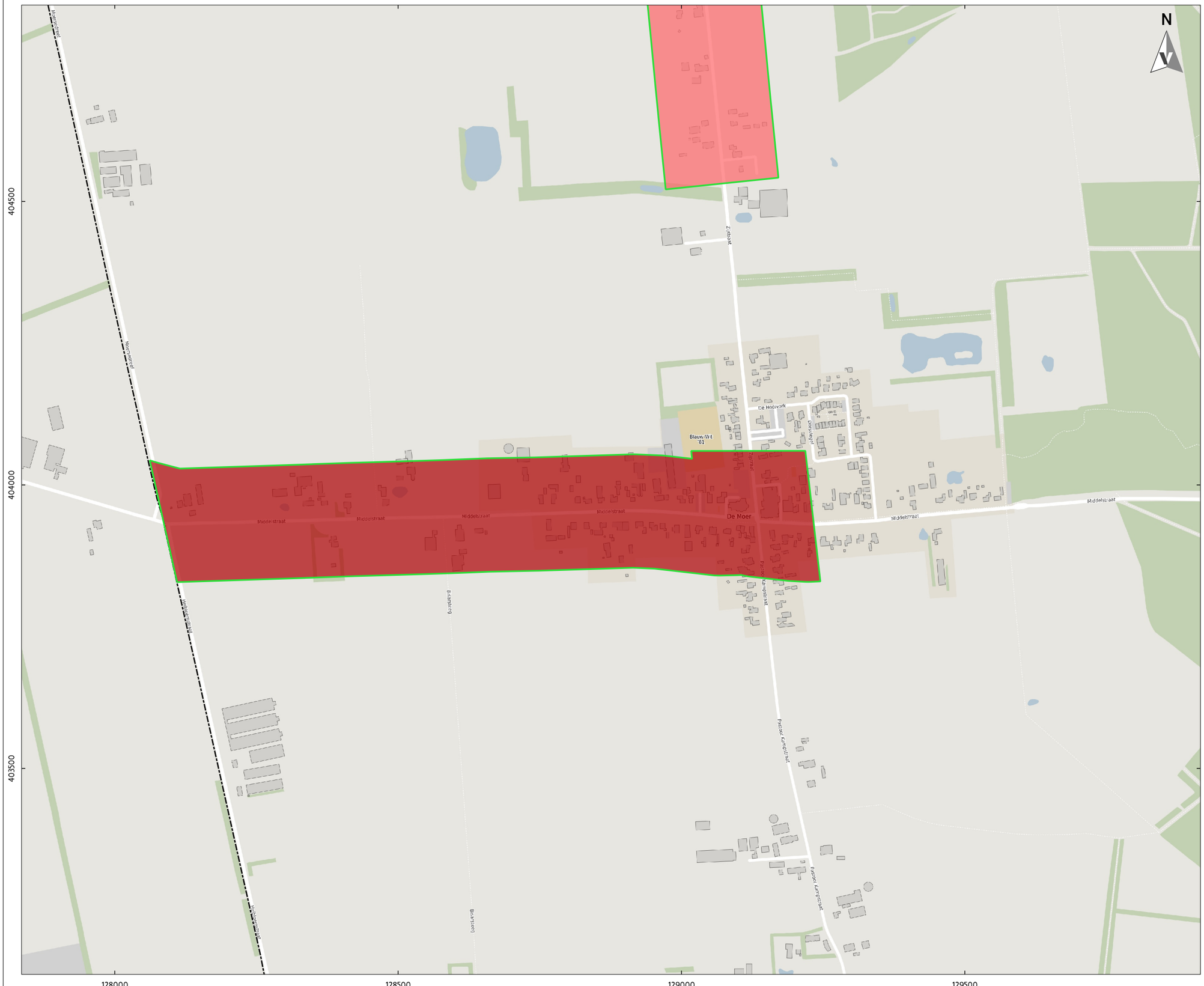
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025, CHW Noord Brabant, CultGIS, Vestigia-rapport V1379, Klankbordgroep, Marktbezoekers

Tekenaar: TB

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 200 400 m

KAART 1 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART DORPSGEZICHTEN

LEGENDA

Dorpsgezichten naar bron

- Aanvulling klankbordgroep en marktbezoekers

Dorpsgezichten naar waarde en thema

- Bewoning en ontginning (waarde Zeer hoog, 1 en A)
- Bewoning en ontginning (waarde Hoog, 2 en B)
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

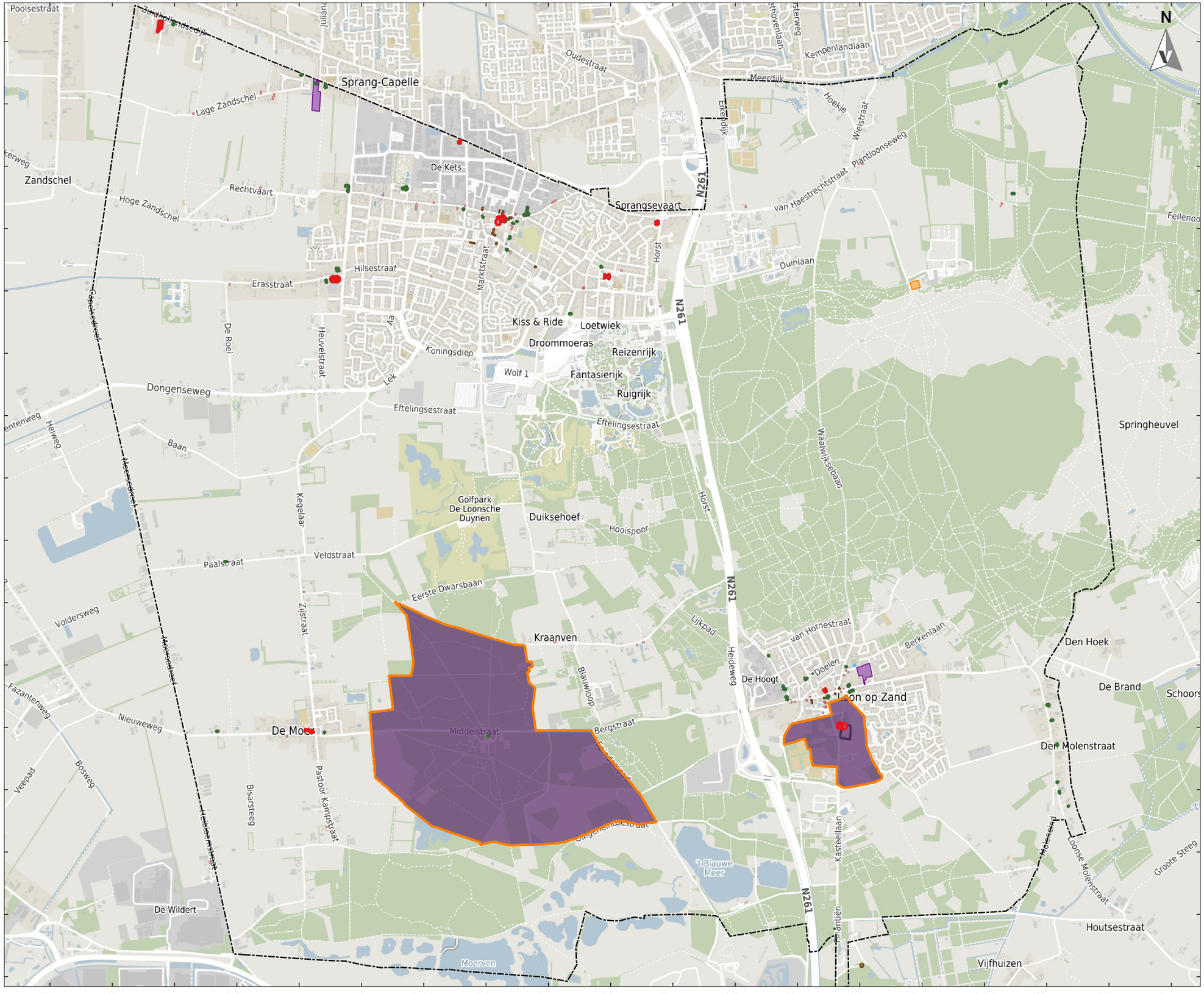
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025, CHW Noord Brabant, CultGIS, Vestigia-rapport V1379, Klankbordgroep, Marktbezoekers

Tekenaar: TB

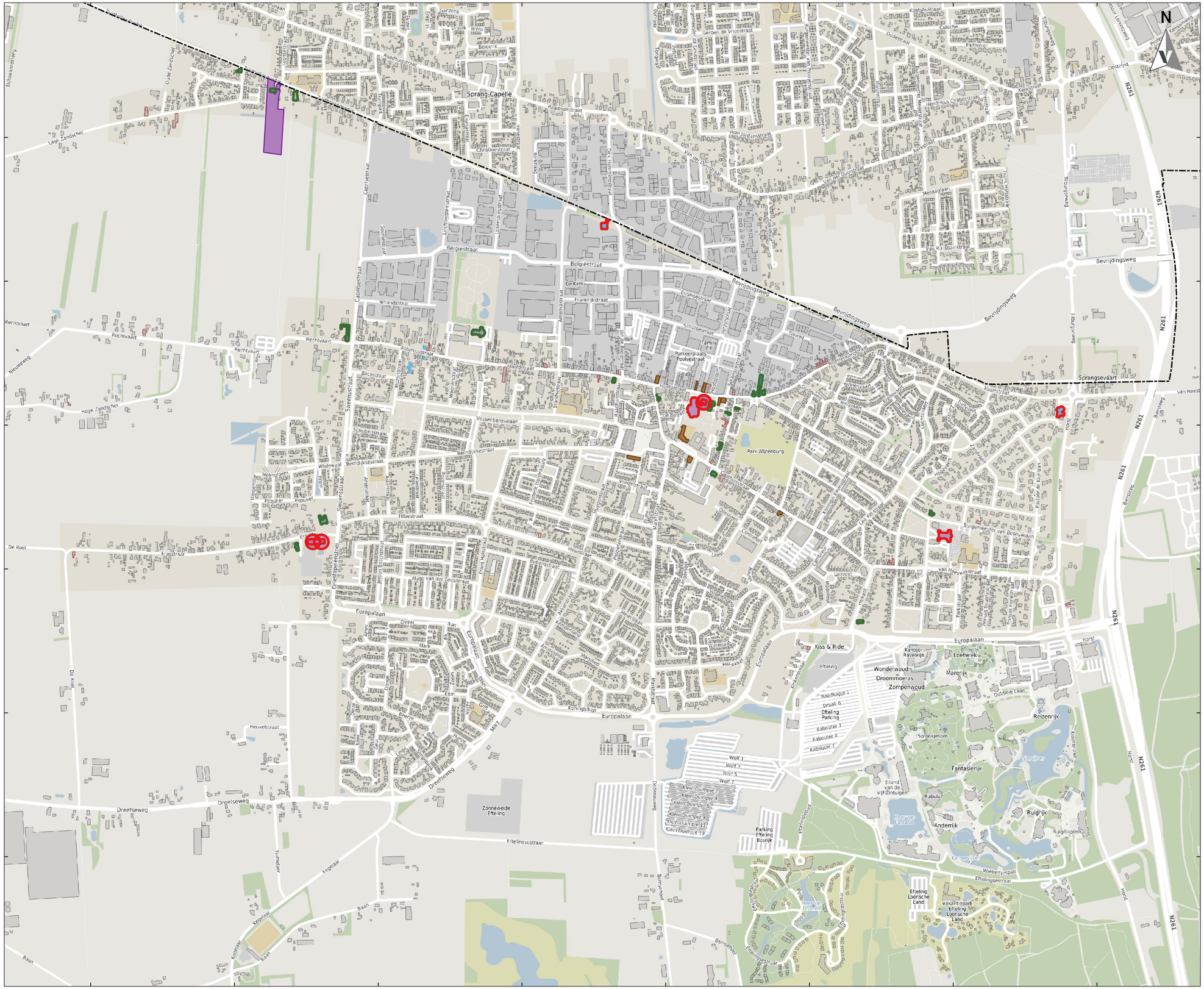
VESTIGIA
Archeologie & Cultuurhistorie

0 190 380 m

KAART 2 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART GEBOUWD ERFGOED (gemeente Loon op Zand)

KAART 2 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART GEBOUWD ERFGOED (Kaatsheuvel)

LEGENDA

Monumenten

- Rijksmonument
- Cultuurhistorisch complex van provinciaal belang
- Gemeentelijk monument

Gebouwd Erfgoed naar thema

- Bewoning en ontginning
- Economie, handel & industrie
- Kastelen en buitenplaatsen
- Kerken en begraafplaatsen
- Publieke voorzieningen
- Toerisme en vrije tijd
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

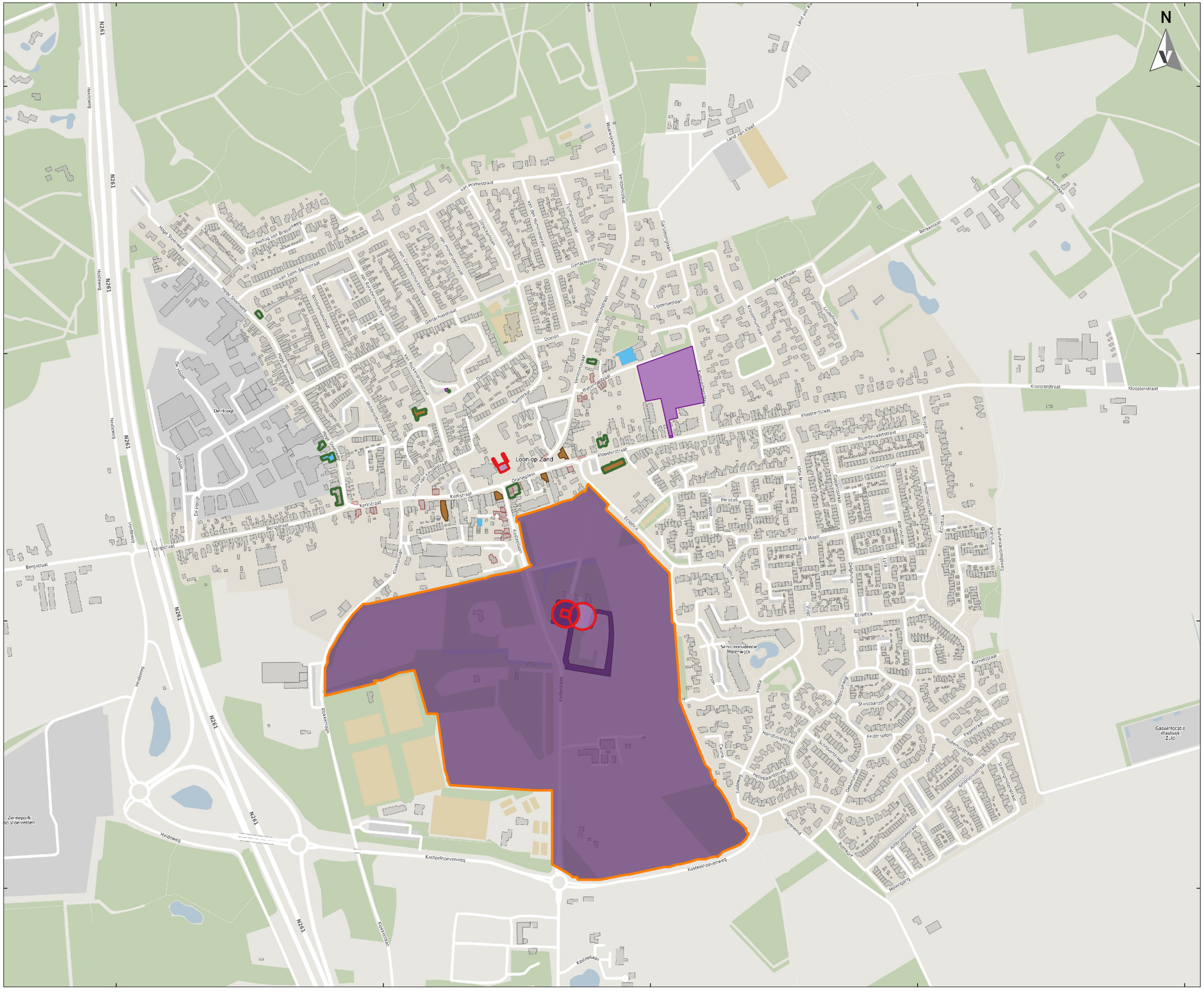
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025

Tekenaar: TB

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 0,39 0,78 km

KAART 2 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART GEBOUWD ERFGOED (Loon op Zand)

LEGENDA

Monumenten

- Rijksmonument
- Cultuurhistorisch complex van provinciaal belang
- Gemeentelijk monument

Gebouwd Erfgoed naar thema

- Bewoning en ontginning
- Economie, handel & industrie
- Kastelen en buitenplaatsen
- Kerken en begraafplaatsen
- Publieke voorzieningen
- Toerisme en vrije tijd
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

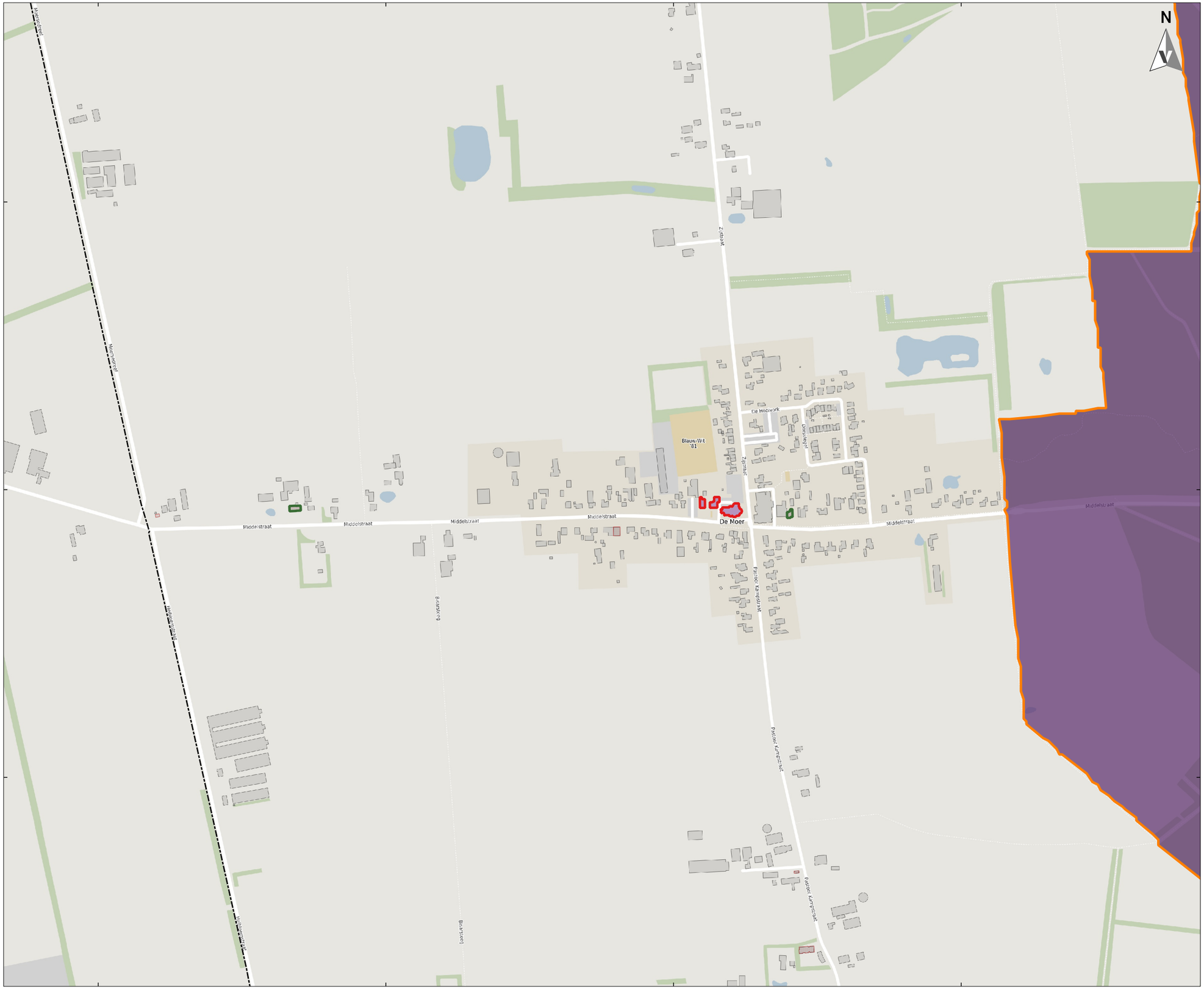
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025

Tekenaar: TB

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 0,2 0,4 km

KAART 2 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART GEBOUWD ERFGOED (De Moer)

LEGENDA

Monumenten
- Rijksmonument
- Cultuurhistorisch complex van provinciaal belang
- Gemeentelijk monument

Gebouwd Erfgoed naar thema
- Bewoning en ontginning
- Economie, handel & industrie
- Kastelen en buitenplaatsen
- Kerken en begraafplaatsen
- Publieke voorzieningen
- Toerisme en vrije tijd
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

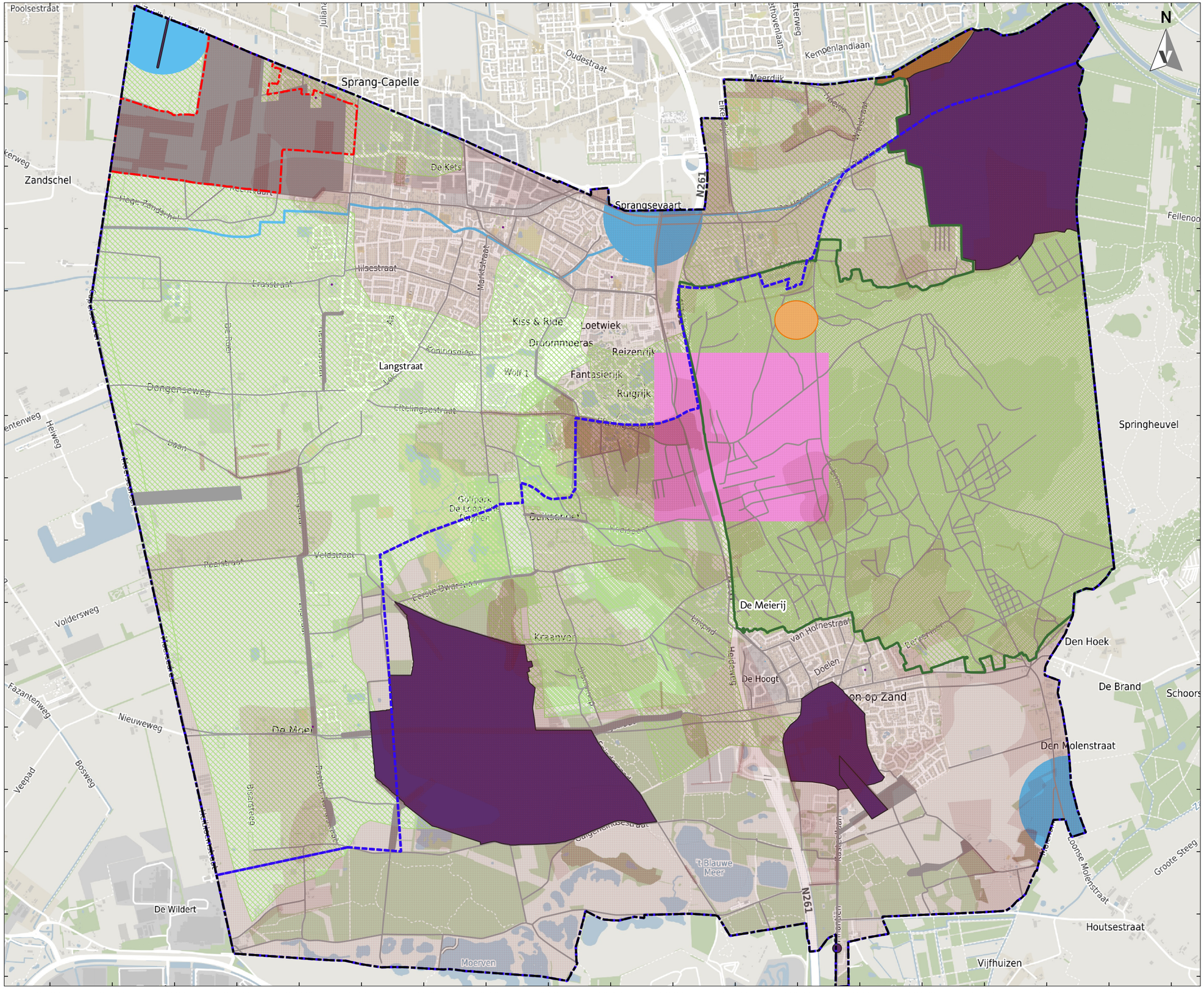
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025

Tekenaar: TB

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 0,19 0,38 km

KAART 3 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART LANDSCHAP (gemeente Loon op Zand)

LEGENDA

- Gemeentegrens
- Gebieden

Cultuurhistorisch waardevol gebied van provinciaal belang naar thema

- Bewoning en ontginning
- Landschap

Thema's

- Bewoning en ontginning
- Economie, handel en industrie
- Infrastructuur en waterbeheer
- Kastelen en buitenplaatsen
- Kerken en begraafplaatsen
- Landschap
- Publieke voorzieningen
- Toerisme en vrije tijd
- Verdediging en conflict

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

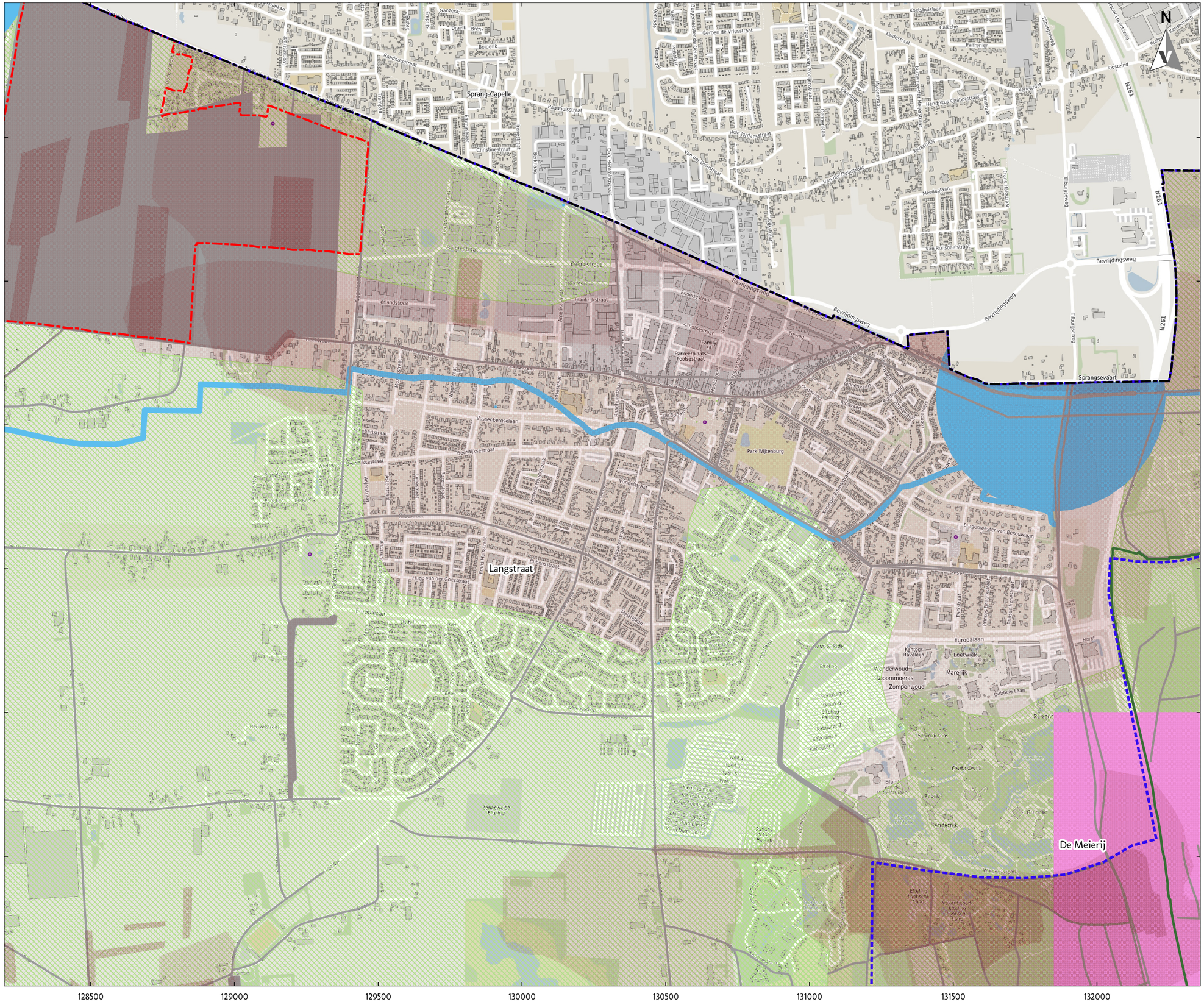
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025

Tekenaar: TB

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 0,9 1,8 km

KAART 3 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART LANDSCHAP (Kaatsheuvel)

LEGENDA

- Gemeentegrens
- Gebieden

Cultuurhistorisch waardevol gebied van provinciaal belang naar thema

- Bewoning en ontginning
- Landschap

Thema's

- Bewoning en ontginning
- Economie, handel en industrie
- Infrastructuur en waterbeheer
- Kastelen en buitenplaatsen
- Kerken en begraafplaatsen
- Landschap
- Publieke voorzieningen
- Toerisme en vrije tijd
- Verdediging en conflict

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

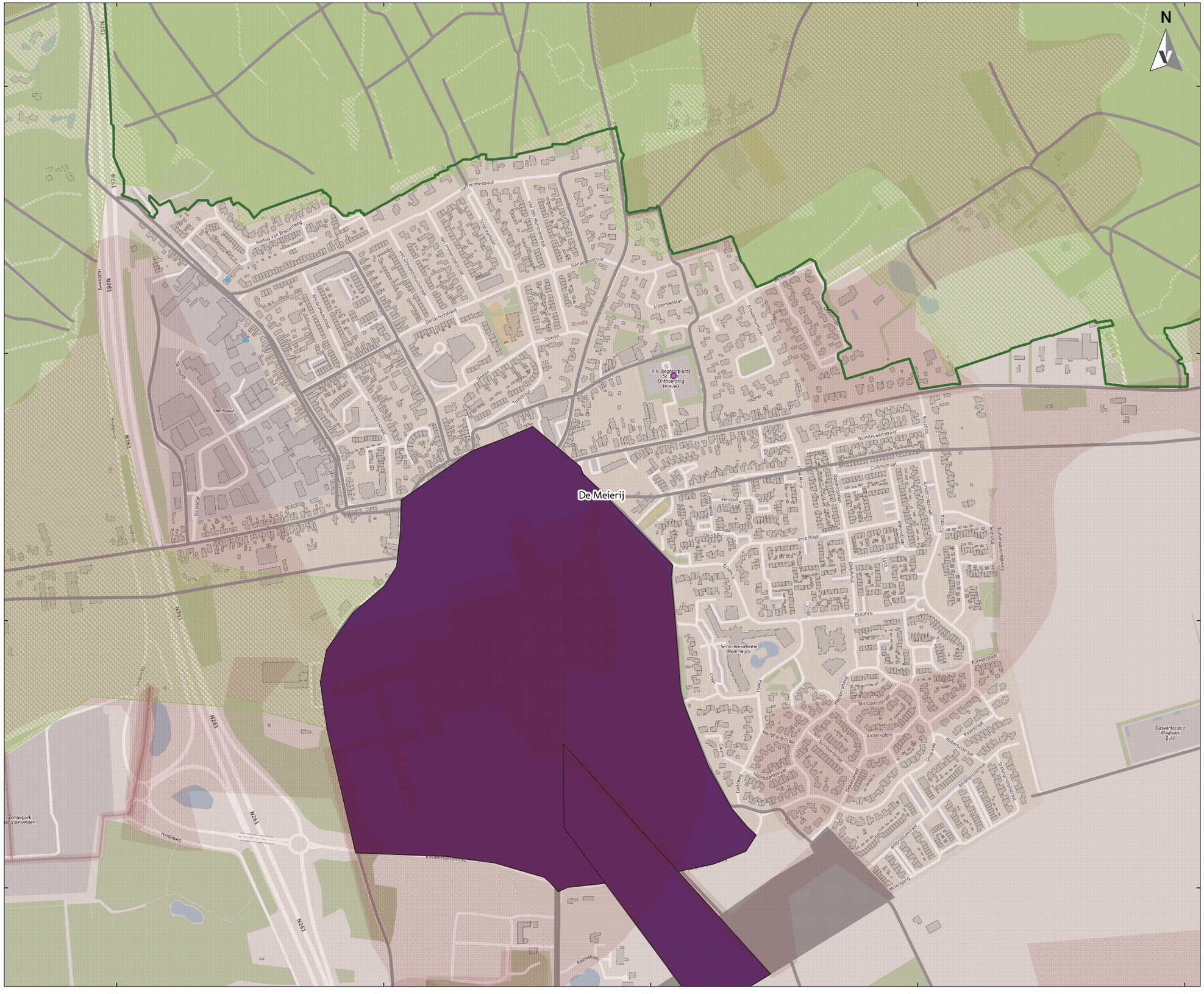
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025

Tekenaar: TB

VESTIGIA
Archeologie & Cultuurhistorie

0 0,39 0,78 km

KAART 3 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART LANDSCHAP (Loon op Zand)

LEGENDA

- Gemeentegrens
- Gebieden

Cultuurhistorisch waardevol gebied van provinciaal belang naar thema

- Bewoning en ontginning
- Landschap

Thema's

- Bewoning en ontginning
- Economie, handel en industrie
- Infrastructuur en waterbeheer
- Kastelen en buitenplaatsen
- Kerken en begraafplaatsen
- Landschap
- Publieke voorzieningen
- Toerisme en vrije tijd
- Verdediging en conflict

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

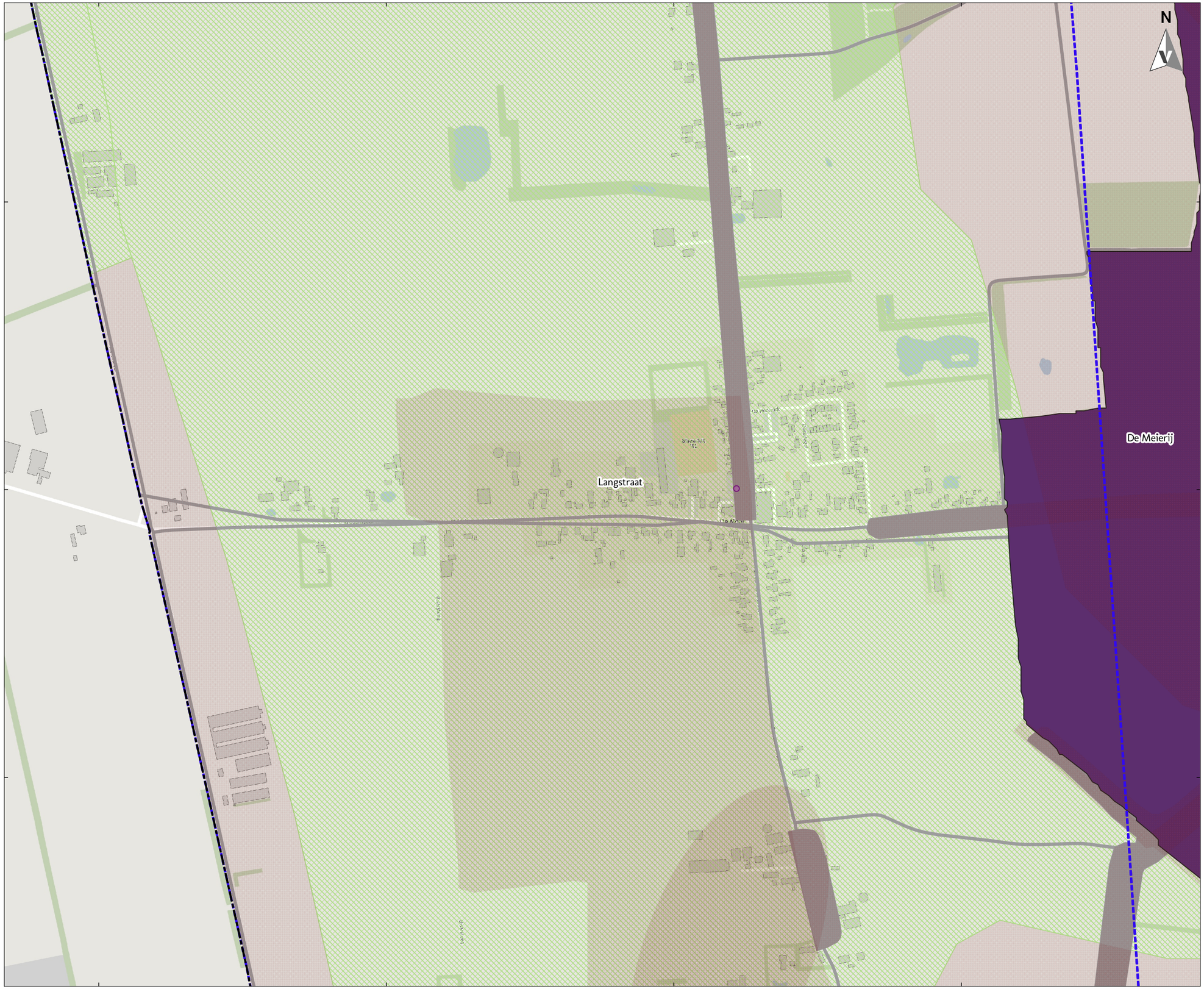
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025

Tekenaar: TB

VESTIGIA
Archeologie & Cultuurhistorie

0 0,2 0,4 km

KAART 3 - VOORLOPIGE ERFGOEDKAART LANDSCHAP (De Moer)

LEGENDA

- Gemeentegrens
- Gebieden

Cultuurhistorisch waardevol gebied van provinciaal belang naar thema

- Bewoning en ontginning
- Landschap

Thema's

- Bewoning en ontginning
- Economie, handel en industrie
- Infrastructuur en waterbeheer
- Kastelen en buitenplaatsen
- Kerken en begraafplaatsen
- Landschap
- Publieke voorzieningen
- Toerisme en vrije tijd
- Verdediging en conflict

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

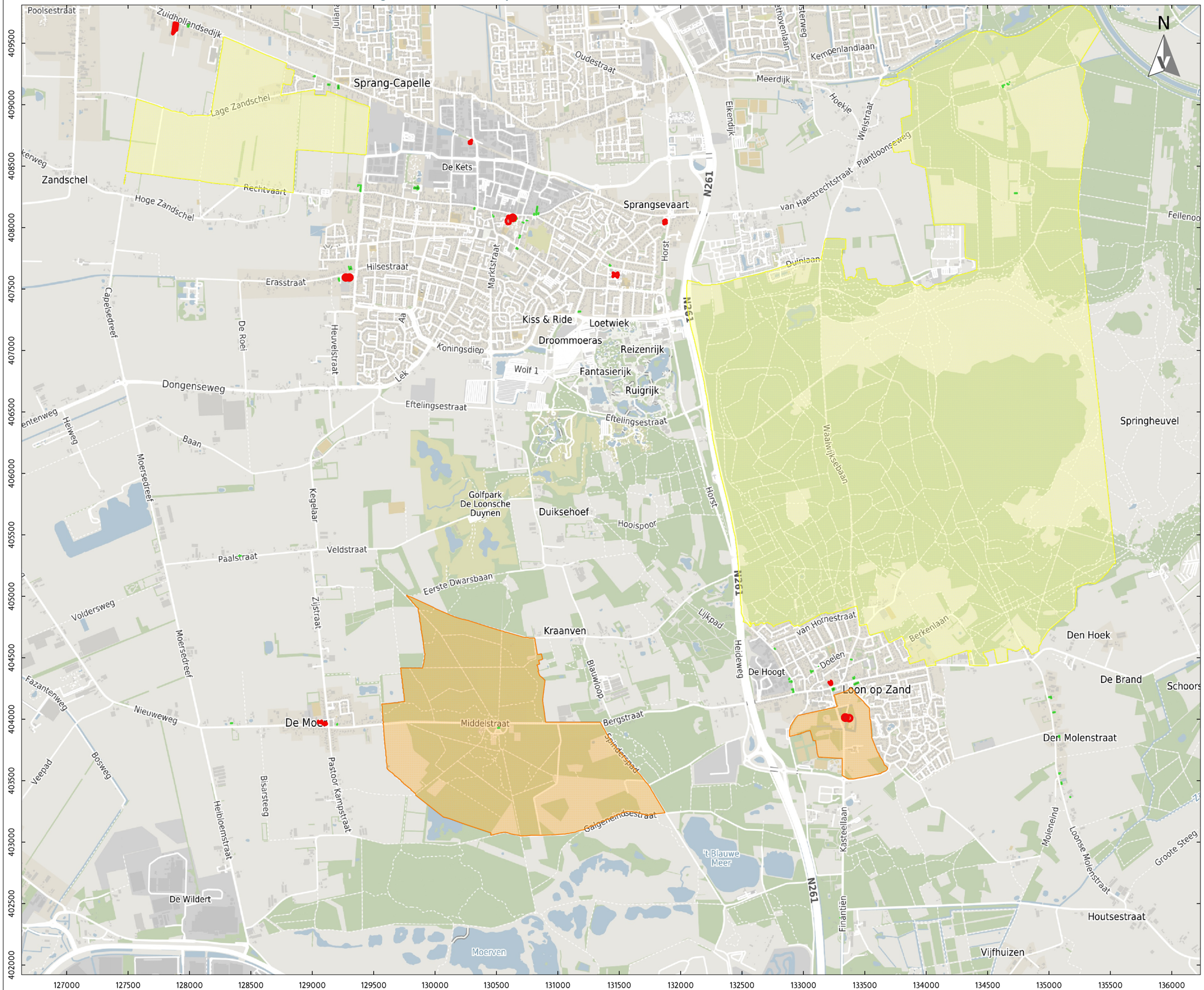
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025

Tekenaar: TB

VESTIGIA
Archeologie & Cultuurhistorie

0 0,19 0,38 km

KAART 4 - VOORLOPIGE BELEIDSKAART ERFGOED (gemeente Loon op Zand)

LEGENDA

- Rijksmonument
- Cultuurhistorisch complex van provinciaal belang
- Cultuurhistorisch waardevol gebied van provinciaal belang
- Gemeentelijk monument
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

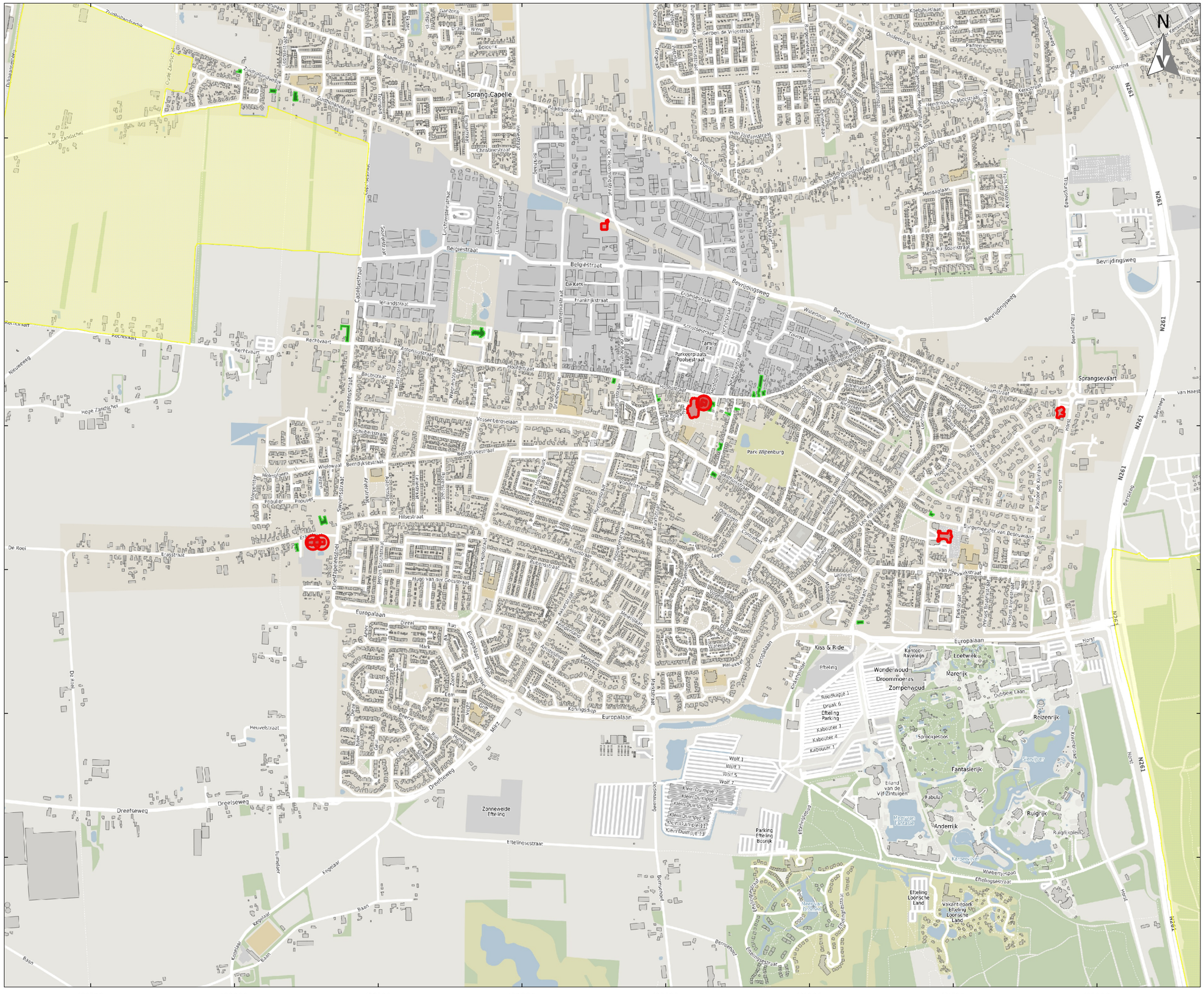
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025

Tekenaar: GMA

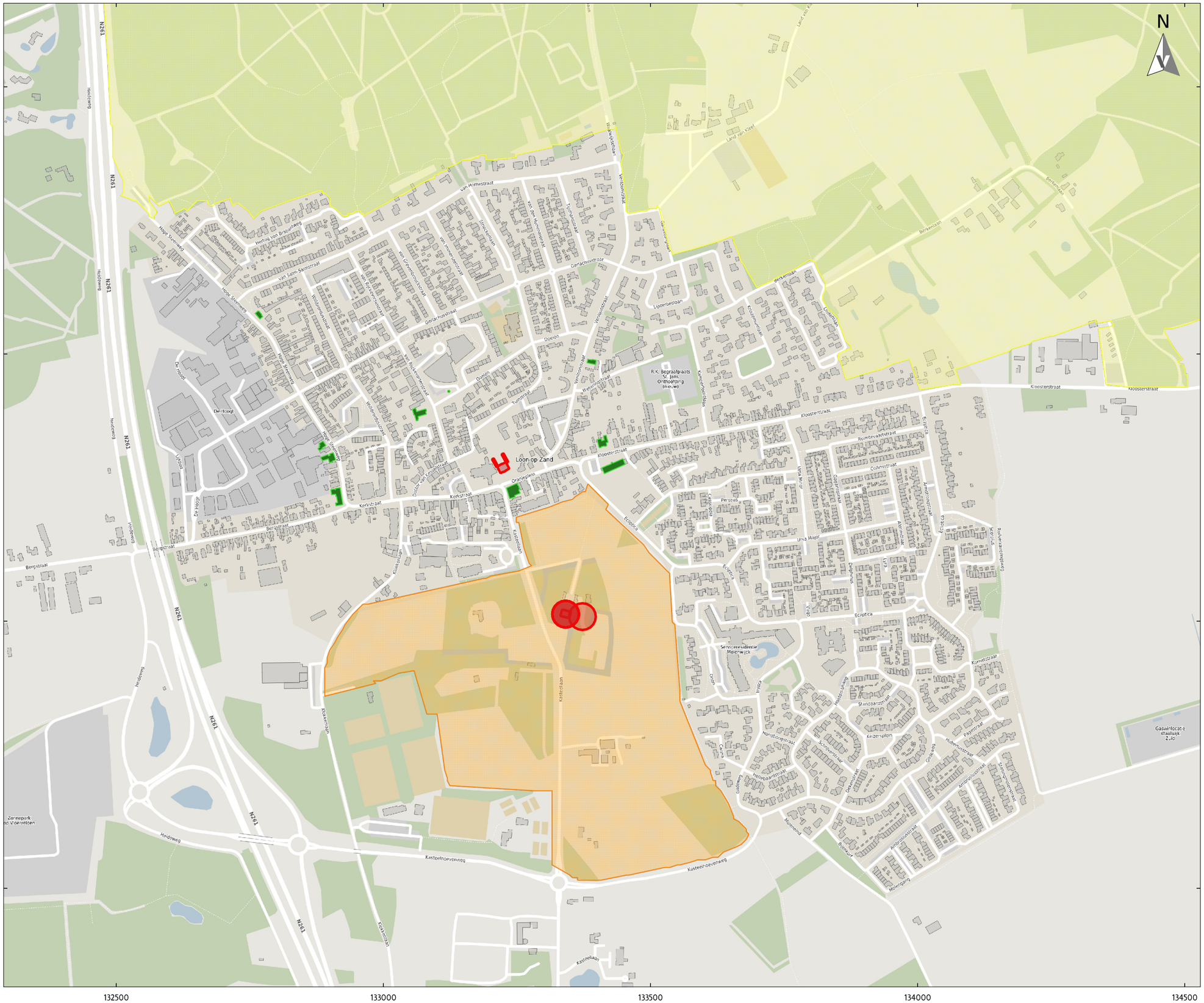
VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 0,9 1,8 km

KAART 4 - VOORLOPIGE BELEIDSKAART ERFGOED (Kaatsheuvel)

N
Sprang-Capelle
Belgiestraat
Bevrijdingsweg
Sprangevaart
Park Wijtenburg
Europalaan
Efteling
Kiss & Ride
Wonderwoud
Droomvlucht
Droomvlucht Parking
Droomoeras
Zompenwoud
Marerijk
Reizenrijk
Fantasierijk
Anderrijk
Ruigrijk
Eiland van de Vriendschap
Fabula
Sprookjesbos
Meer van Fantasie
Efteling Loonsche Land
Vakantiepark Efteling Loonsche Land
Parking Efteling Bosrijk
Zonneweide Efteling
Dreefseweg
Efteling Parking
Wolf 1
Wolf 3
Wolf 5
Wolf 7
Klein Duimpje 2
Klein Duimpje 4
Klein Duimpje 6
Klein Duimpje 9
Klein Duimpje 11
Klein Duimpje 13
Kabouter 1
Kabouter 3
Kabouter 4
Kabouter 7
Draak 6
Roodkapje 1
Rechtvaart
Hilsestraat
Berndijksestraat
Vossenbeerselaan
Efteling Parking Poolsestraat
Parkeerplaats Poolsestraat
Family Fit
De Kets
Frankrijkstraat
Ierlandstraat
Capelsestraat
Prinsenstraat
Raadhuisstraat
Europalaan
Markstraat
Eindhovenseweg
Tilburgseweg
Oosteind
Kerkstraat
Loetwijk
Dubbele Laan
Meerdaalseweg
Van Haestrechtstraat
Burgemeester van Bebberlaan
Horst
Bernseweg
Hoge Zandschel
Lage Zandschel
Nieuweweg
Tuinbaan
Vogelaar
Kogelslag
Baan
Bernseheide
Bomenhoef
Ettelingsestraat
Wiebenspad
Heuvelstraat
Eeuwoudstraat
Eeuwoudsplein
Eeuwoudlaan
Eeuwoudpad
Eeuwoudhof
Eeuwoudgaard
Eeuwoudbeek
Eeuwoudbaan
Eeuwoudakker
Eeuwoudhoeve
Eeuwoudlaantje
Eeuwoudpoort
Eeuwoudstraat
Eeuwoudtuin
Eeuwoudwijk
Eeuwoudzicht
Eeuwoudzoom
Eeuwoudzwaan
Eeuwoudzwerm
Eeuwoudzwerver
Eeuwoudzwerverstraat
Eeuwoudzwerverstraatje
Eeuwoudzwerverstraatje
Eeuwoudzwerverstraatje

KAART 4 - VOORLOPIGE BELEIDSKAART ERFGOED (Loon op Zand)

LEGENDA

- Rijksmonument
- Cultuurhistorisch complex van provinciaal belang
- Cultuurhistorisch waardevol gebied van provinciaal belang
- Gemeentelijk monument
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

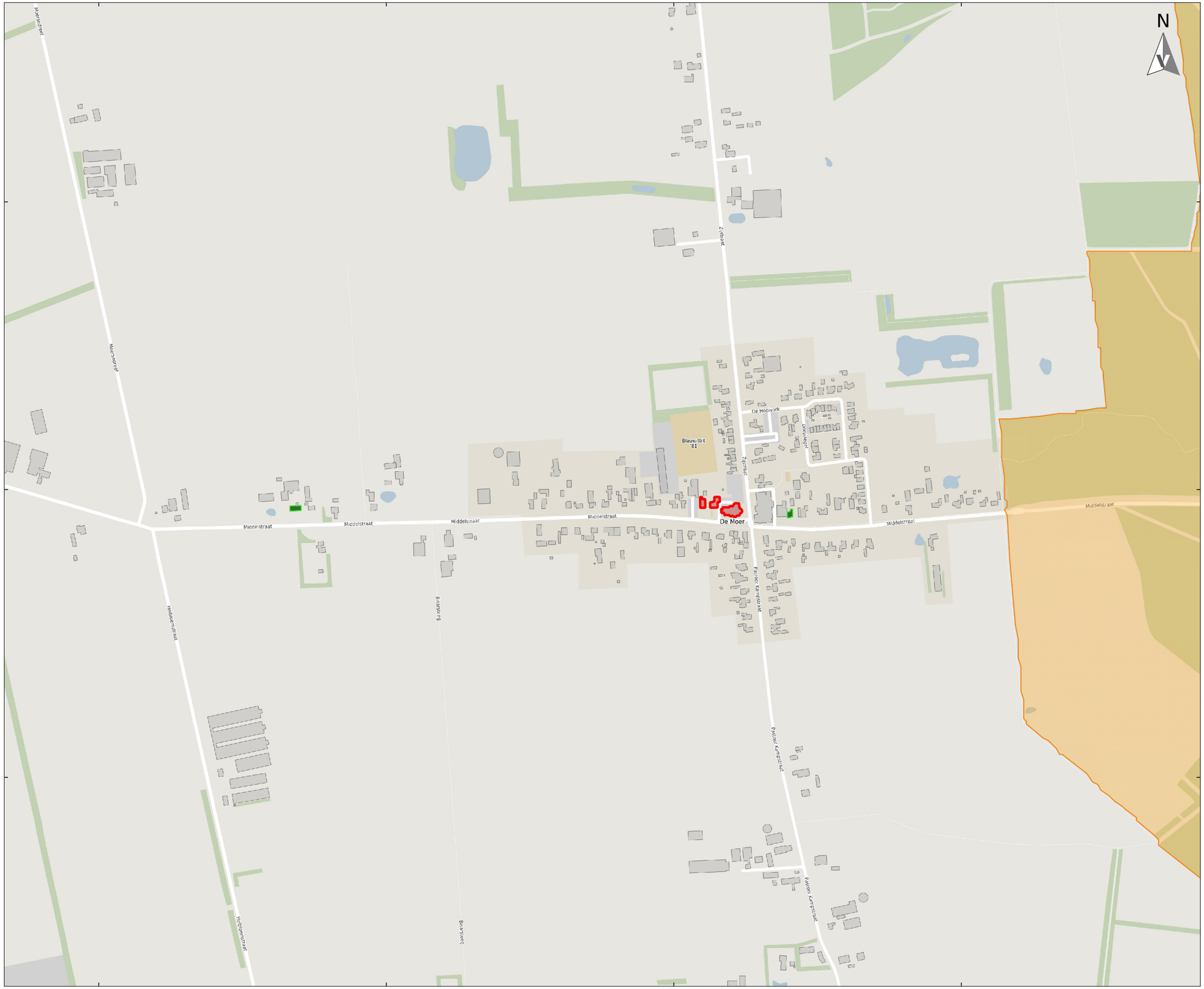
Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025

Tekenaar: GMA

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 0,2 0,4 km

KAART 4 - VOORLOPIGE BELEIDSKAART ERFGOED (De Moer)

LEGENDA

- Rijksmonument
- Cultuurhistorisch complex van provinciaal belang
- Cultuurhistorisch waardevol gebied van provinciaal belang
- Gemeentelijk monument
- Gemeentegrens

OpenBasisKaart - OSM - EPSG:28992 HQ

Datum: September 2025
Bron: PDOK 2025

Tekenaar: GMA

VESTIGIA Archeologie & Cultuurhistorie

0 0,19 0,38 km

Bijlage 1

Opmerkingen op de conceptnota en het verantwoordingsrapport

Reactie van Stichting Het Witte Kasteel op Voorstel Nota Erfgoedbeleid 2026-2036 gemeente Loon op Zand 20 augustus 2025

Opmerking vooraf:

Als deelnemers aan de Klankbordgroep hadden wij graag onze reactie, en die van de andere leden van de Klankbordgroep, met elkaar en met de medewerkers van bureau Vestigia willen bespreken. Dan was er afstemming en mogelijk een gezamenlijke reactie van de klankbordgroep geweest. Omdat het Voorstel Nota Erfgoedbeleid niet aan de klankbordgroep voor bespreking is voorgelegd, hebben wij dat niet kunnen doen. Als echte 'klankbordgroep' voor de nota zelf heeft de klankbordgroep in onze ogen dus niet kunnen functioneren.

Reactie vanuit de optiek van Stichting Het Witte Kasteel

De nota toont zich in de eerste twee hoofdstukken (pag. 7 t/m 20) als een gedegen studie van actuele opvattingen over erfgoedbeleid. Daarbij wordt een weergave gegeven van huidig Europees, rijks-, provinciaal- en gemeentelijk beleid, waarbij ook kort wordt beschreven de historische en actuele situatie van de gemeente Loon op Zand.

Wij kunnen ons vinden in deze weergave. De betekenis van het Witte Kasteel komt ook in diverse passages op een juiste wijze beknopt tot uiting.

Bij de beschrijving (pag.13) en duiding (pag.18) van het Verdrag van Faro zou de betekenis van 'Faro' als Europese afspraak verduidelijkt kunnen worden (niet elke lezer zal het begrip Faro iets zeggen).

In paragraaf 2, pag. 18, "De effecten van erfgoed", wordt geconcludeerd dat erfgoed zeer van betekenis is voor de kwaliteit van de leefomgeving, dat het van betekenis kan zijn voor de economie, dat het onze identiteit versterkt ("ons culturele erfgoed is de trots van veel van onze inwoners") en dat erfgoed "verbindt", dat wil zeggen mensen samenbrengt. Zijn we het allemaal mee eens.

Waar vervolgens gesteld wordt (in de geest van Faro) dat "erfgoed van ons allemaal is" en dat je er "dus samen mee aan de slag kunt" plaatsen wij een kanttekening. Waar het gaat om monumentale gebouwen zijn deze vaak in eigendom van particulieren, bedrijven of stichtingen en dat brengt met zich mee dat er beperkingen zijn in de mate waarin je er "samen ermee aan de slag kunt". Zie toelichting hierna.

Onze visie op erfgoed, doel en ambitie (hoofdstuk 3) en de uitwerking in **Programmalijnen en uitvoering** (hoofdstuk 5)

De geformuleerde doelstellingen (hoofdstuk 3) en programmalijnen (hoofdstuk 5) kunnen wij in hoofdlijn onderschrijven. Niettemin vonden wij het 'lastig' om goed 'grip' te krijgen op de nota, omdat doelstellingen en uitwerkingen in verschillende paragrafen

telkens weer net iets anders beschreven worden en de diverse invalshoeken van Europa (‘Faro’), rijk, provincie en gemeente het ook niet heel toegankelijk maken.

Voorstel Erfgoedbeleid van de gemeente

Het valt op dat in de nota allerlei ideële motieven naar voren worden gehaald, om het belang van instandhouding van erfgoed te onderbouwen. Zoals: het geeft invulling aan onze identiteit, erfgoed is van ons allemaal, het verbindt mensen, etc.

Wij missen het uitgangspunt, dat onder meer door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed werd en wordt uitgedragen, dat **om erfgoed te kunnen behouden ook ’economische dragers’ nodig zijn**, dat wil zeggen dat nieuwe functies aan de monumenten kunnen worden gegeven (‘herbestemming’}, die ook een ‘exploitatie’ van het erfgoed mogelijk maken.

In de situatie van Het Witte Kasteel is daar ook op ingespeeld, met respect en erkenning van de cultuurhistorische waarde van het rijksmonument ‘Landgoed Het Witte Kasteel’.

Herbestemming en een passende exploitatie van erfgoed, kan echter ook beperking of inperking van de toegankelijkheid en gebruiksmogelijkheid van een monument met zich meebrengen.

We zien daar meerdere voorbeelden van in de gemeente: Molen De Couwenberg in Kaatsheuvel kreeg de functie van restaurant, de Josefkerk in Kaatsheuvel kon (met aanpassing) behouden worden door er een gezondheidscentrum in te vestigen.

Voor Het Witte Kasteel geldt dat een economische drager voor behoud van het landgoed is gevonden door commercieel gebruik mogelijk te maken, naast de invulling met maatschappelijke en sociaal-culturele activiteiten. Dit alles uiteraard passend binnen de historische context.

Deze ‘realiteitszin’ vinden wij niet terug in de beschrijvingen in de voorliggende nota.

Namens Stichting Het Witte Kasteel
Wim Luijendijk, Francine Broos
leden Klankbordgroep

N.B. Wij attenderen er nog op dat afdeelding 7 “Ruïne Kasteel Loon op Zand” op pag. 23 niet Het Witte Kasteel betreft, dus mogelijk is deze afbeelding verwarrend voor de lezer.

Rianne Averink

Van: Lauran Toorians <laurantoorians@cs.com>
Verzonden: woensdag 20 augustus 2025 18:16
Aan: Samantha Pellis
Onderwerp: Re: Concept erfgoedbeleid + onderzoeks- en adviesrapport

Ja, natuurlijk akkoord.
Hartelijk,
Lauran

Op woensdag 20 augustus 2025 om 15:54:49 CEST schreef Samantha Pellis <s.pellis@loonopzand.nl>:

Goedemiddag Lauran,
Met heel veel dank voor je reactie. Ik stuur je opmerkingen graag door aan Vestigia met aan hen het verzoek deze integraal over te nemen. Is dat voor jou akkoord, en kan Vestigia contact met jou opnemen als zij nog vragen hebben over bepaalde details?
Hartelijke groeten
Samantha

Verzonden vanuit Outlook voor iOS

Van: Lauran Toorians <laurantoorians@cs.com>
Verzonden: Wednesday, August 20, 2025 2:40:30 PM
Aan: Samantha Pellis <s.pellis@loonopzand.nl>
Onderwerp: Re: Concept erfgoedbeleid + onderzoeks- en adviesrapport

Beste Samantha,

Sorry dat ik zo op het laatste moment reageer, maar allerlei andere bezigheden was ik het zowaar bijna vergeten. Ik heb gisteren en vandaag de stukken gelezen en heb eigenlijk maar weinig commentaar.

Zo zie ik een paar keer staan dat het kasteel werd bezocht door Lodewijk XIV en door Napoleon. Van Lodewijk is zeker dat dit niet klopt. Zijn verblijf en reisroutes zijn van dag tot dag gedocumenteerd en Loon op Zand komt daarin niet voor. Over Napoleon twijfel ik. Daar heb ik nog nooit een bewijs voor gezien.

Het verdient de voorkeur om steeds Paulus van Haastrecht te schrijven (en andere, archaïsche spellingen te vermijden). Dat voorkomt verwarring en het is goed gebruik om middeleeuwse namen zoveel mogelijk in hun moderne vorm te gebruiken. Nog correcter zou dan Paul van Haastrecht zijn geweest, maar dat 'Pauwels' is zo ingeburgerd dat we dat beter kunnen blijven gebruiken.

De Beers(ch)e Overlaat wordt enkele keren genoemd, maar die bevindt zich bij Beers aan de Maas, in de buurt van Grave. Dus niet bepaald in Loon op Zand of naaste omgeving. Die overlaat had wel invloed, want als die werkte en de Beersche Maas 'liep' zorgde die voor overlast in de Maaskant en rond 's-Hertogenbosch en als daar ook de beken (Dommel en Aa) hoog stonden, zette die overlast zich voort in de oostelijke Langstraat en in de richting van Kaatsheuvel. Dat leidde in 1658 tot een dijkdoorbraak waarbij het Galgenwiel ontstond. Die plas is dus dateerbaar.

De Baardwijkse Overlaat werd aangelegd om deze overstromingsproblemen op te lossen, maar die ligt buiten de gemeente Loon op Zand.

Ik mis op de kaarten steeds de maliebaan bij het kasteel (in elk geval het deel ten zuiden van de Kasteelhoevenweg). Het lijkt me belangrijk die toe te voegen. Daarbij dient de kaart door Hendrik Verhees leidend te zijn.

In de lijsten klopt bij GE_252 (schutsboom) het adres niet. Dit is niet bij de Hoge Steenweg, wel op de Kasteelweide.

En tot slot: Ik mis Weteringstraat 17a. Dat is een nog gaaf fabriekspand en daarmee een van de laatste intacte stukken industrieel erfgoed in Loon op Zand. (Er is mogelijk nog wel wat meer op achterterreinen en dus niet (goed) zichtbaar vanaf de openbare weg.)

Zoals gezegd, het is niet veel en het zijn details.

Hartelijke groeten,
Lauran

Op maandag 4 augustus 2025 om 11:20:50 CEST schreef Samantha Pellis <s.pellis@loonopzand.nl>:

> Goedemorgen,
>
> Met veel plezier stuur ik via We Transfer de stukken die we hebben ontvangen van Vestigia: het concept erfgoedbeleid en het daarbij behorende onderzoeks- en adviesrapport. Vanwege de omvang van de documenten worden ze via WeTransfer verzonden. Ik ben benieuwd naar jullie tips en opmerkingen!
>
> Ik wil jullie verzoeken om uiterlijk 20 augustus te reageren. Ik weet dat het kort dag is, zeker gezien de vakantieperiode. Maar we willen proberen het beleid nog dit jaar vast te laten stellen en we werken er hard aan om dit geregeld te krijgen. Reacties mogen in reactie op deze mail, of in een separaat document.
>
> Voor vragen ben ik uiteraard bereikbaar, per mail of telefonisch. Alvast hartelijke dank voor alle inzet en moeite, ik waardeer enorm hoe jullie meedenken om het Loonse erfgoed een mooie, welverdiende plaats in onze gemeente te geven!
>
> Met hartelijke groet,

Feedback op Kadernota Erfgoed Loon op Zand

Namens de Efteling danken wij u voor de mogelijkheid om te reageren op de conceptversie van de **Kadernota Erfgoedbeleid 2026–2036** en het bijbehorende onderzoeks- en adviesrapport. Wij waarderen de inspanning van de gemeente om erfgoed een volwaardige plek te geven binnen het ruimtelijk beleid en onderschrijven de ambitie om erfgoed ontwikkelingsgericht in te zetten.

Als partner in erfgoedontwikkeling ligt onze focus op het holistisch en duurzaam bestendigen van het **Eftelingse cultuurgoed als *levend erfgoed***. Na het zorgvuldig bestuderen van de nota, volgt hieronder onze reactie vertrekkend vanuit dit belang:

1. Beschermingsinstrumenten en flexibiliteit

Hoewel wij de doelstelling om cultuur te beschermen onderschrijven, vinden wij de nadruk in de Kadernota (p.22) op aanwijzing als gemeentelijk monument als 'enige effectieve middel' om de fysieke waarde van het cultureel erfgoed te behouden, veel te eenzijdig. Voor ontwikkelingsgericht erfgoedgebruik is het van belang om breder te kijken naar beschikbare instrumenten en werkvormen. Juist de casus van het Eftelingse erfgoed maakt duidelijk dat een monumentenstatus niet altijd een toereikende of waardevolle oplossing biedt. Wij vragen daarom om een duidelijke vermelding dat in bepaalde situaties maatwerk vereist is, zodat alternatieve beschermings- en ontwikkelingsstrategieën kunnen worden ingezet.

In dit kader hebben wij in de intentienota *Het Levend Erfgoed van de Efteling* een genuanceerd scenario voorgesteld, in samenhang met de bestaande wettelijke kaders en instrumenten in Nederland.

Concreet stellen wij voor de Efteling om dit vorm te geven via:

- een onderzoek naar oriëntatie op immaterieel erfgoed;
- een verdere interne formalisatie van het erfgoedbeleid, gericht op het systematisch cultureel documenteren van veranderingen en het borgen van een informerende erfgoedstem in de verdere ontwikkeling van het levend erfgoed;
- periodieke afstemming met de gemeente om de gezamenlijke erfgoedambities actueel en scherp te houden.

Daarbij zijn wij vragende partij om – als er een maatwerkoplossing tot stand is gekomen – de culturele erfgoedwaarde van de Wereld van de Efteling op de beleidskaart te borgen (bijvoorbeeld conform de in de Omgevingswet vermelde aanduiding *'ruimte voor immaterieel erfgoed'*), en vermelding op de erfgoedsignaleringskaart te weren. Dit voorkomt herhaalde monumentdiscussies, biedt duidelijkheid aan het publiek, en geeft zowel de gemeente als de Efteling handvaten voor de maatwerkoplossing die gezamenlijk wordt nagestreefd.

2. Participatie en methodiek

Het huidige participatieproces achten wij onvoldoende robuust om tot representatieve of beleidsrelevante conclusies te komen. De reikwijdte en het aantal deelnemers zijn te beperkt, terwijl inzicht ontbreekt in de vraagstellingen, representativiteit, leeftijdsopbouw en achtergrondkenmerken van de betrokkenen. Hierdoor zijn de uitkomsten niet geschikt als basis voor conclusies of beleidsvorming. Dit achten wij problematisch voor de conceptuele onderbouwing, zeker met name voor de erfgoedkaart en haar aanduidingen (signaleringskaart).

3. Nieuwsoortige erfgoedvraagstukken zoals erfgoed van recreatieve sector

Er is besloten om het erfgoed uit de periode na 1945 op dit moment niet verder te onderzoeken en derhalve buiten de scope van de kadernota te laten vanwege praktische beperkingen. Gezien juist deze periode nieuwsoortige erfgoedvraagstukken met zich mee brengt, verzoeken we om ook steeds expliciet ruimte te reserveren voor andere erfgoedopvattingen, zoals Levend Erfgoed, in lijn met het Verdrag van Faro. Deze bieden waardevolle antwoorden en inzichten om nieuwe vraagstukken te adresseren.

Indien in een later stadium thematisch vervolgonderzoek wordt uitgevoerd naar erfgoed uit de periode post '45, specifiek in het kader van recreatie en vermaak, worden wij graag betrokken. De wederopbouw en de historische omslag naar dag- en meerdaagse recreatie zijn namelijk cruciaal geweest voor de vorming van de identiteit van Loon op Zand in de afgelopen 75 jaar. En daar sluit het verhaal van de Efteling naadloos op aan.

De huidige beleidsstukken suggereren dat het wetenschappelijk onderzoek naar de Efteling nog in ontwikkeling is (O&A-rapport, p.34). Wij benadrukken dat dit onderzoek inmiddels is afgerond en momenteel wordt ingezet voor de praktische verankering van erfgoed binnen onze organisatie. Wij vragen daarom of de inzichten uit dit onderzoek kunnen worden benut voor het opstellen van een gedegen maatwerkoplossing.

Waar het onderzoek naar het erfgoed van de Efteling een eerste aanzet kan vormen voor thematisch vervolgonderzoek naar de waardering en beschermingsvisie rond het thema vrije tijd en recreatie, is het belangrijk te onderstrepen dat de uitkomsten met betrekking tot levend erfgoed niet zonder meer generaliseerbaar zijn naar het bredere veld van toerisme en vrije tijd (O&A-rapport, p.62).

4. Erfgoedkaarten

Wij hebben vragen over de status en functionaliteit van de erfgoedkaarten (signaleringskaarten) in relatie tot de beleidskaart. Op welke wijze en door wie worden zones, gebouwen en andere elementen op de erfgoedkaart aangeduid, op welke criteria is dit gebaseerd en in hoeverre weerspiegelen deze aanduidingen daadwerkelijk de cultuurhistorische belangen? Wordt hierbij voorzien in inspraak of het inbrengen van andere (mogelijk tegenstrijdige) perspectieven en belangen? Daarnaast bestaat het potentieel dat aan een opname op de kaart doorheen de tijd een zwaardere waardering of status wordt toegekend, waardoor deze aanduiding in de beeldvorming meer gewicht krijgt dan louter een signalisatiefunctie. Hoe wordt dit voorkomen of op welke wijze wordt dit helder gekaderd?

Vanuit het perspectief van de Efteling volgen daarbij de volgende specifieke vragen en opmerkingen:

1A: Op de Brabantse Cultuurhistorische Waarderingskaart (CHW) is een polygoon opgenomen over een deelgebied van de Wereld van de Efteling (Sprookjesbos, Carrouselplein, Anton Pieckplein). In de meest recente revisie van 2025 is deze aanduiding echter niet meer terug te vinden en de hoedanigheid ervan wordt in de legenda niet toegelicht. Wij vragen ons af wat de relevantie hiervan is en of het zinvol is deze aanduiding te behouden, mede gezien het wetenschappelijk onderzoek naar levend erfgoed een alternatieve aanpak onderbouwt, waarmee de cultuurhistorische betekenis van de Efteling duurzamer en volwaardiger kan worden geborgd.

Een tweede polygoon betreft de Eftelingse Straat en overlapt delen van zowel het Efteling Park, Villa Pardoes als de verblijfsaccommodaties van de Efteling. Wij plaatsen vraagtekens bij de inhoud, reikwijdte en beweegredenen voor deze aanduiding. Daarbij stellen wij opnieuw dat de huidige participatietrajecten te beperkt zijn, en dus onvoldoende onderbouwing bieden.

3A, B: Aanduidingen van het landschap zijn sterk schematisch en hebben opmerkelijke overlap met het grondgebied van de Wereld van de Efteling. Wij missen hierbij een duidelijke toelichting dat het om een

schematische weergave gaat en dat dit in de praktijk niet zonder meer vertaald kan worden naar de grondgebonden situatie.

4: Als Efteling erkennen wij dat wij onderdeel uitmaken van het cultureel erfgoed van de gemeente Loon op Zand en, in bredere zin, van Noord-Brabant en Nederland. Op basis van wetenschappelijk onderzoek hebben wij een goed inzicht verkregen in de erfgoedwaarden en in de wijze waarop hiermee zorgvuldig kan worden omgegaan. Indien een maatwerkoplossing wordt gerealiseerd, achten wij het wenselijk en van meerwaarde om de Wereld van de Efteling als geheel op te nemen op de beleidskaart, uitgaande van een noemer die aansluit met de visie op levend erfgoed.

4. Scope en verantwoordelijkheidsverdeling immaterieel erfgoed

De huidige opsplitsing, waarbij immaterieel en roerend erfgoed onder het domein *Kunst & Cultuur* vallen en gebouwd erfgoed onder het domein *Fysiek*, sluit niet volledig aan bij de visie op *Levend erfgoed*, waarin materieel en immaterieel onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Dit hoeft echter geen belemmering te vormen voor de borging van het Eftelingse erfgoed, mits structurele afstemming kan plaatsvinden tussen beleidsmedewerkers van beide domeinen en de Efteling.

De Efteling blijft daarbij vragende partij om immaterieel erfgoed op termijn toch een plaats te geven binnen het erfgoedbeleid, met name in de toepassing van de Omgevingswet onder de noemer ‘ruimte voor immaterieel erfgoed’.

Conclusie en voorstel

Wij verzoeken de gemeente om in de verdere uitwerking van de Kadernota Erfgoedbeleid 2026–2036 rekening te houden met onderstaande punten:

1. **Het bieden van duidelijke ruimte voor maatwerkoplossingen**
2. **Formele verankering van het Eftelingse erfgoed** op de beleidskaart, en dus niet op de signaleringskaart
3. **Integrale samenwerking tussen de domeinen Fysiek en Kunst & Cultuur** gericht op de ruimtelijke belegging van immaterieel erfgoed.
4. **Een versterking en herziening van de participatieprocessen,** in lijn met het Verdrag van Faro en de Omgevingswet, zodat resultaten representatief en beleidsmatig bruikbaar zijn.

Wij zien uit naar een nadere bespreking van deze punten en bieden graag onze expertise en inzet aan om samen te werken aan een robuust en toekomstgericht erfgoedbeleid.

Rianne Averink

Van: Paul Faes <pajm.faes@gmail.com>
Verzonden: dinsdag 12 augustus 2025 20:16
Aan: Samantha Pellis
Onderwerp: Re: Concept erfgoedbeleid + onderzoeks- en adviesrapport

Urgentie: Hoog

Hallo Samantha,

Voor nu heb ik geen aanvullende vragen.
Wel een opmerking die ik al eerder gemeld heb, uiteraard tav de MASt.
Vooropgesteld, ik ben blij met de uitslag van het rapport van BAAC!
Ik vraag mij echter wel af of zij alle beschikbare informatie hebben meegenomen in hun beoordeling.

Met vriendelijke groet,
Paul Faes

Op 4 aug 2025, om 11:20 heeft Samantha Pellis het volgende geschreven:

Goedemorgen,
Met veel plezier stuur ik via We Transfer de stukken die we hebben ontvangen van Vestigia: het concept erfgoedbeleid en het daarbij behorende onderzoeks- en adviesrapport. Vanwege de omvang van de documenten worden ze via WeTransfer verzonden. Ik ben benieuwd naar jullie tips en opmerkingen!
Ik wil jullie verzoeken om uiterlijk 20 augustus te reageren. Ik weet dat het kort dag is, zeker gezien de vakantieperiode. Maar we willen proberen het beleid nog dit jaar vast te laten stellen en we werken er hard aan om dit geregeld te krijgen. Reacties mogen in reactie op deze mail, of in een separaat document.
Voor vragen ben ik uiteraard bereikbaar, per mail of telefonisch. Alvast hartelijke dank voor alle inzet en moeite, ik waardeer enorm hoe jullie meedenken om het Loonse erfgoed een mooie, welverdiende plaats in onze gemeente te geven!

Met hartelijke groet,

Samantha Pellis
Beleidsadviseur Erfgoed en Monumenten
Domein Fysiek

E s.pellis@loonopzand.nl
M +31 (0)6 3927 0137

Werkdagen: maandag, dinsdag, donderdag

Postadres
Postbus 7 - 5170 AA Kaatsheuvel
Bezoekadres
Anton Pieckplein 1 - 5171 CV Kaatsheuvel

Bijlage 2

CHW Provincie Noord-Brabant - Cultuurhistorisch Waardevol Gebieden Dijkbaanse Steeg en omgeving

BIJLAGE 2 - CHW Provincie Noord-Brabant - Cultuurhistorisch Waardevol Gebieden

Naam	Dijkbaanse Steeg en omgeving
CHW_CODE	LN05
Gemeenten	Loon op Zand
Strategie	Planologische bescherming van de waarden/kenmerken
Waarden kenmerk	De samenhang van de strookvormige percelering met de Loonsche Dijk;De relatie tussen de Rechtvaart en de Nieuwe Vaart;Het restant oude turfvaart;De strookvormige percelering ;De houtsingels langs perceelranden;De Nieuwe Vaart;De Loonsche (Zuidhollandse) Dijk
Beschrijving algemeen	Het gebied bij de Dijkbaanse Steeg is een veenontginning waarvan de strookvormige percelering, loodrecht op de Loonsche Dijk, redelijk goed bewaard is gebleven. Veel percelen hebben een randbegroeiing van elzen en wilgen.
Beschrijving specifiek	Tussen Nieuwe-Vaart en Kaatsheuvel gelegen gebied met restanten van het voor de Langstraat typerende slagenlandschap, smalle percelen, gescheiden door sloten met perceelrandbegroeiing van houtsingels. In het noorden wordt het gebied begrensd door de middeleeuwse Loonsche Dijk (nu Zuidhollandse Dijk), in het zuiden door een zandrug waarop de buurtschap Hoge Zandschel ligt. In het centrale deel is de structuur nog redelijk gaaf; aan de randen is door ruilverkaveling de oorspronkelijke verdeling in smalle percelen gewijzigd. In het hele gebied is nog een aanzienlijk deel van de oorspronkelijke perceelrandbegroeiing in de vorm van houtsingels met els en wilg aanwezig. In het gebied ligt het tracé van een oude turfvaart, de Rechtvaart, die uitkwam in de Nieuwe Vaart. Net ten westen van het gebied ligt de ijsbaan Het Eendenest (circa 1930), voorzien van glooiende zijkanten, met aangrenzend moerassige gronden.

Bijlage 3

CHW Provincie Noord-Brabant - Cultuurhistorisch Waardevol Gebieden Loonse en Drunense Duinen

BIJLAGE 3 - CHW Provincie Noord-Brabant - Cultuurhistorisch Waardevol Gebieden

Naam	Loonse en Drunense Duinen
CHW_CODE	LD01
Gemeenten	Heusden, Haaren, Loon op Zand, Waalwijk
Strategie	Planologische bescherming van de waarden/kenmerken
Waarden kenmerk	De heide en stuifzand met bebossing;De Oude Bossche Baan;De buurtschap Giersbergen;De percelering bij Fellenoord;De laanstructuur van landgoed Plantloon;Het landhuis Plantloon;De ijsbaan bij Kaatsheuvel ;De Melkdijk ;De Meerdijk ;Het Galgenwiel ;De resten van de eendenkooi ;De Waalwijkse Baan ;De Baden Powelweg ;Het Verlaat of de Loonsche Vaart
Beschrijving algemeen	De Loonse en Drunense Duinen is een heide- en stuifzandgebied dan sinds het eind van de negentiende eeuw gedeeltelijk bebost is. Het gebied bevat relicten van middeleeuwse ontginningen en het cultuurhistorisch waardevolle landgoed Plantloon.
Beschrijving specifiek	De Loonse en Drunense duinen bestaan uit bossen (voornamelijk naaldhout) en stuifzanden. Centraal bevindt zich een van de grootste actieve stuifzandcomplexen van noordwest Europa. Het gebied bestaat uit uitgestrekte zandvlakten en hoog opgewaaide stuifduinen. De zandverstuivingen zijn omgeven door naaldbos, dat vanaf het eind van de negentiende eeuw is aangeplant om de zandverstuivingen te beteugelen. Het grote stuifzandgebied gaat over in naaldbossen met enkele heideterreinen, vennetjes en kleine stuifzanden. De bebossing is hier na 1900 begonnenHet gebied is ontgonnen in de middeleeuwen. Hier lagen Verschillende dorpen lagen onder andere Giersbergen, dat ontstaan is als uithof van de abdij van Ter Kameren bij Brussel. In 1244 wordt Giersbergen voor het eerst genoemd. Het oorspronkelijke bosgebied veranderde onder invloed van de boeren uit de dorpen in een heidelandschap. Door overbegrazing en het steken van plaggen ontstonden er in de veertiende eeuw zandverstuivingen, die zich zo uitbreidden dat verschillende buurtschappen verlaten moesten worden: onder andere Pessaart, Venloon en Efteling. Ook Westloon, dat op kaarten uit 1850 nog staat aangegeven, moest worden verlaten. Men heeft van alles geprobeerd om de uitbreiding van de verstuivingen tegen te gaan, onder meer door het aanleggen van hoge stuifwallen die met hakhout werden beplant. Vanaf circa 1850 is begonnen met het aanplanten van bossen en het terugdringen van de zandverstuivingen. Ten noorden van het

stuifzandgebied bestaat het bos (bij Fellenoord en Klinkert) uit lange strookvormige percelen die teruggaan op de oude middeleeuwse percelering. In het westelijke deel van het gebied is een dichte structuur van zandpaden aanwezig, waarin enkele oudere verbindingswegen zijn opgenomen: de Waalwijksche Baan tussen Loon op Zand en Waalwijk, en de Baden Powelweg tussen Molenstraat en Roestelberg.Ten oosten van Kaatsheuvel ligt een in het kader van de werkverschaffing gegraven ijsbaan (1933). In het noorden, grenzend aan de middeleeuwse ontginningen Pessaart en Achterste Hoeven, ligt landgoed Plantloon uit het eind van de negentiende eeuw. Het landgoed is gesticht door de familie Timmermans, eigenaar van de N.V. Noord Braband Maatschappij van Verzekering op het Leven. Het landgoed bestaat uit loof- en naaldbossen, weilanden, lanen en houtsingels. Centraal op het landgoed staat het landhuis Huize Plantloon. Op het landgoed is nog een goed herkenbaar en gaaf relict aanwezig van de rond 1396 gegraven turfvaart Loonse Vaart, nu bekend als Bossche Sloot.Aan de noordkant van het landgoed ligt de Meerdijk. Deze dijk is in de dertiende eeuw aangelegd als het zuidelijke deel (samen met de Liniedijk en de Heidijk) van de omringdijk van de Grote of Zuid-Hollandse Waard. De Dijk is verschillende keren doorgebroken, waaraan het Galgenwiel en de kooiplas van een voormalige eendenkooi herinneren. Het was een asymmetrische eendenkooi met acht vangarmen. Een deel van de vangarmen is nog aanwezig en de middeleeuwse Meerdijk. Aan de westzijde wordt een deel van het landgoed omsloten door de middeleeuwse Melkdijk.De relatie met de omringende dorpen en buurtschappen, van waaruit het gebied vroeger is ingericht en gebruikt is waardevol. De dijken bij landgoed Plantloon zijn onderdeel van de bedijking van de Grote Waard en hangen samen met andere dijken in het gebied, zoals de Heidijk, de Winterdijk en de Liniedijk.

Bijlage 4

CHW Provincie Noord-Brabant - Cultuurhistorisch Waardevol Gebieden Loonse en Drunense Duinen Landgoed Huis ter Heide

BIJLAGE 4- CHW Provincie Noord-Brabant - Cultuurhistorisch Waardevol Gebieden

Naam	Landgoed Huis ter Heide
CHW_CODE	CC176
Gemeenten	Loon op Zand
Strategie	
Waarden kenmerk	momenteel geen info beschikbaar
Beschrijving algemeen	
Beschrijving specifiek	Landgoed Huis ter Heide is een natuurgebied gelegen tussen Tilburg, De Moer en Loon op Zand. Het meest westelijke deel van Huis ter Heide is in de 14e eeuw afgegraven voor de turfwinning. Op dit afgegraven gebied ontstond daarna een heidegebied. Dit gebied kreeg de naam "de Groote Bodem'. In 1850 werd hier de langgevelboerderij "Het Bodemhuis" opgetrokken en werd een poging ondernomen om de gronden geschikt te maken voor landbouw. In 1864 wordt het jachthuis 'Huis ter Heide'opgetrokken. Door de groeiende vraag van naaldhout wordt landbouwgrond omgevromdd in productiebos. In 1919 verlaten de laatste bewoners de boerderij De Groote Bodem en in 1938 worden de restanten geslecht. Een linden die voor de boerderij stond is een laatste getuige.

CHW Provincie Noord-Brabant – Complexen van cultuurhistorisch belang

Naam	Landgoed Huis ter Heide
CHW-code	CC176
Beschrijving download	3.94 Landgoed Huis ter Heide
Kaart download	CC176-Landgoed-Huis-ter-Heide
Kaart 2 download	geen tweede kaart
Gemeente	Loon op Zand
Complextype	
Motivatie	Industriële complexen, kloosters, landgoederen en militaire complexen zijn kenmerkend voor Brabant
Rijksmonument	
Beschrijving	Landgoed Huis ter Heide is een natuurgebied gelegen tussen Tilburg, De Moer en Loon op Zand. Het meest westelijke deel van Huis ter Heide is in de 14e eeuw afgegraven voor de turfwinning. Op dit afgegraven gebied ontstond daarna een heidegebied. Dit gebied kreeg de naam "de Groote Bodem'. In 1850 werd hier de langgevelboerderij "Het Bodemhuis" opgetrokken en werd een poging ondernomen om de gronden geschikt te maken voor landbouw. In 1864 wordt het jachthuis 'Huis ter Heide'opgetrokken. Door de groeiende vraag van naaldhout wordt landbouwgrond omgevromdd in productiebos. In 1919 verlaten de laatste bewoners de boerderij De Groote Bodem en in 1938 worden de restanten geslecht. Een linden die voor de boerderij stond is een laatste getuige.

3.94 Landgoed Huis ter Heide

3.94.1 Administratieve gegevens

Naam: Landgoed Huis ter Heide
Complextype: Landgoed
Adres: Middelstraat 1, De Moer
Gemeente: Loon op Zand
Rijksmonument: N.v.t

Figuur 3.161 Zicht op Huis ter Heide (bron: provincie Noord-Brabant).

3.94.2 Materiële essentie

statisch - objecten, patronen, structuren (toen/nu)

Vrijwel precies midden op het landgoed, in ieder geval daar waar de belangrijkste wegen samenkomen en kruisen, bevindt zich als materieel object het jachthuis Huis ter Heide (Middelstraat 1, MIP-geklasseerd, zie bijlage 1.94, nr. 1). Het dateert uit de periode 1900-1925, hoewel er in verschillende teksten abusievelijk 1864 wordt geschreven. Het jachthuis is het enige gebouwde object op het landgoed.

Een verdwenen materieel object is er ook in de vorm van een oude woonplaats: de ontginningsboerderij 'Het Bodemhuis' of 'De Groote Bodem' (nr. 2), die in de periode 1850-1938 op het landgoed te vinden was en waarvan de contouren tot op de dag van vandaag nog zichtbaar zijn. Bovendien herinnert ook een ter plekke aanwezige linde nog aan de oude boerderijplaats. De boerderij werd verlaten nadat de omliggende landbouwgrond werd omgevormd tot productiebos (naaldhout). Vóór de negentiende-eeuwse landbouwontginning (nr. 3) was hier een nat heidegebied aanwezig. Een tweede verdwenen materiële essentie zijn de munitie-opslagplaatsen (nr. 4, die vaak op dit soort locaties werden gerealiseerd).

Verder is een materieel patroon aanwezig in de vorm van diverse rechte ontginningswegen (onder andere de Eerste Dwarsbaan) en enkele rechtgetrokken oude wegen (onder andere de huidige Paalbaan, het Kraaiven, de Galgeneindsestraat, de Molenbaan en de Middelstraat) al

dan niet voorzien van laanbeplanting. Omdat de meeste wegen in het midden van het landgoed samenkomen bij het jachthuis, vormen zijn daar tevens zichtlijnen vanuit Huis ter Heide.

Kraaiven, Spinderspad en Galgeneindsestraat vormen respectievelijk de noordelijke, oostelijke en zuidelijke begrenzing van het landgoed en zijn daarom tevens als materiële structuur te beschouwen. Datzelfde geldt voor een in het noordelijke deel van het landgoed aanwezige waterloop (naam onbekend, nr. 5). Er zouden ook nog restanten zijn van de negentiende-eeuwse ontginningsstructuren (houtwalresten, greppels en paden, niet gekarteerd) die materiële structuren vormen.

Figuur 3.162 Productiebossen op landgoed Huis ter Heide (bron: provincie Noord-Brabant).

3.94.3 Morfologische essentie

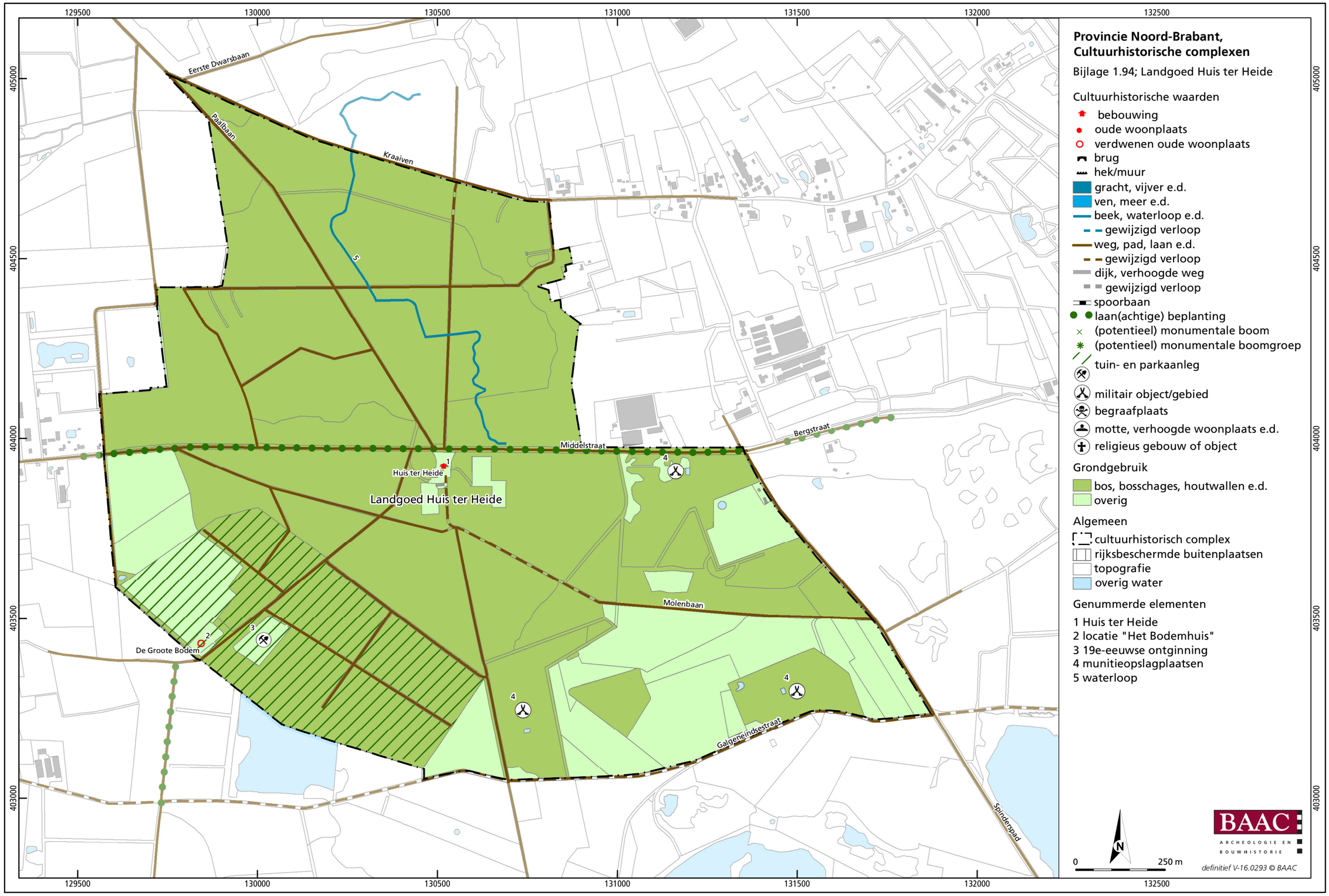
dynamisch - veranderingen in stijl

Een dynamische functieverandering die als morfologische essentie kan worden bestempeld is de ontwikkeling van veen (XIII), naar een nat heidegebied, naar landbouw (1850) en tenslotte naar productiebos voor naaldhout (circa 1900). Een dergelijke ontwikkeling is tamelijk kenmerkend voor ontginningslandgoederen.

3.94.4 Semantische essentie

beschouwend - betekenis (toen/nu) en doel (toen/nu)

Industrieel en ontginner Frederik A. Holleman (1828-1925) liet het jachthuis bouwen.
De namen ‘De Groote Bodem’ en ‘Het Bodemhuis’ die aan de (verdwenen) ontginningsboerderij waren gekoppeld, refereren aan de geschiedenis. De welgestelde Holleman liet in 1864 ook een villa aan De Lind in Oisterwijk bouwen (vermoedelijk door dezelfde architect). Die villa werd gesloopt ten behoeve van een nieuw gemeentekantoor. De fabriek van de familie Holleman bestaat nog steeds en heet tegenwoordig ‘De Huifkar’. Deze verzameling aan feiten mogen worden gezien als een samenhangende semantische essentie die aan het landgoed Huis ter Heide gekoppeld is.

129500
130000
130500
131000
131500
132000
132500
405000
404500
404000
403500
403000
Eerste Dwarsbaan
Paalbaan
Kraaiven
5
Middelstraat
Bergstraat
1
Huis ter Heide
Landgoed Huis ter Heide
4
Molenbaan
2
De Groote Bodem
3
4
4
Galgeneindsestraat
Spinderspad
Provincie Noord-Brabant,
Cultuurhistorische complexen
Bijlage 1.94; Landgoed Huis ter Heide
Cultuurhistorische waarden
bebouwing
oude woonplaats
verdwenen oude woonplaats
brug
hek/muur
gracht, vijver e.d.
ven, meer e.d.
beek, waterloop e.d.
gewijzigd verloop
weg, pad, laan e.d.
gewijzigd verloop
dijk, verhoogde weg
gewijzigd verloop
spoorbaan
laan(achtige) beplanting
(potentieel) monumentale boom
(potentieel) monumentale boomgroep
tuin- en parkaanleg
militair object/gebied
begraafplaats
motte, verhoogde woonplaats e.d.
religieus gebouw of object
Grondgebruik
bos, bosschages, houtwallen e.d.
overig
Algemeen
cultuurhistorisch complex
rijksbeschermde buitenplaatsen
topografie
overig water
Genummerde elementen
1 Huis ter Heide
2 locatie "Het Bodemhuis"
3 19e-eeuwse ontginning
4 munitieopslagplaatsen
5 waterloop
N
0
250 m
BAAC
ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE
definitief V-16.0293 © BAAC

Bijlage 5

CHW Provincie Noord-Brabant - Cultuurhistorisch Waardevol Gebieden Kasteel van Loon op Zand

BIJLAGE 5 - CHW Provincie Noord-Brabant - Cultuurhistorisch Waardevol Gebieden

Naam	Kasteel van Loon op Zand
CHW_CODE	CC059
Gemeenten	Loon op Zand
Strategie	
Waarden kenmerk	momenteel geen info beschikbaar
Beschrijving algemeen	
Beschrijving specifiek	Het kasteel van Loon op Zand, ook gekend als het 'Witte kasteel' is neoclassicistisch kasteel uit 1777. De kelderverdieping is een deel van de Middeleeuwse donjon en dateert uit 1387. Het geheel vormt met de twee eenlaagse bijgebouwen een open U-vorm. Het kasteel kende een rijke bewoningsgeschiedenis. Lodewijk XIV en Napoleon hebben er verbleven. Het kasteel is omgracht. Het bijhorende landgoed is 4 ha groot en omvat een Engelse, een Franse, een gazon- en een bostuin. Opvallend is de oprijlaan, de Kasteellaan, die bijna vanuit het hart van Loon op Zand naar het kasteel is getraceerd. Verder sieren oud geboomte, waaronder eiken en linden uit 1850-1860 het landgoed.

CHW Provincie Noord-Brabant – Complexen van cultuurhistorisch belang

Naam	Kasteel van Loon op Zand
CHW-code	CC059
Beschrijving download	3.34 Kasteel van Loon op Zand
Kaart download	CC059-Kasteel-Loon-op-Zand
Kaart 2 download	geen tweede kaart
Gemeente	Loon op Zand
Complextype	
Motivatie	Industriële complexen, kloosters, landgoederen en militaire complexen zijn kenmerkend voor Brabant
Rijksmonument	Rijksmonument
Beschrijving	Het kasteel van Loon op Zand, ook gekend als het 'Witte kasteel' is neoclassicistisch kasteel uit 1777. De kelderverdieping is een deel van de Middeleeuwse donjon en dateert uit 1387. Het geheel vormt met de twee eenlaagse bijgebouwen een open U-vorm. Het kasteel kende een rijke bewoningsgeschiedenis. Lodewijk XIV en Napoleon hebben er verbleven. Het kasteel is omgracht. Het bijhorende landgoed is 4 ha groot en omvat een Engelse, een Franse, een gazon- en een bostuin. Opvallend is de oprijlaan, de Kasteellaan, die bijna vanuit het hart van Loon op Zand naar het kasteel is getraceerd. Verder sieren oud geboomte, waaronder eiken en linden uit 1850-1860 het landgoed.

3.34 Kasteel van Loon op Zand

3.34.2 Administratieve gegevens

Naam: Kasteel van Loon op Zand
Complextype: Landgoed
Adres: Kasteellaan 17, Loon op Zand
Gemeente: Loon op Zand
Rijksmonument: Rijksbeschermde buitenplaats, complex 515254 (515255-515260)

Figuur 3.56 Zicht op Kasteel van Loon op Zand met de witte tuinmuur en toegangshek (bron: provincie Noord-Brabant).

3.34.2 Materiële essentie

statisch - objecten, patronen, structuren (toen/nu)

Het centrale materiële object van het landgoed, dat deels is aangewezen als rijksbeschermde buitenplaats, wordt gevormd door het `witte kasteel', een uit het laatste kwart van de veertiende eeuw daterende donjon of woontoren. Van deze woontoren zijn de complete onderbouw en delen opgaand werk bewaard gebleven (rijksmonument, zie bijlage 1.34; nr. 1). Op het voorburchtterrein bevindt zich als materieel object twee bouwhuizen tegenover elkaar aan een groot voorplein, daterend uit 1777 (eveneens rijksmonument, nr. 2). Toen dit ensemble werd aangelegd, werd de oude voorburcht aan de andere zijde van het kasteel, bestaande uit diverse utilitaire vleugels, een poortgebouw met jaartalsteen 1536 en twee bruggen, gesloopt. Daarbij sneuvelde ook een opvallende galerij tussen de oude voorburcht en de verbouwde donjon (dit alles in 1777). Een dergelijke galerij was als fenomeen op deze plaats tamelijk uniek. Als verdere materiële objecten moeten worden genoemd de grachtmuur met bruggenhoofd, de kasteelbrug (XIX) op gietijzeren pijlers (nr. 3), de tuinmuur met hek (XVIII, rijksmonument, nr. 4), de pijlers met schildleeuwen, een tuinhuisje (XIX of ouder) in de moestuin (nr. 5) en tenslotte een zaadhuisje (XVI, rijksmonument, nr. 6). Separate vermelding verdient de langgevelboerderij aan Kasteellaan 19 (MIP, nr. 7).

Een materiële structuur die betekenis en uitstraling heeft tot ver buiten de grenzen van het landgoed, wordt gevormd door de Kasteellaan (nr. 8), die bijna vanuit het hart van Loon op Zand naar het kasteel toe loopt. Dwars hierop bevindt zich een laan met (twee rijen) monumentale beuken (1860-1870). Elders op het landgoed zijn nog twee solitaire beuken aanwezen als monumentale bomen. Materiële patronen zijn op landgoed kasteel Loon op Zand te vinden in de vorm van de diverse grachtenstelsels (deels gedempt, nr. 9), de wegen (o.a. de Klokkenlaan, de Kasteelhoevenweg en Orion, al dan niet met laanbeplanting) en oprijlanen (nr. 10) en uiteraard de totale parkaanleg (nr. 11).

Figuur 3.57 Laan in de zichtas van Kasteel van Loon op Zand (bron: provincie Noord-Brabant).

3.34.3 Morfologische essentie

dynamisch - veranderingen in stijl

Hoewel de woontoren een middeleeuwse oorsprong heeft, straalt het totale ensemble als morfologische essentie tegenwoordig vooral het neoclassicisme uit (XVIII, 1777). Een verdwenen morfologische essentie wordt gevormd door de renaissance-architectuur van de in 1777 gesloopte voorburcht, met onder meer haar unieke verbindingsgallerij.

De tuinaanleg wordt in haar morfologische essentie gekenmerkt door dwarslanen, een aarden dam in de buitengracht, weiden, linden (XVIII) en natuurlijk de tot in het hart van het dorp Loon op Zand rijkende Kasteellaan (tevens doorgaande weg).

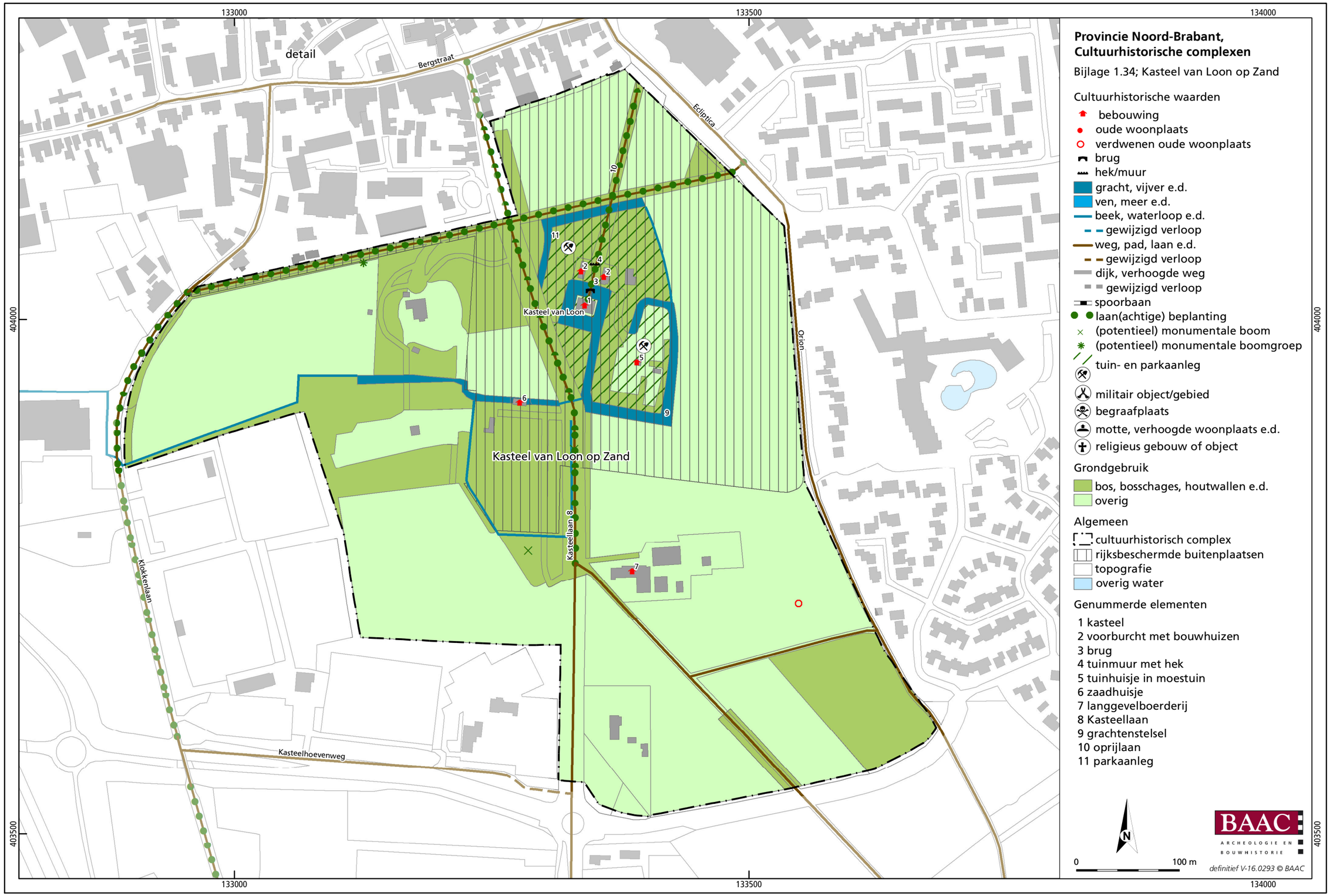
3.34.4 Semantische essentie

beschouwend - betekenis (toen/nu) en doel (toen/nu)

Zoals bij de meeste van dergelijke objecten, wordt ook hier een belangrijke semantische essentie ontleent aan de ontwikkeling van verdedigbare donjon (woontoren) naar een voorname vestigingsplaats, waarbij verblijf in het teken van luxe en comfort stond. Te Loon op Zand is ter plekke van het kasteel een continuïteit van bewoning vaststellen vanaf de late veertiende eeuw. Bouwheer was Pauwels van Haestrecht, die ook de kerk in het dorp liet bouwen.

Als gevolg van haar functie als kasteel heeft het gebouw diverse malen geleden onder oorlogshandelingen. Dit kan als een semantische betekenis worden beschouwd. Gedurende de Tachtigjarige Oorlog werd het kasteel flink gehavend. De herstellingen omvatten niet enkel het huis, maar tevens de aanleg van extra wallen en grachten (om de invloed van het steeds toenemende effect van kanonvuur enigszins te weerstaan). Ook gedurende de Tweede Wereldoorlog werd het huis zwaar getroffen. Die schade werd hersteld in 1950.

Een semantische essentie van geheel andere orde vormt het verblijf van zowel Lodewijk XIV, als Napoleon op het `witte kasteel'. De naam `witte kasteel' hangt uiteraard samen met de kleur van het bakstenen aan de buitenzijde. Vermoedelijk is deze kleur opgebracht om de diverse bouwfasen en -sporen te maskeren.

Provincie Noord-Brabant, Cultuurhistorische complexen

Bijlage 1.34; Kasteel van Loon op Zand

Cultuurhistorische waarden

- bebouwing
- oude woonplaats
- verdwenen oude woonplaats
- brug
- hek/muur
- gracht, vijver e.d.
- ven, meer e.d.
- beek, waterloop e.d.
- gewijzigd verloop
- weg, pad, laan e.d.
- gewijzigd verloop
- dijk, verhoogde weg
- gewijzigd verloop
- spoorbaan
- laan(achtige) beplanting
- (potentieel) monumentale boom
- (potentieel) monumentale boomgroep
- tuin- en parkaanleg
- militair object/gebied
- begraafplaats
- motte, verhoogde woonplaats e.d.
- religieus gebouw of object

Grondgebruik

- bos, bosschages, houtwallen e.d.
- overig

Algemeen

- cultuurhistorisch complex
- rijksbeschermde buitenplaatsen
- topografie
- overig water

Genummerde elementen

1 kasteel
2 voorburcht met bouwhuizen
3 brug
4 tuinmuur met hek
5 tuinhuisje in moestuin
6 zaadhuisje
7 langgevelboerderij
8 Kasteellaan
9 grachtenstelsel
10 oprijlaan
11 parkaanleg

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE

definitief V-16.0293 © BAAC

Bijlage 6

Lijst gemeentelijke monumenten Loon op Zand, versie Augustus 2025

Gemeentelijke monumentenlijst
Versie d.d. augustus 2025

KAATSHEUVEL

nr.	mon.nr.	adres	soort object
01	99.32	Achterste hoeve 2	Boerderij
02	99.01	Antoniusstraat 1 (met begraafplaats)	
03	99.02	Dr. van Beurdenstraat 1	
04	99.03	Dr. van Beurdenstraat 10	
05	99.04	Dr. van Beurdenstraat 30-32	
06	99.05	Erasstraat 5	
07	99.06	Erasstraat 10	
09	99.07	Gasthuisstraat 30/32	
10	99.34	Heikant 27	Boerderij
11	99.08	Hoofdstraat 1a/1b	
12	99.09	Hoofdstraat 3/5 (inclusief fabriek)	
13	00.10	Hoofdstraat 7/9	
14	99.11	Hoofdstraat 30/32	
15	99.12	Hoofdstraat 80	
16	99.13	Lage Zandschel 2	
		Peperstraat 1a, voorgevel	
44	01.01	Peperstraat 5	
17	99.35	Plantloonseweg 8	Boerderij
		Veerweg 32 was eerder bekend als fabriek achter Hoofdstraat 3/5; zie 12	
19	99.16	Wilhelminaplein 1	
20	99.17	Zuidhollandsedijk 53	
21	99.18	Zuidhollandsedijk 63 (met begraafplaats)	
22	99.36	Zuidhollandsedijk 169	Boerderij inclusief schuur
43	99.49	Rechtvaart 2	Voormalig schoenfabriek

LOON OP ZAND

Nr.	mon.nr.	Adres	soort object
23	99.40	Hoge Steenweg 1-3	boerderij
24	99.22	Hoge Steenweg 15/17 (inclusief achtergelegen fabriek)	
25	99.23	Hoge Steenweg 21	
26	99.24	Hoge Steenweg 64/66	
27	99.25	Kasteellaan ong.	Kapel
28	99.26	Kasteellaan 1	
29	99.27	Kloosterstraat 2	
30	99.28	Kloosterstraat 11/13	
45	02.01	Loonse Molenstraat 16	Molenromp
46	02.02	Loonse Molenstraat 20	Boerderij
47	02.03	Loonse Molenstraat 22	Boerderij
48	02.04	Loonse Molenstraat 30	Vlaamse schuur
32	00.42	Loonse Molenstraat 36	
33	00.43	Loonse Molenstraat 40	
34	99.29	van Rijckevorselstraat 6	
35	99.30	van Rijckevorselstraat 15	Beeld
36	99.31	Venloonstraat 6	

DE MOER

Nr.	mon.nr.	Adres	soort object
37	99.19	Middelstraat 1	
38	99.20	Middelstraat 20	
40	99.37	Middelstraat 64	Boerderij
42	99.39	Paalstraat 19	Boerderij

Bijlage 7

Erfgoedverordening 2015

Verordening van de gemeenteraad van de gemeente Loon op Zand houdende regels omtrent erfgoed Erfgoedverordening 2015

Geldend van 31-08-2018 t/m heden

Intitulé

ERFGOEDVERORDENING 2015

De raad van de gemeente Loon op Zand;

gezien het voorstel van het college van burgemeester en wethouders d.d. 2-3-2015, nummer;

gelet op artikel 149 van de Gemeentewet, de artikelen 12,14 en 15 van de Monumentenwet 1988;

b e s l u i t :

vast te stellen de

ERFGOEDVERORDENING 2015

HOOFDSTUK 1 ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 1 Begripsbepalingen

Deze verordening verstaat onder:

a. monument:

1. zaak, die van algemeen belang is vanwege zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde;

2. terrein, dat van algemeen belang is vanwege een aanwezige zaak als bedoeld onder 1;

b. beschermd gemeentelijk monument:

onroerend monument, dat overeenkomstig de bepalingen van deze verordening als beschermd gemeentelijk monument is aangewezen;

c. gemeentelijke monumentenlijst:

de lijst waarop zijn geregistreerd de overeenkomstig deze verordening als beschermd gemeentelijk monument aangewezen zaken/terreinen;

d. beschermd rijksmonument:

onroerend monument, dat is ingeschreven in de ingevolge de Monumentenwet 1988 vastgestelde registers;

e. kerkelijk monument:

onroerend monument, dat eigendom is van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of parochie of van een kerkelijke instelling en dat uitsluitend of voor een overwegend deel wordt gebruikt voor de uitoefening van de eredienst;

Commissie Ruimtelijke Kwaliteit:

de door het college ingestelde commissie of aangewezen instantie, met als taak de werkzaamheden, die beschreven zijn in de “Verordening Commissie Ruimtelijke Kwaliteit”;

g. bouwhistorisch onderzoek:

in schriftelijke rapportage vastgelegd onderzoek naar de bouwgeschiedenis en de bouwhistorische kwaliteit van een monument;

h. beschermd gemeentelijk stads- of dorpsgezicht:

groepen van onroerende zaken, die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke- of structurele samenhang dan wel hun wetenschappelijke- of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich een of meer monumenten dan wel beeldbepalende zaken bevinden, die geregistreerd zijn op de rijks- of gemeentelijke monumentenlijst.

i. gemeentelijke lijst beschermde stads- of dorpsgezichten:

lijst waarop zijn vermeld de overeenkomstig deze verordening geregistreerde beschermde gemeentelijke stads- of dorpsgezichten:

Artikel 2 Het gebruik van het monument

Bij de toepassing van deze verordening wordt rekening gehouden met het gebruik van het monument

HOOFDSTUK 2 BESCHERMDE GEMEENTELIJKE MONUMENTEN

Paragraaf 1 De aanwijzing als beschermd gemeentelijk monument en de registratie op de gemeentelijke monumentenlijst

Artikel 3 De aanwijzing tot beschermd gemeentelijk monument

1. Burgemeester en wethouders kunnen, al dan niet op aanvraag van een belanghebbende, een monument aanwijzen als beschermd gemeentelijk monument.

2. Voordat burgemeester en wethouders over de aanwijzing een besluit nemen, vragen zij advies aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteiten horen de eigenaar. In spoedeisende gevallen kan het vragen van dit advies achterwege blijven.

3. Burgemeester en wethouders kunnen bepalen, dat voor de aanwijzing van een monument als beschermd gemeentelijk monument bouwhistorisch onderzoek wordt verricht.

4. Voordat burgemeester en wethouders een kerkelijk monument aanwijzen, voeren zij overleg met de eigenaar. Indien een aangewezen kerkelijk monument de wezenlijke belangen van de godsdienstuitoefening verliest, wordt het geacht te zijn aangewezen als beschermd gemeentelijk monument.

5. De aanwijzing kan geen monument betreffen dat is aangewezen op grond van artikel 3 van de Monumentenwet 1988 of dat is aangewezen op grond van de monumentenverordening van de provincie Noord-Brabant.

Artikel 4 Termijn advies en aanwijzingsbesluit

1. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit adviseert schriftelijk binnen acht weken na ontvangst van het verzoek van burgemeester en wethouders.

2. Burgemeester en wethouders beslissen binnen twaalf weken na ontvangst van het advies van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit, maar in ieder geval binnen 20 weken na de adviesaanvraag.

Artikel 5 Mededeling

1. De aanwijzing als bedoeld in artikel 3, eerste lid, wordt medegedeeld aan degenen die als zakelijk gerechtigden in de kadastrale legger staan en aan de ingeschreven hypothecaire schuldeisers.

2. Burgemeester en wethouders maken de aanwijzing op de in de gemeente gebruikelijke wijze bekend.

Artikel 6 Registratie op de gemeentelijke monumentenlijst

1. Burgemeester en wethouders registreren het beschermde gemeentelijke monument op de gemeentelijke monumentenlijst

2. De gemeentelijke monumentenlijst bevat de plaatselijke aanduiding, de datum van de aanwijzing, de kadastrale aanduiding, de tenaamstelling en een beschrijving van het beschermde gemeentelijke monument.

Artikel 7 Wijzigen van de aanwijzing

1. Burgemeester en wethouders kunnen de aanwijzing ambtshalve of op aanvraag van een belanghebbende wijzigen.

2. Artikel 3, tweede, derde en vierde lid, alsmede artikel 4, eerste en tweede lid, zijn van overeenkomstige toepassing op de wijziging.

3. Indien de wijziging naar het oordeel van burgemeester en wethouders van ondergeschikte betekenis is, blijft overeenkomstige toepassing van artikel 3, tweede, derde en vierde lid, alsmede artikel 4, eerste lid, achterwege.

4. De inhoud en datum van wijzigen worden op de gemeentelijke monumentenlijst aangetekend.

Artikel 8 Intrekken van de aanwijzing

1. Burgemeester en wethouders kunnen de aanwijzing intrekken.

2. Artikel 3, tweede en derde lid, en artikel 4, eerste en tweede lid, zijn van overeenkomstige toepassing op de intrekking.

3. De aanwijzing wordt geacht ingetrokken te zijn, indien toepassing wordt gegeven aan de Monumentenwet 1988 of de monumentenverordening van de provincie Noord-Brabant.

4. De intrekking wordt op de gemeentelijke monumentenlijst aangetekend.

Paragraaf 2 Vergunningen tot wijziging of afbraak van beschermde gemeentelijke monumenten

Artikel 9 Verbodsbepaling

1. Het is verboden een beschermd gemeentelijk monument te beschadigen of te vernielen.

2. Het is verboden zonder vergunning van burgemeester en wethouders of in strijd met bij zodanige vergunning gestelde voorschriften:

   a. een beschermd gemeentelijk monument af te breken, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen;

   b. een beschermd gemeentelijk monument te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een dusdanige wijze, dat het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.

Artikel 10 De aanvraag

- De aanvraag als bedoeld in artikel 4.2 Besluit omgevingsrecht voor een vergunning als bedoeld in artikel 9 , tweede lid, wordt in 2-voud ingediend bij burgemeester en wethouders, een en ander conform het bepaalde in hoofdstuk 5 Regeling omgevingsrecht

Artikel 10a toetscriteria

De aanvraag voor een vergunning bedoeld in artikel 9, tweede lid wordt niet verleend wanneer één of meer van de volgende criteria in het geding zijn:

a. Architectonische waarde. Onder deze waarde vallen:

- de bouwstijl of bouwtrant,
- de functionele en/of typologische ontwikkeling daarvan,
- de esthetische kwaliteiten (massa, ruimtelijke indeling, verhoudingen in de gevels, bijzondere of zeldzame detaillering, materiaal- en kleurgebruik),
- de interieurwaarden,
- de voorbeeldwaarde van het object in het oeuvre van de architect of kunstenaar en/of in de plaatselijke, regionale of landelijke architectuurgeschiedenis,
- de constructiewijze van het bouwwerk.

b. Stedenbouwkundige waarde. Onder deze waarde vallen:

- de betekenis van het object in een cultuurhistorisch opzicht belangrijk stedenbouwkundig of landschappelijk concept,
- de beeldbepalende betekenis in een historisch gegroeid stedelijk of landschappelijk gebied,
- het belang van het object vanwege de wijze van verkaveling, inrichting en voorzieningen,
- de bijzondere betekenis voor het aanzien van een streek, stad, dorp of wijk (oriëntatiepunt),
- de bijzondere kwaliteit van de bebouwing en de ruimtelijke relatie met groenvoorzieningen, wegen, wateren en/of bodemgesteldheid.

c. Cultuurhistorische waarde. Onder deze waarde vallen:

- de betekenis van het object als uitdrukking van een culturele, sociaal-economische, technische of geestelijke ontwikkeling,
- als uitdrukking van een geografische, landschappelijke of bestuurlijke ontwikkeling,
- vanwege een plaatselijke, regionaal of landelijk historisch gegeven.

d. Gaafheid/herkenbaarheid. Onder deze waarde vallen:

- de gaafheid van het exterieur en/of interieur van het object,
- het belang als onderdeel van een complex, waarvan de samenstellende delen een gaaf en herkenbaar visueel karakter hebben,
- het belang als onderdeel van een stedelijke, dorpse of landschappelijke omgeving met een gave structuur en een herkenbaar visueel karakter.

e. Zeldzaamheid. Onder deze waarde vallen:

- het belang vanwege zijn zeldzaamheid in architectuur-historisch, bouwtechnisch, typologisch of functioneel opzicht en/of zijn bijzondere ouderdom.

Artikel 11 Advies van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en beslissing op de aanvraag

1. Burgemeester en wethouders vragen op grond van de Erfgoedverordening 2015 advies aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit voordat zij beslissen op de aanvraag als bedoeld in artikel 10.

2. vervallen

3. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit brengt binnen vier weken na de adviesaanvraag schriftelijk advies uit aan burgemeester en wethouders. Indien een bouwhistorisch onderzoek noodzakelijk wordt geacht, hetgeen bij de ontvankelijkheid dient te worden bepaald, kan de termijn met ten hoogste vier weken worden verlengd.

4. Bij overschrijding van de in het derde lid genoemde termijnen wordt de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit geacht geadviseerd te hebben.

5. Burgemeester en wethouders beslissen binnen acht weken na ontvangst van de aanvraag van de vergunning.

6. Burgemeester en wethouders kunnen de in het vijfde lid genoemde termijn van 8 weken met ten hoogste 6 weken verlengen.

7. Indien burgemeester en wethouders niet voldoen aan het vijfde of zesde lid, wordt de vergunning geacht te zijn verleend.

8. Burgemeester en wethouders kunnen aan een vergunning voorschriften verbinden in het belang van de monumentenzorg.

Artikel 12 Kerkelijk monument

Burgemeester en wethouders geven met betrekking tot een beschermd kerkelijk monument geen beschikking ingevolge de bepalingen van artikel 9, tweede lid, dan in overeenstemming met de eigenaar, indien en voor zover het een beschikking betreft, waarbij wezenlijke belangen van de godsdienstuitoefening in het monument in het geding zijn.

Artikel 13 Intrekken van de vergunning

1. De vergunning kan door burgemeester en wethouders worden ingetrokken indien;

a. de vergunning ten gevolge van een onjuiste of onvolledige opgave is verleend;

b. niet overeenkomstig de vergunning is of wordt gehandeld;

c. de aan de vergunning verbonden voorschriften of beperkingen niet zijn of worden nageleefd;

d. de voor de houder van de vergunning als zodanig geldende algemene regels niet zijn of worden nageleefd.

e. niet binnen 3 jaar van de vergunning gebruik wordt gemaakt.

2. De beschikking tot intrekking wordt in afschrift gezonden aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit

HOOFDSTUK 3 BESCHERMDE RIJKSMONUMENTEN

Paragraaf 3 Vergunningen tot wijziging van beschermde rijksmonumenten.

Artikel 14 Vergunning voor beschermd rijksmonument

1. Burgemeester en wethouders zenden een afschrift van de aanvraag om vergunning voor een beschermd rijksmonument met de naar voren gebrachte zienswijzen, zoals bedoeld in artikel 12, tweede lid, van de Monumentenwet 1988 en het advies van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit.

2. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit adviseert schriftelijk over de aanvraag binnen vier weken na de datum van verzending van het verzoek om advies aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit. Indien een bouwhistorisch onderzoek noodzakelijk wordt geacht kan de termijn met ten hoogste vier weken worden verlengd.

3. Bij overschrijding van de in het tweede lid genoemde termijnen wordt de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit geacht geadviseerd te hebben.

HOOFDSTUK 4 BESCHERMDE STADS OF DORPSGEZICHTEN

Paragraaf 4 De aanwijzing als beschermd gemeentelijk stads- of dorpsgezicht en de registratie op de gemeentelijke monumentenlijst

Artikel 15

1. Burgemeester en wethouders kunnen een stads- of dorpsgezicht aanwijzen als beschermd gemeentelijk stads- of dorpsgezicht.

2. Voordat burgemeester en wethouders over de aanwijzing een besluit nemen, leggen zij het concept-aanwijzingsbesluit vier weken ter visie en vragen zij, met de ingebrachte zienswijzen, advies aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit. In spoedeisende gevallen kan het vragen van advies achterwege blijven.

3. De aanwijzing kan geen stads- of dorpsgezichten betreffen dat is aangewezen op grond van artikel 35 van de Monumentenwet 1988 of dat is aangewezen op grond van de monumentenverordening van de provincie Noord Brabant.

Artikel 16

1. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit adviseert schriftelijk binnen acht weken na ontvangst van het verzoek van burgemeester en wethouders.

2. Burgemeester en wethouders beslissen binnen twaalf weken na ontvangst van het advies van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit, maar in ieder geval binnen 20 weken na de adviesaanvraag.

Artikel 17

1. Burgemeester en wethouders registreren het beschermde gemeentelijke stads- of dorpsgezicht op de lijst gemeentelijke beschermde stads of dorpsgezichten.

2. De lijst gemeentelijke beschermde stads of dorpsgezichten bevat de plaatselijke aanduiding, de datum van aanwijzing, de gebiedsaanwijzing van het beschermde stads- of dorpsgezicht en een beschrijving van de daarin vervatte cultuurhistorische waarden.

Artikel 18

De artikelen 7 en 8 zijn van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat aan artikel 8, derde lid, nog wordt toegevoegd artikel 35 van de Monumentenwet 1988.

Artikel 19

1. De gemeenteraad stelt, ter bescherming van een beschermd gemeentelijk stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan vast als bedoeld in de Wet op de ruimtelijke ordening dat de aanwezige cultuurhistorische waarden beschermt.

2. Bij het besluit tot aanwijzing van een beschermd gemeentelijk stads- of dorpsgezicht wordt door burgemeester en wethouders bepaald, met in achtneming van artikel 19, lid 3, in hoeverre geldende bestemmingsplannen als beschermend plan in de zin van het eerste lid kunnen worden aangemerkt.

3. Alvorens burgemeester en wethouders een ontwerp van een als in artikel 19, lid 1 bedoeld bestemmingsplan vaststellen, vragen zij de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit advies.

4. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit adviseert schriftelijk binnen acht weken na ontvangst van het verzoek van burgemeester en wethouders.

Artikel 20

1. In beschermde gemeentelijke stads- of dorpsgezichten is het verboden een bouwwerk ingevolge de bepalingen van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht geheel of gedeeltelijk af te breken zonder of in afwijking van een vergunning van burgemeester en wethouders.

2. Geen omgevingsvergunning slopen is vereist voor het afbreken ingevolge een aanschrijving van burgemeester en wethouders.

3. Op het verlenen van een vergunning als bedoeld in het eerste lid zijn, totdat een beschermend bestemmingsplan onherroepelijk is geworden, de artikelen 10 tot en met 13 van overeenkomstige toepassing.

HOOFDSTUK 5 SCHADEVERGOEDING

Artikel 21 Schadevergoeding

1. Indien en voor zover blijkt dat een belanghebbende ten gevolge van:

a. de weigering van burgemeester en wethouders een vergunning tot wijziging, afbraak, verwijdering of vervreemding van een gemeentelijk monument/beeldbepalende zaak te verlenen als bedoeld in artikel 9, tweede lid, van deze verordening.

b. voorschriften door burgemeester en wethouders verbonden aan een vergunning tot wijziging, afbraak, verwijdering of vervreemding van een gemeentelijk monument schade lijdt of zal lijden, die redelijkerwijze niet of geheel te zijnen laste behoort te blijven kent het bevoegd gezag hem op zijn aanvraag een naar billijkheid te bepalen schadevergoeding toe.

2. Voor de behandeling van de verzoeken zijn de bepalingen van de Algemene wet bestuursrecht van overeenkomstige toepassing.

HOOFDSTUK 6 SLOT- EN OVERGANGSBEPALINGEN

Artikel 22 Strafbepaling

Hij, die handelt in strijd met artikel 9 van deze verordening, wordt gestraft met een geldboete van de tweede categorie.

Artikel 23 Opsporingsbevoegdheid

De opsporing van de in artikel 9 strafbaar gestelde feiten is, naast de in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering genoemde opsporingsambtenaren, opgedragen aan hen die door burgemeester en wethouders met de zorg voor de naleving van deze verordening zijn belast, ieder voor zover het de feiten betreft die in de aanwijzing zijn vermeld.

Artikel 24 Inwerkingtreding

1. Voor zover deze verordening betrekking heeft op de beschermde gemeentelijke monumenten treedt zij in werking op 1 mei 2015.

2. De monumentenverordening van de gemeente Loon op Zand, vastgesteld bij besluit van de gemeenteraad van 25 juni 1998, voor zover het betreft bepalingen over gemeentelijke monumenten,

vervalt op 1 mei 2015.

3. Voor zover deze verordening betrekking heeft op beschermde rijksmonumenten, treedt zij in werking overeenkomstig het bepaalde in artikel 15, tweede lid, van de Monumentenwet 1988.

4. De monumentenverordening 1998 van de gemeente Loon op Zand, voor zover het betreft bepalingen over beschermde rijksmonumenten, vervalt op de datum waarop het derde lid toepas¬sing vindt.

Artikel 25 Citeertitel

Deze verordening kan worden aangehaald als " Erfgoedverordening 2015".

Ondertekening

Aldus besloten in de openbare vergadering van de raad van de gemeente Loon op Zand van 2 april 2015.
De raad voornoemd,
voorzitter,
griffier,

Toelichting op de Erfgoedverordening 2015

Algemeen

Bij het opstellen van deze verordening zijn de "Aanwijzingen voor de regelgeving" van het Ministerie van Justitie en van de VNG-publicatie "Gemeente en regelgeving" in aanmerking genomen.

De bepalingen van de Monumentenwet 1988, de Wabo en de daarin gekozen systematiek vormen een belangrijke basis voor de bepalingen van de verordening.

Vier hoofdpunten zijn in de verordening geregeld:

1. de aanwijzing van zaken tot gemeentelijk beschermd monument door het gemeentebestuur;

2. het vergunningenstelsel voor de gemeentelijke beschermde monumenten;

3. de verwijzing naar het vergunningenstelsel voor beschermde rijksmonumenten in de Monumentenwet 1988;

4. de aanwijzing van gebieden tot beschermd gemeentelijk stads of dorpsgezicht.

De gemeenteraad, als hoogste bestuursorgaan van de gemeente, is belast met de vaststelling, de controle van de voorbereiding en de evaluatie van beleid, geënt op de Gemeentewet. De uitvoerende taken berusten, inhakend op de eerder genoemde Gemeentewet, Monumentenwet 1988, Woningwet, Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht en Algemene wet bestuursrecht bij het dagelijks bestuur, het college van burgemeester en wethouders.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 1

Sub a

Bij de omschrijving van het begrip "monument" is aansluiting gezocht bij de omschrijving in de Monumentenwet 1988. Cultuurhistorische waarde is volgens de Memorie van Toelichting op de Monumentenwet de aan een bouwwerk of gebied toegekende waarde, gekenmerkt door het beeld dat is ontstaan en het gebruik dat de mens in de loop van de geschiedenis van dat bouwwerk of dat gebied heeft gemaakt. Het begrip cultuurhistorische waarde is dermate ruim dat het ook betrekking kan hebben op zaken en gebieden met een geschiedkundige waarde.

Onder een zaak kan ook worden verstaan een (gedeelte van een) gevelwand of ensemble van gebouwen, mits deze zaak van algemeen belang is vanwege zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde.

De onder 2 bedoelde terreinen kunnen bijvoorbeeld parken, tuinen, een perceel met één of meer bomen zijn of een (aandachts) gebied waar kan worden verwacht, dat zich zaken in de bodem bevinden, die vanuit

archeologisch oogpunt van belang zijn.

Het is niet vereist dat op het terrein ook een bouwkundig monument voorkomt teneinde over een monument te kunnen spreken. Een “zaak” is immers een veel ruimer begrip.

De vijftigjaargrens die voor rijksmonumenten geldt, is niet voor gemeentelijke monumenten overgenomen. Daardoor biedt de verordening ook de mogelijkheid om monumenten die (nog) niet op de rijkslijst kunnen komen omdat ze te jong zijn, reeds op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen.

Sub b en e

Sub b en e spreken van onroerende monumenten. Roerende monumenten worden derhalve niet beschermd.

Reden hiervoor is dat het effectueren van de bescherming een probleem vormt. Roerende monumenten kunnen meestal eenvoudig worden verplaatst en daardoor ongemerkt over de gemeentegrens en daarmee buiten de werking van de verordening worden gebracht. Roerende zaken zijn bijvoorbeeld schepen, voertuigen, schilderijen, kerkschatten en gebruiksvoorwerpen. Zaken die naar hun aard onroerend zijn, zoals een kerkorgel, kunnen wel de beschermde status krijgen, op basis van de redengevende omschrijving.

Sub c

Dit betreft de lijst waarop de gemeente de overeenkomstig de verordening aangewezen monumenten registreert.

Sub d

Het is nodig om een begripsomschrijving van een “beschermd rijksmonument” in de gemeentelijke erfgoedverordening op te nemen.

Deze verordening is namelijk een voorwaarde voor het verkrijgen door burgemeester en wethouders van de bevoegdheid om omgevingsvergunningen voor de wijziging en sloop van beschermde rijksmonumenten te verlenen. Op de vergunningverlening voor beschermde rijksmonumenten zijn met name de artikelen 11 tot en met 21 van de Monumentenwet 1988 van toepassing.

Sub e

Ingeval van aanwijzing van een kerkelijk monument tot beschermd gemeentelijk monument is overleg tussen eigenaar en gemeente nodig (zie artikel 3, lid 4). Is er sprake van een vergunning voor een gemeentelijk kerkelijk monument, dan is overeenstemming tussen eigenaar en vergunningverlener nodig (zie artikel 12). Overleg en overeenstemming betreffen de wezenlijke belangen van de uitoefening van de eredienst in het kerkelijke monument. Voor bijvoorbeeld een pastorie, een catechesatieruimte of verblijven van kloosterlingen geldt deze verbijzondering voor kerkelijke monumenten dan ook niet. Zij vallen onder de voorschriften die voor de andere beschermde gemeentelijke monumenten gelden. Indien een kerkelijk monument de wezenlijke belangen van de uitoefening van de eredienst verliest, wordt het geacht automatisch te zijn aangewezen als beschermd gemeentelijk monument en geregistreerd te zijn op de gemeentelijke monumentenlijst en gelden de bepalingen zoals bedoeld onder artikel 1, lid b voor een beschermd gemeentelijk monument.

sub f

De taken van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit strekken zich onder meer uit over de Erfgoedverordening en de Monumentenwet 1988. Door de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit in deze begripsomschrijving bevoegd te verklaren over de toepassing van de Monumentenwet 1988 te adviseren aan burgemeester en wethouders, is voldaan aan het vereiste, als bedoeld in artikel 15, lid 1, van de Monumentenwet 1988.

sub g

Beoogd is het bouwhistorisch onderzoek een nadrukkelijke rol te laten spelen bij de bepaling van het gemeentelijk monumentenbeleid, zowel bij een aanwijzing als bij een wijziging. Indien een eigenaar bouwhistorisch onderzoek laat uitvoeren voorafgaand aan een restauratieplan, kunnen deze kosten bij de bepaling van de subsidiabele kosten worden betrokken.

sub h

Beschermde gemeentelijke stads- of dorpsgezichten dienen groepen van onroerende zaken te betreffen, die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang, dan wel hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich een of meer monumenten dan wel beeldbepalende zaken bevinden, die geregistreerd zijn op de rijks- of gemeentelijke monumentenlijst dan wel de gemeentelijke lijst beeldbepalende zaken.

Met het beschermen van stads- of dorpsgezichten wordt beoogd die structuren in stand te houden die in hun samenhang ondersteund door een of meerder monumenten van algemeen belang zijn.

Artikel 2

Het betreft hier niet zozeer de publiekrechtelijke, planologische bestemming, maar de gebruiksmogelijkheid die de eigenaar/gebruiker daaraan toekent. Een en ander mede gelet op de constructie en ligging van het pand. Dit artikel is van belang als een motiveringsplicht bij de aanwijzing van monumenten en bij de vergunningverlening.

Artikel 3

Lid 1

In vergelijking tot de VNG-modelverordening 1988 zijn de aanwijzing tot beschermd gemeentelijk monument en het plaatsen op de monumentenlijst uit elkaar getrokken. De aanwijzing heeft rechtsgevolg, het daarna registreren op de gemeentelijke monumentenlijst is nu slechts een administratieve handeling. Het is inzichtelijker om de aanwijzing en de plaatsing op de lijst uit elkaar te trekken.

Het besluit tot aanwijzing is een discretionaire bevoegdheid van burgemeester en wethouders. Na afweging van alle betrokken belangen kan tot aanwijzing worden besloten. De afweging van de belangen van de rechthebbende ten opzichte van de te beschermen monumentale waarden moet uitdrukkelijk gemotiveerd in het besluit naar voren komen (de redengeving). De aanwijzing geeft geen recht op schadevergoeding. De aanwijzing verandert immers over het algemeen niets aan het gebruik van het monument.

Lid 2

Burgemeester en wethouders moeten het advies inwinnen van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit. De verordening bindt het advies niet aan bepaalde voorschriften over vorm en inhoud. De verordening die de taak en werkwijze van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit regelt is daarvoor de aangewezen plaats. De verordening bevat geen voorschriften voor de bescherming van het monument gedurende de tijd dat de aanwijzingsprocedure loopt, zoals de Monumentenwet 1988 dat doet. De spoedprocedure kan in situaties die ernstige gevolgen voor het aan te wijzen monument hebben, bewerkstelligen dat binnen korte tijd de verbodsbepalingen van de verordening van toepassing zijn. Er moeten dan gegronde redenen aanwezig zijn om de spoedprocedure te kunnen gebruiken.

Lid 3

Het bouwhistorisch onderzoek van een zaak geeft meer inzicht in de historische geschiedenis van een zaak (gebouw). In de Monumentenwet 1988 is geen bepaling over bouwhistorisch onderzoek opgenomen. Het laten verrichten van bouwhistorisch onderzoek behoort daarmee tot de beleidsvrijheid van de gemeente. Er is een tweetal momenten te onderscheiden wanneer een gemeente bouwhistorisch onderzoek kan vragen.

Ten eerste bij een (aanvraag tot) aanwijzing als beschermd gemeentelijk monument. De informatie over de bouwhistorische waarde van een zaak (gebouw) kan van invloed zijn op de beslissing van burgemeester en wethouders om het zaak (gebouw) al dan niet als beschermd gemeentelijk monument aan te wijzen en op de wijze waarop de zaak (gebouw) in de registers wordt ingeschreven.

Ten tweede bij aanvragen voor vergunning tot wijziging van een beschermd gemeentelijk monument. De bouwhistorische waarde die door een verbouwing of andere wijziging aangetast wordt, is van invloed op de beslissing van burgemeester en wethouders.

Lid 4

Dit lid is nodig ondanks het bepaalde in de Awb dat belanghebbenden zienswijzen naar voren kunnen brengen (artikel 4:8). Overleg is immers meer dan het naar voren kunnen brengen van zienswijzen.

Lid 5

Monumenten die op een rijkslijst of een provinciale lijst staan, komen niet voor aanwijzing als gemeentelijk monument in aanmerking. In Noord-Brabant bestaat geen provinciale monumentenlijst resp. monumentenverordening.

Artikel 4

In dit artikel worden de termijnen genoemd waarbinnen de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit moet adviseren (lid 1) en burgemeester en wethouders een beslissing moeten nemen (lid 2).

Het artikel bevat geen bepalingen over bekendmaking van het besluit, omdat de Awb dat afdoende regelt (afdeling 3.6).

Artikel 5

De mededeling van burgemeester en wethouders is voor de eigenaar en de anderszins zakelijk gerechtigden van essentieel belang. Het is dan ook zaak dat de mededeling door de geadresseerde wordt ontvangen. In de regel zal de mededeling bij aangetekend schrijven uitgaan. In latere instantie kan hij zich er dan niet op beroepen van niets te weten. Dit artikel regelt niet dat de aanwijzing wordt bekendgemaakt aan de eigenaar en de aanvrager, omdat de Awb zulks bepaalt (afdeling 3.6). Is artikel 4:8 toegepast (het horen van geadresseerde en van derde belanghebbenden) en is van de daar geboden mogelijkheid gebruik gemaakt, dan dienen de betrokkenen op grond van het bepaalde in artikel 3:43 Awb een mededeling te ontvangen.

Artikel 6

Door aanwijzing als gemeentelijk monument is het gehele pand, inclusief het interieur, onder de werking van de verordening geplaatst. Andere zaken die zich op het (kadastraal) perceel van het beschermde monument bevinden, zoals bijgebouwen, tuininrichting en bomen moeten expliciet worden aangegeven, willen zij onder de werking van de verordening vallen. Voor elke wijziging van het beschermde monument is dus een vergunning nodig. Voor de duidelijkheid, bijvoorbeeld in verband met kadastrale vernummering, kan ook een plattegrond worden aangehecht.

Artikel 7

Via dit artikel is het mogelijk om de aanwijzing van gemeentelijke beschermde monumenten te wijzigen (lid 1). Hiervoor geldt dezelfde voorbereidingsprocedure (advies van Commissie Ruimtelijke Kwaliteit of eigenaar van een kerkelijk monument) als voor de aanwijzing (lid 2), tenzij de wijziging van ondergeschikte betekenis is (lid 3). Wijzigingen van de aanwijzing worden doorgevoerd op de gemeentelijke monumentenlijst (lid 4).

Artikel 8

Via dit artikel is het mogelijk om de aanwijzing van gemeentelijke beschermde monumenten in te trekken (lid 1). Ook hiervoor geldt dat het advies van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit nodig is, tenzij het gaat om spoedeisende gevallen (lid 2). Monumenten op de gemeentelijke monumentenlijst waarvan de aanwijzing is ingetrokken (omdat ze zijn gesloopt of anderszins volledig teloor gegaan), worden door burgemeester en wethouders van de monumentenlijst gehaald.

Lid 3 regelt dat monumenten die na aanwijzing als beschermd gemeentelijk monument worden geregistreerd als beschermd rijksmonument, vanaf dat tijdstip geacht worden niet meer te zijn aangewezen.

Voor de situatie waarin een provinciale monumentenlijst bestaat, en dat is Noord-Brabant (nog) niet het geval, is een vergelijkbare regeling opgenomen. Het kan zinvol zijn om voor een gebouw, waarvoor een aanvraag tot intrekking van de aanwijzing loopt een (uitvoerige) documentatie te eisen. Enerzijds kan deze voor een goede afweging van de aanvraag dienen, anderzijds wordt het gebouw voorafgaand aan de sloop voor de lokale geschiedenis gedocumenteerd.

Artikel 9

De opbouw en inhoud van dit artikel vertoont gelijkenis met artikel 11 van de Monumentenwet 1988. De verordening legt de vergunningverlening ten aanzien van rijksmonumenten op basis van de Monumentenwet 1988 in handen van burgemeester en wethouders.

De Monumentenwet 1988 regelt de vergunningverlening voor de wijziging van rijksmonumenten door burgemeester en wethouders in de artikelen 11 tot en met 21 van de Monumentenwet 1988 juncto artikel 14 van de Erfgoedverordening. In dit artikel gaat het derhalve alleen over beschermde gemeentelijke monumenten.

Artikel 10

Het artikel dat de vergunningaanvraag voor gemeentelijke monumenten betreft, is zeer kort gehouden omdat het indienen van een vergunningaanvraag is geregeld in Hoofdstuk 5 van de Regeling omgevingsrecht. het verlangen van gegevens en ontbrekende gegevens is geregeld in de Awb (artikel 4:2 respectievelijk 4:5 en 4:15).

Artikel 11

Als burgemeester en wethouders de aanvraag in behandeling nemen, moet door hen op grond van de verordening advies gevraagd worden aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit. Nadat dit advies aan

burgemeester en wethouders is uitgebracht moeten zij ermee rekening houden dat artikel 4:7 of artikel 4:8 Awb van toepassing kan zijn. Over het voornemen de beschikking af te geven, dan wel geheel of gedeeltelijk af te wijzen moeten de aanvrager en de belanghebbenden worden gehoord.

Deze kunnen naar keuze hun zienswijzen schriftelijk of mondeling naar voren brengen op grond van artikel 4:9 Awb. De zienswijzen worden direct met de adviesvraag aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit gezonden.

De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit adviseert burgemeester en wethouders binnen vier weken na de adviesaanvraag (lid 2). Op grond van artikel 3.9 lid 1 en 2 Wabo, beslissen burgemeester en wethouders binnen acht weken (lid 4). De redactie van lid 4 heeft tot gevolg dat, wanneer de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit niet tijdig adviseert, burgemeester en wethouders de volgende keuze kunnen maken: zonder advies een beslissing nemen of besluiten om het (te laat uitgebrachte advies) toch in hun overwegingen betrekken.

De totale termijn kan met maximaal zes weken worden verlengd Uitstel kan noodzakelijk zijn indien een bouwhistorisch onderzoek nog moet worden verricht als de aanvraag al is ingediend.

Als burgemeester en wethouders niet tijdig beslissen, wordt de vergunning geacht te zijn verleend (lid 6).

Nadere voorwaarden aan een vergunning zouden betrekking kunnen hebben op eisen ten aanzien van de uitvoering van gevelherstel, dan wel nadere eisen ten aanzien van details van kozijn en/of raamhout, inpassing van dubbelglas e.d.

Artikel 12

Zijn er geen wezenlijke belangen van de godsdienstuitoefening in het geding, dan is overeenstemming niet vereist. Zie de toelichting op artikel 1, sub e.

Artikel 13

Lid 1

De intrekking van een omgevingsvergunning voor het slopen etc. van een beschermd monument (art. 2.1 lid 1 onderdeel f Wabo) is mogelijk als de omstandigheden aan de kant van de vergunninghouder zodanig zijn gewijzigd dat het belang van de monumentenzorg zwaarder moet wegen. Deze intrekkingsgrond sluit aan bij het criterium dat het bevoegd gezag moet hanteren bij het beslissen over de aanvraag om een omgevingsvergunning voor die activiteit (art. 2.15 Wabo). Deze intrekkingsgrond is ontleend aan het tot inwerkingtreding van de Wabo geldende art. 21 lid 1 onderdeel c Monumentenwet 1988. Die intrekkingsgrond had in de Monumentenwet 1988 uitsluitend betrekking op vergunningen voor beschermde monumenten. Voor de handhaving van het omgevingsrecht is vooral van belang dat de vergunning kan worden ingetrokken als in strijd daarmee wordt gehandeld, als de vergunningvoorschriften niet worden nageleefd en als voor de vergunninghouder als zodanig geldende algemene regels niet worden nageleefd.

Het bevoegd gezag kan de omgevingsvergunning geheel of gedeeltelijk intrekken, voor zover gedurende drie jaar, geen handelingen zijn verricht met gebruikmaking van de vergunning;

Lid 2

Gelet op de taak van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit, ligt het voor de hand dat een afschrift van de intrekking aan die commissie wordt gezonden. Er kunnen zich omstandigheden voordoen waarin het aanbeveling verdient om de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit om advies te vragen. De commissie kan ook ongevraagd adviseren. De inkennisstelling van de vergunninghouder en het met redenen omkleed moeten zijn van het besluit zijn weggelaten, omdat artikel 3:41 Awb dit regelt.

Artikel 14

Lid 1

Dit artikel vloeit voort uit artikel 15, lid 1, van de Monumentenwet 1988. De procedure voor de afgifte door burgemeester en wethouders van de vergunning voor beschermde rijksmonumenten staat in de artikelen 11 tot en met 21 van de Monumentenwet 1988.

Leden 2 en 3

De Monumentenwet 1988 schrijft voor dat de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit bij de aanvragen om vergunning voor beschermde rijksmonumenten wordt ingeschakeld. Om te voorkomen dat dit wettelijke vereiste door het ontbreken van het advies van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit tot moeilijkheden leidt bij de afgifte van de vergunning, is in lid 3 bepaald dat de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit geacht wordt te hebben geadviseerd na het verstrijken van de in lid 2 gestelde adviestermijn.

Artikel 15

Op grond van dit artikel kunnen burgemeester en wethouders beschermde stads- of dorpsgezichten aanwijzen. Een aanwijzingsbesluit dient ter visie te worden gelegd om de eigenaren en andere belanghebbenden in de gelegenheid te stellen hun zienswijzen kenbaar te maken. Deze zienswijzen met het concept-aanwijzingsbesluit dienen om advies aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit te worden gezonden die binnen een voorgeschreven termijn adviseert. Het ligt in het voornemen een ontwerp-aanwijzingsbesluit ook openbaar te bespreken met eigenaren en belanghebbenden in het betreffende gebied.

Artikel 16

Dit artikel regelt de termijn waarbinnen de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit dient te adviseren en het college over een aanwijzing dient te besluiten.

Artikel 17

Door de aanwijzing valt het gehele gebied onder de werking van de verordening voor wat betreft het opstellen van een beschermend bestemmingsplan en het verbod tot sloop van panden. De zaken die van cruciaal belang zijn in het gebied en beslist niet mogen worden gesloopt en niet beschermd zijn middels de monumentenwet 1988 dan wel de provinciale of gemeentelijke monumentenverordening, dienen beschreven te zijn.

Voor elke wijziging van het beschermde gebied (sloop van panden) is dus een vergunning nodig.

Artikel 18

Dit artikel spreekt voor zich

Artikel 19

Vanwege het feit, dat een aanwijzing van een gebied slechts strekt tot een verbod is het gewenst aan te geven wat de ontwikkelingsmogelijkheden in het gebied zijn. Het geëigende middel daartoe is de opstelling van een beheersverordening, die uitgaat van de bescherming van de beschreven cultuurhistorische waarden.

Artikel 20

Dit artikel is het verbodsmiddel om te voorkomen, dat zonder nadrukkelijke afweging van alle belangen ten aanzien van een sloopverzoek ten opzichte van de belangen in het kader van het beschermde gebied een weigering omgevingsvergunning slopen te kunnen afgeven.

Artikel 21 t/m 27

Deze artikelen komen te vervallen.

De Monumentenwet, noch de Wabo kent de categorie “beeldbepalende zaken” waarvoor verbodbepalingen zouden gelden conform artikel 11 Monumenten dan wel artikel 2.1 lid 1 onder f Wabo.

Om aansluiting te vinden bij de landelijk geldende verbodsbepalingen is de reikwijdte van deze verordening beperkt tot monumenten. Overigens zijn sinds de inwerkingtreding van de Monumentenverordening 1998, geen beeldbepalende zaken in de gemeente aangewezen waardoor gevoeglijk mag worden aangenomen dat de noodzaak van het aanhouden van een aparte categorie beeldbepalende zaken – naast monumenten – niet bestaat.

Artikel 21

De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft uitgemaakt dat een monumentenverordening zonder een schadevergoedingsregeling rechtsgeldig is (BR 86,604). Dit artikel is dus niet verplicht. Alternatief voor een schadevergoedingsregeling is de civielrechtelijke jurisprudentie over schadevergoeding bij rechtmatige overheidsdaad, Boek 6, artikel 126 BW).

In deze verordening is gekozen voor een schadevergoedingsbepaling, waarin de gevallen zijn opgenomen op grond waarvan het bevoegd gezag mogelijk een schadevergoeding aan een belanghebbende dient toe te kennen.

Het aanwijzen, wijzigen of intrekken van de aanwijzing als gemeentelijk monument is uit het schadevergoedingsartikel weggelaten. Dit heeft als reden dat eventuele schade pas optreedt als voor bepaalde activiteiten geen of niet de gewenste vergunning is verleend.

Artikel 22

Artikel 154, lid 1, van de Gemeentewet laat aan de gemeentelijke wetgever de keuzemogelijkheid om op overtreding van verordeningen een geldboete te stellen van de tweede of de eerste categorie. In artikel 23 van het Wetboek van Strafrecht zijn de geldboetecategorieën opgenomen. De op te leggen boete voor strafbare feiten in de tweede categorie is maximaal € 4.050,-. Het is de gemeente niet toegestaan om een hogere geldboete op te nemen dan in genoemde categorieën.

In de Monumentenwet 1988 is handelen in strijd met artikel 11 (het verbod om een beschermd monument zonder vergunning te wijzigen of af te breken) gekoppeld aan een geldboete van de vijfde categorie (€ 81.000,-).

Op gemeentelijk niveau is, gelet op de ernst van dit vergrijp, de hoogte van de strafmaat voor beschermde rijksmonumenten en de wens om enige preventieve werking te bereiken, de keuze voor de geldboete van de tweede categorie voor de hand liggend.

Artikel 23

De artikelen 141 en 142 van het Wetboek van Strafvordering wijzen de ambtenaren aan die met de opsporing van strafbare feiten zijn belast. Artikel 141 noemt de ambtenaren met een algemene opsporingsbevoegdheid, zoals politieagenten.

Uit de bewoordingen van artikel 142 blijkt dat de gemeentelijke wetgever bevoegd is om in zijn verordeningen buitengewone opsporingsambtenaren aan te wijzen. Op basis van deze bepaling kunnen burgemeester en wethouders medewerkers van de afdeling Vergunning, Toezicht en Veiligheid aanwijzen als buitengewoon opsporingsambtenaar.

Artikel 31

Het binnentreden van besloten ruimten en plaatsen is afdoende geregeld in de Algemene wet bestuursrecht.

Artikel 24

De datum van inwerkingtreding en het vervallen van de oude verordening van Loon op Zand is allereerst geregeld voor gemeentelijke monumenten (de leden 1 en 2) en daarna voor beschermde rijksmonumenten (de leden 3 en 4). Het eerste lid is gebaseerd op artikel 139 van de Gemeentewet. Hierin wordt de bekendmaking van verordeningen geregeld.

Artikel 25

De titel van de nieuwe verordening is “erfgoedverordening”. Deze term is landelijk gangbaar en in de plaats gekomen van de term “monumentenverordening”.

Ziet u een fout in deze regeling?

Bent u van mening dat de inhoud niet juist is? Neem dan contact op met de organisatie die de regelgeving heeft gepubliceerd. Deze organisatie is namelijk zelf verantwoordelijk voor de inhoud van de regelgeving. De naam van de organisatie ziet u bovenaan de regelgeving. De contactgegevens van de organisatie kunt u hier opzoeken: organisaties.overheid.nl.

Werkt de website of een link niet goed? Stuur dan een e-mail naar regelgeving@overheid.nl

Bijlage 8

Verordening ‘Commissie Omgevingskwaliteit’ van de gemeente Loon op Zand

Verordening ‘Commissie Omgevingskwaliteit’ van de gemeente Loon op Zand

Geldend van 05-03-2024 t/m heden

Intitulé

Verordening ‘Commissie Omgevingskwaliteit’ van de gemeente Loon op Zand

De raad van de gemeente Loon op Zand;

gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 12 december 2023;

gelet op de artikelen 108 en 149 van de Gemeentewet en afdeling 17.2 van de Omgevingswet;

besluit vast te stellen de volgende verordening:

Verordening ‘Commissie Omgevingskwaliteit’ van de gemeente Loon op Zand

Paragraaf 1. Algemene bepalingen

Artikel 1. Definities

In deze verordening wordt verstaan onder:

- wet: de Omgevingswet.
- commissie: gemeentelijke adviescommissie als bedoeld in artikel 17.9 van de wet, genaamd ‘Commissie Omgevingswaliteit’;
- goede omgevingskwaliteit: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 1.3 van de wet.

Paragraaf 2. Adviestaak

Artikel 2. Taak en werkzaamheden

1. De commissie heeft als taak de raad en burgemeester en wethouders te adviseren bij de uitoefening van hun taken en bevoegdheden op grond van de wet met het oog op het bereiken en in stand houden van een goede omgevingskwaliteit en al hetgeen daarmee verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn. Daaronder wordt in elk geval begrepen het geven van voorlichting over de doelstelling van een goede omgevingskwaliteit en over de werkzaamheden van de commissie.

2. Ter uitvoering van haar taak:

a. adviseert de commissie op verzoek van burgemeester en wethouders over een aanvraag om of een ontwerpbesluit voor een omgevingsvergunning voor:

1°. een rijksmonumentenactiviteit met betrekking tot een monument, op basis van een door burgemeester en wethouders ingewonnen advies bij een extern deskundige op het gebied van erfgoed;

2°. een omgevingsplanactiviteit die betrekking heeft op een voorbeschermd gemeentelijk monument of een gemeentelijk monument;

3°. een omgevingsplanactiviteit in geval de commissie in het omgevingsplan als adviseur is aangewezen;

4°. een andere activiteit in geval burgemeester en wethouders een advies nodig achten met het oog op het bereiken en in stand houden van een goede omgevingskwaliteit;

b. adviseert de commissie op verzoek van burgemeester en wethouders over het door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aanwijzen van een onroerende zaak als rijksmonument ingevolge artikel 3.1, eerste lid, van de Erfgoedwet of over het aan een locatie geven van de functie-aanduiding gemeentelijk monument op grond van artikel 4.2, eerste lid, van de wet;

c. adviseert de commissie op verzoek van burgemeester en wethouders of uit eigen beweging over het ontwikkelen van beleid inclusief omgevingsvisie, omgevingsplan en maatwerkregels voor de omgevingskwaliteit;

d. adviseert de commissie op verzoek van burgemeester en wethouders in een geval van een verkenning als bedoeld in artikel 5.48, tweede lid, van de wet en in andere gevallen waarin burgemeester en wethouders een advies nodig achten in verband met een verkenning van een mogelijk bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving;

e. informeert en begeleidt de commissie op verzoek van burgemeester en wethouders planindieners en ontwerpers gedurende het ontwerpproces;

f. voert de commissie op verzoek van burgemeester en wethouders vooroverleg met planindieners over een in te dienen aanvraag om een omgevingsvergunning;

g. adviseert de commissie op verzoek van burgemeester en wethouders over het stellen van maatwerkvoorschriften in verband met het uiterlijk van bouwwerken, de zorg voor cultureel erfgoed en werelderfgoed en andere zaken die de omgevingskwaliteit betreffen;

h. adviseert de commissie op verzoek van burgemeester en wethouders over het geven van beschikkingen op grond van regels in verordeningen op grond van artikel 149 van de Gemeentewet die een eis ten aanzien van de omgevingskwaliteit bevatten.

Paragraaf 3. Aanwijzing van besluiten waarover verplicht advies moet worden gevraagd

Artikel 3. Verplichte advisering

Burgemeester en wethouders winnen advies van de commissie in omtrent een te nemen beslissing als bedoeld in artikel 2, tweede lid, onder a, onderdelen 1˚tot en met 3˚, en onder b.

Paragraaf 4. Samenstelling en inrichting

Artikel 4. Samenstelling

1. De commissie bestaat uit maximaal 4 leden, de voorzitter daaronder begrepen. Het college kan daarnaast plaatsvervangers benoemen die hen bij afwezigheid kunnen vervangen.

2. De leden en de plaatsvervangers worden benoemd op persoonlijke titel op grond van de professionele deskundigheid die nodig is voor de advisering, alsmede op grond van maatschappelijke kennis en ervaring;

3. De commissie telt gelet op artikel 17.9, eerste lid, van de wet enkele leden deskundig op het gebied van de monumentenzorg.

4. De disciplines die de leden in gezamenlijkheid vertegenwoordigen zijn stedenbouw en inrichting openbare ruimte, landschapsarchitectuur, architectuur gericht op eigentijdse vormgeving, gericht op monumentale waarden en restauratie en architectuurhistorie.

5. De leden en de plaatsvervangers zijn niet werkzaam onder verantwoordelijkheid van het gemeentebestuur.

Artikel 5. Benoeming

1. De bevoegdheid van artikel 17.7 van de wet wordt gemandateerd aan burgemeester en wethouders. De leden en de plaatsvervangers kunnen voor een termijn van ten hoogste 3 jaar worden benoemd door burgemeester en wethouders.

2. Herbenoeming van leden kan eenmaal voor ten hoogste 3 jaar plaatsvinden. Dit is niet van toepassing op de plaatsvervangers.

3. Afgetreden leden zijn 3 jaar na hun aftreden weer benoembaar.

4. De voorzitter en de plaatsvervangers worden in functie benoemd.

5. De leden worden op eigen aanvraag ontslagen. Zij kunnen voorts door burgemeester en wethouders worden geschorst en door de raad worden ontslagen wegens ongeschiktheid,onbekwaamheid of op andere zwaarwegende gronden.

Artikel 6. Ondersteuning van de commissie

1. De commissie heeft een ambtelijk secretaris.

2. De secretaris is voor zijn werkzaamheden voor de commissie uitsluitend verantwoording schuldig aan de commissie.

3. De secretaris kan worden ondersteund door andere ambtelijke medewerkers, die voor hun werkzaamheden voor de commissie uitsluitend verantwoording schuldig zijn aan de secretaris.

4. De secretaris noch de medewerkers zijn lid van de commissie.

Paragraaf 5. Advisering en standpuntbepaling

Artikel 7. Adviestermijn

1. Burgemeester en wethouders kunnen aangeven binnen welke termijn een advies wordt verwacht.

2. In geval burgemeester en wethouders geen termijn hebben gesteld brengt de commissie advies uit binnen een termijn van vier weken.

Artikel 8. Beraadslaging en standpuntbepaling

1. De vergaderingen waarin een of meer adviezen over aanvragen om omgevingsvergunning door of namens de commissie worden vastgesteld zijn openbaar. De agenda voor de vergadering van de commissie wordt op een geschikte wijze bekendgemaakt. Indien burgemeester en wethouders – al dan niet op verzoek van de aanvrager – een verzoek doen tot niet-openbare behandeling, dan dienen burgemeester en wethouders daaraan klemmende redenen op grond van artikel 5.1 van de Wet open overheid ten grondslag te leggen. De openbaarheid geldt zowel voor de beraadslagingen, de beoordeling als de adviezen.

2. De aanvrager van de omgevingsvergunning of zijn gemachtigde heeft de mogelijkheid tot toelichting van de aanvraag ten overstaan van de commissie. Tijdens de beraadslagingen is er geen spreekrecht.

3. Over de uit te brengen adviezen wordt niet besloten dan in aanwezigheid van ten minste 2 leden. Over een advies over een aanvraag om een omgevingsvergunning voor een rijksmonumentenactiviteit met betrekking tot een monument wordt niet besloten dan in aanwezigheid van ten minste twee leden en op basis van een door burgemeester en wethouders ingewonnen advies van een extern deskundige op het gebied van erfgoed.

4. Leden die als opdrachtgever, ontwerper of anderszins betrokken zijn bij de uitvoering van een activiteit waarvoor een aanvraag is gedaan waarover de commissie adviseert, onthouden zich van medewerking aan het desbetreffende advies en zijn tijdens de behandeling van en de besluitvorming over het advies niet in de vergadering aanwezig.

5. De geheimhoudingsplicht als bedoeld in artikel 2:5, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht is van toepassing op de commissie en de daarvoor werkzame personen.

Artikel 9. Afdoening onder verantwoordelijkheid van de commissie

De commissie kan onverminderd het bepaalde in artikel 17.9, eerste lid, van de wet en artikel 2, derde lid de advisering over een aanvraag om een omgevingsvergunning of over de voorbereiding van een andere beschikking onder verantwoordelijkheid van de commissie overlaten aan een of meer daartoe aangewezen leden, of een subcommissie.

Artikel 10. Adviseurs

1. De commissie kan zich voor het inwinnen van inlichtingen wenden tot daartoe door burgemeester en wethouders aangewezen ambtenaren.

2. De commissie kan zich doen bijstaan door burgemeester en wethouders aangewezen andere personen, voor zover dat voor de vervulling van haar taak nodig is.

3. De in het eerste en tweede lid bedoelde personen kunnen op uitnodiging van de commissie als adviseur deelnemen aan de beraadslagingen.

Artikel 11. Verwerking van het advies

1. Burgemeester en wethouders kunnen eenmaal per activiteit een second opinion inwinnen bij een gemeentelijke adviescommissie van een andere gemeente. Zij stellen de commissie van het voornemen tot het plaatsen van die opdracht op de hoogte.

2. In geval burgemeester en wethouders een beschikking geven in afwijking van het door de commissie uitgebrachte advies verzenden zij een afschrift van die beschikking aan de commissie.

Paragraaf 6. Werkwijze

Artikel 12. Reglement van orde

1. De commissie stelt haar werkwijze binnen de kaders van deze verordening nader vast in een reglement van orde.

2. In het reglement van orde komt ten minste aan de orde:

a. de werkwijze bij de advisering zoals genoemd in artikel 2, tweede lid, onder b, respectievelijk onder c;

b. de inrichting van het vooroverleg zoals genoemd in artikel 2, tweede lid, onder f;

c. de wijze waarop de agenda openbaar wordt gemaakt en belanghebbenden worden uitgenodigd;

d. het vereiste quorum voor een besluitvormende vergadering, de vergaderorde en orde van de beraadslaging, waarbij er een onderscheid wordt aangebracht tussen de toelichtende fase waarin het spreekrecht wordt uitgeoefend en de beraadslagingen;

e. de notulering en dossiervorming;

f. de wijze waarop de adviezen openbaar worden gemaakt;

g. de instelling van subcommissies;

h. de werkwijze bij afdoening onder verantwoordelijkheid van de commissie als bedoeld in artikel 9;

i. de selectie en voordracht van kandidaat-leden.

3. Burgemeester en wethouders dragen zorg voor bekendmaking van het door de commissie vastgestelde reglement van orde in het gemeenteblad.

Artikel 13. Relatie met andere adviseurs

Bij het aanstellen van een supervisor, een kwaliteitsteam of een andere adviseur op het gebied van de omgevingskwaliteit, niet zijnde een lid of een adviseur van de commissie dragen burgemeester en wethouders zorg voor een goede afstemming tussen de werkzaamheden van deze adviseur en de commissie.

Artikel 14. Vergoeding

De leden en de adviseurs als bedoeld in artikel 10, tweede lid, ontvangen een vergoeding op grond van de getroffen vergoedingsregeling.

Paragraaf 7. Jaarverslag

Artikel 15. Jaarverslag

1. De commissie brengt jaarlijks voor 1 april verslag als bedoeld in artikel 17.9, zesde lid, van de wet uit van haar werkzaamheden in het voorafgaande kalenderjaar.

2. In het jaarverslag komt ten minste aan de orde:

a. de wijze waarop toepassing is gegeven aan de kaders als bedoeld in artikel 17.9, derde lid, van de wet;

b. de wijze waarop uitwerking is gegeven aan de openbaarheid van vergaderen.

Paragraaf 8. Overgangs- en slotbepalingen

Artikel 16. Inwerkingtreding en citeertitel

1. Deze verordening, houdende regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving (Omgevingswet) treedt de dag na bekendmaking in werking.

2. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening ‘Commissie Omgevingskwaliteit’, gemeente Loon op Zand.

Ondertekening

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van donderdag 8 februari 2024.

De voorzitter,

De griffier,

BIJLAGE Toelichting

NB Deze toelichting is geschreven met de (mogelijke) keuzes die in de Model Verordening op de gemeentelijke adviescommissie gemaakt zijn in gedachten. Als een individuele gemeente op punten andere keuzes maakt, dan sluit deze toelichting mogelijk niet aan. Wel kan ze uiteraard als basis dienen voor een door de gemeente zelf op te stellen toelichting. Voor een goed beeld dient deze toelichting in samenhang met de hierbij behorende VNG ledenbrief gelezen te worden.

Algemeen

Met de Omgevingswet (hierna: de wet) die naar verwachting op 1 januari 2022 in werking treedt, wordt het stelsel van ruimtelijke regels volledig herzien. De wet bundelt de wetgeving en regels voor ruimte, wonen,

infrastructuur, milieu, natuur en water. Belangrijk verbeterdoel van de nieuwe wet is een kader te bieden dat overheden meer afwegingsruimte biedt om doelen voor de leefomgeving te bereiken. “Decentraal, tenzij” is een belangrijk principe van de wet. Dit betekent dat taken en bevoegdheden in principe bij het lokale bestuur, zoals de gemeente liggen. Alleen indien het gaat om een nationaal of internationaal belang of als dat doelmatiger of doeltreffender is, stelt het Rijk regels.

Eén van de doelen van de wet is het bereiken van een goede omgevingskwaliteit (artikel 1.3 van de wet). Daarbij gaat het om het belang van aspecten als cultureel erfgoed, architectonische kwaliteit van bouwwerken, stedenbouwkundige kwaliteit en kwaliteit van natuur en landschap. Gemeenten hebben een grote vrijheid in de wijze waarop zij het doel van een goede omgevingskwaliteit willen bereiken. Dat geldt ook voor de rol van de gemeentelijke adviescommissie (hierna: commissie) daarbij. Een adequate invulling van de taak en de werkwijze van deze commissie draagt bij aan het doel van een goede omgevingskwaliteit.

Artikelsgewijs

Artikel 1. Definities

Commissie

Dit is de gemeentelijke adviescommissie op grond van artikel 17.9 van de wet.

Goede omgevingskwaliteit

"Een goede omgevingskwaliteit" is naast veiligheid en gezondheid opgenomen in de maatschappelijke doelstelling van de wet (artikel 1.3 van de wet). Dit geeft aan dat aspecten als cultureel erfgoed, architectonische kwaliteit van bouwwerken, stedenbouwkundige kwaliteit en kwaliteit van natuur en landschap belangrijk zijn. Het gaat daarbij zowel om de menselijke beleving van de fysieke leefomgeving als om de waarden die de maatschappij toekent aan de identiteit van gebieden (Kamerstukken II 2013-2014, 33962, nr. 3).

De gemeente heeft de plicht de zorg voor de omgevingskwaliteit zelf in te vullen, inclusief het adviesstelsel op het gebied van de omgevingskwaliteit. Burgers kunnen, wanneer geen concrete gedragsbepalingen voorhanden zijn of deze niet toereikend blijken, ten aanzien van de het doel van een goede omgevingskwaliteit een beroep doen op de algemene zorgplicht.

Artikel 2. Taak en werkzaamheden

Eerste lid

Dit lid beschrijft de adviestaak in algemene zin: het adviseren van de raad en het college van burgemeester en wethouders (hierna: college) op het gebied van de omgevingskwaliteit als bedoeld in artikel 1.3 van de wet. De commissie adviseert dus niet over andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals een veilige en gezonde fysieke leefomgeving. [*De commissie geeft ook voorlichting over de doelstelling van een goede omgevingskwaliteit en over de werkzaamheden van de commissie zelf. De commissie baseert de voorlichting (net als haar concrete adviezen) op de vastgestelde beleidskaders (zoals de omgevingsvisie, het omgevingsplan en de beleidsregels over het uiterlijk van bouwwerken, bedoeld in artikel 4.19 van de wet)*.]

Tweede lid

Onderdeel a

Dit betreft de advisering over aanvragen om een omgevingsvergunning of de advisering over een ontwerpbesluit als het college geen bevoegd gezag is. De commissie adviseert op verzoek van het college over een aanvraag voor:

1°. een rijksmonumentenactiviteit met betrekking tot een monument

De wet definieert een rijksmonumentenactiviteit als volgt:

“een activiteit inhoudende het slopen, verstoren, verplaatsen of wijzigen van een rijksmonument of een voorbeschermd rijksmonument of het herstellen of gebruiken daarvan waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht”.

De commissie adviseert niet over aanvragen om een omgevingsvergunning voor een rijksmonumentenactiviteit met betrekking tot archeologische rijksmonumenten. De commissie brengt advies uit met het oog op het behoud van cultureel erfgoed. Uitgangspunten daarbij zijn:

- het voorkomen van ontsiering, beschadiging of sloop van monumenten en archeologische monumenten;

- het voorkomen van verplaatsing van monumenten of een deel daarvan, tenzij dit dringend is vereist is voor het behoud van die monumenten;

- het bevorderen van het gebruik van monumenten, zo nodig door wijziging van die monumenten, rekening houdend met de monumentale waarden; en

- het conserveren en in stand houden van archeologische monumenten, bij voorkeur in situ.

Dit volgt uit artikel 8.80 van het Besluit kwaliteit leefomgeving (hierna: Bkl) dat de beoordelingsregels voor de rijksmonumentenactiviteit bevat.

Voor rijksmonumentenactiviteiten met betrekking tot archeologische rijksmonumenten is de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (hierna: de Minister van OCW) aangewezen als advies- en instemmingsorgaan in de gevallen dat het college het bevoegd gezag is. Dit in verband met zijn verantwoordelijkheid voor de archeologische rijksmonumenten en met het landelijk overzicht en de vereiste specialistische kennis en ervaring die aanwezig zijn bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Ook is de Minister van OCW (mede) bevoegd tot toezicht en handhaving waar het gaat om archeologische rijksmonumenten. Behoud in situ (in de bodem) is hierbij het uitgangspunt.

De gemeenten spelen desalniettemin in de archeologie een cruciale rol. De afweging om archeologische monumenten in situ (in de bodem) dan wel ex situ (door ze op te graven) te behouden, wordt meestal door de gemeente gemaakt in het kader van het opstellen van het omgevingsplan en de belangenafweging bij de specifieke omgevingsplanactiviteiten waaraan een archeologische onderzoeksplicht is gekoppeld. De gemeente is op grond van artikel 5.130 van het Bkl verplicht om bij het opstellen van het omgevingsplan rekening te houden met het belang van het behoud van cultureel erfgoed, waaronder (aantoonbaar te verwachten) archeologische monumenten. Daarbij kan de (aantoonbaar te verwachten) aanwezigheid van archeologische monumenten van invloed zijn op onder meer de toedeling van functies aan locaties – bijvoorbeeld de keuze om geen parkeergarage toe te staan op een locatie met hoge archeologische waarde – of op de inhoud van in het omgevingsplan op te nemen beschermende regels of beoordelingsregels. De commissie kan hierover op grond van de andere onderdelen van dit artikel adviseren.

Voor als gemeentelijk monument beschermde archeologische monumenten is de commissie wel het aangewezen adviesorgaan.

2°. een omgevingsplanactiviteit die betrekking heeft op een voorbeschermd gemeentelijk monument of een gemeentelijk monument

De bescherming van monumenten of archeologische monumenten als gemeentelijk monument gebeurt door aan het monument of archeologisch monument in het omgevingsplan de functie-aanduiding gemeentelijk monument te geven. Met een voorbereidingsbesluit kan voorbescherming worden geboden aan een locatie waarvoor wordt overwogen deze de functie-aanduiding gemeentelijk monument te geven.

Overgangsrecht gemeentelijke monumenten

Het overgangsrecht in de wet en het Invoeringsbesluit Omgevingswet regelt dat er bij het in werking treden van de wet een vergunningplicht geldt voor activiteiten met betrekking tot gemeentelijke monumenten en voorbeschermde gemeentelijke monumenten die nog op grond van de [**citeertitel Erfgoedverordening**] zijn aangewezen. De regels uit die verordening blijven gelden tot het moment dat dit onderwerp in het nieuwe deel van het omgevingsplan is geregeld. Dit volgt uit de artikelen 22.4 en 22.8 van de wet en artikel 7.1 van het Invoeringsbesluit Omgevingswet in samenhang met artikel 22.2 van het omgevingsplan (bruidsschat). De in de [**citeertitel Erfgoedverordening**] opgenomen vergunningplicht geldt als een verbod op grond van artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de wet om zonder omgevingsvergunning een omgevingsplanactiviteit te verrichten.

3°. een omgevingsplanactiviteit in geval de commissie in het omgevingsplan als adviseur is aangewezen

De raad kan op grond van artikel 16.15, tweede lid, van de wet in het nieuwe deel van het omgevingsplan bepalen in welke gevallen een advies verplicht is. Dit kan per gebied of per type activiteit of bouwwerk verschillen. Zolang nog geen gevallen zijn aangewezen, zet het college het bestaande beleid met betrekking tot het vragen van commissieadvies voort.

Omdat het omgevingsplan ook bij een projectbesluit of een voorbereidingsbesluit kan worden gewijzigd, brengt dit mee dat ook Gedeputeerde Staten, het dagelijks bestuur van het Waterschap en de Minister van OCW de commissie als adviseur in het omgevingsplan kunnen aanwijzen. Regels over de aanwijzing van de commissie als adviseur kunnen ook onderdeel zijn van de voorbeschermingsregels waarmee een voorbereidingsbesluit het omgevingsplan wijzigt. Overigens betekent dit niet dat de commissie daarmee ook formeel adviesorgaan van die andere bestuursorganen wordt. Als het college geen bevoegd gezag is voor de aanvraag om een

omgevingsvergunning maar adviseur, is de commissie ook adviseur en richt het advies van de commissie zich tot het college in plaats van het bevoegd gezag (artikel 4.22 van het Omgevingsbesluit).

4°. een andere activiteit in geval burgemeester en wethouders een advies nodig achten met het oog op het bereiken en in stand houden van een goede omgevingskwaliteit

Dit onderdeel is gelijkwaardig aan de huidige zogenoemde “kan-bepaling” over de welstandsadvisering in artikel 6.2, eerste lid, van het Besluit omgevingsrecht. Het college kan – voor zover dat in het omgevingsplan niet anders is geregeld – op grond daarvan zelf bepalen of zij een advies inwinnen bij de commissie.

De beoordeling van de omgevingsplanactiviteit bouwen door de commissie

Bij het beoordelen van een bouwplan volgt de commissie de beoordelingsregels die in het omgevingsplan staan. De beoordelingsregels geven aan onder welke voorwaarden de vergunning kan worden verleend of geweigerd. Het gaat hierbij om regels over het bouwwerk zelf als wel zijn relatie tot de omgeving en de te verwachten ontwikkeling daarvan. Bijvoorbeeld de bouwhoogte, de bouwmassa, het maximale bebouwingsoppervlak, de aanwijzing van bouwvlakken, de situering op de bouwvlakken, de karakteristiek van de bebouwing, en het uiterlijk van bouwwerken zoals vastgelegd in de beleidsnota.

De wet biedt de gemeente een kans om te zorgen voor een betere inbedding en aansluiting van welstandsaspecten binnen het ruimtelijke kwaliteitsbeleid. Het streven naar een goede omgevingskwaliteit als bedoeld in artikel 1.3 van de wet is daarbij het overkoepelende doel. Daarom is de advisering niet beperkt tot ingrepen aan beschermde monumenten en het uiterlijk van bouwwerken. De commissie adviseert zowel over de toepassing van de regels in het omgevingsplan zelf (zoals de mogelijkheid tot “binnenplanse” afwijkingen), als over de toepassing van de beleidsregels over het uiterlijk van bouwwerken. Dit gebeurt vanuit het doel van een goede omgevingskwaliteit.

Onderdeel b

De Minister van OCW vraagt ingevolge de Erfgoedwet altijd advies aan het college van de gemeente waar een monument of archeologisch monument zich bevindt, alvorens te besluiten het aan te wijzen als rijksmonument. In dat geval is de commissie adviseur van het college. De commissie is ook adviseur in geval het college het voornemen heeft een monument of archeologisch monument aan te wijzen als gemeentelijk monument (door de locatie de functie-aanduiding gemeentelijk monument te geven).

Onderdeel c

Dit onderdeel geeft invulling aan de mogelijkheid als bedoeld in artikel 17.9, tweede lid, van de wet om de commissie in te schakelen bij het ontwikkelen van beleid voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Zoals hierboven vermeld gaat het uitsluitend om beleid op het gebied van de omgevingskwaliteit.

[*Onderdeel d*

Dit onderdeel betreft de opgavegerichte advisering in verband met een verkenning van een mogelijk bestaande of toekomstige opgave.

In geval van een verkenning in het kader van een projectprocedure of projectbesluit als bedoeld in artikel 5.48, tweede lid, van de wet onderzoekt het bevoegd gezag de mogelijke oplossingen voor een opgave. Door de verkenning kan het bevoegd gezag inzichten verkrijgen in:

- *de aard van de opgave,*
- *de relevante ontwikkelingen voor de fysieke leefomgeving, en*
- *de mogelijke oplossingen voor die opgave. Hieronder vallen ook de oplossingen die anderen aandragen en waarvan het bevoegd gezag na beoordeling ervan besluit deze mee te nemen in de verkenning*.

Burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen van het Rijk en de provincie die een mogelijke oplossing hebben aangedragen, kunnen aan het college vragen een deskundige instantie als de commissie over hun oplossing te raadplegen. Het college kan ook zelf advies vragen over de aangedragen oplossingen voor de opgave.

De laatste zinsnede van dit onderdeel geeft aan dat ook als er geen sprake is van een projectprocedure of projectbesluit het college aan de commissie advies kan vragen in het kader van een verkenning van een mogelijk bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving.]

[*Onderdeel e*

Dit onderdeel betreft de ontwerpgerichte advisering. Deze taak heeft geen betrekking op het adviseren over door het college op aanvraag te nemen besluiten, maar op het informeren en begeleiden van planindieners en ontwerpers gedurende het ontwerpproces, met het doel een hoogstaande stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit te bereiken. Dit onderdeel biedt de mogelijkheid om in een specifiek geval de commissie of een lid van de commissie te belasten met of te betrekken bij deze taak.]

[*Onderdeel f*

Vooroverleg bij een vergunningaanvraag wordt in de wet niet gereguleerd. De bestaande praktijk kan op grond van dit onderdeel worden voortgezet. Het belang van een goed vooroverleg neemt toe, aangezien het vereiste van onlosmakelijke samenhang vanuit de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna: Wabo) niet is overgenomen in de wet. De initiatiefnemer is er zelf verantwoordelijk voor dat zij of hij voor alle activiteiten beschikt over de vereiste vergunningen. Het is aan de initiatiefnemer om de verschillende eisen op elkaar af te stemmen. Vooral bij complexe projecten is vooroverleg van groot belang.]

[*Onderdeel g*

In dit onderdeel is bepaald dat de commissie ook adviseur kan zijn bij het stellen van maatwerkvoorschriften in verband met het uiterlijk van bouwwerken, de zorg voor cultureel erfgoed en werelderfgoed en andere zaken die de omgevingskwaliteit betreffen.

De aanschrijvingsbevoegdheid als bedoeld in artikel 13a van de Woningwet in geval van een bouwwerk dat in ernstige mate in strijd is met redelijke eisen van welstand, is opgenomen in de bruidsschat als bedoeld in artikel 7.1 van het Invoeringsbesluit Omgevingswet. Dit in de vorm van een bevoegdheid tot stellen van maatwerkvoorschriften (zie artikel 22.7 in samenhang met artikel 22.4 van het tijdelijke deel van het omgevingsplan).

De specifieke zorgplicht voor rijksmonumenten verplicht initiatiefnemers om maatregelen te nemen om het beschadigen of vernielen van (voorbeschermde) rijksmonumenten te voorkomen. Een activiteit hoeft daarbij niet gericht te zijn op een rijksmonument. Het is voldoende dat een activiteit in de fysieke leefomgeving effect heeft op dat rijksmonument. Een voorbeeld hiervan is het bouwen van een tunnel, waardoor een rijksmonument kan verzakken. De regels voor de specifieke zorgplicht staan in hoofdstuk 13 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal). De gemeente kan op grond daarvan maatwerkvoorschriften opleggen.]

[*Onderdeel h*

*De meeste regels over de fysieke leefomgeving uit de gemeentelijke verordeningen komen niet in het tijdelijke deel van het omgevingsplan. Het gaat bijvoorbeeld om de [**citeertitel Ligplaatsenverordening**] of de regels over objecten in de openbare ruimte in de [**citeertitel Algemene plaatselijke verordening**]. De gemeente kan deze regels tot het einde van de overgangsfase (2029) omzetten naar het nieuwe deel van het omgevingsplan. Op grond van dit onderdeel kan het college ook op basis van deze verordeningen advies vragen aan de commissie, ook al zijn de regels nog niet omgezet naar het omgevingsplan*.]

[*Derde lid*

Dit lid ziet toe op de werkzaamheden van de stadsbouwmeester (zie de toelichting onder artikel 1).]

Artikel 3. Verplichte adviezen

Dit artikel sluit aan op de verplichte adviezen op grond van artikel 17.9 van de wet en het op grond van de [**citeertitel Erfgoedverordening**] verplichte advies bij gemeentelijke monumenten.

Artikel 4. Samenstelling

Eerste lid

Dit lid geeft invulling aan artikel 17.7, eerste lid, van de wet, waarin is bepaald dat de raad het aantal leden vaststelt. [*Er worden ook plaatsvervangers benoemd, zodat de commissie ook kan functioneren wanneer één of meer vaste leden zijn verhinderd*.]

Tweede lid

Dit lid geeft aan dat de leden als deskundigen en dus op persoonlijke titel en op grond van hun persoonlijke kwalificaties worden benoemd. Hun lidmaatschap is niet afhankelijk van het bekleden van een bepaalde functie of het hebben van een bepaalde hoedanigheid. De leden vertegenwoordigen geen bijzondere belangen. Dat betekent bijvoorbeeld dat belangenorganisaties op het gebied van de omgevingskwaliteit geen vertegenwoordigers in de commissie hebben. De leden zullen hun functie onafhankelijk dienen uit te oefenen. Daartegenover staat dat benoeming niet achterwege zal blijven enkel vanwege het lidmaatschap van een

bepaalde groepering of het bekleden van een bepaalde bestuurlijke of maatschappelijke functie. Daarnaast beschikken de leden over inzicht in maatschappelijke verhoudingen op grond van maatschappelijke kennis en ervaring.

[*Derde lid*

Dit lid voorziet in de mogelijkheid om burgerleden te benoemen. Voor deze leden geldt de eis van inzicht in maatschappelijke verhoudingen op grond van maatschappelijke kennis en ervaring.]

Vierde en vijfde lid

Deze leden zien toe op de deskundigheidsgebieden die in de commissie vertegenwoordigd moeten zijn. De wet schrijft voor dat binnen de commissie enkele leden deskundig dienen te zijn op het gebied van de monumentenzorg, en dat die in ieder geval worden betrokken bij de advisering over een aanvraag om een omgevingsvergunning voor een rijksmonumentenactiviteit met betrekking tot een monument. Volgens de Memorie van toelichting dient de commissie ten minste over deskundigheid op het gebied van cultuurhistorie, bouw- en architectuurhistorie, restauratiearchitectuur, landschap en stedenbouw te beschikken (Kamerstukken II 2014-2015, 33962 nr. 3, p. 581). In aanvulling hierop is de deskundigheid aangevuld met [… **(aanvullende deskundigheidsgebieden noemen)**]. Het is mogelijk dat één persoon meerdere disciplines in zich verenigt.

[*Zesde lid*

Dit lid zorgt voor een aanscherping van de wettelijke eis van onafhankelijkheid ten opzichte van het gemeentebestuur. Artikel 17.8 van de wet stelt slechts als eis, dat de leden van het gemeentebestuur geen lid zijn van een gemeentelijk adviesorgaan.]

Artikel 5. Benoeming

Eerste tot en met derde lid

Deze leden hebben betrekking op de benoemingstermijn als bedoeld in artikel 17.7, eerste lid, van de wet. Het eerste lid regelt de benoeming voor de eerste termijn. Het tweede lid ziet toe op de herbenoeming. De regels voor de herbenoeming zijn logischerwijs alleen van toepassing op de leden, niet op hun plaatsvervangers. In het derde lid is de mogelijkheid opgenomen om leden [**aantal**] jaar na hun aftreden opnieuw te benoemen.

De vraag kan worden gesteld of het benoemen van leden en instellen van de commissie een bevoegdheid is die gemandateerd kan worden aan het college. Mandaatverlening is niet geoorloofd indien de aard van de bevoegdheid zich daartegen verzet. In dit geval is het de vraag of de aard van de bevoegdheid zich verzet tegen mandaatverlening als bedoeld in artikel 10:3, tweede lid, onder b, van de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb). Onder de Woningwet is overwogen dat de raad een centrale rol moest spelen in het welstandstoezicht, mandatering was daarom niet mogelijk. Uit de toelichting bij artikel 17.7 van de wet volgt dat “in navolging van de bestaande regeling voor de welstandscommissie (..) die bevoegdheid is neergelegd bij de gemeenteraad.” (Kamerstukken II, 2013-2014, 33962, nr. 3, p. 580). Op grond daarvan mag worden aangenomen dat de aard van de bevoegdheid zich tegen mandatering aan het college verzet.

[*Vierde lid*

Dit lid voorziet in de mogelijkheid dat de voorzitter, de ondervoorzitters, de stadsbouwmeester en de plaatsvervangers in functie worden benoemd.]

Vijfde lid

Dit lid regelt schorsing en ontslag. De wet bepaalt dat de raad de leden benoemt en ontslaat (artikel 17.7, tweede lid, van de wet). Het is vanzelfsprekend dat leden op eigen aanvraag worden ontslagen. Zij kunnen verder worden geschorst en ontslagen wegens ongeschiktheid, onbekwaamheid of op andere zwaarwegende gronden.

[**Artikel 6. Ondersteuning van de commissie**

De commissie wordt in ieder geval bijgestaan door een ambtelijk secretaris die voor de uitoefening van zijn taak uitsluitend verantwoording schuldig is aan de commissie. De secretaris wordt dus niet door bestuurlijke belangen geleid. Datzelfde geldt voor de medewerkers die eventueel aan de secretaris worden toegevoegd en die door de secretaris worden aangestuurd.

OF

Artikel 6. Ondersteuning van de commissie

Ingevolge het eerste lid wordt de commissie bijgestaan door een secretariaat dat berust bij [**naam regionale adviesorganisatie**]. Het tweede lid borgt dat het secretariaat slechts door de belangen van de commissie wordt geleid.]

Artikel 7. Adviestermijn

In de wet is geen termijn gesteld waar binnen de commissie moet adviseren. Daarom kan het college op grond van het eerste lid aangeven binnen welke termijn een advies wordt verwacht. Deze termijn mag volgens artikel 3:6 van de Awb niet zodanig kort zijn, dat de commissie zijn taak niet meer kan vervullen. In het tweede lid is bepaald dat het college ook kan afzien van het stellen van een termijn. In dat geval geldt een termijn van vier weken. Die is gelijk aan de termijn die in de [**citeertitel Bouwverordening**] voor een advies op een aanvraag voor een omgevingsvergunning was opgenomen.

Indien geen advies wordt uitgebracht binnen de genoemde adviestermijn, staat dit de besluitvorming door het college niet in de weg (artikel 3:6, tweede lid, van de Awb).

Artikel 8. Beraadslaging en standpuntbepaling

Eerste lid

Dit lid is een nadere regeling van uitwerking van de wettelijke eis van openbaarheid als bedoeld in artikel 17.9, vijfde lid, van de wet.

Tweede lid

[Uit artikel 4:7 van de Awb volgt de beperkte verplichting dat de mogelijkheid tot toelichting van een plan ten overstaan van de commissie dient te worden geboden aan de aanvrager van de omgevingsvergunning. Anderen hebben geen spreekrecht.

OF

Uit artikel 4:7 van de Awb volgt de beperkte verplichting dat de mogelijkheid tot toelichting van een plan ten overstaan van de commissie dient te worden geboden aan de aanvrager van de omgevingsvergunning. Daarnaast hebben andere belanghebbenden spreekrecht. De kring van spreekgerechtigden is beperkt tot belanghebbenden (als bedoeld in artikel 1:2 van de Awb). Daarmee wordt voorkomen dat allerlei personen tijdens de vergadering van de commissie kunnen inspreken, terwijl die in een eventuele rechterlijke procedure tegen de omgevingsvergunning voor het bouwen geen recht van spreken hebben omdat zij geen belanghebbenden zijn.]

Het spreekrecht is van invloed op het tijdstip waarop de vergadering van de commissie wordt aangekondigd. Dat tijdstip moet dan zodanig worden gekozen dat eventuele sprekers voldoende tijd hebben om zich op de vergadering voor te bereiden. De regeling van dit spreekrecht wordt opgenomen in het reglement van orde (zie artikel 12).

De verplichting tot openbaar vergaderen heeft betrekking op de vergaderingen waarin het advies op de aanvraag voor een omgevingsvergunning of op een voorgenomen beschikking formeel wordt vastgesteld. Het is niet verplicht voor informeel vooroverleg of bij de beleidsgerichte, opgavegerichte of ontwerpgerichte advisering. De potentiële initiatiefnemer kan in het stadium van vooroverleg gebaat zijn met beslotenheid. Openbaarheid zou dan remmend op het vooroverleg kunnen werken, terwijl uit oogpunt van de korte planprocedure vooroverleg stimulering verdient.

Derde lid

Dit lid ziet erop toe dat in de vergadering voldoende leden aanwezig zijn, zodat een deskundig oordeel kan worden gevormd. Het borgt ook de wettelijke eis dat enkele leden die deskundig zijn op het gebied van de monumentenzorg in ieder geval worden betrokken bij de advisering over een aanvraag om een omgevingsvergunning voor een rijksmonumentenactiviteit (artikel 17.9, eerste lid, van de wet).

Vierde lid

Met deze bepaling wordt verstrengeling van belangen tegengegaan.

Vijfde lid

Dit lid verwijst naar de Awb die uitvoerders van wetten een geheimhoudingsplicht oplegt ten aanzien van gegevens waarvan zij het vertrouwelijke karakter kennen of redelijkerwijs moeten vermoeden. Op grond van artikel 2:5, tweede lid, van de Awb is de plicht tot geheimhouding ook van toepassing op instellingen die een

wettelijke taak uitvoeren. Daaronder vallen ook adviesorganen. Dit lid plaatst buiten twijfel dat de geheimhoudingsplicht ook op de commissie en de daarvoor werkzame personen van toepassing is.

Artikel 9. Afdoening onder verantwoordelijkheid van de commissie

Dit artikel geeft de mogelijkheid om de advisering namens de commissie over te laten aan een of meer leden, al dan niet in een vaste samenstelling als subcommissie. De commissie blijft verantwoordelijk voor het advies. Een goede omschrijving van de volmacht is nodig om aan het advies een doorslaggevende betekenis toe te kennen. Dit kan worden opgenomen in het reglement van orde (artikel 12). Daarbij moet wel rekening worden gehouden met de wettelijke eis dat enkele leden die deskundig zijn op het gebied van de monumentenzorg in ieder geval worden betrokken bij de advisering over een aanvraag om een omgevingsvergunning voor een rijksmonumentenactiviteit (artikel 17.9, eerste lid, van de wet) [*en de door de raad vastgestelde taakomschrijving van de stadsbouwmeester (artikel 2, derde lid)*].

De commissie kan ervoor kiezen de volmacht te beperken tot de plannen met relatief geringe ruimtelijke betekenis, of plannen waar gelet op meer dan één vergelijkbare vallen de mening van de commissie als bekend mag worden verondersteld. Een ruimere volmacht is mogelijk indien de betrokken leden of de subcommissies volledig beschikken over de professionele deskundigheid die in een specifiek geval nodig is voor de advisering (bijvoorbeeld deskundig op het gebied van cultuurhistorie, bouw- en architectuurhistorie, restauratiearchitectuur, landschap, stedenbouw, architectuur en archeologische monumentenzorg). Ook hier blijft gelden de wettelijke eis dat enkele leden die deskundig zijn op het gebied van de monumentenzorg in ieder geval worden betrokken bij de advisering over een aanvraag om een omgevingsvergunning voor een rijksmonumentenactiviteit (artikel 17.9, eerste lid, van de wet).

Artikel 10. Adviseurs

Dit artikel geeft de commissie de bevoegdheid zich ten behoeve van de advisering te laten voorlichten door ambtenaren (eerste lid) of door externe deskundigen (tweede lid). Een ambtenaar of een andere deskundige kan ingevolge het derde lid op uitnodiging van de commissie aanwezig zijn bij de vergaderingen of als adviseur deelnemen aan de beraadslagingen.

Deze regeling sluit aan op de gegroeide praktijk, waarbij de commissies afhankelijk van de behoefte, specifieke adviseurs inschakelen (bijvoorbeeld een specialist op het gebied van historische interieurs of een specialist op het gebied van duurzaam bouwen).

Artikel 11. Verwerking van het advies

[*Eerste lid*

Dit lid ziet toe op het vragen van een second opinion aan een gemeentelijke adviescommissie van een andere gemeente in geval het college zich niet kan verenigen met het advies van de commissie. Om oneindig 'shoppen' te voorkomen is dit slechts één keer per activiteit toegestaan.

Een advies van de commissie dat voldoet aan de wettelijke eisen van zorgvuldigheid en motivering als bedoeld in artikel 17.9, derde lid, van de wet, behoeft in beginsel geen nadere motivering. Een nadere motivering is wel vereist in geval een aanvrager of een derde-belanghebbende een contra-advies heeft overgelegd, dan wel gemotiveerd aanvoert dat het advies in strijd is met de geldende beoordelingscriteria (zie bijvoorbeeld de uitspraak van 6 mei 2009, ECLI:NL:RVS:2009:BI2952).]

Tweede lid

Dit lid is opgenomen met het oog op een goede vervulling van de adviestaak. Daarvoor is nodig dat de commissie voortdurend inzicht heeft in hoe het college omgaat met de uitgebrachte adviezen.

Artikel 12. Reglement van orde

Eerste lid

De commissie stelt een reglement van orde vast.

Tweede lid

Dit lid geeft aan welke onderwerpen in ieder geval in het reglement van orde worden opgenomen.

Derde lid

Dit lid regelt de bekendmaking van het reglement van orde. Dat kan als bijlage bij deze verordening, of als aparte bekendmaking met een goede verwijzing naar deze verordening. Juridisch gezien behoeft het reglement

van orde niet in de verordening zelf te worden opgenomen.

Artikel 13. Relatie met andere adviseurs

Dit artikel regelt een goede afstemming tussen de werkzaamheden van andere adviseur(s) op het gebied van de omgevingskwaliteit en de commissie.

Artikel 14. Vergoeding

Dit artikel regelt de vergoeding die de leden en de adviseurs, als bedoeld in artikel 10, tweede lid, ontvangen. Dit kan op basis van een gemeentelijke vergoedingsregeling zijn, of van een overeenkomst met een adviesorganisatie.

Artikel 15. Jaarverslag

Het jaarverslag als bedoeld in artikel 17.9, zesde lid, van de wet kan voor de raad aanleiding zijn voor bijstelling van het gemeentelijk beleid. De commissie kan naar aanleiding van de verrichte werkzaamheden beleidsaanbevelingen doen. Bijvoorbeeld over de in het omgevingsplan op te nemen beoordelingscriteria met betrekking tot de omgevingskwaliteit. Om die reden verschijnt het jaarverslag tijdig vóór de jaarlijkse beleids- en begrotingscyclus in de gemeente.

De specifieke bepalingen over het jaarverslag van het college zijn onder de wet vervallen. In verband met de politieke verantwoordelijkheid voor de omgevingskwaliteit heeft het college het voornemen om de bestaande praktijk van verantwoording en terugkoppeling voort te zetten en deze mee te nemen in de verplichte evaluatierapportage over de uitvoering van het omgevingsrecht aan de raad. In de gemeentelijke evaluatierapportage kan bijvoorbeeld aandacht worden besteed aan hoe is omgegaan met de adviezen van de commissie en aan het (tijdig) inwinnen en ontvangen van advies binnen de afdoeningstermijn. Daarnaast wordt de werking van deze verordening ten minste éénmaal in de [**aantal (bijvoorbeeld vier)**] jaar samen met de commissie geëvalueerd.

Artikel 16. Overgangsrecht

[*Eerste lid*

Op grond van dit lid gaan de bestaande leden van de welstands- en monumentencommissies of adviescommissies ruimtelijke kwaliteit zonder aparte benoemingsbesluiten over naar de commissie.]

Tweede lid

Dit lid regelt dat aanvragen ingediend voor het inwerkingtreden van deze verordening volgens het oude recht door de commissie worden afgedaan.

Artikel 17. Vervallen [*en intrekking*] oude regeling

Eerste lid

Alleen de regels met betrekking tot de commissies in de [**citeertitel Bouwverordening**] en de [**citeertitel Erfgoedverordening**] vervallen op grond van dit lid.

[*Tweede lid*

*Dit lid ziet toe op de intrekking van de [**citeertitel gecombineerde Verordening op de gemeentelijke adviescommissie**]*.]

Artikel 18. Inwerkingtreding en citeertitel

Dit artikel bepaalt het tijdstip van inwerkingtreding en de citeertitel van de verordening.

Ziet u een fout in deze regeling?

Bent u van mening dat de inhoud niet juist is? Neem dan contact op met de organisatie die de regelgeving heeft gepubliceerd. Deze organisatie is namelijk zelf verantwoordelijk voor de inhoud van de regelgeving. De naam van de organisatie ziet u bovenaan de regelgeving. De contactgegevens van de organisatie kunt u hier opzoeken: organisaties.overheid.nl.

Werkt de website of een link niet goed? Stuur dan een e-mail naar regelgeving@overheid.nl

Bijlage 9

Erfgoedregister voor dorpsgezichten

CHI_ID	Naam	Thema	Type	Karakteristiek	Waarde	Kenmerkend	Datering	Opmerkingen	Bron informatie	Bron contour
DG_001	Lintbebouwing Vrijhoeve - Sprang	Bewoning en ontginning	lineaire bebouwing	Een tussen Waalwijk en Waspik gesitueerde opvallend langgerekte zuidoost-noorwest georiënteerde lintbebouwing gelegen langs de as Kerkstraat, v.d. Duinstraat, Raadhuisstraat en Heistraat en een gedeelte van de parallel hieraan lopende Zuidhollandse Dijk	Zeer hoog	Provinciaal		laagveenontginning (overige)	CHW Noord-Brabant objectcode LS-HS-05; CultGIS CG_ID 11550000376	CHW Noord-Brabant
DG_002	Sprookjesbos Efteling	Toerisme en vrije tijd		Aan de westrand van de Loonsche en Drunensche Duinen, direct ten zuidoosten van Kaatsheuvel gesitueerd recreatiepark. Het park is aangelegd in een landschappelijke stijl met een slingerende padenstructuur, grote waterpartijen, veel bos, groepen rhododendron	Zeer hoog	Nationaal			CHW Noord-Brabant objectcode LS-HS-21	CHW Noord-Brabant
DG_003	Nederzetting en kasteel Loon op Zand	Bewoning en ontginning	lineaire bebouwing	Een op de zuidwestelijke rand van de Loonsche en Drunensche Duinen, ten noorden van Tilburg gesitueerde nederzetting. De structuur bestaat uit een oost-west getraceerde lintbebouwing aan weerszijden van de as Kloosterstraat, Kerkstraat, Bergstraat en aan	Redelijk hoog	Gemeentelijk			CHW Noord-Brabant objectcode LS-HS-11	CHW Noord-Brabant
DG_004	Rechtvaart/Kaatsheuvel	Bewoning en ontginning	lineaire bebouwing		1	Nationaal	Late Middeleeuwen	cope-ontginning	CultGIS CG_ID 10000240009	CultGIS
DG_005	Loon op Zand	Bewoning en ontginning	lineaire bebouwing		2	Provinciaal			CultGIS CG_ID 11570001040	CultGIS
DG_006	Lage Zandschel	Bewoning en ontginning	lineaire bebouwing		1	Nationaal	Late Middeleeuwen	cope-ontginning	CultGIS CG_ID 10000240008	CultGIS
DG_007	Heistraat	Bewoning en ontginning	lineaire bebouwing		1	Nationaal	Late Middeleeuwen	cope-ontginning	CultGIS CG_ID 10000240007	CultGIS
DG_008	Hooge Zandschel	Bewoning en ontginning	lineaire bebouwing		1	Nationaal	Late Middeleeuwen	cope-ontginning	CultGIS CG_ID 10000240010	CultGIS
DG_009	Kloostercomplex Erasstraat	kerken en begraafplaatsen	klooster, kerk, pastorie en begraafplaats		A				aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_010	Lage zandschel	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		A			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_011	Hooge Zanschel	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		A			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_012	Eerste straatje	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		A			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia

DG_013	Kruisstraat	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_014	Kaatsheuvel	Bewoning en ontginning	veenontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_015	Vaartschen Heikant	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_016	Tweede Straatje	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_017	Baan	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_018	De Kegelaar	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_019	Bernsche Hoeven	Bewoning en ontginning	veenontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_020	Paalstraat	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_021	Zijstraat	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		A of B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_022	De Moer	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		A			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_023	Efteling	Bewoning en ontginning	veenontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_024	Loonschen Heikant	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_025	Kraanven	Bewoning en ontginning	heideontginning		A			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_026	Loon op Zand	Bewoning en ontginning	wegdorp in dekzandlandschap		A			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_027	Land van Kleef	Bewoning en ontginning	wegdorp in dekzandlandschap		A			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_028	Molenstraat	Bewoning en ontginning	heideontginning		A			V1379	aanvulling klankbordgroe	Vestigia
DG_029	Horst	Bewoning en ontginning	veenontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_030	Sprangsche Vaart	Bewoning en ontginning	veenontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_031	De Duinkant	Bewoning en ontginning	veenontginning		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_032	Loons Hoekje	Bewoning en ontginning	wegdorp in broekontginning?		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_033	Achterste Hoeven	Bewoning en ontginning	heideontginning?		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_034	Moleneind	Bewoning en ontginning	?		B			V1379	aanvulling klankbordgroep	Vestigia
DG_035	Duikse Hoef	Bewoning en ontginning	veenontginning		A				aanvulling klankbordgroep	Vestigia

Bijlage 10

Erfgoedregister voor gebouwde objecten

CHI_ID	Naam/adres	Thema	Type	Karakteristiek	Waarde	Architectuurhistorische waarde	Cultuurhistorische waarde	Ruimtelijke samenhang / landschappelijke waarde	Gaafheid van de bouwmassa en detaillering	Datering	Opmerkingen	Bron informatie	Bron contour
GE_201	Achterste Hoeve 1	Bewoning en ontginning	Boerderij	Boerderij uit 1916 onder zadeldak gedekt met opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is opgebouwd in wild verband. De topgevel is (op)nieuw gemetseld. Vensters met roedenverdeling en luiken. Muurankers ter hoogte van de balklagen. Extra schoorsteen toegevoegd en dakkapellen op het linker dakvlak. Vermoedelijk oude schuur op het erf. De boerderij staat midden in het bos naast Achterste Hoeve 2.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering verstorend gewijzigd	1916		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_202	Antoniusstraat 9 woning bij nr. 11	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Woonhuis uit ca. 1925 met elementen van de Amsterdamse School. Mansardedak gedekt met gesmoorde Tuile du Nord. De gevels zijn opgetrokken in machinale baksteen in Noords verband. Erker met afgeschuinde zijden met getrapt metselwerl en glas-in-loodbovenlichten. Granito dorpels. Authentieke voordeur, entree met dubbel plat afdak, ertussen glas-in-loodbovenlichten in het metselwerk. Erfafscheiding met gemetselde pijlers en vernieuwd hekwerk. Deze woning was een onderdeel van een oude graanmaalderij (zie Antoniusstraat 11).	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	Ca. 1925		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_203	Antoniusstraat 11	Economie, handel & industrie	Voormalige graanmaalderij	Voormalige graanmaalderij uit 1932 in een zakelijke bouwtrant. Tweelaags gebouw onder plat dak met overstek. Het metselwerk is opgebouwd in machinale baksteen in kruisverband. Symmetrische gevel met in het midden een garagedeur, en aan weerszijden een venster. In de verdieping drie dezelfde vensters. Authentieke vensters met horizontale tweedeling. In zijgevel lateien van beton.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	1932		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_204	Antoniusstraat 44	Economie, handel & industrie	Landbouwhuis	Voormalig landbouwhuis van graanhandelaar uit 1939, verbouwd in ca. 1975. Eenlaags gebouw onder schilddak gedekt met rode Tuile du Nord. Het metselwerk is opgebouwd in Noords verband. Symmetrische gevel met in het midden een uitgebouwde entreepartij. Geheel links en rechts in de gevel de gevelstenen 'Kalk' en 'Stikstof'. Later gemetseld bordes.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd	1939, verbouwd in ca. 1975		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_205	Antoniusstraat 50b	Economie, handel & industrie	Bedrijfspand	Eenlaags bedrijfspand uit 1953 onder lessenaarsdak met ruime overstek op houten klossen. Het metselwerk is opgetrokken in wild verband. Witgeschilde symmetrische gevel met in het midden een deur in portiek met aan weerszijden een stalen venster met roedenverdeling. Siermetselwerk tussen de klossen.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Geen wijzigingen	1953		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_206	Anton Pieckplein 117	Publieke voorzieningen	Voormalige brandweerkazerne	Voormalige brandweerkazerne gebouwd in 1952. Het pand had oorspronkelijk een L-vormige plattegrond met op de hoek een toren. De gevels zijn opgetrokken in halfsteens verband. Het gebouw heeft typische stijlkenmerken van het traditionalisme. Het gebruik van hout, natuursteen en baksteen. Het teruggrijpen op historische architectuur, zoals te zien bij de entrees met fronton erboven.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering verstorend gewijzigd	1952		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_207	Dr. Van Beurdenstraat 3	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Woonhuis met elementen van de Amsterdamse School gebouwd in 1934. Eenlaags pand onder geknikt schilddak gedekt met gesmoorde Tuile du Nord. Het metselwerk is in Vlaams verband. De gevel wordt afgesloten door een diepe witgeschilderde dakgoot. Twee moderne dakkapellen in het dakvlak. Siermetselwerk bestaande uit koppenlagen rond de portiek en boven de vensters in de erker. Het pand heeft samenhang met Dr. Van Beurdenstraat 1.	van cultuurhistorische waarde	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering verstorend gewijzigd	1934		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_208	Dr. Van Beurdenstraat 14	Bewoning en ontginning	Woonhuis	N.v.t.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	n.v.t.	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	1928 (BAG Kadaster datering)	Staat niet beschreven in rapport, wel opgenomen in tabel	Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_209	Dr. Van Beurdenstraat 16	Bewoning en ontginning	Erker	Erker met oorspronkelijk gegleurd glas-in-loodbovenlichten op de begane grond en eerste verdieping. Het pand links ernaast heeft vensters op de begane grond naar voorbeeldvan nr. 16 nagemaakt. Het is erin gezet na 1990 (MIP).	van cultuurhistorische waarde	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	1930 (BAG Kadaster datering)	Staat beschreven in het rapport, maar niet opgenomen in tabel	Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_210	Erasstraat 74	Bewoning en ontginning	Kortgevelboerderij	Kortgevelboerderij uit 1897 onder rietgedekt wolfdak. De witgeschilderde gevels zijn opgebouwd in wildverband. Vlechtingen in de kopgevel. Donkergrijze plint. Sommige gevelopeningen zijn gewijzigd en de meeste vensters zijn vernieuwd. De vensters hebben roedenverdeling. Er zijn dakramen in het rechterdakvlak geplaatst. Achterbouw onder zadeldak met wolfeind gedekt met pannen en serre links achter de boerderij.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering verstorend gewijzigd	1897		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_211	Gasthuisstraat 9 (schoolgebouw)	Publieke voorzieningen	Schoolgebouw	R.K. Basisschool Theresia gebouwd in 1927. Tweelaags (gedeeltelijk drielaags) schoolgebouw onder plat dak. Het metselwerk is in klezoorverband. De gevel is symmetrisch met in het midden de entreepartij en aan weerszijden de klaslokalen met grote vensters. Rond de deur siermetselwerk in donkere baksteen en drie kleine vensters voor extra lichtinval. Daarboven een beeld van H. Teresia in een nis tussen twee grote vensters. In de uitstekende geveltop meer siermetselwerk in de vorm van een kruis. De geveltop loopt trapsgewijs toe, het kruis steekt er bovenuit. Achter de geveltop zijn ook klaslokalen gelegen. Alle kozijnen zijn vervangen door aluminiumkozijnen.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1927		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_212	Gasthuisstraat 16	Publieke voorzieningen	Woonhuis/winkelpand	Tweelaags woon/winkelpand uit ca. 1930 met elementen van de Nieuwe Zakelijkheid. Pand onder zadeldak gedekt met Tuile du Nord. Het metselwerk is opgebouwd in Noords verband en heeft onder de daklijst een rollaag. De daklijst wordt onderbroken door een uitstekende geveltop met plat dak, sober siermetselwerk. Dakkapellen hebben andere vensters gekregen. Alle gevelopeningen hebben een andere invulling gekregen. De oorspronkelijke entree en vensters ernaast zijn verloren gegaan. Nu een winkelpui.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Weinig samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1930	Enkel nummer 16 opgenomen op de kaart. Hoort nummer 14 er ook niet bij?	Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_213	Gasthuisstraat 19 (voetveeg)	Bewoning en ontginning	voetveeg	Gietijzeren voetveeg naast de voordeur van Gasthuisstraat 19, een pand uit ca. 1900. Omlijste voordeur met hardstenen stoepje. De voetveeg was functioneel toen in de binnenstad veel straten en paden van zand waren.	van cultuurhistorische waarde	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Geen wijzigingen	ca. 1900		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_214	Gasthuisstraat 36 (keramische bollen)	Bewoning en ontginning	keramische bollen	Keramische bollen voor electriciteits- of telefoondraden. De bollen bevinden zich aan de zijgevel van Gasthuisstraat 36, een pand uit 1927. Telefoon bestond vanaf 1875. Elektriciteit vanaf 1885 sporadisch in woonhuizen. Beperkte zich tot woningen van bedrijfsleiders, machinisten en fabrieksdirecteuren die dichtbij hun bedrijg woonden waar electrische verlichting was. De verbindingen liepen boven de grond en hingen aan palen. Dit begon omstreekt 1900 een normaal gezicht te worden. Rond 1913 had Brabant zes electriciteitscentrales.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	samenhang/ensemblewaarde goeddeels verloren	Beperkte wijziging	ca. 1927		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_215	Gasthuisstraat 94-96-98	Publieke voorzieningen	Garage-woonhuis	Garage-woonhuis onder plat dak uit ca. 1925. De gevel is opgebouwd in rode machinale baksteen kruisverband en bevat siermetselwerk en bakstenen pilasters. Zwartgeverfde plint die hoger is dan bij de pilasters. Vernieuwde vensters met glas-in-loodbovenlichten. Voordeuren met glas-in-loodbovenlichten. Een uitstekende middenpartij.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1925		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG (samengevoegd)
GE_216	Van Haestrechtstraat 13	Bewoning en ontginning	Kortgevelboerderij	Kortgevelboerderij uit ca. 1885 genaamd "De Hut" onder rietgedekt wolfdak. Het metselwerk is opgebouwd in kruisverband. Vlechtingen in de topgevel. Ramen met roedeverdeling en luiken. Rond ca. 1970 grote verbouwing waarbij diverse dakramen en dakkapellen zijn aangebracht en vensters in historiserende stijl. Diverse bijgebouwen op het erf.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1885. Rond ca. 1970 grote verbouwing		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_217	Heeswijkstraat 13-15	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Dubbel woonhuis uit 1932 onder zadeldak met gesmoorde Tuile du Nord. Gevels opgetrokken in machinale rode baksteen. Symmetrische gevelindeling. Voordeuren onder gedeelde betonnen luifel. Driezijdige erkers met glas-in-loodbovenlichten (nr. 13). Vensters deels vernieuwd. Granito stoep.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1932		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG (samengevoegd)

GE_218	Heeswijkstraat 17-19	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Dubbel woonhuis uit circa 1953 onder zadeldak met ingestoken topgevel. Gesmoorde Tuile du Nord. Voorgevel opgetrokken in gele machinale baksteen in Noords verband. Trasraam en zijgevels in rode machinale baksteen. Voordeuren in gedeeld portiek met houten luifel en granito stoep. Nr. 17 oorspronkelijke voordeur. Vensters grotendeels vernieuwd.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1935		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG (samengevoegd)
GE_219	Heeswijkstraat 53	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Woonhuis uit 1956 onder zadeldal gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is opgebouwd in wild verband. Voordeur in portiek met segmentboog. In de zijgevel naar de straat stalen kozijnen en deur tot grond onder afhangend dak. Losstaande garage.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	1956		Monumentenhuis Brabant 2017	
GE_220	Hilsestraat 53	Bewoning en ontginning	Kortgevelboerderij	Kortgevelboerderij uit ca. 1880 (verbouwing 1935) onder zadeldak gedekt met opnieuw verbeterde Hollandse pannen. De gevel is opgebouwd in kruisverband. De topgevel wordt afgesloten door een rollaag. Muurankers. Vensters met glas-in-lood bovenlichten.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels verloren	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1880 (verbouwing ca. 1935)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_221	Hoekje, ongenummerd (Maria Kapel, buiten gemeentegrens?)	Kerken en begraafplaatsen	Kapel	Kapel, oorsprokelijk gebouwd in 1947 naar een ontwerp van Jos van Hulten. Vernield in 1999, hersteld in 2000.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Geen wijzigingen	1947 (vernield in 1999, hersteld in 2000)		Monumentenhuis Brabant 2017	ingetekend van BGT
GE_222	Hoge zandschel 11a	Bewoning en ontginning	Kortgevelboerderij	Kortgevelboerderij uit 1802 onder wolfdak gedekt met lichtblauwe dakpanplaat. De gevels zijn opgebouwd in wildverband. De topgevel bevat vlechtingen en jaartalankers. Het dak, de geveld en deuren en kozijnen zijn vernieuwd. Grote vernieuwde schuur op het erf. Rookkast niet gevonden.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden & Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1802		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_223	Hoofdstraat 23	Bewoning en ontginning	woonhuis	Eenlaagswoonhuis uit ca. 1880 (gewijzigd ca. 1930) onder zadeldak met wolfeind gedekt met gesmooirde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. De gevel is opgetrokken in kruisverband en wordt afgesloten door een ingezwenkte lijstgevel. De inzwenkingen worden adgedekt met een rollaag. Gedecoreerd gepleisterd fries met velden en centrale cirkel. De vensters en deur zijn lichtgetoogd en zijn voorzien van glas-in-lood bovenlichten. Aan het linker dakvlak is een dakkapel toegevoegd.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1880 (gewijzigd ca. 1930)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_224	Hoofdstraat 24 - 26	Publieke voorzieningen	Voormalig postkantoor/winkel-woonhuis	Voormalig postkantoor/ winkel-woonhuis uit ca. 1915-1920 (verbouwing ca. 1980 en later). Tweelaags pand onder schilddak gedekt met rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is opgebouwd in kruisverband. De Gevels zijn witgesausd. De begane grond heeft een nieuwe venster invullingen gekregen voor de winkelfunctie. In de verdieping vier grote schuifvensters met driedelig bovenlucht. De daklijn wordt ondervroken door twee Vlaamse gevels. De vensters in de dakkapellen zijn getoogd. Diepe gootlijst met houten klossen. De rechtergevel heeft achter een authentieke aanbouw onder plat dak met trapopgang naar het woonhuis.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1915-1920 (verbouwing ca. 1980 en later)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_225	Hoofdstraat 28	Publieke voorzieningen	Winkel/woonhuis	Tweelaags pand uit ca. 1865 (verbouwing ca. 1935) onder schilddak gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Achterbouw met plat dak. De gevels zijn wilgepleisterd. Symmetrische gevel met winkelpui met glas-in-lood bovenlichten. Om de pui natuurstenen tegels. In de verdieping drie getoogde vensters. In de rechterzijgevel een monumentale deur naar het woongedeelte en dezelfde vensters op begane grond niveau en in de verdieping. De meeste vensters zijn vernieuwd.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1865 (verbouwing ca. 1935)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_226	Hoofdstraat 41	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Tweelaags woonhuis met klokgevel onder zadeldak gebouwd ca. 1865 in eclectische stijl. De gevel is wilt gestuct en is verdeeld in drie traveeen, gescheiden door pilasters. De schuifvensters zijn voorzien van glas-in-lood bovenlichten. Grote muurankers in de zijgevel. De entree is gewijzigd in een moderne winkeltoegang.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Beperkte wijziging	ca. 1865		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_227	Hoofdstraat 43-45	Publieke voorzieningen	woon-winkelpand	Tweelaags woon-winkelpand uit ca. 1890-1900 onder zadeldak gedekt met rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is in kruisverband. De gevel wordt afgesloten door een diepe gootlijst. Grote dakkapellen in het dakvlak aangebracht. De gevel wordt gekenmerkt door een grote winkelpui, met rechts daarvan de originele voordeur. De verdieping heeft getoogde T-stijlvensters met raamomlijsting.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1890-1900		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_228	Hoofdstraat 49-51	Publieke voorzieningen	woon-winkelpand	Winkel-woonhuis uit ca. 1935 met elementen van de Nieuwe Zakelijkheid. Drielaags pand onder zadeldak gedekt met gesmoorde Tuile du Nord. De gevels zijn opgebouwd in Noords verband en bevatten rollagen en siermetselwerk, waaronder een brede plint van koppenlagen. De gevel wordt afgesloten door een diepe gootlijst. Authentieke vensters met glas-in-lood bovenlichten. Bij een aantal vensters ontbreekt het glas-in-lood. De zijgevel heeft betonnen bovendorpels. Achter dit pand ligt een eenlaags bedrijfsruimte/voormalige boerderij uit ca. 1900 (met kern uit ca. 1615 MIP).	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	1963 (BAG Kadaster datering)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_229	Hoofdstraat 85 (83-85 volgens BAG)	Publieke voorzieningen	woon-winkelpand	Tweelaags woon-winkelpand uit ca. 1900 onder schilddak gedekt met gesmoorde Tuile de Nord. De geven is opgetrokken in kruisverband. Het begane grond niveau bestaat uit een verbouwde winkelpui. In de verdieping drie vernieuwse vensters met segmentboog. onder de daklijst siermetselwerk. De daklijst wordt onderbroken door een Vlaamse gevel. Het dak is vernieuwd. Boven in de linkerzijgevel een rondraam. Rechts aan het pand de portiek van nr. 83 met authentieke voordeur.	van cultuurhistorische waarde	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1900		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_230	Hoofdstraat 90	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Tweelaags woonhuis uit ca. 1880 onder schilddak. Het metselwerk is opgebouwd in staand verband. De gevel heeft onder de kozijnen in de verdieping een witte lijst en wordt afgesloten door een wit geschilderde kroonlijst met klossen. De monumentale voordeur is een portiek gelegen. De vensters en portiek zijn voorzien van omlijsting met barok/rococodetail.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden & Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Beperkte wijziging	ca. 1880		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_231	Hoofdstraat 109	Bewoning en ontginning	Villa	Delfste School villa gebouwd in 1937. Tweelaagspand onder samengesteld dak gedekt met rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is opgebouwd in halfsteenverband. Er zijn sierankers zichtbaar en natuursteen elementen. Diepe dakgoot met klossen. De meeste gevelopneningen hebben een nieuwe invulling gekregen. Op begane grond niveau een deur en vensters met segmentbogen, in de verdieping rechthoekige vensters. Dakkapellen in het dakvlak van de voorgevel. In de rechterzijgevel bevinden zich ook vensters en een deur met segmentboden. De deur ligt in de portiek met een afdak eveneens gedekt met rode pannen. Twee opvallende hoge schoorstenen.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1937		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_232	Hoofdstraat 158 (paneeldeur)	Bewoning en ontginning	paneeldeur	Donkergroen geschilderde Jugendstil paneeldeur uit ca. 1915. De deur heeft cirkel-streepdecoratie en een getoogde omlijsting. De deur hoort bij het pand Hoofdstraat 158, daterend uit ca. 1880.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Geen wijzigingen	ca. 1915 (pand zelf uit ca. 1880)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_233	Hoofdstraat 163	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Eenlaags woonhuis gebouwd in 1883 onder zadeldak gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is opgebouwd in staand verband. Symmetrische gevel met in het midden de voordeur met aan weerszijden twee vensters. Allen met omlijsting en glas-in-lood bovenlichten. De gevel wordt afgesloten door een witgeschilderde gootlijst met sierklossen. Er is een moderne dakkapel in het dakvlak aangebracht. De gehele rechterzijgevel is opnieuw opgetrokken.	van cultuurhistorische waarde	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1883		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_234	Kinkenpolder 2	Bewoning en ontginning	Kortgevelboerderij	Kortgevel boerderij uit 1914 onder zadeldak met wolfeind (bedrijfszijde) gedekt met gesmoorde muldenpannen. De gevels zijn witgeschilderd. Historische dakkapellen in het rechter dakvlak. Zonnepanelen en dakramen op het linkerdakvlak. Diverse bijgebouwen op het erf.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd	1914		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_235	Lage Zandschel 1, thans 17	Bewoning en ontginning	Kortgevelboerderij	Vorige nummering Lage Zandschel 1. Kortgevelboerderij (de Joremeinshoeve) uit 1788 (verbouwd in 1974) onder rietgedekt wolfdak. De gevels zijn opgebouwd in kruisverband en vernieuwd. De voorgevel heeft jaartalankers 1788. De vensters in de verdieping zijn vergroot. Er zijn veel dakkapellen en gevelopeningen toegevoegd.	van cultuurhistorische waarde	Zeer eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Ingrijpend gewijzigd	1788 (verbouwd in 1974)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_236	Lage Zandschel 46	Bewoning en ontginning	Boerderij	Boerderij uit ca. 1890 onder rietgedekt wolfdak. De gevels zijn wit gestuct. Er zijn dakkapellen en dakramen in het dakvlak aangebracht. Alle vensters hebben een nieuwe invulling gekregen. Twee bijgebouwn op het erf.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1890		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_237	Lage Zandschel 54	Bewoning en ontginning	T-huisboerderij	T-huisboerderij uit 1790 (verbouwd in 1979) onder rietgedekt wolfdak. De gevels zijn opgetrokken in kruisverband. Vensters met roedenverdeling en luiken. Muurankers ter hoogte van balklagen. Bijgebouw op het erf.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1790 (verbouwd in 1979)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_238	Rechtvaart 2a	Bewoning en ontginning	Fabrikantenwoning	Fabrikantenwoning uit ca. 1935 in de stijl van de Delftse school. Tweelaags woonhuis onder wolfdak met knik gedekt met gemengde verbeterde Hollandse pannen. De gevels zijn opgebouwd in wild verband. Typische kenmerken van het Traditionalisme zoals natuurstenen elementen, een steunbeer, een erker. De erker is afgedekt met leien. Een rollaag die met de rondingen meegaat boven de hanekammen in de verdieping. De vensters met roedenverdeling zijn vernieuwd. Een rollaag in de topgevel. Overhangende dakgoot met klossen.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	ca. 1935		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_239	Rechtvaart 22	Bewoning en ontginning	Boerderij	Boerderij daterend uit ca. 1890 (verbouwing ca. 1970) onder rietgedekt zadeldak met volfeind. De gevels zijn opgetrokken in kruisverband. De voorgevel is wit gestuct. Vensters met roedenverdeling en luiken. De rechtergevel heeft een aanbouw haaks op de woning, met muurankers.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1890 (verbouwing ca. 1970)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_240	Roestenbergstraat 33-47	Bewoning en ontginning	volkswoningen	Rij sociale volkswoningen uit ca. 1920 onder mansardekap gedekt met kruispannen. De gevels zijn opgebouwd in kruisverband met onder de dakgoot siermetselwerk. Grijze plint. Moderne dakkapellen in het dakvlak. Nr. 33: gevel opnieuw opgetrokken. Venster vergroot. Nr. 35 en 39: vensters vergroot. Nr. 37: oorspronkelijke gevelindeling behouden gebleven. Vensters bovenlichten met glas-in-lood. Nr. 41 is in 1970 verbouwd. Nr. 43-45: vensters vergroot. Nr. 47: in stijl gewijzigd.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1920		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG (samengevoegd)
GE_241	Zuidhollandsedijk 61	Kerken en begraafplaatsen	Pastorie	Pastorie gebouwd in 1924. Eenlaags domineeswoning gebouwd onder mansardekap gedekt met gesmoorde Tuile du Nord. De wit gestucte gevel is symmetrisch ingedeeld met in het midden een voordeur in portiek met aan weerszijden twee vensters. De daklijst wordt doorbroken door een Vlaamse gevel. Alle vensters zijn voorzien van glas-in-lood bovenlichten. De oorspronkelijke zesruitersvensters zijn vervangen door vensters met glas-in-lood bovenlichten. De linkergevel heeft een aangebouwde serre.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1924		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_242	Zuidhollandsedijk 63 (kerkgebouw)	Kerken en begraafplaatsen	Nederlandse Hervormde Kerk	Nederlands Hervormde Kerk gebouwd in 1804 en begraafplaats. Kerk onder zadeldak gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. De gevels zijn opgetrokken in kruisverband. De voorgevel is opnieuw opgetrokken. Rondboogramen opnieuw ingevuld bij verbouwing in ca. 1950. Midden in de nok van het dak een klokkentorentje. Rechtzijgevel heeft een aanbouw. Diverse gebouwen achter bijgebouwd ca. 1975.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1804 (verbouwing ca. 1950 en bijgebouwen achter bijgebouwd ca. 1975)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_243	Zuidhollandsedijk, bij 63 (begraafplaats)	Kerken en begraafplaatsen	Begraafplaats	De begraafplaats heeft een rechthoekig grondplan met grindpaden. Het middenpad heeft sierbuxus aan weerszijden. Werkhuisje achteraan op het kerkhof.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	niet bekend	perceelsgrens (GE243) gebruikt	Monumentenhuis Brabant 2017	WFS perceel van BGT
GE_244	Heibloemstraat 1 (buiten gemeentegrens?)	Bewoning en ontginning	Wederopbouwboerderij	Wederopbouwboerderij uit ca. 1950 onder zadeldak met wolfeind (bedrijfsgedeelte) gedekt met rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. De gevels zijn opgetrokken in Noords verband en wild verband. De gevel van het woongedeelte is hoger opgetrokken. Er is een schoorsteen toegevoegd. Er zijn wijzigingen te zien in het metselwerk onder de stalvensters. De grote staldeuren hebben een andere invulling gekregen.	van cultuurhistorische waarde	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1950		Monumentenhuis Brabant 2017	ingetekend van BGT / Vestigia
GE_245	Middelstraat 37A	Bewoning en ontginning	Boerderij	Boerderij (voorm. Kortgevelboerderij), oorspronkelijk uit 1888 (gewijzigd in 2000) onder zadeldak gedekt met Tuile du Nord. Integraal vernieuwd metselwerk in kruisverband. Op de rechterzijgevel staat het jaar 2000, het jaar waarin de boerderij is vernieuwd. De hoofdvorm is gelijk gebleven. De gevelopeningen hebben een andere invulling gekregen. Er is een grote dakkapel aangebracht in het dakvlak van het woongedeelte en dakvensters in het dakvlak van het bedrijfsgedeelte.	van cultuurhistorische waarde	Zeer eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Ingrijpend gewijzigd	1888 (gewijzigd in 2000)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_246	Middelstraat 68 (bakhuis)	Bewoning en ontginning	Bakhuis	Middelgroot bakhuis uit ca. 1900 onder zadeldak gedekt met kruispannen. Het metselwerk is in wild verband. Dubbele deuren in de kopgevel en een dichtgemetseld venster, een deur, een getoogd venster in de linker langsgevel. Het bakuis staat op het erf bij een boerderij uit 1970. Er heeft ooit een voorganger uit ca. 1850 gestaan.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1900		Monumentenhuis Brabant 2017	ingetekend van BGT/Vestigia
GE_247	Pastoor Kampstraat 22	Bewoning en ontginning	Boerderij	Boerderij uit ca. 1900 onder rietgedekt wolfdak. De gevel is gepleisterd. Schuifvensterd met roedenverdeling. Opkamer venster. Luiken. Schoorsteen op plaats van de brandmuur. Extra schoorsteen aangebracht in het bedrijfsgedeelte. De gevels van het woongedeelte zijn hoger opgetrokken. Er is een grote siertuin aangelegd. Vooraan op het werf twee met elkaar verbonden schuren, waarvan één nog een aantal authentieke gevels heeft.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1900	perceel ipv bag opnemen ivm ensemble?	Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_248	Zijstraat 5	Bewoning en ontginning	Boerderij	Boerderij onder rietgedekt wolfdak. Kadaster datering 1973	geen cultuurhistorische waarde	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Kadaster datering 1973		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_249	Zijstraat, bij 10 (bakhuis)	Bewoning en ontginning	Bakhuis	Middelgroot bakhuis uit de tweede helft van de 19e eeuw onder zadeldak bedekt met gesmoorde muldenpannen. Het metselwerk is opgebouwd in kruisverband. De linkerzijgevel geeft twee getoogde deuren en een getoogd venster. Aan de kopse gevel is de oven gebouwd. De rechtergevel heeft een getoogd venster. Grote muurankers. Het bakhuis behoort bij de boerderij uit ca. 1850 en staat met de nok evenwijding aan het hoofdgebouw.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	Tweede helft 19e eeuw		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG contour is inclusief schuur aan de achterzijde, dus ingetekend van BGT achtergrondvisualisatie/Vestigia
GE_250	Castellanie 30	Bewoning en ontginning	Villa	Villa gebouwd in 1900-1901 in Engelse Cottagestijl. Tweelaags pand onder samengesteld zadeldak gedekt met opnieuw verbeterde Hollandse pannen. De gevels zijn opgetroffen in kruisverband en hebben sierranden ven geel baksteen ter hoogte van de (onder en boven) dorpels. Grote witgeschilderde houten overstekende gootlijst met klossen. Sierankers in de topgevel. De voorgevel heeft een portico met rondbogen en gemetselde pilaren, gelegen op een bordes. Trap naar bordes heeft siersmeedijzerwerk leuning wit met goud. Hekjes met gouden bollen in portico. Rechterzijgevel heeft een erker. Alle vensters hebben roedenverdeling. De villa is ontworpen door architect Th. Smeele (latere burgermeester van Waalwijk).	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Beperkte wijziging	1900/1901		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_251	Hoge Steenweg 1	Bewoning en ontginning	Langgevelboerderij	Langgevelboerderij uit ca. 1890 onder zadeldak gedekt met gesmoorde Tuile du Nord. De gevel is opgetrokken in kruisverband. Samengestelde muizentand onder de dakgoot. Het woongedeelte heeft een traditionele indeling met een deur met aan weerszijden vensters. De vensters zijn vernieuwd en hebben sierluiken. Het bedrijfsgdeelte heeft een klein getoogd stalvenser, een geoogde deeldeur, een getoogd stalvenster en grote getoogde staldeuren. Er zijn een aantal dakramen in het dakvlak aanwezig en er zijn twee extra schoorstenen aangebracht.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Beperkte wijziging	ca. 1890		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_252	Kasteelweide ong.	Kastelen en buitenplaatsen	schutsboom	De schutsboom is onderdeel van de beschermde historisch buitenplaats van het kasteel van loon op zand. Sinds 1863 wordt het koningsschieten hier gehouden.	potentieel gemeentelijk monument	n.v.t.	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	n.v.t.	1863	geen locatie te bepalen	Monumentenhuis Brabant 2017	Nog niet op kaart gezet
GE_253	Finantiën 6a (O.L.Vrouw van Loon op Zand kapel)	Kerken en begraafplaatsen	Kapel	Kapel in de Delftse Schoolstijl gebouwd in 1939. Architect J.H.A. Bedaux (1910-1989). Leien dak, kruising tussen trap- en klokgevel. De kapel ligt aan het Finantien in het verlengde van de Kassteellaan. Kapel hoort bij de St. Jans Onthoofding parochie.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Geen wijzigingen	1939	is reeds gemeentelijk monument	Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_254	Gracht Witte Kasteel	Kastelen en buitenplaatsen	Gracht	Gedeelte gracht bij het Witte Kasteel	potentieel gemeentelijk monument	n.v.t.	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	niet bepaald		Monumentenhuis Brabant 2017	Top10NL
GE_255	Kasteellaan 1	Bewoning en ontginning	Kortgevelboerderij	Eenlaags kortgevelboerderij uit ca. 1870 met klokgevel onder zadeldak met wolfeind. De boerderij is gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is opgebouwd in kruisverband. De gevel heeft een symmetrische indeling met in het midden een deur geflakeers door twee vensters met glas-in-lood bovenlichten. De vensters en deur hebben een omlijsting met kuif. De gevel heeft onder een grijze plingen wordt afgesloten door een kroonlijst. De zijgevel heeft eenvoudigere vensters met glas-in-loodbovenlicht en wordt afgesloten door een witgeschilderde houten dakgoot. Dakramen in dakvlak. Rechterzijgevel heeft bloktand onder de gootlijst.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	ca. 1870		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_256	Kasteellaan 4	Bewoning en ontginning	Fabrikantenwoning	Fabrikantenwoning gebouwd ca. 1935 met stijlkenmerken van de Amsterdamse school en Nieuwe Zakelijkheid. Tweelaags pand onder schilddak gedekt met gesmoorde Tuile du Nord. De gevel is opgebouwd in staand verband en heeft een plint van grijze baksteen die naast de voordeur hoger is opgetrokken. Boven de entree wordt de verdieping afgesloten door een plat dak. Een erker met erboven een balkon, balkondeuren met ladder venster. Horizontale accenten benadrukt door het gebruik van dunne baksteen en smalle voeg en lijst boven de deur en erker. Decoratief baksteen gebruik.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	ca. 1935		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_257	Kasteellaan 6	Bewoning en ontginning	Villa	Villa bij fabriek met elementen uit de Nieuwe Zakelijkheid gebouwd in 1936. Tweelaags pand onder schilddak gedekt met rode verbeterde Hollandse pannen. De gevels zijn opgebouwd in Vlaams verband. De kozijnen in de voorgevel zijn vernieuwd. Typische architectuur uit de jaren 1930-1940 met diepe dakgoot, dakkapel in dakvlak en erker. De entree is gelegen in de zijgevel, portiek. Glas-in-loodramen.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	1936		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_258	Kasteellaan 8	Economie, handel & industrie	Fabriekspand	Fabriekspanden gelegen achter Kasteellaan 10 en 6. Eenlaagspand onder zadeldak gedekt met opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Aan de rechterzijde schuur / opslagruimte onder aflopend dak met golfplaten. Aan de linkerzijde een aanbouw onder plat dak. Tevens een tweelaags fabriekspand onder plat dak. De gevels zijn opgebouwd in kruisverband. Vele wijzigingen in het metselwerk zichtbaar. De langsgevel heeft een reeks lichtbetoogde vensters met roedenverdeling in houten kozijnen. Diverse bijgebouwtjes ertegenaan gebouwd.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd			Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_259	Kasteellaan 10	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Woonhuis met elementen van de Nieuwe Zakelijkheid gebouwd ca. 1935. Tweelaags pand onder plat dak. De gevels zijn opgebouwd in Vlaams verband en bevat rollagen ter hoogte van de boven en onder dorpels. De entree is gelegen in de zijgevel. Glas-in-loodvensters in metselwerk op de plaats waar de trap is. Eenlaags achterbouw met dakterras. Opengewerkte gemetselde balustrade.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	ca. 1935		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_260	Kasteellaan 14	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Woonhuis met neorenaissance elementen gebouwd ca. 1900. Eenlaags pand onder zadeldak gedekt met gesmoorde cementpannen. Het metselwerk is opgebouwd in kruisverband. De gevel geeft links een erker, dan een deur en ernaast een venster. De zijgevel heeft rondramen en een kleiner venster dan oorspronkelijk. Dakraam in het dakvlak aangebracht. De gevel wordt afgesloten door een geschilderde gootlijst met velden en centrale cirkels boven de voordeur en vensters.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1900		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_261	Kasteellaan 16 (tegeltableau)	Bewoning en ontginning	Tegeltableau	Tegeltableau in Jugendstilstijl boven de portiek van Kasteellaan 16, een dubbel woonhuis uit 1918. Er staat "Holland Utrecht"rechtsonder. Het tabelua komt van Faience- en Tegelfabriek "Holland" te Utrecht 1894–1918. Er waren drie ervaren schilders en ontwerpers van de beroemde Plateelbakkerij Rozenburg uit Den Haag aan deze onderneming verbonden: Willem Sherjon, Johannes Karel Leurs en Jan Karel Heijtze.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	Woonhuis uit 1918. Het tabelua komt van Faience- en Tegelfabriek "Holland" te Utrecht 1894–1918.		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_262	Kerkstraat t.h.v. 4 - Hoge Steenweg (lindebomen)	Bewoning en ontginning	Lindenbomen	Oude lindenbomen	van cultuurhistorische waarde	n.v.t.	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	samenhang/ensemblewaarde goeddeels verloren	n.v.t.	niet bepaald		Monumentenhuis Brabant 2017	BGT achtergrondvisualisatie, aanduiding van een groene perk/Vestigia

GE_263	Kerkstraat 4	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Woonhuis met klokgevel gebouwd in 1887. Eenlaags pans onder zadeldak gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. De gevels zijn opgebouwd in staand verband en hebben een smalle grijze plint. Deur en ramen zijn voorzien van omlijsting met kuif. De gevel wordt afgesloten door een gedecoreerd gepleisterd fries met velden en centrale cirkel en sierconsoles. Er is een dakkapel aangebracht in het linker dakvlak. Lagere aanbouw gebouwd. Dak vernieuwd. Nieuwe kozijnen.	van cultuurhistorische waarde	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1887		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG (samengevoegd)
GE_264	Kerkstraat 8-10 (dubbel woonhuis)	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Dubbel woonhuis uit 1949 ontworpen door architect F.P.J. Ruts (te Tilburg). Tweelaags pans onder zadeldak met knik, gedekt met rode opnieuw verbeterde Hollandse pannen. De gevel heeft een symmetrische indeling met voordeur in het midden geflankeers door een venster met glas-in-lood bovenlichten. De verdieping bevat enkel en dubbel zesruits venster met glas-in-lood bovenlichten. De daklijst wordt onderbroken door Vlaamse gevels. Er bevingen zich dakkapellen in het dakvlak. De woning heeft typische stijlkenmerken van de wederopbouwperiode. De voordeur wordt omgeven door natuursteen. natuursteen sluitblokken bij de vensters. Uitkragingen in metselwerk topgevel.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	1949		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_265	Kerkstraat 8-10 (voormalige schoenfabriek)	Economie, handel & industrie	Fabrieksgebouw	Eenlaags fabrieksgebouw met sheddak. De gevels zijn opgebouwd in ketting verband. Stalen rondramen met verdeling in de topgevels dak. Uitgebreid ca. 1960. Stalen kozijnen. Aanbouw in halfsteens verband.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	1949 (BAG Kadaster datering). Uitgebreid in ca. 1960	staat dit gebouw er nog wel? Niet herkenbaar op de luchtfoto	Monumentenhuis Brabant 2017	Nog niet op kaart gezet.
GE_266	Kerkstraat 13	Bewoning en ontginning	Herenhuis	Tweelaags herenhuis uit ca. 1870 onder zadeldak gedekt met rode verbeterde hollandse pannen. Het metselwerk is opgebouwd in stand verband. De gevel heeft een symmetrische indeling met in het midden een duer geflankeerd door twee vensters. De deur en vensters zijn voorzien van omlijsting met kuif en glas-in-lood bovenlichten. De verdiepingsvensters (verdieping later opgebouwd) hebben een simpele omlijsting. De gevel wordt afgesloten door een witgeschilderde houten gootlijst. in het dakvlak een dakkapel en er zijn verschillende dakramen toegevoegd. De rechtergevel heeft achteraan een erker met glas-in-lood. De linkergevel een erker uit ca. 1950. Uit de linkerzijgevel valt af te lezen dat het ooit een eenlaagsgebouw met trapgevel was. Tweelaags achterbouw ca. 2000.	van cultuurhistorische waarde	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm aangetast, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1870. Verdiepingen later opgebouwd.Erker uit ca. 1950 in linkergevel. Tweelaags achterbouw ca. 2000.		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_267	Kerkstraat 20	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Eenlaags woonhuis uit 1887 onderz adeldak gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is opgebouwd in kruisverband. Symmetrische gevel met deur in het midden geflankeerd door de twee vensters met raamontlijsting met kuif en kathedraalglas in bovenlichten. De gevel wordt afgesloten door een witgeschilderde houten kroonlijst met sierklossen. Er zijn twee dakramen in het dakvlak aangebracht. Aan de rechterachter/ zijgevel een moderne eenlaags aanbouw. Muurankers ter hoogte van de balklagen zichtbaar en een dichtgemetseld venster in de rechtergevel.	van cultuurhistorische waarde	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1887		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_268	Kerkstraat 32-34	Publieke voorzieningen	Voormalig verenigingsgebouw	Voormalige verenigingsgebouw van Sophia Vereniging met elementen uit de late Jugendstil gebouwd in 1922. Tweelaags pand onder mansardekap. Het metselwerk is in kruisverband en witgeschilderd. Gootlijst met sierklossen. Bijna symmetrische gevel met hoekkristalieten afgesloten door rondboog met "anno" en "1922". De venster en deur zijn vernieuwd bij verbouwing ca. 1960.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1922 (verbouwing ca. 1960)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_269	Kerkstraat 64	Publieke voorzieningen	Café-woonhuis	Café-woonhuis uit ca. 1940 met U-vormige plattegrond gelegen op de hoek van de Kasteellaan - kerkstraat. Tweelaags pand gedekt met bruine Tuile du Nord. Het metselwerk is opgebouwd in kruisverband met onder de dakgoot een overhoese muizentand. In voorgevel en zijgevel heeft het metselwerk banden en onderaan een grijze plint. De voorgevel heeft een symmetrische indeling. Het middenrisaliet met klokgeveltje bevat de voordeur. Links en rechts van de deur een groot venster met bovenlichten en in de verdiepnig een dubbel venster met roedeverderling. De rechterzijgevel heeft een zelfde groot venster en in de verdieping een dubbel venster. In de linkergevel een venster en een deur, beiden een segmentboog. Er is later een deel aangebouwd rechts. in de rechtergevel sporen van wijzigingen.	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1940	64-70 volgens BAG	Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_270	Kloosterstraat 29-31 (ingang)	Kerken en begraafplaatsen	ingang	Begraafplaats en ingang Sint Jans Onthoofding daterend uit ca. 1950. De ingang van het kerkhof bestaat ui twee gemetselde zuilen met daartussen een smeedijzeren hekwerk. De pilaren worden afgesloten door een ezelsrug en zijn voorzien van natuurstenen gevelsteen met daarop de inscriptie: "RESURRECTIO" en "ET VITA". De begraafplaats heeft een grote laan met beukenhagen gelegen tussen hoge bomen. Er is een kapelletje/werkhuisje met glas in loodvensters. Middenpad met aan weerszijden graven. Aan het einde van het pad bevindt zich een Cavelerieberg met kruis met de tekst: "ik ben de verrijzenis van het leven." Sierbelplantin en rondom de begraafplaats een heg. Bijna alle grafstenen zijn hetzelfde en liggen in nette rijen.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Geen wijzigingen	ca. 1950	perceelgrens BGT opgeknipt	Monumentenhuis Brabant 2017	BGT Perceelsgrens/Vestigia
GE_271	Kloosterstraat t.h.v. 29-31 (begraafplaats)	Kerken en begraafplaatsen	Begraafplaats	Begraafplaats en ingang Sint Jans Onthoofding daterend uit ca. 1950. De ingang van het kerkhof bestaat ui twee gemetselde zuilen met daartussen een smeedijzeren hekwerk. De pilaren worden afgesloten door een ezelsrug en zijn voorzien van natuurstenen gevelsteen met daarop de inscriptie: "RESURRECTIO" en "ET VITA". De begraafplaats heeft een grote laan met beukenhagen gelegen tussen hoge bomen. Er is een kapelletje/werkhuisje met glas in loodvensters. Middenpad met aan weerszijden graven. Aan het einde van het pad bevindt zich een Cavelerieberg met kruis met de tekst: "ik ben de verrijzenis van het leven." Sierbelplantin en rondom de begraafplaats een heg. Bijna alle grafstenen zijn hetzelfde en liggen in nette rijen.	potentieel gemeentelijk monument	Duidelijke stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	ca. 1950	perceelgrens BGT opgeknipt	Monumentenhuis Brabant 2017	BGT Perceelsgrens/Vestigia
GE_272	Kloosterstraat t.h.v. 3 (lindenbomen)	Bewoning en ontginning	Leilinden	Leilinden voor het pand Kloosterstraat 3 daterend uit ca. 1950	van cultuurhistorische waarde	n.v.t.	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	n.v.t.	ca. 1950		Monumentenhuis Brabant 2017	BGT achtergrondvisualisatie, aanduiding van een groene perk/Vestigia
GE_273	Kraanven 10	Bewoning en ontginning	Kortgevelboerderij	Kortgevelboerderij onder zadeldak met wolfeinden gedekt met riet. De gevels zijn wit gestuct. Venster en gevelopeningnen hebben een nieuwe invulling in historiserende stijl gekregen bij een verbouwing in 1989.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering verstorend gewijzigd	Verbouwing ca. 1989. 1989 tevens ook BAG Kadaster datering		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_274	Kraanven 12	Bewoning en ontginning	Boerderij	Boerderij uit ca. 1950 onder zadeldak gedekte met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is in klezoorverband. De topgevel is afgesloten door een rollaag. De voor- en achtergevel zijn wit gestuct. Lagere achterbouw linksachter. De gevelopeningen zijn vernieuwd in de jaren '60.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1950. Gevelopening en vernieuwd in de jaren '60.		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_275	Kraanven 35-37	Bewoning en ontginning	Boerderij	Boerderij uit ca. 1900 (gewijzigd 1973) onder met riet gedekt schilddak met wolfeind aan de oorspronkelijke woonzijde. De gevels zijn opgetrokken in veel verschillende soorten metselwerk en baksteen. In 1973 is de boerderij gesplitst in twee woningen en hebben veel gevelopeningen een andere invulling gekregen. De rechterzijgevel bevat vlechtingen, glas-in-lood in de bovenlichten en oudere kozijnen. Bijgebou op het erf, leilinden.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Hoofdvorm gaaf, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1900 (gewijzigd in 1973)		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_276	Moleneind 25	Bewoning en ontginning	Bakhuis	Bakhuisje uit ca. 1900 onder zadeldak gedekt met rode opnieuw verbeterde hollandse pannen. De gevels zijn opgetrokken in kruisverband. De deur zit in het midden van de kopgevel. In de linger zijgevel zit een vierruits venster. De bakoven is niet meer aanwezig, in de achtergevel zijn sporen te zien. Het bakhuisje is gelegen vooraan op het erf van de boerderij aan Moleneind 25.	geen cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	ca. 1900	bakhuisje is al verdwenen	Monumentenhuis Brabant 2017	Nog niet op kaart gezet.
GE_277	Moleneind 29	Bewoning en ontginning	Bakhuis	Vervallen bakhuisje met golfplaten dak. Volledig begroeid. Niet goed zichtbaar vanag de openbare weg	mogelijk cultuurhistorische waarde	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	niet bepaald		Monumentenhuis Brabant 2017	BGT
GE_278	Oranjeplein 20a (muziektent)	Publieke voorzieningen	Voormalige kiosk	Voormalige kiosk uit 1950, nu Café De Kiosk, gebouwd in 1999 en later verder opgebouwd.	van cultuurhistorische waarde	Geen stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Ingrijpend gewijzigd	ca. 1950. Huidig café gebouwd in 1999 en later verder opgebouwd		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_279	Oranjeplein 4	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Tweelaags woonhuis in overgangsstijl gebouwd ca. 1915. De gevels zijn opgetrokken in rood baksteen in kruisverband en wordt gekenmerkt door banden in gele baksteen. Segmentbogen boven de vensters en rondboog boven portiek. Erder op begane grond niveau met balkon erboven. De vensters bevatten glas-in-lood bovenlichten. De gevel heeft een grijze plint en wordt afgesloten door een opgewerkte baksteen balustrade. De gevelopeingen zijn enigszins gewijzigd.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	ca. 1915		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_280	Oranjeplein 10 (glas in lood)	Publieke voorzieningen	Glas-in-loodramen in de bovenlichten pui winkelpand	Glas-in-loodramen in de bovenlichten pui winkelpand uit ca. 1930. Het pand is gebouwd in de Amsterdamse schoolstijl en heeft elementen van de Nieuwe Zakelijkheid. De pui is symmetrisch met in het midden een dieper gelegen deur met aan weerszijden grote etalagevensters gevat in stalen kozijnen. Er is decoratief metselwerk aangebracht om de pui te accentueren. Het glas-in-lood en de duer zijn typisch voor de jaren 1925-1930.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Geen wijzigingen	ca. 1930		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_281	Oranjeplein 17-19 (stoeppalen/hardstenen)	Bewoning en ontginning	Stoep met hardstenen stoeppalen	Een stoep van terazzo met hardstenen palen met kettingen. Stoepje behoord bij een dubbel eenlaags woonhuis uit ca. 1915. Er missen twee kettningen. Evt. ook rechts naast het pand een hekwerk tussen twee gemetselde pilaren met siermetselwerk afgesloten door natuursteen/beton. te dateren ca. 1930.	van cultuurhistorische waarde	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	Woonhuis uit ca. 1915	hekwerk nog niet opgenomen op de kaart	Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_282	Oranjeplein 20	Bewoning en ontginning	Kortgevelboerderij	Kortgevelboerderij uit ca. 1900 met ingezwenkte lijstgevel onder zadeldak gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is opgebouwd in kruisverband. De gevel heeft onderaan een grijze plint en wordt gekenmerkt door twee rollagen. Ook de inzwenkingen zijn afgedekt met een rollaag. De kroonlijst is van siermetselwerk. Vernieuwse T-stijlvensters en kozijnen. Alle vensters zijn vernieuwd. Losstaand schuurtje links achter het huis.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	ca. 1900		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_283	Oranjeplein 40-42	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Dubbel woonhuis met elementen van de Nieuwe Zakelijkheid gebouwd ca. 1935. Eenlaags pand onder steil zadeldak gedekt met Tuile du Nord. Het metselwerk is opgebouwd in Noords verband. De gevel is symmetrisch met in het midden de voordeuren in portieken geflankeerd door erkers met glas-in-lood bovenlichten. Typische jaren dertig architectuur met diepe dakgoot, plantenbakken en een gemetselde afscheiding met bol. Een plan afdak boven de deuren van erkerk tot erker. Een plint in grijze baksteen, die hoger opgetrokken is naast de deur. Het toiletvenster bevat ook glas-in-lood.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Beperkte wijziging	ca. 1935		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_284	Plantloonseweg 6	Bewoning en ontginning	Boerderij	Boerderij uit 1892. geheel opnieuw gebouwd.	geen cultuurhistorische waarde	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	1892. Geheel opnieuw gebouwd.		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_285	Van Rijckevorselstraat 15 - Doelen (beeld)	Kerken en begraafplaatsen	Beeld	Gerlachusbeeld uit 1926. Voorstelling van de St. Gerlachus als kluizenaar in een eik, met een lammetje en kalf aan zijn voeten. Het Gerlachusbeeld bevond zich vanaf 1926 boven de hoofdingang van het zusterklooster. Na de sloop van het klooster in 1971 kreeg het plaats in het park van de Venloene. Na de sloop van de Venloene is het beeld in 2012 na restauratie herplaatst voor het nieuwe zorgcentrum de Venloene.	potentieel gemeentelijk monument	Eenvoudige stijluitdrukking	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Samenhang/ensemblewaarde geheel verloren	Beperkte wijziging	1926	op basis van Google streetview geplaatst	Monumentenhuis Brabant 2017	Google streetview/Vestigia
GE_286	Weteringstraat 11	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Eenlaags woonhuis uit 1923 onder mansardekap gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. De gevels zijn opgebouwd in halfsteensverband. Muurankers zichtbaar ter hoogte van de balklagen. De topgevel wordt afgesloten door een ezelsrug van cement. Er zijn dakkapellen in het dakvlak aangebracht, kozijnen zijn vernieuwd, venster dichtgemetseld. Er is een lagere achterbouw ook een nieuwbouw. Gevelsteen naast de voordeur "H. ?.M. Brands 1923".	van cultuurhistorische waarde	Duidelijke stijluitdrukking	Gemiddelde samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. woonhuizen	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm gaaf, detaillering in stijl gewijzigd	1923		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG

GE_287	Weteringstraat 12-14	Bewoning en ontginning	Voormalige schoenmakers woning	Voormalige schoenmakerswoningen gebouwd ca. 1915. Rijtje van drie eenlaags woonhuizen onder een zadeldak gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Het metselwerk is opgebouwd in kruisverband. Onderaan de gevel is een grijze plint. De topgevel wordt afgesloten door een rollaag. De vensters zijn vernieuwd, glas-in-lood is behouden. Pand nummer 12 is geheel opnieuw gebouwd rond 2003. Er is een groot dakraam aangebracht in het dakvlak van nummer 14.	van cultuurhistorische waarde	Zeer eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Samenhang/ensemblewaarde goeddeels herkenbaar	Hoofdvorm gaaf, detaillering verstorend gewijzigd	ca. 1915. Pand nummer 12 is geheel opnieuw gebouwd rond 2003/groot dakraam aangebracht in het dakvlak van nummer 14.		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_288	Zuidhollandsedijk 195	Bewoning en ontginning	Woonhuis	Woonhuis gebouwd in 1905 onder mansardekap gedekt met gesmoorde kruispannen. Het metselwerk is opgebouwd in kruisverband. De gevel is symmetrisch met in het midden een portiek met aan weerszijden twee vensters. Boven de vensters een segmentboog met tegels. De gevel bevat neorenaissance elementen en wordt gekenmerkt door siermetselwerk in verschillende kleuren baksteen. Boven de voordeur balkon en Vlaamse gevel. Rechts een hedendaagse serre aangebouwd.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	1905		Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_289	Horst 21	Bewoning en ontginning	Woonhuis	geen beschrijving	geen cultuurhistorische waarde	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	1933 (BAG Kadaster datering)	staat in de tabel zonder waardering en is niet nader opgenomen in het rapport	Monumentenhuis Brabant 2017	BAG
GE_290	Pastoor Kampstraat 20 (bakhuis)	Bewoning en ontginning	Bakhuis	Middelgroot eenlaags bakhuis uit ca. 1900 onder zadeldak gedekt met gesmoorde kruispannen. Het metselwerk is opgebouwd in wild verband. De linker langsgevel heeft twee deuren en twee vensters met segmentboog. De voorgevel heeft een vierruits venster. Er zijn muurankers zichtbaar. Het bakhuis heeft windveren, evenals de voorgevel van het hoofdgebouw. Het bakhuis hoort bij de kortgevelboerderij uit 1902 en staat met de nok evenwijdig aan het hoofdgebouw.	potentieel gemeentelijk monument	Eenvoudige stijluitdrukking	Duidelijke samenhang met sociaal-economisch/religieus/agrarisch/bestuurlijk/militair verleden, bijv. winkels, boerderijen, industrie. Bijzondere typologie	Bijzondere plek en samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	ca. 1900		Monumentenhuis Brabant 2017	
GE_291	Roestelberg en omgeving	Toerisme en vrije tijd	Bijeenkomstfunctie/Logiesfunctie	Eetgelegenheid en omgeving	waardevol voor de gemeente	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	1939 (BAG Kadaste datering) van Roestelbergse weg 2			Vestigia
GE_292	TV Toren	Publieke voorzieningen	zendmast	De televisietoren staat op de grens van Loon op Zand en Tilburg, maar op Loons grondgebied.	waardevol voor de gemeente	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	1957 (BAG Kadaster datering)		Geheugen van Tilburg	BAG
GE_293	Gasthuisstraat 9 (beeld)	Kerken en begraafplaatsen	Beeld (H. Theresia)	Het beeld van de Heilige Theresia is ongeveer een meter hoog en gemaakt van natuursteen. Theseria van Lisieux (1873-1897), doopnaam Thérèse Martin, kloosternaam Thérèse de L'Énfant-Jésus et de la Sainte-Face, werd in 1923 zalig verklaard en in 1925 heilig verklaard. Ze wordt afgebeeld als karmelietes met rozen in de hand en een cruxifix, haar traditionele attriubuten.	potentieel gemeentelijk monument	Bijzondere stijluitdrukking, monumentaliteit	Bijzondere herinneringswaarde (beroemde inwoner), pionierskarakter, unieke/zeldzame uitdrukking van het sociaal-economisch/religieus/agrarische/bestuurlijke/militair verleden	Duidelijke samenhang/ensemblewaarde	Beperkte wijziging	niet bepaald		Monumentenhuis Brabant 2017	Locatie op basis van luchtfoto/Vestigia

	Erasstraat bij nr 97	Bewoning en ontginning	Schuur achter nieuwe woning	Niet zichtbaar vanaf de openbare weg	mogelijk cultuurhistorische waarde					niet bepaald	Niet beoordeeld	Monumentenhuis Brabant 2017	Niet op de kaart gezet
GE_294	Weteringstraat 17a	Economie, handel & industrie	Fabriekspand	Niet goed zichtbaar vanaf de openbare weg	waardevol voor de gemeente					1968		Inbreng klankbordgroep	BAG

Bijlage 11

Erfgoedregister voor de cultuurlandschappen

CHI_ID	Naam	Thema	Type/soort	Karakteristiek/beschrijving	Waarde/status	Kenmerkend	Datering (begin-einde)	Opmerking	BronID	Bron	GIS_bron
LS_001	Galgenwiel	Infrastructuur en waterbeheer	binnenwaterkerende dijk		I (waardevol voor de gemeente)	Provinciaal			code 11550001214	CultGIS/RCE Leven met Water/CHW PNB /Erfgoedatlas	CultGIS
LS_002	Veepad/Oude Veepad	Infrastructuur en waterbeheer	binnenwaterkerende dijk		I (waardevol voor de gemeente)		1001-1499		code 10000240027	CultGIS	CultGIS
LS_006	Plakkeven	Bewoning en ontginning	beplanting/bebossing		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				code 11570001312	CultGIS	CultGIS
LS_007	Dijkbaanse Steeg	Bewoning en ontginning	perceelrand begroeid		I (waardevol voor de gemeente)				code 11550000669	CultGIS	CultGIS
LS_008	Dijkbaanse Steeg	Bewoning en ontginning	regelmatige strokenpercelering		I (waardevol voor de gemeente)				code 11550000277	CultGIS	CultGIS
LS_009	Eftelingse Straat	Bewoning en ontginning	perceelrand begroeid		I (waardevol voor de gemeente)		1870-1880		code 11570000811	CultGIS	CultGIS
LS_010	Zandberg	Bewoning en ontginning	perceelrand begroeid		I (waardevol voor de gemeente)				code 11550001134	CultGIS	CultGIS
LS_011	Bergstraat	Bewoning en ontginning	perceelrand begroeid		I (waardevol voor de gemeente)		1900-1930		code 11570001543	CultGIS	CultGIS
LS_012	Bergstraat	Infrastructuur en waterbeheer	weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				code 11570001105	CultGIS	CultGIS
LS_013	Baan	Bewoning en ontginning	perceelrand begroeid		I (waardevol voor de gemeente)		1900-1930		code 11550001653	CultGIS	CultGIS
LS_014	De Vossenberg	Bewoning en ontginning	perceelrand begroeid		I (waardevol voor de gemeente)		1850-1900		code 11550001882	CultGIS	CultGIS
LS_015	Engelse Weg	Bewoning en ontginning	weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)		1001-1499		code 10000240024	CultGIS	CultGIS
LS_016	Oude Vaart	Infrastructuur en waterbeheer	gegraven waterloop		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)		1001-1499		code 10000240034	CultGIS	CultGIS
LS_017	laan langs Afwateringskanaal	Infrastructuur en waterbeheer	weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)		1902-1930		code 11550000391	CultGIS	CultGIS
LS_018	's Gravenmoer	Infrastructuur en waterbeheer	weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)		1875-1900		code 11550000822	CultGIS	CultGIS
LS_019	Moersche Heide	Infrastructuur en waterbeheer	weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)		1900-1940		code 11550001292	CultGIS	CultGIS
LS_020	De Moer	Infrastructuur en waterbeheer	weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)		1905-1920		code 11570001546	CultGIS	CultGIS
LS_021	Witte Dijk - Lage Zandschel	Infrastructuur en waterbeheer	weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				code 11550001902	CultGIS	CultGIS
LS_022	Eerste Dwarsbaan	Infrastructuur en waterbeheer	weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				code 11570002027	CultGIS	CultGIS
LS_023	Klinkenpolder	Infrastructuur en waterbeheer	weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				code 11570002067	CultGIS	CultGIS
LS_024	Duikse Hoef	Infrastructuur en waterbeheer	weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				code 11570002094	CultGIS	CultGIS
LS_027	Kraanven	Bewoning en ontginning	beplanting/bebossing		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				code 11570001215	CultGIS	CultGIS
LS_028	Moleneind	Bewoning en ontginning	beplanting/bebossing		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)		1896-1905		code 11570001297	CultGIS	CultGIS
LS_029	Loonsche en Drunensche Duinen	Bewoning en ontginning	perceelrand onbegroeid		I (waardevol voor de gemeente)				code 11570001656	CultGIS	CultGIS
LS_032	Achterste Hoeven	Publieke voorzieningen	landgoederen en buitenplaatsen		I (waardevol voor de gemeente)		0-1902		code 11570000161	CultGIS	CultGIS
LS_034	Zuidhollandse Dijk	Infrastructuur en waterbeheer	binnenwaterkerende dijk		I (waardevol voor de gemeente)		1001-1499		code 10000240024	CultGIS	CultGIS
LS_035	Meerdijk	Infrastructuur en waterbeheer	rivierwaterkerende dijk		I (waardevol voor de gemeente)				code 11550001785	CultGIS	CultGIS

LS_036	Melkdijk	Infrastructuur en waterbeheer	rivierwaterkerende dijk		I (waardevol voor de gemeente)				code 11550001959	CultGIS	CultGIS
LS_037	Bossche Sloot	Infrastructuur en waterbeheer	gegraven waterloop		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)		1396-1396		code 11550001478	CultGIS	CultGIS
LS_038	Loonse Heide	Bewoning en ontginning	bedrijvigheid		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)		1923-1929		code 11570001280	CultGIS	CultGIS
LS_039	vloeiweide Heideweg	Bewoning en ontginning	bedrijvigheid		I (waardevol voor de gemeente)		1923-1929		code 11570001950	CultGIS	CultGIS
LS_040	zichtlijn	Kastelen en buitenplaatsen	landgoederen en buitenplaatsen		I (waardevol voor de gemeente)				code 11550002080	CultGIS	CultGIS
LS_041	zichtlijn	Kastelen en buitenplaatsen	landgoederen en buitenplaatsen		I (waardevol voor de gemeente)				code 11550002098	CultGIS	CultGIS
LS_042	Veenkolonie van het West-Brabants type	Landschap	Veenkolonien		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Totaal veranderd	x	Histland	Histland
LS_043	Veenkolonie van het West-Brabants type	Landschap	Veenkolonien		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Matig veranderd: kavelvergroting	x	Histland	Histland
LS_044	Veenkolonie van het West-Brabants type	Landschap	Veenkolonien		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Veranderd: hoofdstructuurlijnen nog aanwezig	x	Histland	Histland
LS_045	Veenkolonie van het West-Brabants type	Landschap	Veenkolonien		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Na 1850 ingericht	x	Histland	Histland
LS_046	Veenkolonie van het West-Brabants type	Landschap	Veenkolonien		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Veranderd: hoofdstructuurlijnen nog aanwezig	x	Histland	Histland
LS_047	Kampontginningen	Bewoning en ontginning	Kampontginningen met plaatselijke essen		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Veranderd: hoofdstructuurlijnen nog aanwezig	x	Histland	Histland
LS_048	Kampontginningen	Bewoning en ontginning	Kampontginningen met plaatselijke essen		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Matig veranderd: kavelvergroting	x	Histland	Histland
LS_049	Kampontginningen	Bewoning en ontginning	Kampontginningen met plaatselijke essen		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Veranderd: hoofdstructuurlijnen nog aanwezig	x	Histland	Histland
LS_050	Heidebebossing	Bewoning en ontginning	Heideontginningen en bossen (sedert 1850)		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Overig gebied, mate van verandering niet vastgesteld	x	Histland	Histland
LS_051	Heideontginning	Bewoning en ontginning	Heideontginningen en bossen (sedert 1850)		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Na 1850 ingericht	x	Histland	Histland
LS_052	Heideontginning	Bewoning en ontginning	Heideontginningen en bossen (sedert 1850)		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Na 1850 ingericht	x	Histland	Histland
LS_053	Heideontginning	Bewoning en ontginning	Heideontginningen en bossen (sedert 1850)		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Na 1850 ingericht	x	Histland	Histland
LS_054	Bebouwde kom	Bewoning en ontginning	Overige onderscheidingen		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Overig gebied, mate van verandering niet vastgesteld	x	Histland	Histland
LS_055	Bebouwde kom	Bewoning en ontginning	Overige onderscheidingen		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			Periode 1850-2000: Overig gebied, mate van verandering niet vastgesteld	x	Histland	Histland
LS_056	Zuidhollandsedijk (oude naam: Loonsche dijk)	Infrastructuur en waterbeheer	Dijk		I (waardevol voor de gemeente)		Relict		RCE_dijk_04243	RCE LmW/Erfgoedatlas	Vestigia
LS_057	Eikendijk	Infrastructuur en waterbeheer	Dijk		I (waardevol voor de gemeente)		relict		RCE_dijk_12519	RCE LmW/Erfgoedatlas	Vestigia

LS_058	De Melkdijk	Infrastructuur en waterbeheer	Dijk		I (waardevol voor de gemeente)		relict		RCE_dijk_12243	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_059	Wiel (naam onbekend)	Infrastructuur en waterbeheer	Wiel		I (waardevol voor de gemeente)				id_wiel 1114	RCE LmW/Erfgoedatlas	Vestigia
LS_060	Monumentale boom Gasthuisstraat 32 Kaatsheuvel	Landschap	Boom	Rode beuk uit 1900-1910. De boom heeft zware zijtakken en staat in de achtertuin.	Monumentaal		1900-x		objectid 466	CHW PNB	Vestigia
LS_061	Monumentale boom Oranjeplein 1 Loon op Zand	Landschap	Boom	Rode beuk uit 1900-1910. Staat in de tuin.	Monumentaal		1900-x		objectid 404	CHW PNB	Vestigia
LS_063	Heideontginningen Duikse Hoef	Bewoning en ontginning	Heideontginning	Voorheen een particuliere ontginning, deels van heideterreinen met stuifduinen, nu beplant met hoofdzakelijk naaldbossen afgwisseld met akkertjes.	redelijk hoog				objectid 261	CHW PNB / CultGIS	CHW2006
LS_064	Kasteel Loon op Zand	Kastelen en buitenplaatsen	Kasteel	Ten zuiden van Loon op Zand, nagenoeg grenzend aan de kom van het dorp en door de Kasteellaan doorsneden voormalige landgoed en kasteelterrein, het laatste bestaande uit een omgracht terrein waarop het in de kern middeleeuwse kasteel, het geheel voorhee	hoog				objectid 246	CHW PNB/CultGIS/Erfgoedatlas	CHW2006
LS_065	Landgoed Plantloon	Kastelen en buitenplaatsen	Landgoed	Ten zuiden van Waalwijk, grenzend aan de Loonse en Drunense Duinen gelegen oorspronkelijke hoevenontginning (1200-1300), de huidige aanblik echter bepaald als voormalige heideontginning. In de negentiende eeuw tot stand gekomen landgoed door toedoen van	hoog				objectid 221	CHW PNB / CultGIS	CHW2006
LS_066	Loonsche en Drunensche Duinen	Landschap	stuifzandcomplex	Grootste stuifzandcomplex van Europa, gelegen ten oosten van Kaatsheuvel, ten zuiden van Waalwijk en grenzend aan de Baardwijkse Overlaat. Aan de oostzijde gaat het gebied over in een gevarieerder landschap (Hooge Heide en gebied Margriet) dat doorloopt	zeer hoog				objectid 216	CHW PNB / CultGIS	CHW2006
LS_067	Veenontginning Dijkbaanse Steeg	Bewoning en ontginning	Veenontginning	Tussen Nieuwe-Vaart en Kaatsheuvel gesitueerd gebied met restanten van het voor de Langstraat typerende slagenlandschap. In het centrale deel is de structuur nog redelijk gaaf, aan de randen is door ruilverkaveling de oorspronkelijke opdeling in smalle p	redelijk hoog				objectid 264	CHW PNB	CHW2006
LS_068	Zichtrelatie	Kastelen en buitenplaatsen	Zichtlijn		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 73	CHW PNB	Vestigia
LS_069	Zichtrelatie	Kastelen en buitenplaatsen	Zichtlijn		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 76	CHW PNB	Vestigia
LS_070	Molenbiotoop	Economie, handel en industrie	Molenbiotoop		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 109	CHW PNB	CHW2006
LS_071	Molenbiotoop	Economie, handel en industrie	Molenbiotoop		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 127	CHW PNB	CHW2006
LS_072	Molenbiotoop	Economie, handel en industrie	Molenbiotoop		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 133	CHW PNB	CHW2006

LS_073	Klinkerweg Duikse Hoef	Infrastructuur en waterbeheer	Weg	Ten noordoosten van Loon op Zand gelegen klinkerweg nabij het gehucht de Duikse Hoef, gelegen tussen open weidegronden met bescheiden aangrenzende bebouwing, deels begeleid door struiken. De weg gaat over in zandpaden die het gebied van de Duikse Hoef do	zeer hoog				objectid 20053	CHW PNB	Vestigia
LS_074	Klinkerweg Eerste Dwarsbaan	Infrastructuur en waterbeheer	Weg	Tussen Duikse Hoef en Kraanven gelegen, in twee delen nog aanwezige klinkerweg die tevens een deel vormt van de noordgrens van het landgoed Huis ter Heide	zeer hoog				objectid 20163	CHW PNB	Vestigia
LS_075	Klinkerweg Kinkenpolder	Infrastructuur en waterbeheer	Weg	Bochtige klinkerweg pal ten westen van de Efteling, grenzend aan het akkergebied van de Duikse Hoef met afwisselend weidegrond, kleine akkers en bossen. De gebakken klinkers gaan over in een bestrating met betonklinkers.	zeer hoog				objectid 19709	CHW PNB	Vestigia
LS_076	Klinkerweg Witte Dijk-Lage Zandschel	Infrastructuur en waterbeheer	Weg	Ten zuiden van Nieuwe Vaart gelegen, door overwegend agrarisch landschap slingerende klinkerweg, aan de westzijde geheten 1e Witte Dijk, aan de oostzijde Lage Zandschel. Het oostelijk deel is hoger gelegen en heeft een laanbeplanting met eiken, naar het	zeer hoog				objectid 20669	CHW PNB	Vestigia
LS_077	Meerdijk	Infrastructuur en waterbeheer	Dijk	Vormde met de meer oostelijk gelegen de Heidijk tesamen de achterkade en uiterste begrenzing van de in 1421 ondergegane Grote of Zuid-Hollandse Waard.	zeer hoog				objectid 9280	CHW PNB	Vestigia
LS_078	Melkdijk	Infrastructuur en waterbeheer	Dijk	Dijk die moest voorkomen dat het vanaf 's-Hertogenbosch naar de Baardwijkse overlaat afstromende water in extreme situaties verder richting het westen zou stromen en de akkergronden van Loon op Zand of zelfs 's-Gravenmoer zou bereiken. Takt in het noorden	zeer hoog				objectid 9281	CHW PNB	Vestigia
LS_079	Stuifzandwallen Loonsche en Drunensche Duinen	Landschap	stuifzandcomplex	Vanaf Middeleeuwenontstonden in het gebied stuifzandduinen die zich met de wind in oostelijke richting verplaatsten. Om te voorkomen dat het stuifzandgebied zich verder kon uitbreiden werden met name aan de noordwestelijke zijde (omgeving Roestelberg), m	zeer hoog				objectid 19786	CHW PNB	Vestigia
LS_080	Turfvaart Bossche Sloot	Infrastructuur en waterbeheer	turfvaart	Een drietal belangrijke relicten van de turfvaart Loonse Vaart, nu bekend als Bossche Sloot of de Turfvaart, gegraven rond 1396 als turfvaart van 's Gravenmoer naar 's-Hertogenbosch doch kort na de Sint-Elisabethsvloed verzand waardoor de vaart aan betek	zeer hoog				objectid 20641	CHW PNB	Vestigia

LS_081	Vloeiweide Heideweg	Bewoning en ontginning	Vloeiweide	Ten westen van Loon op Zand, nabij de Heideweg gelegen vloeivelden in de vorm van gedraineerde graslanden tussen dijklichamen. Zeldzaam, tussen 1923 en 1929 in kader van werkverschaffingsproject op de Loonse Heide aangelegd. Doel van het complex was de z	zeer hoog				objectid 15547	CHW PNB	Vestigia
LS_082	Bos Moleineind, Loon op Zand	Bewoning en ontginning	Bos	Een bos zomereik ruwe berk zomereik zwarte els Amerikaanse vogelkers zwarte den grove den wilde lijsterbes beuk wilde kamperfoelie hulst grauwe wilg ratelpopulier eikvaren. deels: beweid bosgedeelte met onder de bomen grasland. Het geheel dateert van 189	redelijk hoog				CHW_code G482	CHW PNB	CHW2006
LS_083	Bos, dijkbeplanting, laanbeplanting, landgoed Achterste Hoeven, Plantloon, Waalwijk	Bewoning en ontginning	Parkaanleg	Een gaaf landgoed met lanen en bos begroeit met onder meer beuk, zomereik, robinia, Amerikaanse eik, zomereik, grove den, wilde lijsterbes, hulst, wilde kamperfoelie en wilde gagel. In het gebied bevindt zich nog een oude dijk (Melkdijk) begroeid nu met	hoog				CHW_code G485	CHW PNB	CHW2006
LS_084	Bos, hakhout, stuifzandwal Kraanven	Bewoning en ontginning	Bos	Op stuifzandwallen gelegen bos met oud hakhout van zomereik, grove den, ruwe berk en eikvaren, daterend van rond 1850 .	hoog				CHW_code G476	CHW PNB	CHW2006
LS_085	Bos, houtwal, laanbeplanting, landgoed, park Kasteel, Loon op Zand	Bewoning en ontginning	Parkaanleg	Een landgoed met lanen, bos en houtwallen, her en der monumentale oude bomen, verder beuk, zomereik, Hollandse linde, haagbeuk, grove den, zwarte els, robinia en hulst. De begroeiing dateert deels uit de periode 1850-1870 .	hoog				CHW_code G480	CHW PNB	CHW2006
LS_087	Hakhout Plakkeven, Loon op Zand	Bewoning en ontginning	Hakhout	Een ven omzoomd door zwarte els, grauwe wilg, ruwe berk, Amerikaanse vogelkers, robinia en zomereik .	redelijk hoog				CHW_code G479	CHW PNB	CHW2006
LS_088	Houtwal Eftelingse Straat, Duiksehoef, Kaatsheuvel	Bewoning en ontginning	Houtwal	Een oud kleinschalig akkercomplex omzoomd met oude bomen waaronder beuk, zomereik, haagbeuk, populier, beuk, gewone vlier, sleedoorn, robinia en Amerikaanse eik, daterend uit 1870-1880 .	hoog				CHW_code G475	CHW PNB	CHW2006
LS_089	Houtwal, laanbeplanting, De Moer	Bewoning en ontginning	Houtwal	Lanen en aangrenzende houtwallen met robinia, populier, zomereik, gewone esdoorn, beuk, Hollandse linde, hulst, meidoorn, zwarte els en eikvaren. Een solitaire lindeboom dateert van circa 1840 en hoorde bij een boerderij die hier vroeger lag. Gretendeels	redelijk hoog				CHW_code G473	CHW PNB	CHW2006
LS_090	Houtwal, perceelsrandbegroeiing Baan, Kaatsheuvel	Bewoning en ontginning	Houtwal	Een begroeiing van zwarte els, sporkehout, ruwe berk, grauwe wilg, geoorde wilg en zomereik, daterend uit 1900-1930 .	redelijk hoog				CHW_code G471	CHW PNB	CHW2006
LS_091	Houtwal, perceelsrandbegroeiing Dijkbaanse Steeg, Kaatsheuvel	Bewoning en ontginning	Houtwal	Een relict van het slagenlandschap met houtwallen en perceelsrandbegroeiing van zwarte els, es, ruwe berk, meidoorn en schietwilg. Het geheel dateert van rond 1850	hoog				CHW_code G469	CHW PNB	CHW2006

LS_092	Houtwal, perceelsrandbegroeiing Zandberg, Loons Hoekje	Bewoning en ontginning	Houtwal	Een begroeiing van zomereik, zwarte els, schietwilg, iep, es en populier, deels daterend van voor 1850, deels ook jonger	redelijk hoog				CHW_code G484	CHW PNB	CHW2006
LS_093	Houtwal, perceelsrandbegroeiing, stuifzandwal Bergstraat, Loon op Zand	Bewoning en ontginning	Houtwal	Een begroeiing van zomereik, robinia, Amerikaanse eik en beuk, daterend uit 1900-1930 .	redelijk hoog				CHW_code G478	CHW PNB	CHW2006
LS_094	Houtwal, struweel, watergangbeplanting Afwateringskanaal 's-Hertogenbosch-Drongelen	Bewoning en ontginning	Houtwal	Een rijk en gevarieerde kanaalbegroeiing over een lengte van ruim 5 kilometer met zomereik, zoete kers, gewone esdoorn, zwarte els, ruwe berk, sporkehout, appel, wilde lijsterbes, boswilg, grove den, grauwe abeel, hulst, wilde kamperfoelie, eenstijlige m	hoog				CHW_code G487	CHW PNB	CHW2006
LS_095	Laanbeplanting Bergstraat, De Moer	Bewoning en ontginning	Laanbeplanting	Een lange laanbeplanting van beuken van rond 1900 .	redelijk hoog				CHW_code G477	CHW PNB	CHW2006
LS_096	Laanbeplanting Moersche Heide, De Moer	Bewoning en ontginning	Laanbeplanting	Een laan met zomereiken uit de periode 1900-1940 .	redelijk hoog				CHW_code G472	CHW PNB	CHW2006
LS_097	Laanbeplanting, watergangbeplanting 's Gravenmoersche Vaart, Waspikse Weg, Vaartweg, Gemeentenweg, Oude Veepad, 's Gravenmoer	Bewoning en ontginning	Laanbeplanting	Vaart en weg met een bijzonder lange begeleidende beplanting van Hollandse linde, beuk en zomereik. De beplanting dateert uit 1875-1900 .	hoog				CHW_code G462	CHW PNB	CHW2006
LS_098	haag, perceelsrandbegroeiing De Vossenberg, Kaatsheuvel	Bewoning en ontginning	Perceelsrandbegroeiing	Een begroeiing rond een begraafplaats met witte paardekastanje, Hollandse linde, Amerikaanse eik, zilverdoorn, plataan en Noorse esdoorn uit 1850-1900 .	redelijk hoog				CHW_code G470	CHW PNB	CHW2006
LS_099	Galgenwiel	Bewoning en ontginning	Wiel	Terrein met mogelijk sporen van begraving (grafheuvel) met onbekende datering. Ronde kunstmatige heuvel die i.v.m. het toponiem Galgenwiel wel geinterpreteerd wordt als galgenberg. Volgens Beex zou eerder de hogere, ronde heuvel ten WNW van het Galgenwie	Terrein van hoge archeologische waarde, monument 4297			aanvulling klankbordgroep	objectid 580	CHW PNB	CHW2006
LS_100	Hoge Steenweg	Bewoning en ontginning	Terrein van hoge archeologische waarde	Terrein met sporen van bewoning uit de Late Bronstijd en Vroege IJzertijd. In 1987/1988 zijn hier opgravingen in het wegtracee (N261) verricht door AWN en IPP/ROB, waarbij o.a. 5 huisplattegronden werden aangetroffen.De begrenzing van het oorspronkelijk	Terrein van hoge archeologische waarde, monument 13904			aanvulling klankbordgroep	objectid 577	CHW PNB	CHW2006
LS_101	Kraanvensche Heide	Bewoning en ontginning	Terrein van hoge archeologische waarde	Terrein met nederzettingssporen uit de Late Bronstijd en Vroege IJzertijd. In 1987/1988 zijn hier opgravingen in het wegtracee (N261) verricht door AWN en IPP/ROB, waarbij o.a. 5 huisplattegronden werden aangetroffen.De begrenzing van het oorspronkelijk	Terrein van hoge archeologische waarde, monumenten 4295			aanvulling klankbordgroep	objectid 578	CHW PNB	CHW2006
LS_102	Plakkeven	Bewoning en ontginning	Terrein van hoge archeologische waarde	Terrein met sporen van bewoning (vuursteenvindplaats). Gelegen aan de westzijde van een ven. Opm.: A. van der	Terrein van hoge archeologische waarde, monument 4294			aanvulling klankbordgroep	objectid 575	CHW PNB	CHW2006

LS_103	Venloonstraat	Bewoning en ontginning	Terrein van hoge archeologische waarde	Terrein met resten van het overstoven dorp (Wuestung) Velloon / Venloon en de funderingen van de bijbehorende kerk	Terrein van hoge archeologische waarde, monument 4291			aanvulling klankbordgroep	objectid 579	CHW PNB	CHW2006
LS_104	Lijn van redelijk hoge waarde (798 aantal)	Infrastructuur en waterbeheer	Lijn van redelijke hoge waarde		Redelijk hoge waarde				diversen	CHW PNB	Vestigia
LS_105	Lijn van hoge waarde (27 aantal)	Infrastructuur en waterbeheer	Lijn van hoge waarde		Hoge waarde				diversen	CHW PNB	Vestigia
LS_106	Historische tramweg Dongen (Hoge Ham) - Veldhoven	Infrastructuur en waterbeheer	Tramweg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)			goederenvervoer opening later, nml 19-12-1904	objectid 1331	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_107	Historische tramweg Tilburg (station) - Besoijen	Infrastructuur en waterbeheer	Tramweg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				objectid 1333	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_108	Historische tramweg Kaatsheuvel - Horst	Infrastructuur en waterbeheer	Tramweg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				objectid 1335	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_109	Historische tramweg Kaatsheuvel - Kapelle	Infrastructuur en waterbeheer	Tramweg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				objectid 1337	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_110	Historische tramweg Kaatsheuvel - Sprangsche Vaart	Infrastructuur en waterbeheer	Tramweg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				objectid 1339	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_111	Gemaal de Grote	Infrastructuur en	Poldergemaal		II (mogelijk waardevol voor			http://gemalen.nl/gema	objectid 1789	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_112	Gemaal Americastraat	Economie, handel en	Poldergemaal		II (mogelijk waardevol voor			http://gemalen.nl/gema	objectid 1791	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_113	Groenaanleg	Kastelen en buitenplaatsen	Samengestelde aanleg		Rijksmonument 515256				710	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_114	Veenontginning	Bewoning en ontginning	Opstrekkende		II (mogelijk waardevol voor				GID 16230	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_115	Veenontginning	Bewoning en ontginning	Opstrekkende strokenverkaveling		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				GID 16231	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_116	Veenontginning	Bewoning en ontginning	Opstrekkende strokenverkaveling		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				GID 16238	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_117	Veenontginning	Bewoning en ontginning	overige verkaveling		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				GID 16262	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_118	Weg 1650	Infrastructuur en waterbeheer	Weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				ID RCE_NLBlaeuRoute_015203	Erfgoedatlas (Blaeu (1649) Tertia Branantiae)	Vestigia
LS_119	Weg 1650	Infrastructuur en waterbeheer	Weg		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				ID RCE_NLBlaeuRoute_015224	Erfgoedatlas (Blaeu (1649) Tertia Branantiae)	Vestigia
LS_120	Moersche Loop	Infrastructuur en waterbeheer	Groen erfgoed		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				objectid 1088	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_121	Nieuwe Vaart	Infrastructuur en waterbeheer	Bos, houtwal		A/B (zeer waardevol/waardevol)/ +++ (nagenoeg volledig)				objectid 1089	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_122	Loonsche en Drunensche Duinen	Landschap	Bos, houtwal, stuifzand		A (zeer waardevol) /+++ (nagenoeg volledig)				objectid 3231	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_123	Boschlust, Dongen	Bewoning en ontginning	Groen erfgoed		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)				objectid 1087	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_124	Galgeneind	Bewoning en ontginning	Houtwal		C (vrij waardevol) / ++ (vrij volledig)				objectid 868	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_125	Heideweg, Molenwijck	Infrastructuur en waterbeheer	Bos, houtwal		C (vrij waardevol) / +++ (nagenoeg volledig)				objectid 1237	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_126	Klokkenlaan	Infrastructuur en waterbeheer	Houtwal		C (vrij waardevol) / +++ (nagenoeg volledig)				objectid 1238	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_127	Heideweg, Moleneind	Infrastructuur en waterbeheer	Houtwal		C (vrij waardevol) / +++ (nagenoeg volledig)				objectid 1239	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_128	Moleneind	Bewoning en ontginning	Bos, bosrand		C (vrij waardevol) / +++ (nagenoeg volledig)				objectid 1240	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_129	Galgeneind, Dongen	Bewoning en ontginning	Bosrand		C (vrij waardevol) / +++ (nagenoeg volledig)				objectid 1295	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas

LS_130	Molen De Eendragt	Economie, handel en industrie	Ronde stenen stellingmolen		Rijksmonument 26171		bouwjaar 1870	https://zoeken.allemolens.nl/tenbruggencatenummer/00373	gid 114	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_131	Molen De Couwenberg	Economie, handel en industrie	Ronde stenen beltmolen		Rijksmonument 527688		bouwjaar 1849	https://zoeken.allemolens.nl/tenbruggencatenummer/00375	gid 115	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_132	Molen van Van der Wouw	Economie, handel en industrie	Beltmolen		I (waardevol voor de gemeente)		bouwjaar 1867	https://zoeken.allemolens.nl/tenbruggencatenummer/00366	gid 1448	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_133	Bergmolen	Economie, handel en industrie	Beltmolen		Verdwenen		1888-1941	https://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&tbnummer=00367	molen_dbnr 12218	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_134	Molen op de Vosseberg/ Molen van Teurlings	Economie, handel en industrie	Stellingmolen		Verdwenen		1850-1924	https://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&tbnummer=00374	molen_dbnr 12220	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_135	Grutmolen van J.C. Teurlings	Economie, handel en industrie	Rosmolen		Verdwenen		onbekend-1940	https://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&tbnummer=11912	molen_dbnr 14771	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_136	standerdmolen	Economie, handel en industrie	Standerdmolen		Verdwenen		1832-1869	https://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&tbnummer=00374_a	molen_dbnr 12221	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_137	Loonsche Molen	Economie, handel en industrie	Standerdmolen		Verdwenen		1794-1896	https://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&tbnummer=02645_c	molen_dbnr 12450	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_138	De Eendragt (1e)	Economie, handel en industrie	Standerdmolen		Verdwenen		1779-1877	https://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&tbnummer=04146_i	molen_dbnr 12219	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_139	Kerkhof St. Joachim	Kerken en begraafplaatsen	Kerkhof		I (waardevol voor de gemeente)		Ca. 1903		ogc_fid 159	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_140	HH Martelaren van Gorcumkerkhof (Berndijk)	Kerken en begraafplaatsen	Kerk		Rijksmonument 525703			https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/525703	ogc_fid 258	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_141	NH Begraafplaats	Kerken en begraafplaatsen	Begraafplaats		I (waardevol voor de gemeente)				ogc_fid 274	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_142	Oude kerkhof St. Jans Onthoofding	Kerken en begraafplaatsen	Kerkhof		I (waardevol voor de gemeente)				ogc_fid 287	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_143	H Johannes de Doperkerkhof	Kerken en begraafplaatsen	Kerkhof		Rijksmonument 524402		1837	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/complexen/524402	ogc_fid 298	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_144	H Jozefkerkhof	Kerken en begraafplaatsen	Kerkhof		I (waardevol voor de gemeente)		1936		ogc_fid 299	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_145	Begraafplaats St. Jans' Onthoofding	Kerken en begraafplaatsen	Begraafplaats		I (waardevol voor de gemeente)				ogc_fid 300	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_146	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 421	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_147	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 425	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_148	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 236	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_149	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 445	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_150	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 446	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas

LS_151	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 447	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_152	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 448	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_153	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 456	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_154	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 469	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_155	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 476	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_156	Es	Bewoning en ontginning	Es		I (waardevol voor de gemeente)				objectid 495	Erfgoedatlas	Erfgoedatlas
LS_157	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Landschap	Bruine beuk		Monumentaal		plantjaar 1840/1850	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1692494	boomnr. 1692494	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_158	Fagus sylvatica	Landschap	Beuk		Monumentaal		plantjaar 1860/1870	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1680738	boomnr. 1680738	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_159	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Landschap	Bruine beuk		Monumentaal		plantjaar 1890/1900	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1692550	boomnr. 1692550	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_160	Pterocarya fraxinifolia	Landschap	Kaukasische vleugelnoot		Monumentaal		plantjaar 1900/1910	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1680735	boomnr. 1680735	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_161	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Landschap	Bruine beuk		Monumentaal		plantjaar 1890/1900	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1692549	boomnr. 1692549	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_162	Fagus sylvatica	Landschap	Beuk		Monumentaal		1910/1920	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1692559	boomnr. 1692559	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_163	Platanus x hispanica	Landschap	Gewone plataan		Monumentaal		1890/1900	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1692551	boomnr. 1692551	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_164	Platanus x hispanica	Landschap	Gewone plataan		Monumentaal		1810/1820	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1692558	boomnr. 1692558	Erfgoedatlas	Vestigia

LS_165	Aesculus hippocastanum	Landschap	Witte paardenkastanje		Monumentaal		1870/1880	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1692308	boomnr. 1692308	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_166	Robinia pseudoacacia	Landschap	Valse acacia		Monumentaal		1870/1880	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1696615	boomnr. 1696615	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_167	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Landschap	Bruine beuk		Monumentaal		1890/1900	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1696615	boomnr. 1691097	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_168	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Landschap	Bruine beuk		Monumentaal		1900/1910	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1691037	boomnr. 1691037	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_169	Quercus robur	Landschap	Zomereik		Monumentaal		1860/1870	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1680737	boomnr. 1680737	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_170	Platanus x hispanica	Landschap	Gewone plataan		Monumentaal		1900/1910	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1691135	boomnr. 1691135	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_171	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Landschap	Bruine beuk		Monumentaal		1890/1900	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1692552	boomnr. 1692552	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_172	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	Landschap	Bruine beuk		Monumentaal		1830/1840	https://bomenstichting.maps.arcgis.com/apps/dashboards/db36bef64a3d4fdf9543efe2e33d7830#boomnr=1692554	boomnr. 1692554	Erfgoedatlas	Vestigia
LS_173	Oude percelering in Landgoed Huis ter Heide	Kastelen en buitenplaatsen	perceelrand begroeid		I (waardevol voor de gemeente)				chw_code CC176	CHW PNB	CHW PNB
LS_177	Kasteellandschap het Witte Kasteel	Kastelen en buitenplaatsen	Kasteellandschap		Zeer hoog					Toorians	Vestigia
LS_178	De Meijerij (regio)	Landschap	diverse structuurdragers		I (waardevol voor de gemeente)					Landschapsatlas RCE/CHW PNB	Landschapsatlas RCE
LS_179	De Langstraat (regio)	Landschap	diverse structuurdragers		I (waardevol voor de gemeente)					Landschapsatlas RCE/CHW PNB	Landschapsatlas RCE
LS_180	Cirkelvormige gracht	Kastelen en buitenplaatsen	parkaanleg		I (waardevol voor de gemeente)					Aanvulling historische kring	Vestigia
LS_181	Leemafgraving	Economie, handel en industrie	leemafgraving		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)						

LS_182	Kaatsheuvelse IJsbaan	Toerisme en vrije tijd	ijsbaan		I (waardevol voor de gemeente)						
LS_183	Galgeneind	Bewoning en ontginning	bewoningstoponiem		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)						
LS_184	Klokkenberg	Bewoning en ontginning	bewoningstoponiem		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)						
LS_185	Roestelberg	Bewoning en ontginning	bewoningstoponiem		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)						
LS_186	Westloon	Bewoning en ontginning	bewoningstoponiem		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)						
LS_187	Turfvaart	Economie, handel en industrie	turfvaart		I (waardevol voor de gemeente)						
LS_188	MASt gebied	Verdediging en conflict	munitieopslag		I (waardevol voor de gemeente)						
LS_189	Maliebaan	Kastelen en buitenplaatsen	maliebaan		II (mogelijk waardevol voor de gemeente)					Hendrik Verhees ca. 1773/ L. Toorians 2017	Vestigia

Bijlage 12

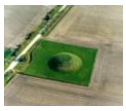
Verslag marktdag

Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie
e-mail: info@vestigia.nl
tel: 033 277 92 00

Verslag Marktdag Loon op Zand

Onderwerp : Erfgoedbeleid en cultuurhistorische waardenkaart gemeente Loon op Zand
Datum marktdag : 23-05-25
Opsteller: : TB
Versie: : 1; 20 juni 2025

Inleiding

Op 23 mei 2025 zijn de inwoners van de gemeente Loon op Zand benaderd om hun mening te geven over het Erfgoed in hun gemeente. Er is gekozen om de bewoners aan te spreken op de markt en geen aparte bijeenkomst te organiseren. Voordeel van deze vorm is een meer diverse doorsnede van de inwoners te kunnen aanspreken. Op de markt zijn ook mensen met minder interesse in erfgoed aanwezig. Het doel van de bijeenkomst is om inwoners te betrekken en na te laten denken over erfgoed en de plaats van erfgoed binnen de gemeente en ontwikkelingen. Middels gesprekken, stellingen, een vragenlijst en een kaart is gevraagd wat mensen erfgoed vinden en hoe ze dit bewaard willen hebben. Deze interactie heeft plaatsgevonden op de markt in Loon op Zand (tussen 10.00 en 12.00 uur) en Kaatsheuvel (tussen 13.00 en 15.00 uur). Zowel de gemeente Loon op Zand, Heemkundekring de Ketsheuvel, Heemkundekring Loon op 's Sandt als de Parochie H. Willibrord waren vertegenwoordigd tijdens deze activiteit.
Hieronder worden de resultaten besproken per onderdeel: Stellingen, Vragenlijsten en Erfgoedplek op de kaart. De gevoerde gesprekken zijn verwerkt bij de relevante onderdelen.

Stellingen

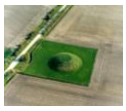
Tijdens onze aanwezigheid op de markt konden mensen stickers plakken bij stellingen om aan te geven of ze het eens (groen), niet helemaal zeker(geel) of oneens (rood) waren met de geponeerde stelling. In totaal is ongeveer 70 keer een mening geuit op de stellingen. Hieronder worden de resultaten per stelling gegeven:

Investeren in erfgoed is een verrijking voor de gemeenschap, niet een verspilling. – Het overgrote deel van de mensen is het eens met deze stelling. Slechts tweemaal is men het er mee oneens en zes keer is men niet helemaal zeker. Kanttekeningen die tijdens de gesprekken naar boven kwamen hebben voornamelijk te maken met het al verdwenen erfgoed en dat al veel verloren is gegaan. Daardoor is de noodzaak tot nieuwe investering niet meer noodzakelijk en had dit eerder moeten plaatsvinden. Ook de toegankelijkheid van erfgoed is daarbij een overweging. Indien erfgoed niet door iedereen beleefd kan worden en dit ook niet met een investering kan worden bewerkstelligd, is het monument geen investering meer waard.

Zonder goed beleid zal historisch erfgoed verloren gaan voor toekomstige generaties. Goed beleid komt zowel inwoners als bezoekers ten goede. – Hier zijn mensen het unaniem over eens dat goed of beter beleid nodig is voor het behouden van erfgoed. Zelfs mensen die geen interesse hebben in het erfgoed, zijn het hier mee eens.

Erfgoed is net zo belangrijk als de moderne uitdagingen zoals de energietransitie of woningnood en mag dus wat kosten. - Over deze stelling zijn de meningen meer verdeeld. Een meerderheid geeft aan dat het inderdaad van belang is om alle aspecten gelijk te laten mee wegen in het beslissingsproces. "*Erfgoed en woningnood moeten hand in hand, maar jeugd moet verder kunnen*" is één van de uitspraken bij deze stelling. Toch geeft een groot aantal mensen aan meer belang te hechten aan zorg, woningnood en andere opgaven.
In 5 gevallen is aangegeven dat de andere opgaven echt meer aandacht behoeven en dat deze zwaarder meewegen in de besluitvorming. 16 keer is aangeven dat de beslissing lastig is en dat mogelijk de tijdsgeest mee werkt in de besluitvorming waardoor sommige onderwerpen meer aandacht verdienen dan andere.

Ook gebouwen uit 1975 kunnen monument worden. - Over deze stelling zijn de meningen het meest verdeeld. 17 mensen zijn het hier pertinent mee oneens en stellen dat ouderdom relatief zwaar mee weegt in de beslissing of een gebouw monumentwaardig is. 13 keer weet men niet helemaal zeker of jonge gebouwen monumentwaardig zijn, dit blijkt in meerdere gevallen afhankelijk te zijn van de criteria die behaald moeten worden om een monument te kunnen zijn. Uit de gesprekken komt naar voren dat vooral de betreffende architect van doorslaggevende waarde wordt gezien.

Vragenlijsten

Het tweede onderdeel bestond uit een vragenlijst, waarbij mensen de mogelijkheid hadden om alle of slechts een aantal vragen te beantwoorden. Hieronder zijn de terugkoppelingen per vraag samengevat.

Hoe bepalen we welke gebouwen en plekken erfgoed zijn en welke niet?
Criteria die vanuit het publiek naar voren komen zijn vooral de historische (ouderdom) en beschreven waarde. Ook worden specifieke kenmerken genoemd. Kenmerken als karakter vanuit de architect of het gebouw algemeen bruikbaar is, zijn mogelijke voorbeelden van deze specifieke kenmerken. Opvallend is ook dat iemand aanduidt dat het vooral objectieve normen zouden moeten zijn, maar een ander juist oproept om het publiek er bij te betrekken.

Moet erfgoed altijd bewaard blijven, of mag het plaatsmaken voor iets nieuws?
Over het algemeen heeft bewaren de voorkeur, want er is al zoveel weg. Maar er worden wel enkele kanttekeningen geplaatst, zoals het bewaren op basis van culturele, historische, esthetische ne educatieve waarde. Ook roept iemand op om open te staan voor nieuwe tradities.

Is erfgoed alleen interessant als het een verhaal heeft?
Grotendeels wordt aangegeven dat erfgoed op zich zelf interessant is. Een verhaal maakt het waardevoller het erfgoed verrijkt. Echter is ook zonder verhaal erfgoed interessant. Een persoon merkt op dat een herinnering op zichzelf interessant is. Dit raakt aan immaterieel erfgoed.

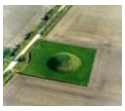
Hoeveel heeft de bevolking over de omgang en de regels van erfgoed te zeggen?
Volgens de reageerders heeft het publiek zeker iets te zeggen over de omgang en de regels van erfgoed. De gewone burgers zouden net als deskundigen inspraak moeten hebben. Een persoon

merkt op dat de bevolking hierover zou moeten stemmen, terwijl een ander aangeeft dat je al stemt op een politieke partij die zorg moet dragen over erfgoed.

Meer investeren in erfgoed betekent meer bezoekers. Is dat een kans of een risico?
Investeren in erfgoed is een kans, maar dient wel in balans te zijn. Het verleden van het dorp en de authentieke bomen worden als belangrijke punten genoemd. De balans dient in het oog te blijven om niet overlopen te worden door toeristen.

Bescherming van erfgoed vraagt om actieve betrokkenheid van zowel de overheid als de inwoners. Wat ziet u als kansen of verbeteringen?
Bij deze vraag lopen de reactie uiteen van vooral alles samen doen en iedereen betrekken naar concrete voorstellen, zoals een potje voor onderhoud of andere middelen zodat bewoners kunnen helpen. Meer informeren en publicatie over de bescherming van erfgoed om bewoners warm te maken en op deze manier vrijwilligers te trekken.

Zet je favoriete erfgoedplek op de kaart!

Als derde onderdeel konden mensen een favoriete plek aanduiden op de kaart. Hierbij kwamen ook verhalen los over hoe mensen erfgoed beleven. Deze gesprekken zijn door ons samengevat genoteerd.

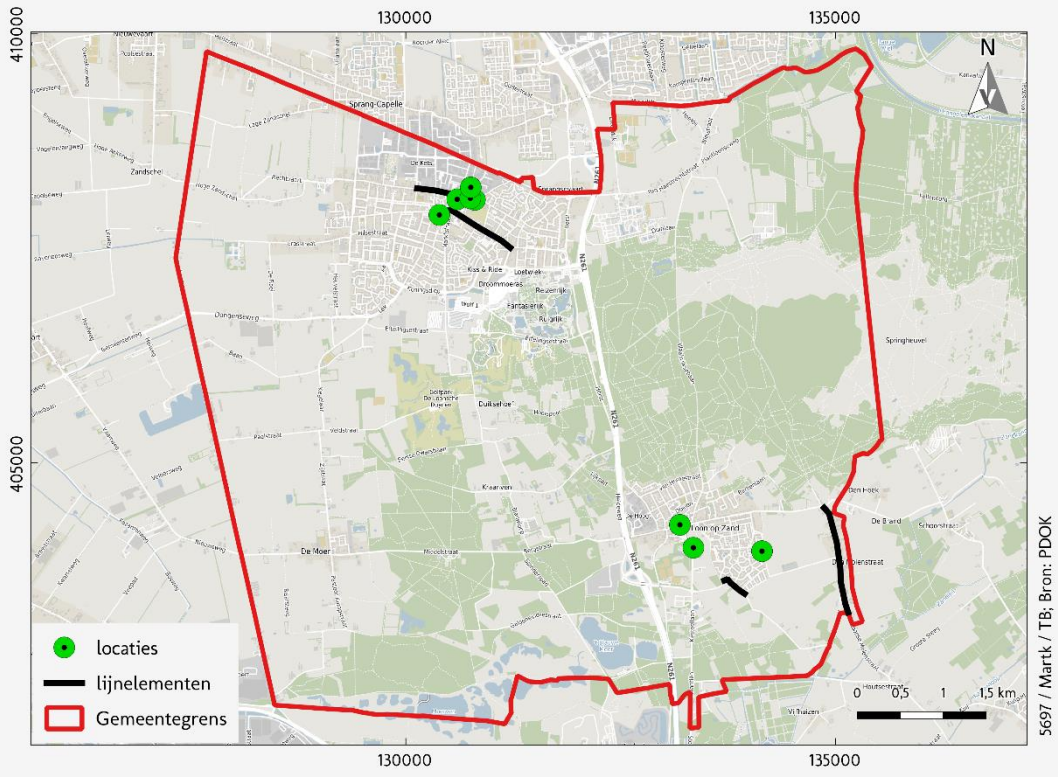
Locaties die naar voren komen uit de kaart betreffen (zie afbeelding):
Loon op Zand: Huis ter Heide, Het Witte Kasteel, De Sint Jan Onthoofdingskerk, Lint bebouwing langs de Loonse Molenstraat

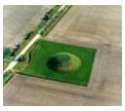
Kaatsheuvel: Johannes de Doperkerk, Sint Josephkerk, De hoofdstraat en Gasthuistraat, Brandweerkazerne.

Uit de gesprekken komen allereerst ook een aantal markante locaties en benamingen naar voren, zoals: de Watertoren in Kaatsheuvel, de boerderij bij de Efteling, schoenfabrieken in het verlengde van de Hoofdstraat, Productiebossen in de Loonse en Drunense duiden (cultuurlandschap), kerken, Slachthuisje (van Rooijstraat), Pastorie, postkantoor hoek klokkerken, De Luie Anton, Groenten en Kuiten, Poepri, Heggescheiter,en het Fratershuis.

Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie
e-mail: info@vestigia.nl
tel: 033 277 92 00

Conclusies

Mensen zijn het eens over het belang van goed erfgoed beleid ook voor mensen die niet geïnteresseerd zijn in erfgoed. Er is (nog) niet heel veel animo voor Post '65. Daarnaast blijken veel mensen een vrij beperkte definitie van erfgoed te hebben, waarbij voornamelijk alleen aan gebouwd erfgoed gedacht wordt. Een opvallend verschil tussen de twee kernen is bijvoorbeeld dat er in Loon op Zand opvallend veel natuurminnende mensen de markt bezoeken. Daarmee is er meer aandacht voor groen erfgoed. In beide gevallen worden zorgen geuit over de leegstand en verpaupering van erfgoed omdat het niet gebruikt wordt. Er lijkt daardoor draagvlak voor herbestemming van erfgoed te zijn, als dit betekent dat het behouden kan blijven.

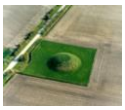

Bijlage 13

Verslagen bijeenkomsten klankbordgroep

Verslag Klankbordgroep CHW Loon op Zand

Onderwerp *: Erfgoedbeleid en cultuurhistorische waardenkaart gemeente Loon op Zand*
Datum overleg *: 22-10-24*
Opsteller: *: RA/AH*
Versie: *: 1-1; 7 januari 2025*

De klankbordgroep is een door de gemeente samengestelde groep van lokale historici- en heemkundekenners. Zowel de klankbordgroep, vertegenwoordigers van de gemeente als Vestigia waren aanwezig bij het gesprek.

1. Opening en introductie

De gemeente geeft een korte introductie over de aanleiding van het opstellen van nieuw erfgoedbeleid. In het nieuwe erfgoedbeleid zal het niet alleen gaan om de grote lijnen van het erfgoed, maar ook om het verhaal van Loon op Zand, en het persoonlijke verhaal.
Vervolgens geeft Vestigia uitleg over de aanpak van het traject. Naar aanleiding van deze presentatie worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Vanuit de klankbordgroep komt naar voren dat de term 'monument' onder de Omgevingswet verwarrend is en tot discussie leidt, ook binnen en met de gemeente. Wordt er enkel naar aangewezen monumenten gekeken of naar alles wat monumentwaardig is? Het hoeft niet beschermd te zijn, maar kan wel waarde hebben. Ook wordt het als opmerkelijk gezien dat archeologie niet wordt meegenomen in het erfgoedbeleid, hoewel dit volgens enkele aanwezigen wel nodig is. Nieuw archeologiebeleid valt echter niet onder de scope van deze opdracht.

Met betrekking tot monumenten zal in de nota ook worden ingegaan op de omgeving van het monument.
Naschrift: het is nog niet bekend op welke manier zal worden ingegaan op de omgeving van het monument, gezien de landelijke discussies en onduidelijkheden hierover.

Natuurmonumenten wordt gemist als betrokken partij.

2. Lessen uit het verleden & brainstorm waarderen van erfgoed

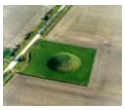
Tijdens de samenkomst is besloten om de onderdelen 'Lessen uit het verleden' en 'Brainstorm waarderen van erfgoed' samen te voegen, en heeft een groepsgesprek plaatsgevonden over de lessen uit het verleden en de verwachtingen voor dit traject.

Kaart en inventarisatie

Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie
e-mail: info@vestigia.nl
tel: 033 2779 200

In de gemeente is al eerder een cultuurhistorische inventarisatie uitgevoerd en een kaart gemaakt. De in 2017 uitgevoerde inventarisatie en daaruit volgende aanbevelingen dienen als startpunt en kennisbron voor het nieuwe traject.
Vanuit de klankbordgroep komt de vraag waarom Vestigia de kaart en inventarisatie uit 2017 niet nu al als startpunt heeft genomen. Vooral de Heemkundekringen hebben destijds kanttekeningen geplaatst bij de kaart en hebben diverse aanbevelingen gedaan die ook in dit traject van belang zijn. Deze visie wordt niet door iedereen gedeeld. Vestigia geeft aan dat werken vanuit de inventarisatie uit 2017 mogelijk een optie is, maar legt ook uit dat ze daarvan enkel een platte kaart en geen (digitale) inventarisatiebestanden in bezit heeft.

Naschrift: inmiddels zijn de digitale bestanden ingezien. Deze zijn echter helaas niet als startpunt te gebruiken, omdat de brongegevens en een verantwoording van de keuze voor de opgenomen vlakken en lijnen ontbreken.

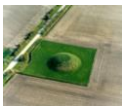
Hoewel er vanuit de klankbordgroep naar gevraagd werd, kan Vestigia op dit moment nog niet duidelijk aangeven op welk detailniveau het erfgoed precies geïnventariseerd en op de kaart gezet zal worden. Ook moet daarbij worden nagedacht over wat belangrijk is voor de gemeente en vanaf welke periode je teruggaat (als suggestie wordt Post65 genoemd). Er zal moeten worden bekaderd wat belangrijk is en bepaald worden tot hoever het erfgoed rijkt. Bovendien is de indeling en gelaagdheid van de kaart van belang, een integrale benadering. Het landschap in de gemeente leent zich voor een goede basis, inclusief de inmiddels verdwenen elementen. Het landschap is nooit echt goed begrepen, en is recent pas goed in beeld. De klankbordgroep geeft aan dat het landschap belangrijk is voor de ontwikkeling en de mogelijk als startpunt kan dienen voor bescherming. Als optie wordt genoemd om de hoofdstructuur over de uiteindelijke kaart te leggen. Onder andere bepalen de waterlopen, wegen en verkaveling het landschap, en in hoeverre kun je de oudere delen van het landschap nog herkennen aan bijvoorbeeld de verkaveling, of wat zijn de historische routes in bossen en hoe houd je die in stand (betrek Natuurmonumenten voor gegevens!)? Daarbij moet de afweging worden gemaakt in hoeverre dit voor iedereen is uit te leggen, of alleen voor specialisten. Vestigia vind het belangrijk om te benoemen dat de kaart uiteindelijk wel moet aansluiten bij het doel waar de gemeente het voor wil gebruiken, en of de kaart dus integraal of sectoraal (bijvoorbeeld de schijf van vijf van de RCE) ingedeeld zal gaan worden. De regelgeving is namelijk nog altijd heel sectoraal ingestoken, o.a. ook de regels van de RCE voor het Omgevingsplan. Voor overkoepelend beleid moet je eigenlijk van die sectoren af, bijvoorbeeld door thema's te maken (bv. wonen, economie, bouwperioden).
Ook wordt de opmerking gemaakt dat enkel vlakken en lijnen op een cultuurhistorische waardenkaart mogelijk (de jeugd) niet meer voldoende aanspreekt, en dat graag gezien wordt dat 3d modellen en nieuwe technieken worden toegepast. Bij voorkeur is op de kaart de cultuurhistorische basis van waaruit de gemeente Loon op Zand ontstaan is zichtbaar en hoe de gemeente zich van daaruit ontwikkeld heeft. Het zijn politieke afwegingen; de oude structuur in stand houden en waar nieuwe ontwikkelingen toelaten?

Verhalen zijn belangrijk voor de klankboordgroep. Immaterieel erfgoed mist nog en is een grote bron die je kunt betrekken. Meerdere malen wordt hierop teruggekomen. Er wordt

aangegeven dat juist ook de verhalen in de gemeente van belang zijn. Als startpunt worden verhalen uit de Tweede Wereldoorlog gegeven. Vestigia zou graag suggesties van bronnen voor verhalen ontvangen.

Thema's
Vestigia heeft een voorzetje gedaan voor het opstellen van thema's om het erfgoed in de gemeente Loon op Zand te beschrijven. Vanuit de klankbordgroep wordt aangegeven welke thema's ontbreken:

- het gelaagd historisch landschap/cultuurlandschap
- bebouwing in zijn algemeenheid. Nu is er voornamelijk focus op drie kernen, maar dit moet breder getrokken worden naar kernen/ bewoningslinten/ buurschappen zoals Duiksehoef, Bernshoef, Loons Hoekje en Efteling. Van verschillende historische kernen is vrijwel niets meer over, maar ze zijn wel van belang geweest voor de historische ontwikkelingen van de gemeente. Elke periode heeft zijn eigen historie en kenmerken.
- Verdediging en conflict: microreliëf zoals loopgraven, gebied de Mast. Gemeente Loon op Zand is in gesprek geweest met Natuurmonumenten om dit in kaart te brengen. Dit is ook ter sprake geweest bij het rooien van de eiken.
- AHN analyse (in stand houden van rabatten, stuifzandwallen, maliebaan). Stuifzandwallen zitten wel in de atlas voor Landschapspark Pauwels. Ook met betrekking tot landschap zitten er nog onderbelichte stukken in.

Vanuit de gemeente wordt aangegeven dat kunst in de openbare ruimte onder Cultuur valt en in dit traject buiten beschouwing gelaten moet worden.

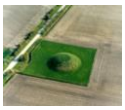
Archeologie en cultuurhistorie
Zoals eerder genoemd wordt het als opmerkelijk gezien dat archeologie niet wordt meegenomen in het erfgoedbeleid. Hier zal wel naar worden verwezen in de nota. Vanuit de klankbordgroep komt de vraag wat in het nieuwe beleid gedaan wordt met de overlap van archeologie en cultuurhistorie, met als voorbeeld het landschap rondom het Witte Kasteel of de sporen van loopgraven als microreliëf in het landschap. Deze laatstgenoemden zouden wel landschappelijke structuren genoemd kunnen worden, maar kunnen ook archeologische monumenten zijn. Vestigia geeft aan zich daar in te moeten verdiepen. Archeologie valt niet binnen de opdracht. Echter bestaat het risico dat er binnen het traject dan wel duidelijk zaken gaan missen. Een optie is om te onderzoeken in hoeverre er aanknopingspunten zijn om archeologie mee te nemen in dit traject. De vraag is of er binnen dit traject ruimte is om microreliëf vlakdekkend voor de hele gemeente te analyseren, en met welk doel dit op te nemen in het erfgoedbeleid en welke regelgeving hier het beste bij past.
Naschrift: nee, er is geen ruimte om aanknopingspunten voor archeologie mee te nemen of microreliëf vlakdekkend te analyseren.

Literatuur/inventarisaties
Met betrekking tot literatuurgebruik is vanuit de klankbordgroep geadviseerd om zover mogelijk weg te blijven van de oudere bronnen. Hier staan zaken in die niet kloppen (mythevorming, zoals een onder het zand verdwenen dorp) en graag ziet de klankbordgroep

dat onjuiste verhalen niet opnieuw aangehaald worden. Verder zijn optionele aanvullingen gedaan.

Kaarten/afbeeldingen
Kaarten zijn op zichzelf ook erfgoed.
Optionele aanvullingen
- Hendrik Verhees uit 1772.
- Waterwegen moeten nog verwerkt worden in de kaart.

GIS
Met betrekking tot (overheids)inventarisaties wordt opgemerkt dat deze dikwijls onjuiste informatie bevatten (zoals BAG, of de Rijksmonumentenbeschrijving zoals die van het Witte Kasteel).

Optionele aanvullingen
- GIS-omgeving van Natuurmonumenten (raadplegen; indien mogelijk ook gebruiken).

3. Procesafspraken en afspraken met betrekking tot communicatie

Vestigia vraagt hoe de klankbordgroep in het vervolg van het traject betrokken zou willen zijn, en of een samenkomst zoals deze een goede vorm is. Men is met het laatstgenoemde eens, maar enkele deelnemers zien ook belang in het één op één voeren van gesprekken tussen Vestigia en de verschillende partijen met als motivatie mogelijk meer diepgang in gesprekken en het achterhalen van conflicten/vraagstukken/discussiepunten in beleidsvisies. In het vorige erfgoedtraject was er niet de tijd en kwaliteit aanwezig om een oordeel te geven over het resultaat en is het niet behandeld. Gemeenteraad was huiverig en durfde geen besluit te nemen. In dit traject wil men graag leren van het verleden en problemen uit het verleden oplossen. Een van de opties die wordt aangedragen is dat Vestigia een of meerdere standpunten inneemt waar de klankbordgroep dan over kan oordelen.
De sfeer in de groep wordt als veilig ervaren om vrijuit te kunnen spreken. Wel wordt Natuurmonumenten als partij gemist. Vanuit het publiek wordt tenslotte nog opgemerkt dat het opstellen van passend erfgoedbeleid (en bijbehorende instrumenten) voornamelijk voor de nieuwe generatie wordt gedaan. '*We doen het voor de jeugd.*'

Aan Vestigia wordt gevraagd of zij wat aan de bijeenkomst heeft. De bijeenkomst heeft zeker een bijdrage geleverd om het traject vorm te geven. Het gesprek brengt nuances naar boven om de kleine elementen naar boven te halen, en beter begrip om een plan te maken hoe e.e.a. vormgegeven wordt. Ook hierbij wordt geopperd dat Vestigia een voorzet hierin kan doen en de dilemma's kan voorleggen aan de groep.

Als tip wordt gegeven om alle partijen aan tafel te hebben en versnippering te voorkomen, transparant te zijn en informatie met betrekking tot het project te delen.

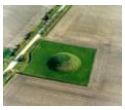

De komende inwonersbijeenkomst is vanuit FARO gedacht. Erfgoed is voor iedereen. Dus al het geïnteresseerd en ongeïnteresseerd publiek is welkom. Locatie nog nader te bepalen.

<u>Afspraken en acties n.a.v. het overleg</u>

Vestigia

- Opsturen van de voorlopige literatuurlijst aan de klankbordgroep.
- Verslag van het overleg opstellen en doorsturen naar klankbordgroep.
- Volgend contactmoment is in januari. Individueel peilen of er tussentijds behoefte is aan één op één contact. Contact in het algemeen zal in eerste instantie per mail verlopen.

Klankbordgroep:

- Indien iemand een rol voor zichzelf ziet tijdens de inwonersbijeenkomst, dan graag contact opnemen met Vestigia.
- Opmerkingen n.a.v. het overleg en het verslag zijn welkom.
- Heemkundekring(en): kunnen de aanbevelingen die destijds zijn gedaan m.b.t. de inventarisatie/kaart gedeeld worden met Vestigia?

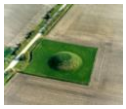

Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie
e-mail: info@vestigia.nl
tel: 033 277 92 00

Verslag Klankbordgroep CHW Loon op Zand

Onderwerp *: Erfgoedbeleid en cultuurhistorische waardenkaart gemeente Loon op Zand*
Datum overleg *: 27-05-25*
Opsteller: *: RA*
Versie: *: 2; 20 juni 2025*

De klankbordgroep is een door de gemeente samengestelde groep van lokale historici- en heemkundekenners. Zowel de klankbordgroep, vertegenwoordigers van de gemeente als Vestigia waren aanwezig bij het gesprek.

Opening/ toelichting middag en doorkijk vervolgproces

De gemeente geeft een korte introductie waarin wordt teruggeblikt op de eerste samenkomst en doet kort verslag over de marktdag in Loon op Zand en Kaatsheuvel.

Vanuit de klankbordgroep wordt duidelijk dat men op deze bijeenkomst een (concept)nota had verwacht waarop gereageerd kon worden, en dat de naam *klankbordgroep* verwarring veroorzaakt nu dit niet zo blijkt te zijn. Vestigia maakt duidelijk dat wat er ligt nog geen concept is, en wil met de inhoud van presentatie wel de richting van de nota geven aan de groep. De klankbordgroep is benieuwd of ze in juni een document kunnen verwachten of dat deze eerst naar de gemeente gaat. Vestigia geeft aan dat het document dan naar de gemeente zal gaan. Ook ontstaat verwarring over de term 'verantwoordingsrapport', want is dat een verantwoording van het werk van de klankbordgroep, of voor de visie van de gemeente? En wordt dit rapport nog voorgelegd aan de klankbordgroep? Vestigia geeft aan dat nog geen helder antwoord te geven is op de vraag wat in de nota en wat in het verantwoordingsrapport komt, dit is altijd maatwerk. De klankbordgroep reageert dat het dan eigenlijk geen 'klankbordgroep' is. Vestigia geeft aan graag ná de presentatie, aan het eind van het overleg, weer terug te komen op deze vraag. (conclusie: nota en verantwoordingsrapport inclusief inventarisatiekaart en lijst met kennislacunes zal nog worden voorgelegd aan de klankbordgroep)

Stand van zaken beleidstraject

Terugkoppeling één-op-één-gesprekken
Vestigia geeft aan bij deze bijeenkomst uit te willen leggen hoe er in de nota zal worden ingegaan wat uit de één-op-één gesprekken is gekomen.

Een van de vragen uit de één-op-één gesprekken gaat over hoe we met elkaar in gesprek kunnen blijven na afloop van het traject. Vestigia geeft aan dat dit zou kunnen door naast het verplichte participatiegesprek uit de Omgevingswet een extra overlegmoment toe te voegen (vóóraf). De gemeente haakt hierop aan en geeft aan dat zij bij erfgoed en monumenten binnen de gemeente aansluit bij de intaketafel. Ook leeft de wens voor het opstellen en gebruiken van een brede definitie van Erfgoed. De gemeente is aan het onderzoeken hoe participatie eerder in processen kan worden opgestart. De gemeente benoemt hierbij ook nog de samenwerkingsovereenkomst met de Heemkundekringen. Dit is in het verleden nooit officieel gemaakt maar in de toekomst is

het de bedoeling dit vast te leggen en te borgen zodat beide partijen samen verder kunnen. Vanuit de klankbordgroep wordt positief gereageerd op de inbreng van de gemeente.

Met betrekking tot de bescherming van monumenten geeft Vestigia aan dat het belangrijk is om duidelijkheid te creëren aan de voorkant, ook in de geest van het Omgevingsplan. Als voorbeeld wordt genoemd om een cirkel (buffer) om monumenten te maken om zo het monument en omgeving te borgen. Hierna volgt een gesprek over de 'cirkel', monumenten en ensembles. Vestigia geeft aan dat de cirkels uiteindelijk op de beleidskaart terechtkomen, en dat de bescherming via een onderzoeksverplichting zou kunnen worden geregeld. Verder onderzoek en advies is uiteindelijk leidend in wat daarna mag/kan gebeuren ter plekke van het monument en omgeving. Vanuit de klankbordgroep wordt nog een suggestie gedaan voor de bescherming van ensembles als beschermd gezicht. Vestigia geeft aan dat dit een optie is, maar dat bescherming van gezichten ook complex is.

Op de vraag of er nog thema's missen of deelnemers alsnog behoefte hebben aan een één-op-één gesprek komen geen reacties.

Terugkoppeling marktdag
Vestigia deelt de resultaten van de marktdag in Loon op Zand en Kaatsheuvel. De klankbordgroep geeft aan kritisch te blijven ten opzichte van de inbreng van de inwoners. Vestigia geeft aan dat de inwoners meer educatie en publieksbereik zouden kunnen gebruiken vanuit de gemeente, bijvoorbeeld voor het onderdeel Post65, omdat hier nog niet zoveel animo voor is. Je kunt bijvoorbeeld aansluiten bij landelijke ideeën daarover.

Voortgang inventarisatie erfgoed
Vestigia legt uit dat de GIS-bestanden van de vorige kaart uit 2017 niet bruikbaar zijn in dit traject omdat de bronvermelding ontbreekt. Het rapport uit 2017 is wel bruikbaar, en ook de destijds gemaakte opmerkingen op het rapport door de heemkundekringen.

Inventarisatiekaart
Vanuit de klankbordgroep wordt opgemerkt dat bij FARO ook de context duidelijk moet zijn, anders is het beperkend. Vestigia begrijpt dit, en geeft aan in het rapport de link te willen leggen met de intaketafel als ruimtelijke ontwikkeling. De inventarisatiekaart is een signaleringskaart.

Vanuit de klankbordgroep komt de vraag of de inventarisatiekaart een status heeft. Vestigia geeft aan dat het een signaleringskaart zonder status is, en de gemeente haakt hierbij aan en stelt dat het meer een hulpmiddel is zodat op de rem kan worden getrapt wanneer ontwikkelingen het erfgoed raken.
Ook wordt vanuit de klankbordgroep de suggestie gedaan om naar een waardering van elementen toe te gaan, en ook in onderlinge samenhang tussen de elementen. Zo kun je eventueel een groter gebied besturen en dan heb je veel meer samenhang (ook met landschappelijke eenheden en archeologie). Vestigia geeft aan dat dit vervolgstappen zijn die niet binnen het huidige onderzoek passen. Vanuit de klankbordgroep komt de reactie dat het de verwachting was dat dit de bedoeling was van een inventarisatiekaart van erfgoed. Vestigia geeft aan dat dat afhangt van wat er allemaal moet gebeuren. In dit traject wordt gefocust op wat minder geborgd is, en zo'n traject is altijd verrassend.

Vanuit de klankbordgroep wordt opgemerkt dat een marktdag niet representatief is voor de mening van de inwoners. Er volgt een gesprek over (de risico's van) FARO. Vestigia deelt haar zorg over het voorleggen van de inventarisatielijst aan de klankbordgroep, en dat door verschil in mening elementen geschrapt worden. De klankbordgroep geeft aan dat de lijst zolang kan zijn als je maar wil, en dat objectieve deskundigen die lijst nagaan. Vanuit de klankbordgroep komt het geluid dat zij deze objectieve deskundigen zijn, en dat er vanuit wordt gegaan dat Vestigia samen met de gemeente de deskundigheid hebben om een redelijk verhaal neer te zetten. Vestigia geeft aan juist daarom de tabel en kaart voor te leggen, en open te staan voor suggesties maar dus ook voor suggesties op de markt.

De klankbordgroep geeft aan dat er behoefte is aan duidelijkheid over de instrumentaria. Wat is de status van de elementen, en wat betekent dit in de praktijk?

Beleidskaart
Vanuit de klankbordgroep komt de vraag of de beleidskaart een theoretisch afwegingskader wordt of heel concreet? Vestigia geeft aan dat het een concrete kaart zal worden met de huidige monumenten en dat moet landen in het Omgevingsplan. Hierop volgt een gesprek over het verwerken van de kaart in het Omgevingsplan. De vorm is nog niet bepaald en het is een ingewikkeld en nog onbekend proces. De gemeente geeft aan dit in beeld te hebben.

Stand van zaken beleidsrichtingen

Opgehaalde input participatie
Vestigia stelt de vraag of de klankbordgroep herkent dat ze een bijdrage levert aan het proces.

Hierna volgt een gesprek over het al dan niet voorleggen van de volledige conceptnota aan de klankbordgroep. Vestigia doet dit normaalgesproken niet, omdat de afweging uiteindelijk bestuurlijk is. De gemeente geeft ook aan dat meekijken belangrijk is maar dat dit niet betekent dat de hele koers gewijzigd wordt. Vanuit de klankbordgroep komt de vraag of alle meningen worden meegenomen in de nota, en Vestigia vraagt zich af of dit mogelijk is. Het is niet voor iedereen in de klankbordgroep duidelijk wat de processtap is waar we nu over spreken. Er is een bepaalde zorg (monumenten/erfgoed) en daar willen de partijen iets mee. Voor de klankbordgroep is het interessant wat we daarmee kunnen en wat de gemeente daarmee wil. De vraag wordt breder getrokken, namelijk wat is de rol van de klankbordgroep? De gemeente geeft aan dat het een normale procedure wordt, inclusief zienswijzen en bezwaar maken.

Programmalijnen
Naar aanleiding van het verhaal van Vestigia over de inhoud van de nota is het voor de klankbordgroep niet duidelijk wat ze er mee kunnen. Ze hebben het gevoel alleen over het proces te hebben gesproken, maar niet over de inhoud. Vestigia is het hier niet mee eens en geeft aan de klankbordgroep graag te willen meenemen in de inhoud van het beleid, en ze weg wil van de individuele objecten. De klankbordgroep geeft aan dat beleid maken om beleid te maken niet veel voorstelt en dat dit vanuit een historisch verhaal moet. Dit zijn twee verschillende zaken volgens Vestigia.
Vestigia concludeert dat er een verwachtingsverschil is over de inhoud van de presentatie. Vanuit de klankbordgroep wordt gesteld dat dit niet de laatste bijeenkomst kan zijn, en dat men nog verder wil gaan met een concreet voorbeeld. Het technische verhaal moet nu landen en

uiteindelijk duiden, maar daarna willen ze graag met elkaar aan de slag gaan. Vestigia geeft aan dat dit niet binnen de huidige opdracht valt en geen toezeggingen kan doen.

Voorstel alinea erfgoedvisie in de nota
De klankbordgroep reageert op de voorgestelde alinea voor de erfgoedvisie in de nota. Zoek naar de rode draad die ons allemaal verbindt. Het is een gemeente met veel natuur en geen industrie, dus het moet niet te stedelijk worden ingestoken en er is meer eigenheid in de drie kernen dan men denkt. Hierop volgt een gesprek dat het lastig is om monumenten/gebouwen te beschermen in combinatie met ander erfgoed (landschap). De gemeente geeft ook aan dat dit grote vraagstukken zijn die lastig te vatten zijn in een uniforme aanpak. Vestigia geeft aan dat er mogelijk kansen liggen hiervoor via het welstandsbeleid, door hier meer aandacht aan het buitengebied te geven, maar deze visie wordt niet gedeeld door de klankbordgroep. In feite is de omgang met de natuur in combinatie met monumenten/gebouwen een kennislacune. De klankbordgroep wil hier graag aan de voorkant overeenstemming over vinden, en niet achteraf botsen.

Ook komt vanuit de klankbordgroep de vraag waarom behouden vooraan staat in het rijtje van behouden, benutten, etc. Maar hierop komt de reactie dat als je niks wilt behouden dat je er ook niet over hoeft te praten. Bovendien zit achter behouden ook een wettelijke taak, anders mis je de basis van waaruit je wilt vertrekken.

De conclusie is dat er bij de bijeenkomst veel informatie is gezien en veel vragen zijn gehoord, maar dat het abstractieniveau te hoog was voor de klankbordgroep om mee te kunnen denken of te reageren op de voorgestelde beleidslijnen. Vestigia geeft aan dat het wellicht mogelijk is om bij het delen van het verslag en presentatie van de bijeenkomst een 'backbone' te geven.

Sluiting
De gemeente geeft aan dat Vestigia een toezegging heeft gedaan voor een leeswijzer/backbone. De gemeente wil graag met het beleid aan de slag, en dit is een startpunt op hoofdlijnen waardoor er haakjes ontstaan om in de komende jaren erfgoedbeleid op te tuigen.

Naschrift
De gemeente heeft in overleg met de wethouder en Vestigia besloten dat de volledige conceptnota uiterlijk 31 juli wordt aangeleverd aan de gemeente. Vervolgens zal het stuk aan de klankbordgroep worden voorgelegd met een korte toelichting wat er wordt verwacht van de deelnemers. De opmerkingen worden verzameld in één document en schriftelijk van een antwoord/reactie voorzien.

Backbone
Het door Vestigia op te stellen erfgoedbeleid zal bestaan uit:
- Een nota die wordt voorgelegd aan het gemeentebestuur en de raad, in de presentatie van het overleg in mei is hiervan de inhoudsopgave en denkrichting per kopje gepresenteerd (zie presentatie in de bijlage);
- Een verantwoordingsrapport bij de nota, met daarin de uitkomsten van ons onderzoek op het gebied van de beleidskeuzen in de nota en de inventarisatie van elementen op de inventarisatiekaart (signaleringskaart) en beleidskaart (regelgeving m.b.t. erfgoed), en een lijst met kennislacunes; in de eerste bijeenkomst is ingegaan op de voorlopige

Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie
e-mail: info@vestigia.nl
tel: 033 277 92 00

inventarisatiekaart, de bronnen die hiervoor gebruikt zijn en mogelijke historische thema's.
- Beide documenten worden voorafgaand aan bestuurlijke voorlegging in conceptstatus voorgelegd aan de klankbordgroep.

Bijlage 14

Erfgoedregister van de voorlopige beleidskaart

CHI_ID	Naam/aanduiding	Adres	Soort monument	Thema	Schijf van 5	Type	Monumentnummer	Complexnummer	Datering	Datum van aanwijzing	Omschrijving	Opmerking	Bron	Bron contour	Informatie monumentenregister	Kennisbank RCE
BL_001	R.K. KERK van St. Jan. Gotische kruisbasiliek	Oranjeplein 1, 5175 BE te Loon op Zand	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		26169		gesticht in 1394	26-mrt-70	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/26169	
BL_002	Stellingkorenmolen	Bij Zuidhollandsedijk 185, 5171 TM te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		26171			26-mrt-70	Ronde stenen stellingkorenmolen.		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/26171	
BL_003	Kasteel	Kasteellaan 17, 5175 BC te Loon op Zand	Rijksmonument	Kastelen en buitenplaatsen	Gebouwd erfgoed	Kastelen, landhuizen en parken	515255	515254 - Loon op Zand	1777	2-sep-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/515255	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/515255
BL_004	Parkaanleg	Bij Kasteellaan 17, 5175 BC te Loon op Zand	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		515256	515254 - Loon op Zand		2-sep-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	Vestigia	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/515256	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/515256
BL_005	Brug, XIX	Bij Kasteellaan 17, 5175 BC te Loon op Zand	Rijksmonument	Kastelen en buitenplaatsen	Gebouwd erfgoed		515258	515254 - Loon op Zand	XIX	2-sep-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	Vestigia	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/515258	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/515258
BL_006	De Kerk H.H. Martelaren van Gorkum	Erasstraat 8, 5171 VH te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed	Koepelkerk	524400	524399 - Parochie Martelaren van Gorcum	tussen 1893 en 1895 gebouwd	24-jun-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/524400	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/524400
BL_007	Pastorie	Erasstraat 6, 5171 VH te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		524401	524399 - Parochie Martelaren van Gorcum	1896	24-jun-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/524401	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/524401
BL_008	Pastorie Parochie Johannes den Dooper	Hoofdstraat 34, 5171 DD te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		524403	524402 - Parochie Johannes den Dooper	1901	22-apr-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/524403	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/524403
BL_009	Voormalige pastorie ontworpen als boerderij	Middelstraat 30, 5176 NK te De Moer	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		524406	524405 - Parochie H. Joachim	1894	24-jun-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/524406	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/524406
BL_010	Kerk van de H. Joachim	Middelstraat 26, 5176 NJ te De Moer	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed	Kruiskerk	524407	524405 - Parochie H. Joachim	1902	24-jun-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/524407	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/524407

BL_011	Pastorie	Oranjeplein 1, 5175 BE te Loon op Zand	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		524408		1898	24-jun-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/524408	
BL_012	Voormalig gemeentelijk slachthuis	Jan de Rooijstraat 38, 5171 DS te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Economie, handel & industrie	Gebouwd erfgoed		524409		1928	24-jun-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/524409	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/524409
BL_013	R.K. Kerk van de H. Johannes de Doper	Hoofdstraat 36, 5171 DD te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed	Kruiskerk	525704	524402 - Parochie Johannes den Dooper	1912/1913	22-apr-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/525704	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/525704
BL_014	Pastorie	Middelstraat 28, 5176 NJ te De Moer	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		525707	524405 - Parochie H. Joachim	1895-1896	24-jun-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/525707	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/525707
BL_015	Molen met pakhuis	Vaartstraat 102, 5171 JG te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Economie, handel & industrie	Gebouwd erfgoed	Bovenkruier	527688		1849	14-jun-04	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/527688	
BL_016	Parochiekerk	Wilhelminaplein 40, 5171 KX te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed	Kruiskerk	530274	532011	1936	2-sep-11	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	BAG	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/530274	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/530274
BL_017	Bouwhuizen en grachtmuur	Bij Kasteellaan 17, 5175 BC te Loon op Zand	Rijksmonument	Kastelen en buitenplaatsen	Gebouwd erfgoed		515257	515254 - Loon op Zand		2-sep-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	Vestigia	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/515257	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/515257
BL_018	Tuinmuur met hek, XVIII	Bij Kasteellaan 17, 5175 BC te Loon op Zand	Rijksmonument	Kastelen en buitenplaatsen	Gebouwd erfgoed		515259	515254 - Loon op Zand		2-sep-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	Vestigia	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/515259	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/515259
BL_019	Tuinhuisje, XIX of ouder	Kasteellaan 20 B, 5175 BD te Loon op Zand	Rijksmonument	Kastelen en buitenplaatsen	Gebouwd erfgoed		515260	515254 - Loon op Zand		2-sep-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	Vestigia	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/515260	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/515260
BL_020	Grafmonument	Bij Hoofdstraat 34, 5171 DD te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		524404	524402 - Parochie Johannes den Dooper	1837	22-apr-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	Vestigia	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/524404	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/524404
BL_021	Tussenruimte	Erasstraat 8, 5171 VH te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		525702	524399 - Parochie Martelaren van Gorcum	1893-1895	24-jun-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	Vestigia	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/525702	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/525702

BL_022	Kerkhofkapel	Bij Erasstraat 8, 5171 VH te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		525703	524399 - Parochie Martelaren van Gorcum	1906	24-jun-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	Vestigia	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/525703	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/525703
BL_023	Beeld	Bij Hoofdstraat 34, 5171 DD te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		525705	524402 - Parochie Johannes den Dooper	ca. 1890	22-apr-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	Vestigia	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/525705	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/525705
BL_024	Calvarieberg met kruis en corpus	Bij Hoofdstraat 34, 5171 DD te Kaatsheuvel	Rijksmonument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		525706	524402 - Parochie Johannes den Dooper	eind van de 1	22-apr-02	Zie monumentenregister RCE		Monumentenregister RCE	Vestigia	https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/525706	https://kennis.cultureelerfgoed.nl/index.php/Monumenten/525706
BL_025	Woonhuis	Dr. van Beurdenstraat 1	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.02		1934	22-jun-99	Woonhuis gebouwd in 1934 met invloeden van de nieuwe zakelijkheid.		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_026	Woonhuis	Dr. van Beurdenstraat 10	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.03		1933	22-jun-99	Woonhuis gebouwd in 1933 met invloeden van het expressionisme		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_027	Woonhuis	Dr. van Beurdenstraat 30-32	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.04			22-jun-99	Woonhuis		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_028	Klooster met beeld	Erasstraat 5	Gemeentelijk monument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		99.05		1913	22-jun-99	Klooster inclusief beeld gebouwd in 1913		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_029	Woning/bedrijfsruimte	Erasstraat 10	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.06			22-jun-99	Woning/bedrijfsruimte. Oorspronkelijk patronaatsgebouw		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_030	Herenhuis	Gasthuisstraat 30-32	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.07			22-jun-99	Herenhuis genaamd Villa Ottilie		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		
BL_031	Boerderij	Heikant 27	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.34			22-jun-99	Voormalige boerderij thans woonhuis, gebouwd in de 19e eeuw met een oudere kern in de gebinten van de vm. stal		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_032	Boerderij	Hoge Steenweg 1-3	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.40		ca. 1890	5-okt-99	Langgevelboerderij uit c.a. 1890 met woonhuis		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_033	Woonhuis	Hoge Steenweg 21	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.23			22-jun-99	Woonhuis		Gemeente Loon op Zand	BAG		

BL_034	Cafe/boerderij thans twee woonhuizen	Hoge Steenweg 64-66	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.24			22-jun-99	Twee woonhuizen die vroeger n gebruik waren als café/boerderi		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_035	Voormalig Patronaatsgebouw	Hoofdstraat 30-32	Gemeentelijk monument	Publieke voorziening	Gebouwd erfgoed		99.11			22-jun-99	Voormalig patronaatsgebouw	Geen contour a	Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_036	woonhuis	Hoofdstraat 1a/1b	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.08			22-jun-99	v.m. woonhuis van het Langstraatse type gebouwd in het derde kwart van de 19e eeuw		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_037	woonhuis	Hoofdstraat 3-5 (inclusief fabriek)	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.09			22-jun-99	Twee symmetrisch gebouwde woonhuizen met een daar achter gelegen fabriek		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		
BL_038	woonhuis	Hoofdstraat 7-9	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		00.10			22-jun-99	Twee symmetrisch gebouwde woonhuizen		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_039	woonhuis	Hoofdstraat 80	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.12			22-jun-99	woonhuis		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_040	Klooster/school	Kloosterstraat 2	Gemeentelijk monument	Publieke voorziening	Gebouwd erfgoed		99.27			22-jun-99	Klooster/school		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		
BL_041	Herenhuizen	Kloosterstraat 11-13	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.28			22-jun-99	Twee herenhuizen met een rechthoekige plattegrond met een erker gebouwd in 1918		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		
BL_042	Woonhuis	Lage Zandschel 2	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.13			22-jun-99	Woonhuis gebouwd in 1902		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_043	Molenromp	Loonse Molenstraat 16	Gemeentelijk monument	Economie, handel & industrie	Gebouwd erfgoed		02.01			19-mrt-02	Molenromp		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		
BL_044	Boerderij	Loonse Molenstraat 20	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		02.02			19-mrt-02	Woonhuis/voormalige boerderij		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_045	Vlaamse schuur	Loonse Molenstraat 30	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		02.04			19-mrt-02	Vlaamse schuur		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_046	Woonhuis	Loonse Molenstraat 36	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		00.42			5-dec-00	Woonhuis, eenlaags, vrijstaand met vrijstaande schuur		Gemeente Loon op Zand	BAG		

BL_047	Woonhuis	Loonse Molenstraat 40	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		00.43			5-dec-00	Woonhuis	Geen contour a	Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_048	Landhuis op landgoed huis ter Heide	Middelstraat 1	Gemeentelijk monument	Kastelen en buitenplaatsen	Gebouwd erfgoed		99.19			22-jun-99	Landhuis op landgoed huis ter Heide		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_049	Boerderij	Middelstraat 64	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.37			22-jun-99	Langgevelboerderij		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_050	Schoolmeesterswoning	Middelstraat 20	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.20			22-jun-99	Schoolmeesterswoning		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_051	Boerderij	Paalstraat 19	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.39			22-jun-99	Voormalige langgevelboerderij		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_052	Woonhuis/winkel	Peperstraat 1a, voorgevel	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		geen nummer			1-jul-03	Woonhuis/winkel		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		
BL_053	Woonhuis	Peperstraat 5	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		01.01			1-mei-01	Woonhuis gebouwd in 1913, bestaande uit begane grond en zolderverdieping onder een manderskap die gedeeltelijk is gedekt met gesmoorde kruispannen		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_054	Boerderij	Plantloonseweg 8	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.35			22-jun-99	Voormalig boerderijcomplex, boerderij, schuur en woonhuis		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		
BL_055	Woonhuis/doktерspraktijk	van Rijckevorselstraat 6	Gemeentelijk monument	Publieke voorziening	Gebouwd erfgoed		99.29			22-jun-99	Woonhuis/doktерspraktijk		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_056	Woonhuis	Venloonstraat 6	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.31			22-jun-99	Woonhuis		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_057	Burgemeesterswoning	Wilhelminaplein 1	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.16			22-jun-99	Burgemeesterswoning		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_058	Voormalige kortgevelboerderij	Zuid Hollandsedijk 53	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.17			22-jun-99	Voormalige kortgevelboerderij, gebouwd in 1798		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_059	Zaalkerk met begraafplaats	Zuidhollandsedijk 63 (met begraafplaats)	Gemeentelijk monument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		99.18			22-jun-99	Zaalkerk met begraafplaats onder invloed van het classicisme in c.a. 1804		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		

BL_060	Boerderij inclusief schuur	Zuidhollandsedijk 169	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.36			22-jun-99	Boerderij	Zuidh	Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_061	Boerderij	Achterstehoeve 2	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.32		ca. 1925	22-jun-99	Gedeeltelijk onderkelderde boerderij, gebouwd c.a. 1925		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_062	Voormalige schoenfabriek	Rechtvaart 2	Gemeentelijk monument	Economie, handel & industrie	Gebouwd erfgoed		99.49		1926	2024/2025	Voormalige schoenfabriek thans leegstaand/opslag		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_063	Lederfabriek/woonhuis	Hoge steenweg 15-17 (inclusief achtergelegen fabriek	Gemeentelijk monument	Economie, handel & industrie	Gebouwd erfgoed		99.22			22-jun-99	Lederfabriek/woonhuis		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		
BL_064	Kortgevelboerderij	Kasteellaan 1	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		99.26			22-jun-99	Kortgevelboerderij		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		
BL_065	Kapel	Kasteellaan ong.,	Gemeentelijk monument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		99.25			22-jun-99	kapel		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_066	Boerderij	Loonse Molenstraat 22	Gemeentelijk monument	Bewoning en ontginning	Gebouwd erfgoed		02.03			19-mrt-02	Tot woonhuis verbouwd voormalige boerderij.		Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_067	Kerk	Antoniusstraat 1 (met	Gemeentelijk monument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		99.01			22-jun-99	Eenbeukige kerk met begraafplaats	Geen contour aanwezig	Gemeente Loon op Zand	BAG		
BL_068	Beeld	van Rijckevorstelstraat 15	Gemeentelijk monument	Kerken en begraafplaatsen	Gebouwd erfgoed		99.30			22-jun-99	Beeld		Gemeente Loon op Zand	Vestigia		
BL_069	Landgoed Huis ter Heide		Cultuurhistorisch complex van provinciaal belang	Kastelen en buitenplaatsen	Gebouwd erfgoed								CHW PNB	CHW PNB		
BL_070	Dijkbaanse Steeg en omgeving		Cultuurhistorisch waardevol gebied van provinciaal belang	Bewoning en ontginning	Cultuurlandschappen								CHW PNB	CHW PNB		
BL_071	Loonse en Drunense Duinen		Cultuurhistorisch waardevol gebied van provinciaal belang	Landschap	Cultuurlandschappen								CHW PNB	CHW PNB		
BL_072	Kasteel van Loon op Zand		Cultuurhistorisch complex van provinciaal belang	Kastelen en buitenplaatsen	Gebouwd erfgoed								CHW PNB	CHW PNB		

BL_073	Fabriek bij Veerweg 32	Veerweg 32	Gemeentelijk monument	Economie, handel & industrie	Gebouwd erfgoed		geen nummer				Voorheen behorend bij Hoofdstraat 3/5 (monumentnummer 99.09). Nu losgekoppeld.		Gemeente Loon op Zand	BAG		

Vestigia BV *Archeologie & Cultuurhistorie*
Spoorstraat 5
3811 MN Amersfoort
Nederland

Telefoon 033 277 92 00
E-mail info@vestigia.nl
Website www.vestigia.nl

K.v.K. Gooi- en Eemland 32078894

Erfgoedingenieurs

"Engineering the past, creating the future"